

DICKENS.
BARNABY
RUDGE.

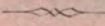
275430

P. & angl.

213. *L*

BARNABY RUDGE.

RÉGÉNY

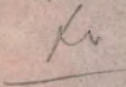
IRTA

DICKENS KÁROLY

ANGOLBÓL FORDITOTTA

BERCZIK ÁRPÁD.

MÁSODIK KÖTET.

PEST, 1872.

KIADJA RÁTH MÓR.

Szász Károly. M Ű F O R D I T Á S A I.

Teljes kiadás. Három kötetben. **Arany és Tompa** műveinek alakjában. Előfizetési ára 5 frt. Sajtó alatt.

Húsz éve lesz, hogy Szász Károly mint műfordító először lépett föl irodalmunkban az ir költő Moore Tamás dalaiból egy egész füzettel. S azóta nem mult év, melyben több kevesebb műfordítással ne gazdagította volna irodalmunkat. Érdeme mint műfordító átalánosan el van ismerve és fordításai hűség, könnyedség és csín tekintetében is a legjobbak közé tartoznak, a mit irodalmunk a világ többi irodalmaiból átültetve bír. A lapokban szétszórva megjelent kisebb műfordításai időnként számos gyűjteményben értek ismételt kiadásokat, melyek azonban a könyvkereskedésekből már csaknem egészen elfogytak. Azóta részint összegyűjtetlenül, a lapokban szétszórva, részint csak kéziratban, sehol világot nem látva, ismét másfél száz darabja vár összegyűjtésre.

Mind ezt, — tehát a nagyobb műfordításokon (a Nibelungéneken, a Shakespeare és Molière színművein) kívül mind azt, mit Szász Károly idegen költőkből fordított, teljes gyűjteményben, három kötetben bocsátom közre, s meg vagyok győződve, hogy e nagy becsű gyűjtemény azzal a szíves fogadtatással fog találkozni, melyek a világirodalom nagy költőinek szelleme a fordító neve és a mű diszes kiadása egyaránt megérdemelnek.

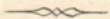
A mintegy 70 ivre (Arany, Gyulai és Tompa kiadása alakjában) terjedő gyűjtemény következőleg lesz beosztva:

I. kötet. Moore Tamás (A paradicsom és a peri; ir dalok; nemzeti dallamok; szent énekek; vegyes). Heine Henrik (Dalok, románczok, Lazarus, vegyes; összesen száz darab). Burns Robert. II. kötet. Lord Byron (Parisina, a Chiloni fogoly, kisebb költemények). Hugo Victor. (A századok legendáiból; kisebb költemények.) Béranger. III. kötet. Vegyes költők (Bodenstedt; Brentanó; Goleridge; De Vigni; Dsámi; Firdúzi; Gifford; Göthe; Gray; Herwegh; Hood J.; Horác; Kütenbergi Konrád; Lamartine; Lenau; Lermontoff; Longfellow; Milton; Népköltészet (német, francia, angol); Poé Edgár; Rückert; Schiller; Shelley; Shakespeare, Walter Scott; Wordsworth stb.)

Feuillet Octáv. CAMORS GRÓF.

Regény. Az 5-ik francia kiadás után ford. **Huszár Imre.**
2 kötet. Ára 2 frt. 80 kr.

BARNABY RUDGE.

REGÉNY

IRTA

DICKENS KÁROLY

ANGOLBÓL FORDITOTTA

BERCZIK ÁRPÁD.

MÁSODIK KÖTET.

PEST, 1872.

KIADJA RÁTH MÓR.

275430

Huszonötödik fejezet.

A világ legkegyeltebb, legszivesebben látott és leggédeltebb gyermekét — a legvilágibb világfit, ki magát soha uriatlan tettel nem compromittálta és soha férfiasal nem vétkezett — átengedjük mosolygó szenderének — mert még álma is, mely palástoláshoz szokott arcán keveset változtatott, egy darab hideg, illedéki képmutatóssá változott — és két lassan gyalogló utas lépteit fogjuk követni, kik Chigwell felé haladnak.

Ezek Barnaby és édes anyja. Természetesen Griff is velök van.

Az özvegy, kinek minden perc hosszabbnak s kínosabbnak tetszett az elmultnál, fáradtan vánszorgott odább, míg Barnaby minden állhatlan szeszélyének engedve, ide s tova szaladgált s hol messzire elhagyta, hol maga maradt el mögötte, majd egy mellék-közbe vagy utcába suhanva s anyját egyedül engedvén útját folytatni, míg aztán loppal újra kimártott és vad ujjongással tört reá, amint ezt nyugtalan és változó természete magával hozta. Néha egy az utszéli álló magas fa tetős tetejéből kiáltotta meg, máskor hosszú botját ugratónak használva, sövényen, árkon és ötszörösen elrekesztelt kis ajtókon átszökött, azután meg akár egy mért-

földnyire elsuhan az uton, míg egy gyöpös helyen Griffel játszadozva megállt s anyját bevárta. Ebből állt az ő szórakozása, s mikor beteg anyja víg hangját hallá és kipirult, egészséges arcába nézett, egy panaszos vagy intő szóval sem hűtötte volna le, noha minden ígéje oly mérvben szomorítá el őt, a minőben fiát mulattatá.

Van valami élvezet abban, ha tanúi vagyunk a vígságnak, mikor az a szabad természetben korlátlanul és vadul nyilatkozik, s élvezetes ez még akkor is, ha ezt a mulatságot egy eszelős viszi végbe. Van valami enyhítő azon tudatban, hogy a teremő az öröm képességét még egy ily lény kebléből sem oltotta ki; van valami vigasztaló annak szemléletében, hogy törekedjenek bár az emberek azt társaik keblében megsemmíteni, az Úr el látta vele még leggyarlóbb és megvetettebb munkáit is. Ki ne látna inkább egy szegény hóbortost boldogan a verőfényen, mint egy bölcsöt sötét börtönben a bútól fölemésztetni!

Ti emberei a borongó szigornak, kik a végtelen Irgalmat örökké ráncolt homlokkal föstitek, olvassatok az örök könyvben, mely tárva van szemetek előtt, s okuljatok tanításain. Képei nem mutatnak fekete és homályos árnyakat, hanem ragyogó és égő színeket; zenéje — ha csak el nem nyomjátok — nem áll sohajból és jajból, hanem dalokból és zengő hangokból. Füleljétek meg a nyári lég milliányi neszét és találjatok egyetlen szomorú hangot — kivéve a magatokét. Emlékezzetek — ha tudtok — azon öröme és reményre, melyet a derűs hajnal megtérte mindazon emberek lelkeiben fakaszt, kik természetükből ki nem vetkőztek, s tanuljatok bölcseséget még az eszementtől is, ha szíve önkénytelenül felbuzog mindazon boldogság és vígság láttán, melyet a hajnal magával hoz.

Az özvegy szívét gond terhelé, titkos aggalom és bú nehezült rá, de fiának jókedve megörvendezteté azt és **utját megkurtitá**. Néha-néha felajálta anyjának karját s darabig oldalán maradt, de természeténél fogva, szive-
sebben futkosott ide s tova, s az özvegy még a közellét feláldoztával is inkább látta őt szabadon s boldogan — mert jobban szereté őt, mint önmagát.

Azon helyet — hova most utaztak — azonnal el-
hagyta volt azon esemény után, mely egész világi lételét szétrombolá, s huszonkét év óta nem volt bátorsága azt újra meglátogatni. Szülőföldje volt az. Mennyi visszem-
lék ostromlá elméjét, midőn a láthatáron feltűnt!

Huszonkét év. Fiának egész élete s története. Mi-
kor e háztetőkre a fák mögött utoljára visszanézett, kar-
ján hordozta volt — mint csecsemőt. Azóta hányszor
ült mellette éjt — napot, az ép elme azon hajnalát lesve,
mely el nem érkezett soha; mennyit remegett, hányódott
kétkedve és remélt még akkor is, midőn a bizonyosság
már régen ráerőszakolta magát! Azon apró fogások,
melyekkel próbára akarta tenni, gyermekdedségében
adott azon kis jelei — nem az eszelősségnek, hanem va-
lami végtelenül roszaabbnak, mely oly kisérteties és nem
gyermeki volt a maga ravaszságában — mindez oly élén-
ken ötlött eszébe, mintha csak tegnap történt volna. A
szoba, melyben rendesen laktak; a hely, hol bölcsője
állott; a gyermek maga — az ő öreges, manószzerű ki-
fejezésével, mikor vad és üres szemével anyjára meredt
s valami nyers dalt rikácsolt, midőn mellette ülve rin-
gatá — gyermekkorának minden körülményei fölme-
rültek emlékében s tán legélénkebben a legközön-
ségesbek.

Aztán későbbi gyermekévei. Azon furcsa képzelő-
dések, melyekkel foglalkozott: rettegése bizonyos érzé-

ketlen tárgyaktól — ismert tárgyak, melyekben életet föltétezett; azon egyetlen irtózatnak lassu s fokozatos kitérőse, mely elméjét már születése előtt befátyolozá; miként talált ő némi reményt s enyhülést abban, hogy minden gyerektől annyira elüt, azt hivén, hogy csak lassan fejlődik — míg aztán férfikort érve, gyermekessége tökéletes s örökös lett. E régi gondolatok egymás után megrohanák, és hosszú pihentök után erősek valának és keserűbbek, mint bármikor.

Karját megragadva, sietett el vele a falu utcáján. Olyan volt ez, mint hajdan szokott lenni, de mégis más-féle és más levegő ült rajta. A változás a nőben volt, nem a helyben, hanem ő arra nem gondolt, és csodálkozott a változáson és azon, hogy tulajdonképen mi változott meg és miben állt a változás.

A népség ismerte Barnabyt és a helység csürhéje körülrajongta úgy — amint a szegény ásszony emlékezete szerint, ő is gyermekkorában e kicsinyek apáival és anyáival valami odatévedt hóbortos koldust körülfogott. A nőt már senki sem ismerte. Elmentek minden jól ismert ház, udvar és lak előtt s aztán a földeknek vágva, csakhamar ismét magukra maradtak.

A Nyúlsövény képezte utazásuk végét. Haredale úr épen a kertben sétálgatott s észrevéve őket, mikor a vasajtónál elhaladtak, felzárta s behívta őket.

„Végre neki bátorodott, régi otthonját meglátogatni“, szolt az özvegyhez. „Örülök rajta.“

„Először s utoljára, uram“, volt válasza.

„Rég idők óta először ugyan, de nem utoljára.“

„Legeslegutoljára.“

„Azt érti-e“, szolt Haredale meglepetéssel tekintve rá, „hogy miután egy izben leküzdé magát, elhatáro-

zásában megingott és vissza fog esni? Ez nem méltó önhöz. Sokszor biztatám önt, térjen vissza ide. Tudom, hogy itt boldogabb volna, mint egyebütt. Barnabynak ez ugyanis otthonja.“

„Meg Griffnek is“, szólott Barnaby, a kosár födelét fölemelve. A holló komolyan kiszökött, vállára ugrott és Haredale úrhoz fordulva, tán mintegy intésül, hogy valami csekély étvágycsillapító kellemes fogadtatásban részesülne, elkiáltá magát: „Polly, Polly hozd a katlant, teázhatnánk.“

„Hallgasson meg, Mari“, szólott Haredale úr barátságosan s az özvegynek intve, hogy vele a lakház felé sétáljon. „Az ön élte a türelem és erély példányképe volt — ezt az egy pontot kivéve, mely nekem gyakran sok fájdalmat okozott. Elég azt tudnom, mily sajnosan volt ön bele vegyülve azon gyász esetbe, mely engem egyetlen fivéremtől, Emmát atyjától megfosztá, anélkül, hogy azon gyanut kényszerítse reám — amint az néha bennem csakugyan fölébred — hogy ön minket közös szerencsétlenségünk okozójával összeköttetésbe hoz.“

„Önt, uram?“ kiálta fel az özvegy.

„Valóban“, szólott Haredale úr, „azt kell hinnem. Én majdnem azt vélem, hogy az ön férje annyi kötelességgel lévén atyánkfíához fűzve, kinek szolgálatában, védelmében meg is halt, ön bizonyos tekintetben minket azon gyilkossággal összeköt.“

„Ó, jaj!“, felelt a nő, „mily kevésbé ismeri ön szívemet s mily kevésbé az igazat.“

„Természetes dolog, hogy így cselekszik, és valószínű, hogy ezt öntudatlanul teszi“, szólott Haredale úr inkább magához, mint a nőhöz beszélve. „Mi bukott család vagyunk. Ha pazar kézzel szórhatnók a pénzt,

szegényes kárpótlás volna oly szenvedésekért, minők az önéi; oly ritkásan adva pedig, amint a mi nyomasztó körülményeink megengedik, valóságos gúnynya leszen. Isten látja lelkemet, hogy ezt nagyon érzem“, tevé hozzá gyorsan. „Miért csodálnám, ha ő is érzi?“

„Ön csakugyan igazságtalanul bánik velem, uram“, válaszolt az özvegy mély komolysággal. „Pedig ha még azt is meghallja, mit mondani akarok —“

„Kételyeim meg lesznek erősítve?“ szólt ő, észrevéve, hogy az özvegy hebeg és zavarba jött. „Csak rajta.“

Lépteit darabig meggyorsítá, aztán újra a nő oldalára állt és szólt: „S tán ezt az egész utat csak azért tette, hogy velem beszéljen?“

„Azért“, felelt a nő.

„Meg van átkozva“, mormogá Haredale, „a magunkfajta büszke koldusok sorsa, kiktől egyenlő távolságban áll a gazdag s a szegény. Mig az egyik kénytelen velünk hideg tisztelettel bánni, a másik minden szavában és tettében leereszkedést mutat, s minél közelebb jut hozzánk, annál fennebb héjáz. Hm! ha önnek zokon esett — amint csakugyan esett is — e csekélységért megtörni huszonkét éves megszokás láncát, nem tudat-hatá-e inkább velem kívánságát és kérethetett magához?“

„Arra nem volt idő“, felelt a nő. „Csak a mult éjjel határizám el magamat, s midőn ezt tetém, érzém, hogy egy napot — egy napot! egy órát sem szabad elvesztenem, hogy önnel azonnal kell szólanom.“

Ezalatt a házhoz értek. Haredale egy percig hallgatott s mintegy meglepetve modorának erélyétől nézett rá. Azonban látva, hogy a nő rá sem ügyel, hanem egész

testében megborzadva néz föl az ódon falakra, melyekhez elméje annyi gyászt fűzött, kezénél fogta s egy melléklépcsőn a könyvtárba vezeté, hol Emma egy ablaknál olvasva ült.

Az ifju hölgy meglátva, ki közelg, gyorsan fölkelt, könyvét félretette és szíves szavakkal — könybeborúlt szemmel is — melegen s komolyan üdvözlé. Hanem az özvegy visszarezzent ölelésétől, mintha félne tőle, s reszketve omlott egy székbe.

„Ez onnan van, hogy oly hosszú távollét után ide visszatért“, szolt Emma szeliden. „Kedves bácsi, kérem, csöngessen — vagy ne — Barnaby maga is lefuthat egy kis borért —“

„A világért se!“ kiálta a nő. „Más íze volna — nem tudnám megízlelni. Csak egy percnyi nyugalomra van szükségem. Csak arra.“

Miss Haredale széke mögött állt néma szájalommal tekintve rá. Az özvegy darabig hallgatagon ült székében, aztán fölkelt és Haredale-hez fordult, ki zsöllyéből vizsga figyelemmel csüggött rajta.

Ha az ember a házzal összekötött történetet a tett színhelyével összehasonlítja, úgy tetszett — mint már említve is volt — mintha az e tett elkövetésére volna teremtvé. A szoba, melyben a kis csoport most összegyűlt, szomszédja volt azon szobának, hol a gyilkosságot elkövették: egy sivár, sötét, kietlen terem, telve szüette könyvekkel, ernyedtt függönyöktől árnyalva, melyek minden hangot eltompítottak, kívülről pedig a világot méla fák fogták fel, melyek galyai kísértetiesen kocogtak az ablakfiókokon — szóval, az egész épület szobái közt épen ennek volt legkomorabb és legbúsabb jellege. Személyei is illettek a helyhez. Az özvegy éles, kirívó vonásaival és

lesütött két szemével, a mogorva és kétségbeesett Haredale; mögötte unokahúga, ki úgy hasonlított s mégis annyira elütött atyjától — azon embertől, kinek képe a megfeketült falakról szemrehányólag nézett alá; Barnaby az ő üres tekintetével, téveteget szemével — valamennyien összhangban voltak a helyszínnel, mintha a mondott rege hőseinek születtek volna. Még a holló is, mely az asztalra szökött s egy ősrégi varázsló képével látszott tanulmányozni az előtte felütve heverő könyvet — még az is összhangban állt a többivel s egészen olyan volt, mint egy megtestesült gonosz szellem, mely csak idejét várja, hogy gonoszságot műveljen.

„Alig tudom“, szólta az özvegy, a csöndet megszakítva, „hogyan kezdjem. Azt fogják hinni, hogy megbomlottam.“

„Csöndes és tiszta életének egész folyama e házában töltött utolsó napjaitól fogva, ön mellett fog tanuskodni“, szólta Haredale úr szeliden. „Miért fél ön attól, hogy ily gyanút költhet? Nem beszél idegenekkel. Nem először veszi igénybe érdekeltségünket s figyelmünket. Bátródjék föl. Ne tartson semmitől. Ön tudja, hogy joga van minden tanácshoz, minden segélyhez, melylyel szolgálhatok s én szívesen fogom gyámolítani.“

„De ha azért jönnék ide“, szólta az özvegy, „hogya e pillanattól fogva minden gyámolítását visszautasítsam, ha azt mondanám, hogy ezentúl az élet hullámaiba vettem magam — egyedül és segély nélkül — hogy ott úgy akarok a fölszínen maradni vagy elmerülni, mint az ég rólam elhatározó?“

„Ha ezért jönne hozzám“, mond Haredale nyugodtan, „e rendkívüli elhatározásnak bizonyosan urát is tudná adni, s ez ok mindenesetre nyomna valamit, ha ugyan

ily esztelen s különös dolog valószínűségét valami támogatná.“

„Épen abban van állapotom nyomorusága“, felelt ő, „hogy nem indokolhatom semmivel sem. Pusztá szavamat adhatom, semmi egyebet. Ez az én parancsoló és kötelező kötelességem. Ha nem teljesíteném, vétkes s alávaló teremtés volnék. Ennyit mondhaték s ezentúl ajkaim lezárva, többet nem mondhatok.“

Hogy ennyit kimondani képes volt, egészen megkönnyebbült s feladatának többi részére új erőt érzett magában. Azért ezentul szilárdabb hangon és több bátorsággal beszélt.

„Az ég és saját szivem tanuim — s tudom, hogy ön is, kisasszony, pártomat fogja — hogy azon idő óta, mely valamennyiünk fájó emlékében él, változhatlan odaadással s hálával voltam e család iránt. Ez érzelmek — isten legyen tanúm — meg sem változnak, bárhova forduljak. S csak ő lehet tanúm, hogy egyedül ez érzelmek kényszerítenek azon utra, melyre lépek s melyről hogy semmi sem terelhet le — isten nekem úgy irgalmazzon.“

„Ezek különös talányok!“ szólt Haredale úr.

„Melyek e világon tán nem is fognak megfejtetni“, válaszolt a nő. „Egy másikon az Igazság a maga idejében ki fog derülni. . . bármily távol legyen ez idő —“ tevé hozzá halkan.

„Engedje meg, hogy megbizonyosodjam, vajjon jól értem-e önt, mivel kétkedni kezdek érzékeimben. Azt érti-e, hogy el van határozva, megfosztani magát az élet fenntartásának azon eszközeitől, melyeket tőlünk oly régóta nyer — azt érti-e, hogy le akar mondani azon évi járadékról, melyet husz év előtt ön számára kiveténk — hogy házáat, otthonját, vagyonát el akarja hagyni s új

életet fog kezdeni — s ezt valami titkos okért vagy agyrémért, melyet megfejtteni lehetlen, mely csupán most létezik s mindeddig nem létezett. Az isten szerelmére, miféle vaksággal van ön megverve?”

„Mivel mély hálával vagyok azon élők és holtak jóságaért, kik e házat lakták“, hangzott a válasz, „és nem akarnám, hogy a tető rám szakadjon és elmorzsoljon, vagy falai — nevem hallattára — vért izzadjanak, azért nem kívánom gyámolukat igénybe venni s magamat velök eltartatni. Ön nem tudja“, tevé hozzá hirtelen, „mire használhatnák, mily kezekbe juthatna e segély. De én tudom, s azért mondok le róla.“

„Kétségkívül, az ön javára fordittatik“, szólta Haredale.

„Igy volt ez eddig, de többé már nem volna az enyém. Oly célokra fordittatnék — ó, bizonyosan oly célokra — melyek sirjaikban a holtakat gúnyolnák. Még istennek egy újabb ítéletét vonnám édes fiam fejére, ki ártatlanul lakolna anyja vétkeért.“

„Miféle beszéd ez?“ kiálta föl Haredale, csodálkozva. „Mily társaságba keveredett ön, mily vétek súlya nehezülhet önre?“

„Vétkes vagyok s mégis ártatlan. Nincs igazam, mégis igazam van; jó szándékkal is kénytelen vagyok a bűnt védeni és segíteni. Többet ne kérdezzen tőlem, de higgye el, inkább érdemlem sajnálatát, mint elítélését. Holnap el kell hagynom házamat, mert mig itt vagyok, kísértet jár benne. Jövendő lakhelyemnek titokban kell maradnia, hogy békével éljek. Ha fiam valaha ide tévedne, ne kísértse meg a titkot belőle kilopni, vagy hazatértében lépteit követni, mert ha üldönek, menekülnünk kell. S most, hogy lelkem e tehertől megszabadult, könnyörgök önhöz, uram, és ke-

gyedhez is, kisasszony, higgyenek nekem, ha tudnak, és tartsanak oly jó emlékülben, mint eddig. Ha meghalok s titkomat tán akkor sem fődözhetem föl — (ami megeshetik) — e mai nap elhatározásaért kevésbé fogja azon órában lelkemet nyomni és akkor és azon napig minden órában imádkozni fogok önökért, hálával leszek irántok és nem zavarom többé soha.“

Az özvegy azonnal eltávozott volna, ha nem marasztalják és csillapító szavakkal, szívélyes kéréssel nem biztatják, gondolná meg, mit cselekszik, legyen mindekelőtt őszinte és vallja be, mi terheli annyira lelkét. Midőn Haredale kérései sükertelenségét belátta, utolsó eszközül Emmához fordult, azt híván, hogy tőle, mint ki nő és fiatal, kevésbé fog tartani. Hanem ez ajánlatot is ugyanazon leirhatlan borzadással utasítá vissza, melyet találkozásukkor mutatott. Csupán azon ígéret volt belőle kivehető, hogy másnap este Haredale urat a maga lakásán fogadni fogja s addig elhatározását és az ellenvetéseket újra meghányja — noha már eleve is kijelenté, miszerint egészen hiába volna hinniök, hogy szándokában megrendülne. Ezen föltétel elfogadása után — nem szivesen ugyan, de mégis távozni engedék, miután a házban sem enni sem inni nem akart. Az özvegy tehát Barnabyval és a hollóval ugy távozott, amint bejött volt, a melléklépcsőn le s a kerti ajtón ki. Nem láttak senkit — nem látta senki.

Különös volt a holló magaviselete a társalgás alatt. Szeme folyton a könyvön csüggött s oly képpel mélyedt el benne, mintegy ravasz gazember, ki az olvasás ürügye alatt, mindent kihallgat. Ugy látszott, hogy még most is eszében tartja a beszélgetést, mert noha — magukra maradván — rendeléseket tőn, hogy számtalan katlanokat teafőzés végett azonnal elhozzanak, mind-

amellett igen elgondolkozott, ami inkább bizonyos elvont kötelességérzetből származhatott, mintsem azon szándékából, hogy kellesse magát vagy hogy, mint a közéletben mondani szokás, kellemes társaságul szolgáljon.

A kocsi-val voltak haza térendők. Miután annak elindultáig még vagy két órányi idő volt s mindnyájan a pihenés és felüdülés szükségét érezték, Barnaby nagyon rajta volt, hogy térnének be ezalatt a Májusfába. Anyja azonban, ki régi ismerői közül egyikkel sem akart találkozni s azonkívül is tartott tőle, hogy Haredale meg gondolva magát, valami küldöttet fog érte meneszteni e mulatóhelyre, azt indítványozá, hogy majd a templom udvarán fog reá várakozni. S miután Barnaby könnyen vásárolható be és hozhatta ide azt a kis elemózsiát, melyre szükségük volt, ő is bele nyugodott. Leültek hát a templom udvarán, szerény ebédjüket elkölteni.

A holló itt is fölötte elmélkedő állapotban volt, s ebéd után oly öreges önelégültséggel sétált fel-alá, mely azon gondolatot kelté az emberben, hogy két kezét bizonyosan hátsó zsebébe dugta s a síratokat itészi képpel olvasgatja. Néha, egy-egy felírás hosszas vizsgálása után, csőrét a sír felé kitátva, rekedten kiabálni kezdett, hogy: „ördög vagyok, ördög vagyok, ördög vagyok“, hanem vajjon ez észrevételeit valamely a hant alatt sejtett személyiséghez intézte-e, vagy pedig pusztán általános megjegyzésül kockáztatá, nem dönthető el.

Csinos, csöndes hely volt ez, de szomorú Barnaby anyjának, mert Mr. Haredale Reuben itt feküdt s a bolt közelében, melyben hamvai nyugodtak, az ő saját férje emlékének is állt egy kő, melynek rövid felírása elmondá, mikor s mi módon veszté el életét. Elmerülten

és elvonulva ült itt az özvegy, míg ideje letelt s a távoli kúrtszó a kocsi közeledését jelzé.

Barnaby, ki eddig a gyöpon aludt, a hangokra gyorsan felugrott, és Griff, ki — mint látszék, jelentésüket szintén jól érté, egyenesen a kosárba sétált, az emberi társaságot általában véve arra kérve, (mintha az egyház udvarán pihenőket akarta volna gunyolni), ne emlegessék a halált semmiféle körülmények közt. Csakhamar a kocsi födélzetén ültek s elrobogtak az országúton.

A kocsi a Májusfához került s az ajtóban megállt. Joe nem volt honn és Hugh lomhán kullogott ki, hogy egy átadott csomagot kézbesítsen. Johntól nem kelle tartaniok, hogy ki fog jönni. Láthatták a födélről pompás mérőjében aludni. Ez John jelleméhez tartozott. Becsületbeli dolognak tartá a kocsi megérkeztekor aludni. Ő gyűlölte a kódorgást; a kocsi olyasmi volt előtte, amit be kellene tiltani, mert az emberiség békebontói, nyugtalan, lármázó, üzérkedő, trombitáló ördögös találmányok és csak könnyelmű fehér személyeknek valók, kik nem tesznek mást, mint hogy gagyognak és boltról boltra kuncsorognak. „Nem tudunk mi itt semmit pósta-kocsikról, uram“, szokta volt John uram mondani, ha valami boldogtalan utas ily jármű után tudakozódott, „nem szoktunk róla könyvet vinni — de nem ám! Átkozott lármájukkal és zshivajukkal többet zavarják az embert, mint amit érnek. Ha be akarja várni, bevárhatja, hanem mi nem tudunk felőlük semmit. Tőlem ugyan megállhatnak az ajtóban vagy nem — mit bánom — van itt egy fuvaros is — az elégséges volt még az én gyermekkoromban.“

Mikor Hugh felmászott s hátul lelógva Barnabyval sugdosott, az özvegy lebocsátá fátyolát. De sem Hugh,

sem más nem szólítá meg, észre sem vette senki, nem is törődött vele, s így látogatta meg s hagyta el idegenül a falut, hol született, hol csintalan gyermekül, csinos hajadonul és boldog asszonyul oly sokáig élt, azt a falut, hol az élet minden boldogságával megismerkedett és legsúlyosb bánatai érték.

Huszonhatodik fejezet.

„S ön nincs meglepetve ezek hallatára, Varden?” szólt Mr. Haredale. „Ön az asszonnyal mindig a legjobb viszonyban élt, s ha valaki — hát ön bizonyosan érteni fogja.”

„Bocsánat, uram”, válaszolt a lakatos, „nem mondám, hogy értem őt. Nem is merném ezt akármily asszonyról állítani. Nem oly könnyű dolog az. Hanem anyyi áll, hogy e hir engem nem lepett meg annyira, mint talán ön várhatá.”

„Szabad-e tudnom, barátom, miért nem?”

„Láttam, uram”, szólt a lakatos látható ellenkezés-sel, „láttam nála valamit, ami engem nyugtalansággal és bizalmatlansággal töltött el. Gonosz barátokra tett szert. Mikor s mi módon azt nem tudom, hanem hogy háza legalább egy rablónak és zsiványnak menhelye, az bizonyos. Ugy van, uram, most kifurta az oldalomat.”

„Varden!”

„Tulajdon két szemem tesz róla tanúbizonyságot, s az asszony kedvéért szeretnék vak lenni, csakhogy okom legyen nekik nem hihetni. A titkot eddig megőriztem s önön kívül másig el nem fog az jutni, hanem annyit mondhatok önnek, hogy tulajdon két szememmel

— éber két szememmel — láttam egy este szürkület után háza pitvarában azt a rablót, ki Edvárd urat meg-rabolta s megsebesíté s ugyanaz éjjel engem is fenye-getett.“

„S ön nem iparkodott őt lefogni?“ szólt Haredale gyorsan.

„Uram“, válaszolt a lakatos, „maga e nő aka-dályozott meg engem, minden erejét megfeszítve, tar-tóztatott és belém csimpajkodott, míg a gaz elillant.“

S hogy ennyire jutott, körülményesen előadá azon éj történeteit.

E párbeszédet halk hangon folytatták a lakatos kis társalgó szobájában, hová a derék Gábor vendégét ér-keztekor vezette volt. Haredale azért ment hozzá, hogy társaságát kikérje az özvegynél teendő látogatására, hol befolyásától és rábeszélésétől sok jót várt. Ebből fej-lődött ki a beszélgetés.

„Én erről nem szóltam egy hangot sem senkinek“, mond Gábor, „mivel úgy sem használna, sőt nagy bűt okozhatna neki. Azt gondoltam s hittem — igazat szólva, hogy ő maga jön el hozzám, a dolgot megbeszélni s el-mondani, tulajdonkép miben áll. De noha szándékosan utjába álltam néhányszor, még sem érinté e tárgyat — kivéve egy pillantással. S valóban —“ szólt a jólelkű lakatos — „ebben a tekintetben több feküdt, mint ameny-nyit temérdek szóval mondhatott volna. Egyebek közt oly esengőleg monda, „ne kérdezősködjék erről“, hogy nem is kérdezősködém róla. Ön vén bolondnak fog gon-dolni, no, ha könnyebbségére szolgál, hát gondolja.“

„Amit ön mond, nagyban megzavar“, szólt Hare-dale. „Mit gondol felőle ön?“

A lakatos fejét rázva, elmélázva nézett ki az abla-kon a tünedező napvilág után.

„Csaknem mehetett újra férjhez?” szolt Haredale.

„Tudtunkon kívül semmiképen sem teheté.”

„Tán azért hallgatott, mert félt, hogy ha értésünkre esik, kifogást teszünk vagy elidegenedünk tőle. Föltéve, hogy vigyázatlanul férjhez ment — ami nem valószínű, mert évek óta magányos és egyhangu életet folytatótt — s az urából gazember lett — akkor mindenesetre védeni akará, noha gonosztetteitől visszariadt. Ez megtörténhetik. Nagyon összevágna egész tegnapi beszédével, viseletét tökéletesen megmagyarázná. Hiszi-e ön, hogy Barnaby e titokba be volna avatva?”

„Lehetlen erre nézve valamit mondanom”, vizonzá a lakatos fejét rázva, „s szint oly lehetlen valamit belőle kivenni. Ha az igaz volna, amit ön mond, rettegnék a fiúért, mert ő épen arra való, hogy rossz célokra használtassék.”

„Az lehetlen, Varden”, szolt Haredale még halkabban, mint eddig, „hogy ez a nő minket elejétől fogva elvakított s rászédett volna. S lehetlen, hogy ez ismeretség férjének életében keletkezett volna, maga után vonva az ő s bátyám”

„Nagy isten!” kiálta fel Gábor, szavába vágva, „egy percig se tápláljon ily sösét eszméket. Hol volt huszonöt év előtt hozzá fogható leány? Vig, csinos, kacagó, ragyogó szemü teremtség volt. Jusson uram, eszébe, mi volt ő akkor. Még most is, noha vén ember vágyok, eladó leánynyal — fáj a lelkem, ha elgondolom, hogy mi volt ő akkor s mi mostan. Valamennyien megváltozunk, hanem azt az idő okozza, s ha az idő a maga kötelességét végzi, nem hányom szemére. Manó vigye! Ha jól élünk vele, nem is oly gonosz fickó, sőt nem is szívesen árt az emberfajtának. Hanem a bú és gond (s őt ezek vették ki formájából) valóságos ördögök, alattomos,

lappangó, áskálódó ördögök, kik a paradicsom legszebb virágait is elgázolják és egy hónap alatt többet pusztítanak, mint az idő egy éven át. Rajzolja uram, maga elé, mi volt Mari, mielőtt azok az ördögök az ő friss arcával és szívével elbánni kezdettek — adja meg neki ez elégtételt — s aztán vallja be, vajjon lehető-e az, amit ön mond?”

„Ön derék ember, Varden“, szól Haredale, „s igaza van. Az az egész történet annyi ideig ülte meg szívemet, hogy a gyanú legkisebb jele is visszavezet hozzá. Önnek igaza van.“

„Nem azért mondom“, kiálta a lakatos ragyogó szemmel, erélyes, lélekből fakadó hangon, „nem azért mondom, hogy ő jobb volt, semhogy férjéhez illett volna, amiért Rudge előtt neki udvaroltam s ő kikoszarzott. Én sem lettem volna méltó hozzá. De Rudge-hoz sem illett, mert ő nem volt neki elég nyílt s őszinte. Én a szegény ember emlékezetét nem akarom káromolni s csak a nőt kívánom ön elé állítani úgy, amilyen valóban volt. Ami engem illet, én meg akarom magamban őrizni az ő régi képét, meg annak emlékét, hogy mi változtatta meg, s megmaradva barátjának, vissza akarom szerezni régi békéjét. S vigyen el az ördög —“ kiálta fel Gábor, — „engedelmével uram e szóért, ugyanazt cselekedném, ha ötven zsványhoz ment volna nőül tizenkét hónap alatt, s ítélet napjáig is váltig állítanám, hogy a protestáns imakönyv szerint cselekszem, akármit is presbitálna róla az én Mártám.“

Ha a sötét kis szobát sűrű köd lepte volna el, mely egyszerre szétoszolva, káprázó ragyogást hagyna maga után, még sem tett volna kellemesb benyomást, mint a derűtség, mely a becsületes lakatos arcán a fönnebbi beszéd után azonnal föltetszett. Haredale majdnem színt

oly kerek és telt hangon felelt rá egy „helyes“-sel, s aztán fölkerlte, követné őt minden további halogatás nélkül. A lakatos szívesen állt rá s mindketten egy az ajtó előtt álló bérkocsiba ülve, azonnal elhajtának.

Az utca sarkán leszállva, elküldék a járművet és a ház felé siettek. Első kopogásukra nem hallatszott felelet. A másodikra sem. De harmadizben erősebben kopogván, a nappali szobának toló - ablakát lassan félrehúzták s egy csengő hang a következő megszólítással fogadá:

„Haredale, drága barátom, örvendek, hogy önt láthatom. Mennyivel jobb színben van utolsó találkozásunk óta. Sohsem láttam önt jobb színben. Hogy érzi magát?“

Haredale az ablak felé tekintte, honnan a hang ki-hallszott, noha épen semmi szüksége sem volt rá, ugyanis ráismerhetett volna a beszélőben Chester urra, ki kezével integetve, udvarias mosollyal üdvözlé.

„Az ajtót azonnal kinyitják“, folytatá. „Csak egy nagyon elvénhedt asszonyiség van itt, ki e tisztet teljesítse. Legyen elnézéssel gyarlóságai iránt. Ha a társadalom magasb osztályához tartoznék, köszvényes volna. Miután azonban csupán viz- és fahordó, csak csúzban szenved. Ezek valóságos rangkülönbségek, édes Haredale, mindenesetre azok.“

Haredale úr, kinek arca elkomorúlt és bizalmatlan kifejezést öltött, mihelyt e hangot meghallá, csak fészkes főbiccenéssel válaszolt s aztán hátat fordított Chester úrnak.

„Mégse nyitották ki!“ szolt Chester úr. „Én istenem, csak nem akadt meg ez ódon teremtés utközben valami pókhálóban. Végre itt van. Kérem, tessék belül kerülni.“

Haredale a lakatossal belépett. Nagy megütődéssel vette észre az öreg asszonyt, ki ajtót nyitott, azután Rudge asszony után tudakozódott és Barnaby után. Az asszony ősz fejét rázva, azt felelte, hogy mindketten eltávoztak, hanem odabenn a nappaliban van egy uraság, aki tán többet is mondhat. Ő csak ennyivel szolgálhat.

„Hol van, uram, azon személy, kiért idejöttem?“ szólt Haredale az új lakó előtt megjelenve.

„Kedves barátom“, viszonzá az, „a legkisebb sejtelmem sincs róla.“

„Roszkor tréfál“, válaszolt a másik fojtott hangon, „s rosszul választá a tárgyat is. Tartsa fenn barátai számára s ne pazarolja rám. Én e megkülönböztetést nem követelem, s birok elég önmehtagadással, azt magamtól elutasítani.“

„Ah, drága uram“, szólt Chester, „ön jártában egészen kihevült. Kérem, foglaljon helyet. Ami barátunk —“

„Az csak egy egyszerű, becsületes ember“, viszonzá Haredale, „és épenséggel nem érdemes az ön figyelmére.“

„Nevem Varden Gábor“, pattant közbe darabosan a lakatos.

„Ah! szabad angol yeoman!“ mond Chester úr „Nagyon érdemes yeoman, kit sokszor említett az én Nedem — ez a kedves fiú — s kivel én régóta kíváncsian megismerkedni. Varden, derék barátom, örvendek, hogy szerencsém van. Ön csodálkozik“, szólt most lassan Haredalehez fordulva, „hogy engem itt talál. Bizonyos vagyok benne, hogy csodálkozik.“

Haredale ránézett — nem valami barátságosan, nem is csodálkozással, mosolygott és hallgatott.

„A titok egy perc alatt meg lesz fejtve“, szóló Chester úr, „egy perc alatt. Tetszik velem egy pillanatra félre vonulni. Ön emlékezni fog a mi kis egyezményünkre Nedről és az ön hugáról. Emlékezni fog, hány segédkez működött közre ez ártatlan cselszövényben. Emlékezni fog arra is, hogy e ház két lakója szintén közreműködött. Kivánjon, drága barátom, szerencsét mind magának, mind nekem, én mindkettőjüket megvásáltam.“

„Megvásálta?“ szóló Haredale.

„Mindkettejüket“, válaszolt mosolygó barátja. „Szükségesnek mutatkozott részemről is lépéseket tenni, hogy e fiú s hölgy között fonódott vonzalom megszüntettesék, s azt e két ügynökük eltávozásán kezdém meg. Ez meglepi? Ki állhat ellen egy kis pénz befolyásának? Szükségét érzék s én megvásáltam. Többé nem kell tőlük tartanunk. Ők eltávoztak.“

„Eltávoztak“, viszonzá Haredale, „s hová?“

„Kedves barátom — s ön meg nem tilthatja, hogy ki ne mondjam, mennyire ifjonti s viruló színben van ez estve — a jó isten tudja, hová. Azt hiszem, Columbus sem tudná őket fölfedezni. Köztünk legyen mondva, titkos okaik voltak rá, hanem erre nézve titoktartást fogadtam. Tudom, megígérte volt önnek, hogy ma estve itt bevarja, de aztán célszerűtlennek gondolta és nem várta be. Tessék az ajtó kulcsa. Tartok tőle, hogy igen nagynak fogja találni, de miután a lak az ön sajátja, bizonyos vagyok benne, hogy jó szíve ki fogja ezt menteni.“

Huszonhetedik fejezet.

Haredale az ajtó kulcsával kezében ott állt az özvegy szobájában, hol Chesterre, hol Vardenre, hol alkalmilag a kulcsra tekintve, mintha azt várná, hogy ez magától meg fogja a titok zárát nyitni, amig Chester úr, kalapját föltéve s keztyűt huzva, magához téríté őt azon édeskésen ejtett kérdéssel, hogy nem fognak-e egy irányban haladni.

„Nem“, felelt Haredale, „utjaink külön válnak — nagyon külön, mint ön már tudhatja. Most pedig én itt maradok.“

„Megbénúl a véknya, Haredale, nyomorúlt, mélabús, nagyon beteg lesz“, viszonzá a másik. „Nem az ön véralkatához való hely ez. Tudom, hogy nagyon beteg lesz.“

„Csak hadd legyek“, szolt Haredale leülve, „és éledjen föl ennek elgondolásában. Jó éjt.“

Chester úr ugy tön, mintha észre sem venné azon gyors kézmozdulatot, mely e búcsúzást elbocsátássá változtatá, és egy udvarias és szivből fakadó áldással válaszolt, aztán pedig Vardentól kérdé, hogy mely irányban igyekszik.

„Egy irányt tartani önnel, a magamfélének tulságos megtiszteltetés volna“, válaszolt a lakatos hímezve.

„Kérem maradjon itt egy kissé, Varden“, szolt Haredale feléjük sem tekintve. „Néhány szavam lesz még önnel.“

„Nem akarom egy percig sem zavarni tanácskozmányukat“, szolt Chester képzelhetlen simasággal. „Szolgáljon mindkettejük meglegedésére. Isten önökkel.“

E szavak után a lakatost legkáprázóbb mosolyai egyikével szerencsétlété s eltávozott.

„Siralmas természetű egy teremtés ez a vad ember“, szolt magában, midőn az utcán elhaladt. „Durvasága azonban magában hordja büntetését — medve, aki magát sebzi. S ime egy újabb megbecsülhetlen előnye az önuralomnak! E két rövid találkozás alatt, ötven ízben szerettem volna kardot huzni ez ember ellen. Hat közül öten engedtek volna sugallatuknak. De midőn a magamét elfojtom, élesebben s mélyebben ütöm belé a vasat, mintha én volnék Európa legügyesb vivója s ő a legrosszabb. Te a bölcsnek utolsó menedéke vagy!“ szolt kardjának fogantyújára csapva. „Csak akkor hivatkozhatunk rád, mikor már minden megmondva s megtéve van. Előbb fordulni hozzád s ellenünket kiméletben részesíteni, barbár harcviselés, mely senkihez sem illő, ki gyöngéd érzésre vagy finomságra bármi kis igényt tart.“

Midőn magával ily módon társalkodott, arca oly édes mosolyban olvadozott, hogy egy koldús neki bátorodott s alamizsnát kéregetve, darabig követé. Ezt bókul tekintve azon hatalomnak, melyet vonásai fölött gyakorol, Chester úrnak öröme telt e körülményben és jutalmul megengedé a koldúsnek, hogy őt mindaddig kövesse, mig egy gyaloghintót előszólitott, mikor aztán egy buzgó áldás kíséretében elbocsátá.

„Ez mindenesetre oly könnyű, mint a káromkodás“, tévé hozzá bölcsen, mikor a hordszékbe ült, „és az archoz sokkal illőbb. — Clerkenwellbe jó emberek, ha ugy tetszik.“

A székhordókat ez az udvarias teher egészen fölvillanyozá és pompásan ügettek Clerkenwell felé.

Az utnak bizonyos pontján, melyet nekik megjelölt volt, kiszállva s valamivel kevesebbet fizetve nekik, mint amennyit ily udvarias beszéd után vártak volna, azon utcába fordult, hol a lakatos lakott és nem sokára az arany kulcs árnyékába érkezett. Tappertit úr, ki a műhely egyik szögletében, lámpa-világnál serényen dolgozott, észre sem vette ittlétét, míg kezét vállára nem tette. Arra aztán fölrezenve, hátra fordult.

„A szorgalom a munka lelke“, szólta Chester úr, „és a jóllét sarkköve. Tappertit úr, elvárom, hogy meghív díszbédjére, mikor londoni polgármesterré lesz.“

„Uram“, szólta az inas, a kalapácsot letéve és orrát kormos kezének hátával dörzsölve, „én megvetem a polgármestert minden hozzátartozóival együtt. Más társadalmi viszonyokkal kell birnunk, hogy ön engem a polgármesteri széken lásson. Hogy van, uram?“

„Annál jobban, Tappertit úr, hogy szellemdús arcát ismét láthatom. Remélem, ön jól van.“

„Oly jól vagyok“, szólta Sim, fölkelve, hogy Chesterhez közelebb lépve, fülébe rekedt hangon sughasson, „amily jól ember magát érezheti ily súlyos körülmények közt, minők közt én élek. Éltem terhemre van. Ha a boszú nem tartaná bennem a lelket, egy kockára teném azt s kijátszanám — fej vagy irás.“

„Varden asszony honn van?“ szólta Chester úr.

„Itthon van, uram“, szólta Sim, fürkésző tekintetet vágva feléje. „Szólani kíván vele?“

Chester úr igenlőleg intett.

„Akkor erre tessék kerülni“, szólta Sim, arcát kötényébe törülve. „Kövessen, uram. — Megengedi-e, hogy egy félpercig valamit fülébe sughassak?“

„Mindenesetre.“

Tappertit úr lábhegyre állott, ajkait Chester úr füléhez tapasztá, fejét egy kukk nélkül visszahúzta, keményen ránézett, újra füléhez hajolt, ismét visszahuzódott s végre ezt sugá: „Neve Willet József. Csitt! Többet nem mondok.“

Aztán rejtelmes arccal intett vendégének, hogy követné a társalgó szobáig, hol egy szertartó-mester ünnepélyes hangján bejelenté: „Chester úr.“

„De nem ám Edvárd úr“, szólott Sim, újra az ajtón betekintve, s e mondását mintegy utóiratúl intézve saját becses személyéhez, „hanem az édes apja.“

„Azonban, kérem“, szólott Chester úr, kalapjával kezében, előre lépve, midőn ez utóbbi magyarázat hatását észrevette, „ne zavarja meg Varden kisasszonyt az atya látogatása házi foglalatosságaiban.“

„Ó, jaj! lássa az ember. Hiszen mindig mondtam“, kiálta fel Miggs két kezét összecsapva. „Az asszonyságot a tulajdon lányának nézte. Hanem szakasztott olyan is. Csakugyan olyan. Hallja csak, asszonyság.“

„Lehetséges-e, ez legyen Varden asszonyság!“ szólott Chester legolvadozóbb hangján. „Meg vagyok lepetve. Ez nem az ön leánya, Varden asszony. Nem, nem az, hanem az ön testvére.“

„Leányom, uram, csakugyan az“, viszonzá Varden asszony hajadoni mosolylyal.

„Ah! Varden asszony!“ szólott a látogató. „Az élet valóban szerencse, midőn önmagunkat másokban ismételhetjük s mégis oly fiatalok maradunk, mint ők. Meg kell engednie, drága asszonyság, hogy a szokásos módon üdvözljem mind önt, mind leányát.“

Dolly némileg vonakodott magát e ceremónia alá vetni és szigorú megrovásban részesült Varden asszony részéről, ki megköté magát, hogy az rajta e szempillan-

tásban végrehajtassék. Mert a kevélység — ugymond nagy szigorral — a hét halálos bűnök egyike, holott az alázatosság és szívbéli szerénység valóságos erény. Minél fogva kívánja, hogy Dolly — különbeni jogosult haragjának terhe alatt megcsókoltassék, egyuttal tudtára adván, hogy ha anyját bármit cselekedni látná, azt maga is bátran megteheti — minden további okoskodás és töprengés nélkül, miután ez kötelességsértő és megbotránkoztató, s egyenesen az egyházi katekizmusba üt-közik.

Igy megkorholtatván, Dolly engedett, bár huzalkodva, mert Chester úr arcában a csodálat leplezetlen s vakmerő kifejezése ült, mely a csináltas és mesterkelt udvariasság dacára is, mélyen bánta a leányt. Midőn, tekintetét kerülve, lesütött szemmel ott állt, a férfi elismerőleg mérte végig s aztán anyjához fordult.

„Gábor barátom — kivel csak az este ismerkedém meg — boldog ember lehet, Varden asszony.”

„Ah!” sohajtá Vardenné, fejét rázva.

„Ah!” visszhangozá Miggs lányasszony.

„Valóban?” szolt Chester részvétellel. „Én istenem!”

„Az úr —“, dűnnyögé Miggs, Chester mellé oldallogva, „egyetlen szándéka mindenért, amivel bir s amit képességei szerint méltányolhat, oly hálásnak lenni, amilyen az ő természetével lenni tud. De mi, emberek —“ folytatá Miggs Vardennéra sanditva és beszédjébe egy sohajt fűzve, „mi, emberek, bizonyos borok és figefák valódi értékét csak akkor tudjuk igazán megbecsülni, ha már elvesztettük. Annál rosszabb azokra nézve, kiknek lelkét ily kicsinylés terheli, ha azok majd el-tűnnek hogy másutt teljes virágukban kinyiljanak.”

És Miggs fölfelé veté szemét, hogy kifejezze, hol keresendő az a „másutt”.

Miután Varden asszony mindazt, amit Miggs lány-asszony mondott, jól hallá, amint az épen csak is azért mondatott, s miután e szavak képleges kifejezéseikben egy jóslatot vagy elősejtelmet látszottak magukban foglalni, mely szerint ő bizonyos közeli időben megpróbáltatásai alatt össze fog roskadni és könnyedén fölfelé röpülend a csillagokig: az asszonyság azonnal lankadni kezdett s a szomszédos asztalról az imakönyv egy kötetét elvéve, karját rátámasztá, mintha ő a Remény volna, a könyv pedig Horgonya. Chester úr észrevette ezt s a munka címét hátáról leolvasva, gyöngéden kivette kezéből s lapozni kezdett benne.

„Kedvenc könyvem, drága asszonyság. Hányszor — ó, hányszor fejtettem le belőle apró erkölcsi tanításokat Nedem ifjú korában. — Ő alig fog visszaemlékezhetni.“ — (E közbevetés szóról szóra igaz is volt.)

Varden asszonynak van szerencséje Ned urfit ismerni és Ned igen kedves, finom egy úri ember.

„Ön anya, Varden asszony“, szólott Chester úr egyet szippantva, „s érteni fogja, mit érzek én — az ő atyja — ha őt dicsérik. Ő ugyan sok gondot okoz nekem — sok gondot — mert nagyon csapodár természetű — virágról virágra szálló — egyik édességről a másikra — de hisz ez az élet pillangó kora s ily kicsiségeket nem kell túlszigorúan elítélnünk.“

Dollyra pislantott. A leány láthatólag minden szavára ügylet. Épen ezt akarta!

„Az egyetlen dolog, melyet Nednek szemére lobbanthatok“, szólott Chester, „— neve arra emlékeztet, hogy én egy kis beszélgetésért négy szemközt esedezném önnel, asszonyom, — mondom, az egyetlen panaszom az, hogy ő nem őszinte. Már pedig, bármennyire iparkodom Ned iránti szeretetemben a tényt magam előtt is elleplezni,

mégis szüntelen csak arra térek vissza, hogy aki nem őszinte, az semmi ember. Az semmi ember széles e világon. Legyünk, drága asszonyság, őszinték —“

„És protestánsok“, dűnnyögé Vardenné.

„— És mindenek fölött protestánsok. Legyünk őszinték és protestánsok, szigorúan erkölcsösek, szorosan igazságosak (bár némi hajlammal a könyörület felé), szigorúan becsületesek és szigorúan igazak, s akkor okvetlenül mi leszünk a nyertesek. Ez csekélységnek látszik, hanem mégis — kézzelfogható valami. Mi, engedjen e kifejezéssel élnem — ez által a jóság alapját megvetjük, alapkövét letesszük, melyen aztán szép épületet emelhetünk.“

Ez aztán tökéletes jellem, gondolá Vardenné. Ez aztán alázatos, egyeneslelkű, igazságos keresztény, ki mindezen nehezen elérhető tulajdonokat elsajátítá, ki minden erénynek sarkára egy csipet sót szórván, valamennyit elfogá s mindemellett sem hetvenkedik, hanem még nagyobb erkölcsösségre törekszik. A jó asszonyság ugyanis (mint sok más jó asszonyság és úri egyéniség) soha sem kétkedett, hogy az efféle önmegalázó vallomás, a nagy dolgok ily kevésbe vétele, mely mondani látszik: „hogy én nem vagyok büszke, én az vagyok, aminek te hallasz, de mégsem tartom magam jobbnak más ember fiánál, minélfogva esedezem, ne vesztegessünk erről több szót —“, hogy mindez fenékgig őszinteség és igazság. Chester úgy tudta a dolgot vinni és oly módon mondá mindezt, mintha harapófogóval huznák belőle. A hatás aztán csakugyan csodás volt.

Észrevevén az okozott hatást — kevesen birtak ily fölfedezésekre élesebb szemmel — Chester úr az elfoglalt téren tovább haladt különféle erényelvek kifejtése által, melyek, ha magukban véve keresettek és általá-

nosak voltak is, s helylyel közzel hónaljukon elviselt igazságok jellegét is mutatták, mégis oly kellemes hangon, szokatlan derűs fönséggel és léleknyugalommal adattak elő, hogy céljukat tökéletesen elérték. Nem is lehet ezen csodálkoznunk, mert valamint leeső üres edények jobban konganak, mint a töltekek, úgy vajmi gyakran tapasztalható, miszerint henye cikornyák nagy zajt ütnek a világon és nagyon keresettek.

Chester úr, egyik kezében a kötetet kellemesen tartva, másik kezét pedig könnyedén mellére téve, a lehető legelragadóbb modorban szólt a társasághoz, és elmentéses gondolataik s érzéseik dacára is hallgatóit mind meghódítá. Még Dolly is — ki pedig Chester vizsga tekintetének és Tappertit úr vágó pillantásainak kereszt-tüzében — sodrából egészen kijött, kénytelen volt bevallani, hogy ez a legmézesb száju uri ember, kit valaha látott. Még Miggs is, kiben Chester úr iránti bámulata halálos bajt állt féltésével, melylyel ifjú úrnője iránt viseltetett, még ő is megengesztelődött. Sőt Tappertit úr — noha, mint láttuk, szive bálványának imádása eléggé elfoglalá, ő sem szabadithatá ki gondolatait a másik varázsló hangjának békóiból. Varden asszony úgy érezé, hogy soha életében így nem épült még semmin sem, s mikor Chester úr fölkelve, engedelmet kért vele négy szemközt szólhatni — mikor Chester úr őt kezénél fogva — kinyújtott karnyi távolban az emeletre, a legdiszesb szobába vezeté, akkor majdnem úgy rémlett neki, hogy ez az ember valami földöntúli lény.

„Drága nagysád, foglaljon helyet“, szólt a férfi, kezét gyöngéden ajkaihoz emelve.

Varden asszony a legudvariasb bókkal köszönt és letelepedett.

„Sejti-e beszélgetésem tárgyát!“ szolt Chester, egy széket feléje vonva. „Kitalálja-e szándékomat? En szerető apa vagyok, Varden asszony.“

„Bizonyos vagyok benne, hogy az“, szolt Vardenné.

„Köszönöm“, viszonzá Chester úr, burnótszelencéjén dobolva. „Nagy erkölcsi felelősség terheli a szüléket, Varden asszony.“

Varden asszony kissé fölemelé két kezét, fejét meg rázta és a földre tekintett, mintha átnézne a föld gömbjén — át annak tulsó végére és abba a végtelenbe, mely azon túl fekszik.

„Önben tökéletesen megbizhatom“, szolt Chester. „Fiamat, Varden asszony, igen szeretem s mert oly forrón szeretem, meg akarom menteni a bizonyos nyomortól. Ön ismeri vonzalmát Haredale kisasszonyhoz. Ön kezére járt ez ügyben és ez öntől igen kedves dolog volt. Le vagyok kötelezve, nagyon lekötelezve önnek azon érdektségért, melylyel fiam iránt viseltetik, hanem — biztosítom önt, hogy nem jó helyen alkalmazá.“

Varden asszony hebegé, hogy nagyon sajnálja.

„Sohse sajnálja azt, drága nagysád“, vágott közbe Chester, „sohse sajnálja azt, ami oly szeretetreméltó, oly jóakaró, önhöz annyira hasonló. Hanem vannak komoly és nyomós okok, súlyos családi tekintetek, s ezeket nem tekintve is — vallási különbségek, melyek e kötésnek utjába vágnak, sőt azt lehetlenítik — tökéletesen lehetlenné teszik. E körülményeket férjének kell vala előadnom, hanem ő — bocsánat, hogy ezt oly kereken kimondom — ő nem bir az ön gyors felfogási képességével s mély erkölcsi érzetével. — Mily szellős és csinosan tartott ház ez! A magamféle ember előtt — ki már oly

régóta özvegy — a női gond és kezelés ez apró jelei végtelen bájjal birnak.“

Varden asszony arra a gondolatra jött (maga sem tudta miért), hogy az ifju Chesternek nincs igaza és az öreg Chesternek van igaza.

„Az én Nedem“, vevé föl a fonalat, a kisértő az ő legmegnyerőbb képével, „ugy hallám, mind kedves leányának, mind egyeneslelkű férjének támogatásában részesült.“

„Inkább, mint az enyémben“, szólt Varden asszony, „sokkal inkább. Én sokat tépelődtem. Ez ez —“

„— Rosz példa“, egészíté ki Chester úr. „Az, kétségkívül az. Leánya azon korban van, midőn különösen nem tanácsos szeme előtt fiatal embereket felbiztatni, hogy szülők ellen e leglényegeseb pontra nézve fellázadjanak. Igaza van, asszonyom. Magamnak is eszébe jutott volna ez — hanem bevallom — elfelejtém, ó, annyival fölötte áll az ön neme a mienknek éleselműség és élesszeműség dolgában.“

Varden asszony oly bölcset vágott, mintha csakugyan olyasmit mondott volna, amivel e bókot kiérdemli — szóval, tökéletesen azon hiszemben volt, és éleslátásába vetett bizalma nagyban növekedett.

„Drága asszonyság“, szólt Chester úr, „kegyed föl-bátorít, hogy egész nyíltan szóljak önnek. Fiam közt s köztem e pontra nézve nézetkülönbség uralkodik. Az ifjú hölgy s gyámja sincs erre nézve egy véleményen. A dolog bibéje pedig az, hogy fiamat — a kötelesség, becsület, minden szent kötelék és tartozás egy más házasságra kényszerítik.“

„Már el van mással jegyezve?“ kiálta fel Varden asszony, két kezét égre emelve.

„Azon nő, drága nagysád, e célra neveltetett, tannított, képeztetett ki. Csupán csak e célra. — Haredale kisasszony, **ugy hallom, igen bájos teremtés.**“

„Nevelő anyja vagyok s nekem ismernem kell őt — mondhatom, a legjobb leányka széles e világon“, szolt Varden asszony.

„Nem kétkedem. Bizonyos vagyok benne, hogy az. S ön, kit e gyöngéd viszony fűzött hozzá, tartozik az ő boldogságát szemügyre venni. S most kérdem, nézhetem-e összetett kézzel — amint azt Haredalének is, ki velem egyetért, kijelentém volt: hogy ez a nő (pápista hitét nem is tekintve) odadobja magát egy fiatal fickónak, ki még eddig érezni sem tud? Nem akarom ezt szemére lobbantani, miután fiatal emberek, kik a társadalom ledér köznapi áramlatába mélyen süllyedtek, ritkán birnak szivvel. Szivök csak a harmincas évek után szokott nőni. Én nem hiszem — nem — nem hiszem, hogy nekem is lett volna szivem Ned korában.“

„Oh, uram“, szolt Varden asszony, „azt hiszem, önnek kellett már akkor is szivvel birnia. Lehetlen, hogy ön, ki ma is annyival bir, valaha azt nélkülözte volna.“

„Hiszem, hogy van egy kis szivem“, válaszolt amaz szerényen vállát vonva. „Hiszem, hogy van egy pici kis szivem! A mindenek ura látja! Hanem térjünk át Nedre. Ugy gyanitom, ön azt gondolá s épen ezért sziveskedett segélyökre lenni, hogy Haredale kisasszony ellen volna kifogásom. Ó, ez igen természetes. De nem ugy van, én Ned — csak Ned — csupán csak Ned ellen teszek kifogást.“

Varden asszony e leleplezésre tökéletesen elszörnyedt.

„Ha becsületesen teljesíteni kívánja azon szent kötelezettséget, melyről imént szoltam — és drága Varden

asszony neki becsületesnek kell lennie, különben nem az én fiam — akkor egy szép vagyonra nyilik kilátása. Ő igen költekező, piacon költekező természet. S ha a szélső s akaratosság egy percében ez ifjú hölgyet elvonná, megfosztván magát ekképen azon eszközöktől, melyekkel megszokott kedvteléseit kielégítheti — akkor, drága asszonyság, megtörné e bájos ifjú hölgy szívét. Drága Vardenné, kedves lélek — önre bízom megítélni, vajjon eltűrhető-e ily áldozat hozatala? Oly dolog-e a nőszív, melylyel ily módon játszani lehessen? Kérdezze meg az önét, asszonyom. Könyörgök, kérdeje meg az önét.“

„Valóban“, gondola Vardenné, „ez az ember szent. De —“, tevé hozzá hangosan és egész természetesen — „ha ön Emma kisasszonyt megfosztja kedvesétől, mi lesz akkor a szegény leány szívéből?“

„Épen ide —“, szólta Chester minden meghökkenés nélkül, „akartam önnel jutni. Összekelését fiammal, kit én ez esetben kitagadni kényszerülnék, a nyomor évei követnék. Ők egy év alatt elválnának, el, asszonyom. E viszonyt, mely, mit ön is csak oly jól tud, mint én, inkább képzelt, mint való, megszakítanunk néhány könnyébe kerülne az ifjú hölgynek, s ő aztán újra boldog lesz. Vegye föl az ön tulajdon leányának, valódi képmásának“, — Vardenné köhécselt és huzalkodott — „az ifjú hölgynek esetét odalenn. — Ime, van egy fiatal ember (sajnálom, hogy ki kell jelentenem, mily kicsapongó és hiányos jellemű fiatal ember), kit Ned nekem többször említett, valami Bullet — Pullet — Mullet —“

„Létezik, uram, egy Willet József nevű fiatal ember“, szólta Vardenné, két kezét magasra emelve.

„Ez az“, kiálta Chester. „Tegye föl, hogy Willet József az ön búbajos leányának hajlama után áhítoznék s el akarná jegyezni.“

„Arcátlanságától kitelnék“, szakítá félbe Vardenné pöffeszkedve, „ily dologra adni fejét.“

„Drága asszonyság ime ez az én esetem is. Tudom, hogy az ő arcátlansága ilyesmire képes volna. Ned is eléggé szemtelen úgy cselekedni, amint tett; hanem ön sem ezért, sem bájos leányának néhány könyjeért nem riadna vissza, vonzalmukat csirájukban elfojtani. Ez okokat akartam férjével megbeszélni, midőn ma este Rudgené házában szerencsém volt —“

„Férjem“, szól Varden asszony indulatosan, „okosabban cselekednék, kevesebbet járogatni Rudge asszonyhoz. Nem tudom, mit csinál ott. S egyáltalán föl nem foghatom, mily okai lehetnek, magát e nő ügyeibe ártani.“

„Ha ez utóbbi érzelmeiben“, szól Chester, „nem osztakozom oly erős kifejezésekkel, mint ön talán óhajtáná, ez csak onnan van, mert azon körülmény, hogy őt ama házban s oly szófukar hangulatban találtam, vezérelt engem ide s juttatott azon szerencséhez, hogy azon személylyel értekezhessem, kiből, úgy veszem észre, családjának egész vezetése, igazgatása s jóléte összpontosul.“

Vardenné kezét ismét megfogván s ajkaihoz emelvén azt azon kor legfinomabb udvariasságával — némileg torzítva, hogy a jó asszonynak, ki ilyekben ujonc volt, még szembeszökőbbé tegye — a sofistaság, hizelgés, hálózás előbbi hangján tovább könyörgött, használná fel összes befolyását arra, hogy sem férje, sem leánya ezentúl Edvárd széptevésének Haredale kisasszony mellett többé ne kedvezzon és sem egyikét sem másikat semmiféle módon többé ne gyámolítsa és segítse. Varden asszony csak nő lévén, meg volt áldva a maga női jutalékával a hiuságból, konokságból és uralomvágyból.

Vendége befonta s ő titkos véd- és dac-szövetséget kötött vele s azon hiszemben ringatá magát — amit egyéb-
iránt kivüle mások is megtettek volna, kik Chesterre hallgattak, hogy ezt cselekedvén az igazság, erkölcsösség ügyét fölötteképen szolgálja.

Alkudozásainak sikerétől felbuzdúlva s magában igen jól mulatva, Chester úr előbbi ünnepélyes modorával levezette a háziasszonyt. Aztán pedig előbbi üdvözlési szertartását ismételvén, mely mint akkor, most is kiterjedt Dollyra, búcsut vőn, miközben Miggs lányasszony szívét is tökéletesen meghódítá azon egyszerű kérdésével, hogy „ez ifjú hölgy“ lesz-e szives neki az ajtóig kivilágítani.

„Ó, asszonyság“, szólt Miggs, a gyertyával visszajövet, „ó, én istenem, ez aztán az úri ember! Beszélt-e, nézett-e valaha angyal ily édesen, mint ő! Olyan fennkölt és nemes, hogy még a földet is megvetni látszik, melyen jár. S mégis oly enyhe s leereszkedő, hogy mondani látszik: ‚ej! én e földet is figyelemre akarom méltatni.‘ — És aztán, mikor önt Dolly kisasszonynak nézte és Dolly kisasszonyt nővérének. — Jó isten, ha én a gazdának volnék, nem lennék-e rá féltékeny?“

Varden asszony megfeddé komornáját e hivalkodó fecsegésért, hanem ezt igen könnyedén és szendén — valósággal mosolyogva tévé — s azt mondá, hogy ő egy hóbortós, eszement, könnyelmű leány, kit szelleme minden korláton túlragad, s aki félig sem érti a dolgokat, amint mondja, különben az embernek haragudni kellene rá.

„Mi engem illet“, szólt Dolly elgondolkozva, „én félig meddig azt hiszem, Chester úr e tekintetben Miggs-hez hasonlít. Minden mézes-mázos szavai és szépeltése

mellett is azt hiszem, hogy ő nem egyszer üzött játékot belőlünk.“

„Ha te ilyesmit még egyszer mondani merészelsz, s az emberekről hátok megett rosszat mersz beszélni, te leány“, szólott Vardenné, „én rajta leszek, hogy azonnal gyertyádat vedd és lefeküdjél. Hogy mersz ilyet tenni, Dolly? Valóban megdöbbenesz. Egész esti nyers viseleted visszataszító volt. Hallotta-e valaki“, — kiálta föl a bőszült asszonyosság könyekbe lábbadva, „hogy leány tulajdon édes anyjának azt mondja, hogy belőle játékot üztek!“

Milyen szélkakas természete volt Varden asszonynak!

Huszonnyolcadik fejezet.

A lakatosék házából távozván, Chester úr Covent Garden egyik kiválóbb kávéházába ment, hol késői ebédje fölött, igen fölségesen mulatott utolsó műveleteinek fura visszaemlékezésein, és ügyességeért szerencsét kívánt magának. Ez eszmék hatása alatt, arca oly áldott és csöndesen derűs kifejezést öltött, hogy a felszolgáló pincér kész lett volna védelmében meghalni, sőt meg mert volna rá esküdni, miszerint ilyen egy apostoli vendég legalább is féltucat közönséges vendégpereputytyal fölér, míg végre a számlának kifizetése és a sok lóttatás fejében járó sovány borralaló hevét némileg lehűté.

Chester kissé későn vetődött haza, mert még egy játék-házat is meglátogatott, nem mint afféle hevülékeny, aggalmas játékos, hanem mint valaki, akinek kedve

telik benne egy-két darab pénzt rárakni, hódolatul a társadalom balgaságainak, és amellet egyenlő jóindulattal *mosolyg* nyerőre s vesztőre. Szokása volt inasának meghagyni, hogy ha csak ellenkezőt nem rendelt volna, annak idején lefeküdjék, a közös lépcsőn azonban gyertyát hagyjon. A lépcső alján csakugyan megtalálta mécsét, melylyel, ha későn érkezett haza, felvilágíthatott, és az ajtókulccsal zsebében, tetszése szerint mehetett lakására és feküldhetett le.

Levette a pislogó lámpa üvegét, melynek leégett és egy iszákos orraként felduzzadt béléről a gyertya érintésére apró kárbunkulusok fecscscentek le és szanaszét szikrázva, némileg nehezíték a kis viaszszálat meggyújtani. Ekkor valami nesz érvén fülébe, mely egy a lépcsőkön odafönn mélyen hortyogó embertől származhatott, megállts hallgatózni kezdett. Valaki itt a közelben aludt, annak nehéz lélekezete okozá a zajt. Valami fickó a nyitott lépcsőházban lefeküdt és ott pompásan szunyókált. Végre meggyújtván gyertyáját és saját ajtaját kinyitva, óvatosan fölfelé indult, a gyertyaszálat magasan feje fölé tartva és vizsgán fürkészve körül, hogy meglássa, ki választhatá magának hajlékúl azt a kényelmetlen helyet.

Fejét a legfelső lépcsőre fektetve, nagy tagjaival féltucat lépcsőn végigheverve, mintha hulla volna, melyet részeg halottas emberek véletlenül leejtettek, fetrengett ott Hugh, arca fölfelé volt fordítva, hosszú haja, mint a gaz omlott alá favánkosára, míg széles melle föl-fölemelkedett, mikor belőle azon hangok egyike kiszorult, melyek e hely nyugalmit oly szokatlanul megzavarák.

Chester úr épen egy rugással akarta az alvót felköltetni, midőn egy e feléje fordult arcra vetett pillantás megállítá és ő lehajolt, kezét a gyertya világa elé tartá és vonásait közlelről kezdé vizsgálni. Bármily fürkésző

volt az első vizsgálat, nem elégedett meg vele, mert a gondosan elárnyékolt gyertyát az arcon ide s tova jártatá és vizsga szemét hosszasan rajta nyugtatá.

Ezalatt az alvó fölébredt, anélkül, hogy összerezzenet vagy oldalt fordult volna. Abban a hirtelen rámeresztett tekintetben oly valami lebűvölő volt, hogy Chester zavarában nem tudta szemét elfordítani, s kénytelen volt tekintetét kiállani. Darabig így néztek egymásra, míg Chester megszakítá a csendet s halkan azon kérdést intézé hozzá, miért alszik itt a lépcsőkön.

„Azt hívém“, szóló Hugh felguggolva, de még egyre rámeredve, „hogy ön álmomba tartozik. Különös álom volt. Remélem, sosem fog megvalósulni.“

„Miért borzadsz össze?“

„A — a hidegtől, azt hiszem, attól“, dünnyögé, megrázva magát s föltápáskodva. „Alig tudom, hol vagyunk.“

„Ismersz engem?“ szóló Chester úr.

„Vagy igen. Ismerem ám“, válaszolt amaz. „Önről is álmodtam — no, nem vagyunk ott, ahol hittem. Ez mégis megnyugtat.“

Körülnézett, leginkább pedig feje fölé tekintett, mintha attól tartana, hogy valamely tárgy alatt áll, mely álmában szerepelt. Aztán megdörzsölé szemét, újból megrázkódott s vezetőjét saját szobáiba követte.

Chester úr meggyújtá a gyertyákat, melyek öltöző asztalán álltak s egy zsöllyeszéket a kandalló elé tolva, fölpiszkálta a tüzet, míg az kellemes lobbót vetett, aztán leült eléje és faragatlan vendégét magához szólítva, felkérte, huzná le csizmáit.

„Te megint felhörpentél, drága barátom“, szóló, midőn Hugh féltérden állva parancsát követte.

„Lelkemre, tizenkét mértföldet jártam és itt — nem tudom mióta várakozom, de délebed óta egy korty sem volt a szájamban.“

„S te nem tudsz okosabb dolgot mivelni, mint álmosan eldőlni s az épületet hortyogásoddal megrengetni?“ szolt Chester. „Nem álmodhatol te ostoba kutya honn almodon, hogy azért ide kelljen jönnöd? — Hozd ide papucsaimat és lépkedj halkan.“

Hugh szótlanul engedelmeskedett.

„Ha pedig fiatal uracskám“, szolt Chester papucsait felhuzva, „máskor is álmodozni találnál, ne velem foglalkozzál, hanem valami kutyával vagy lóval, melylyel jobb ismeretségben vagy. Tölts magadnak egy pohárral — mindent ott találsz, hol a multkor lelted — és hajtsd fel, hogy ébren maradj.“

Hugh megint engedelmeskedett — sőt még nagyobb buzgalommal, mint az előbb — s dolgát végezvén, pártfogója előtt megállott.

„Nos, mi kereseted van nálam?“ szolt Chester.

„Ma ujságot hozok“, viszonzá Hugh. „Az ön fia nálunk volt — lóháton jött oda. A fiatal kisasszonynyal akart találkozni, de nem láthatta. Holmi levelet vagy izenetet hagyott Joenál, hanem ez összeszólalkozott az öreggel a levelen, mikor az ön fia már eltávozott. Az öreg úr nem akarta megengedni, hogy átadassék. Ő — már mint az öreg — aszondja, hogy az ő háza népéből senkise járjon közbe, mert az őt kedvetlenségbe keverheti. Ő fogadós aszondja, aki mindenki után egyformán él.“

„Valóságos gyöngyszem!“ mosolygott Chester, „s annál nagyobb, mert olyan ostoba. — Nos?“

„Varden leánya — már mint az a személy, kit én megcsókoltam —“

„— S kinek karperecét a szabad mezőn elloptad“, szolt Chester teljes nyugalommal. „Nos, mi lelte?“

„Az nálunk egy levelkét irt, melyben tudósítja a kisasszonyt, hogy elveszté azt az írást, melyet önnek hoztam s ön elégetett. Joenak kellett volna azt átvinni, hanem az öreg másnap mindig szemmel tartá, hogy ne tehesse. Reggel aztán nekem adta, hogy vinném át én — s én ide hoztam.“

„Te tehát nem kézbesítéd, drága barátom?“ szolt Chester meglepetést tettetve, mialatt Dolly sorait ujjai közt sodorgatá.

„Azt gondoltam, hogy önnek kelleni fog“, viszonzá Hugh. „Ha az ember egyet eléget, elégeti valamennyit.“

„Ördögadta barátocskám“, szolt Chester, „valóban, ha te nem fogod a dolgokat jobban megkülönböztetni, pályádon nagyon hamar fennakadhatsz. Nem tudod-e, hogy az első levél fiamhoz volt címezve, ki e házban lakik? S nem tudsz különbséget tenni az ő levelei s a másokhoz címzettek közt?“

„Ha nincs szüksége rá“, szolt Hugh elszotnyolodva, mert nagy dicséretet várt, „akkor adja vissza s én kézbesitem. Én nem tudom, hogyan cselekedjem az ön kedvére.“

„Majd én magam adom át“, viszonzá pártfogója, miután szemét darabig a levelen legelteté. „Szokott a kisasszony szép reggeleken kísétálni?“

„Nagyobbrészt — délben szokta sétáját tenni.“

„Egyedül?“

„Egyedül.“

„Hol?“

„A ház előtti földeken. — Azokon, melyeket a gyalogút metsz át.“

„Ha holnap szép idő lesz, tán magam állok utjába“, szólta Chester, oly hidegen, mintha e nő rendes ismeret-ségei közé tartozott volna. „Hugh úr, ha én a Májusfa elé lovagolnék, te léssz oly kegyes úgy tettetni magad, mintha csak egy izben láttál volna. El kell fojtanod há-ládat s igyekezned, hogy elfeledtesd magaddal elnézése-met, melylyel a karperec ügyében viseltetém. Ez érze-lem kitörhet belőled, s ez igen természetes, sőt becsüle-tedre válnék, mindamellett mások jelenlétében, a magad biztonsága érdekében úgy kell tenned, mintha semmiféle kötelezettséggel se tartoznál nekem és sohse lettél volna e falak közt. Értesz?“

Hugh tökéletesen megérté. Rövid szünet után azt makogá, hogy reméli, a kegyes pártfogó nem fogja e levél miatt bemártani, mert ő csak az ő kegyes tet-széseért tartotta meg. Így folytatta volna, ha Chester úr fölötte jóindulatú és pártfogó képpel szavába nem vág:

„Drága barátom, te ígéretemet, szavamat bírod — meg is pöcsétlem (mert szóbeli ígéretem ép annyit ér), hogy én mindaddig pártolni foglak, míg megérdem-led. Most meg lehetsz nyugodva. Kérlek, légy jókedvű. Ha valaki oly annyira hatalmamba adja magát, mint te tevéd, úgy érzem, hogy valami követelni valója van raj-tam. Ily körülmények közt ki se mondhatom, Hugh ba-rátom, mennyire hajlok a kegyelem s elnézés felé. Kér-lek, tekints pártfogódúl és légy meggyőződve, hogy e vigyá-zatlanságod miatt, míg mi ketten jó barátok maradunk, oly nyugodt lehetsz, mint valaha ember volt. Töltsd meg poharadat még egyszer, hogy a hazai utra erőt merits — igazán rösteltem, ha elgondolom, mennyit kell még járnod — s aztán ez éjjelre isten megáldjon.“

„Azt gondolják“, szolt Hugh, az italt beköppentve, „hogy az istállóban alszom. Haha! Az ajtó be van csukva, hanem a gebe elment.“

„Hiszen te nagyon vig egy fickó vagy“, viszonzá barátja, „és nekem mindenek fölött jó kedved tetszik. Jó éjt! Vigyázz magadra az én kedvemért.“

Különös, hogy az egész találkozás alatt, mindenik a másik arcára igyekezett lopva tekintgetni, és egyszer sem néztek egymás szemébe. Mikor Hugh eltávozott, egy röpke és futólagos pillantást váltottak, aztán hirtelen lekapták szemöket, elváltak. Hugh maga mögött a ketős ajtót óvatosan és nesztelenül becsukta, és Chester zsöllyéjében maradt, tekintetét a tűzre szögezve.

„Derék!“ szolt hosszabb elmélázás után felsohajtva és darabig ide-oda fészkelődött, mintha fejből valami más eszmét ki akarna zavarni és visszatérne ahhoz, mely azt egész nap elfoglalta volt, „a csomó bonyolódik. A golyót ellöttem s az ugy hiszem, 48 óra alatt szét fog robbanni. Akkor pedig megijeszti e derék népeket. No, meglássuk.“

Lefeküdt s elaludt, de rövid idő múlva fölriadt s azt hivé, hogy Hugh a külső ajtón van, s különös — a rendestől elütő hangon bebocsáttatást kér. A csalódás oly mérvű volt, s az éjnek félelme — melyben ily látások szülemelni szoktak — oly erőt vőn rajta, hogy fölkel és kardját hüvelyestől fölragadva, kinyitá az ajtót. Aztán kinézett a lépcsőházba s arra a helyre, hol Hugh az előbb aludt volt, s őt még nevén is szólítá. Hanem minden csöndes és néma vala és ő újból ágyába mászva, egy órai kellemetlen virasztás után, másodszor elaludt s reggelig föl sem ébredt többé.

Huszonkilencedik fejezet.

Világi emberek gondolatait mindenkor oly bizonyos nehezedési törvény szabályozza, mely — mint a fizikai — őket a föld felé vonzza. A nap fényes ragyogása s a csillagos éj néma csodái hiába szólnak elméiknek. Ők nem olvasnak a nap, a hold vagy a csillagok jegyeiben. Hasonlitanak azon tudósokhoz, kik minden égi bolygónak deák nevét megtanulták, hanem egészen elfelejték, hogy vannak másféle pici égi jegyek, mint az Irgalmaság, Türelem, Szeretet és Könyörület, noha ezek éjjel is, nappal is oly fényesen ragyognak, hogy a vak is észre veszi. Hanem azok a bölcsek a csillogó égbolton nem olvasnak egyebet, mint saját nagy bölcseségök és szüette tudakosságuk visszfényét.

Csakugyan különös dolog, hogy e földi teremtmények, ha elgondolkozva tekintetöket a számtalan sfaerákhoz emelik, melyek fölöttünk ragyognak, bennök csak azon képek vissztükrözését látják, melyek elméjükben fogamzottak. Aki fejedelmek környezetében él, nem tud más csillagokról, mint a melyek udvaroncok mellén sugároznak. Az irigy — embertársának tisztességeit még az égbolton is látja. A kincsvágyó s a világiak egész tömegének szemében az egész világegyetemen amoda fenn, csupán új veretű aranypénzek ragyognak, a fejedelem ábrázatával bélyegzett aranyok, melyek akár hová menjenek ők, mindig közéjük s a mennybolt közé tolakodnak. Így lépnek vágyaink árnyai mindig önmagunk és jobb angyalaink közé és ezek megfogyatkoznak sugaraikban.

Minden oly friss és vidor volt, mintha a világot csak ebben a hajnalban teremtették volna, mikor Chester

úr lassú léptekkel az erdei uton tova lovagolt. A korai évszak dacára, az idő lanyha és meleg. A fák rügyszöttek, az élő sövények és a fű zöldülőben, a lég telve madár dalával, s fenn a magasban a pacsirta fütyörészte legszebb dallamait. Árnyékban a reggeli harmat csillogott ifjú lombon és fűszálakon, s még napsütötte helyeken is néhány gyémánt látszott ragyogni, mintha sajnálna ilyen szép világtól oly hamar megválni és hosszabb életre vágnék. Még a lenge szellő is, melynek halk zúgása a fület oly kellemesen érinté, mint a lassan csergedő víz, még az is csupa remény és ígélet volt, és az illatokban, melyekkel utját jelölé, a nyárral való édes közlekedésről és annak boldogságos érkezteről regélt.

A magános lovag a fák alatt lassú léptekkel haladt tova, árnyékról verőfényre s ismét árnyékba és hébe-korba nézett is maga körül, hanem az idő és a háttér iránt, mely környezé — nem mutatott nagyobb érdeket, mint hogy — választékos öltözéke miatt, örült, hogy ily kellemes utazási ideje akadt. Ilyenkor el is mosolyogta magát, hanem inkább azért, hogy önmagával meg volt elégedve, mint egyébert. S így haladt tovább gesztenyeszinű csödörén, oly kellemes látványt nyujtva, mint akár paripája, és valószínűleg a lovánál is kevesb érzékkel keblében, mindazon bűbajos behatások iránt, melyek környezék.

Idővel a Májusfa nagy kéményei is feltünedeztek láthatarán, hanem ő azért lovát csöppet sem nógatá gyorsabb haladásra s előbbi hideg méltóságával állított a kapu elé. Willet John, ki vörös képét a kandalló előtt piritva, épen meglepő előrelátással és gyors felfogással a kék égre kitekintvén, azon elmélkedett, hogy ha az idő így marad, végre mégis szükségessé lesz a fűtéssel felhagyni és az ablakokat kinyitni, most kilépett és szörnyű

hangon Hugh-ot megkiáltva, egyelőre Chester úr ken-
gyelét tartá.

„Ó, ön itt van, uram, csakugyan itt van?“ szólt John, meglepetve saját gyorsaságán, melylyel megjelent.
„Vezesd e becses állatot az istállóba és viselj rá több gondot, mint máskor, ha helyedet kockára tenni nem akarod. Borzasztó lomha fickó, uram, az embernek untalan nyomában kell lenni.“

„Hisz önnek fia van“, viszonzá Chester úr, leszáll-
tában a kantárt Hugh kezébe adva és üdvözlétét kezé-
nek kalapja felé irányzott hanyag emelésével fogadva.
„Miért nem használja őt ily munkára?“

„Lássa, uram, az igazat megvallva“, válaszolt John fontoskodással, „az én fiam — mit, te fülelni mersz gaz-
ember?“

„Ugyan ki fülel?“ viszonzá Hugh boszúsan. „Meg is érdemli a fáradságot, hogy az ember az ön beszé-
dére füleljen! Hát még meg se jártassam egy kissé a lovat?“

„Ugy jártasd meg arrább“, kiálta a vén John, „s ha engem egy nemes úri egyéniséggel beszélgetni látsz, maradj illő távolban. Ha pedig nem ismered az illendő távolságot“, tévé hozzá Mr. Willet végtelen hosszú szü-
net után, mely alatt nagy ostoba szemét Hughra szögez-
vén, példás türelemmel várakozott, hogy eszméi köréből valami utjába vetődjön, „majd találunk módot, hogy megtanuld, kedves barátom.“

Hugh haragosan vállat vont és gondatlan hencegő modorával, a kicsi gyöp másik oldalára ment, hol aztán a kantárszárát vállára dobva, a lovat föl-alá vezeté, bor-
zas szemöldei alól néha egy-egy sötét pillantást vetve át gazdájára.

Chester úr, ki őt e rövid szóváltás alatt észrevétlenül megfigyelte, a kapuba lépett s hirtelen Willet-hez fordulva, így szólt: „ön különös szolgálkat tart, John.“

„Eléggé különösek, ha az ember rájok néz“, viszonzá a fogadós, „hanem a ház körül, lónak, kutyanak meg több effélének, egész Angliában nincs különb legény a Májusfa Hugh-jánál. Nem szobába való“, tevé hozzá Willet úr, oly ember bizalmaskodásával, ki saját fenségét ismeri, „hisz ott én vagyok! De ha ez a fickó csak egy csöpp képzelőtehetséggel birna —“

„Hanem meg mernék rá esküdni, hogy tevékeny ember“, szolt Chester elmélázva, mi azon gondolatot költöheté az emberben, hogy ugyanezt mondta volna akkor is, ha nem is hallgatott volna rá senki.

„Tevékeny!“ viszonzá John, kinek arca csak most öltött magára kifejezést, „ez a fickó tevékeny! Hollá! te fickó, hallod-e! Hozd csak errébb azt a lovat és akaszd föl parókámat a szélkakasra, hadd lássa az uraság, hogy élő ember vagy-e vagy sem.“

Hugh nem felelt, hanem odadobta gazdájának a féket és lekapva fejről a vendég haját, oly gyorsan s oly kevés teketóriával, hogy e tett még Willet gazdát is, nem kis zavarba hozá, noha az egész művelet saját kívánságára történt, evetszerű gyorsasággal a ház előtt álló Májusfa tetős tetejébe mászott, ott a vendég haját a szélkakasra feltüzé s azt mint egy nyársat megpörgeté. E mutatvány végeztével, ledobta a földre, képzelhetlen gyorsasággal lecsuszott és földet érve, azonnal talpra állt.

„Lássa, uram“, szolt John, szokásos bambaságába visszaesve, „ezt kevés háznál tapasztalhatja, a Májusfa kivételével, hol emberek és állatok számára minden a legjobb módon el van rendezve — noha ez nála még nem is valami nagy dolog.“

Ez utóbbi észrevétel arra vonatkozott, hogy mily gyorsan szökött fel Hugh a lóra s mily hamar tűnt el az istálló ajtajában Chester úr első látogatásakor.

„Noha ez nála még nem is valami nagy dolog“, ismétlé Willet, a parókát csuklójával megkeféelve és elhatározva magában, hogy az ez az öltözék-darabon ejtett piszok és kár fejében, vendégére a számlában némi kis árfölemeléseket fog kivetni. „Ő a ház majdnem mindenik ablakából kiugrik. Sohasem láttam még embert, aki csonttörés nélkül ily ugrásokat tudjon mívelni. Az én véleményem, uram, csak az, hogy mindez onnan van, amért neki semmiféle képzelő tehetsége nincs, és ha képzelőtehetséget lehetne beléje önteni — ami persze nem lehetséges — ő nem volna többé képes ezeket végbe vinni. Hanem mi fiamról szóltunk volt.“

„Ugy van, uram, úgy van“, szólott vendége, megint szokásos derült képével a fogadóshoz fordulva. „Nos, mit akar róla mondani?“

Azt beszéltek, hogy Willet, mielőtt válaszolt volna, egyet hunyorított. Miután azonban róla senki sem állíthatá, hogy akár előbb, akár utóbb ily könnyelmű viseleten kapatott volna, ez adat is ellenségei gonosz ráfogásának tekinthető, mely talán azon kétségtelen körülményen alapult, hogy vendége kabátjának, az álltól számítva, harmadik gombját megfogta és válaszát a következőkben fülébe sugta:

„Uram“, sugá John méltósággal, „én ismerem kötelességemet. Nincs szükségünk itten szerelmi viszonyokra, melyekről a szülők mitsem tudnak. Én tisztetek egy bizonyos ifjú embert, amennyiben nekem egy ifjú ember világában jelenkezik; én becsülök egy ifjú hölgyet, amennyiben nekem egy ifjú hölgy világában jelen-

kezik, de a kettőről — mint egy párról — semmiféle tudomásom sincsen. Fiam jelenleg patroláján van.“

„Ugy tetszik, csak e pillanatban láttam a sarokablakon“, szólt Chester úr, ki természetesen azt hívé, hogy „patrolán lenni“ valami portyázásfélét jelent.

„Kétségkívül láthatá“, viszonzá John, „mert ő becsületbéli patroláját adá, hogy a házat el nem hagyja. Én és néhány barátom, kik esténként a Májusfába be szoktak fordulni, megfontoltuk, mit tegyünk vele, hogy megakadályoznók olyasmiben, ami önnek kellemetlen volna. És azért mi kivettük becsületbéli patroláját. S azonfelül biztosíthatom önt, hogy jó darabig nem mentjük föl patrolája alól.“

Előadván e pompás eszméjét, melynek eredete abban keresendő, hogy a falubeliség egy ujságban egyebek közt bizonyos tisztről olvasott, kit a haditörvényszék becsületszavára szabad lábra helyezett, Willet úr visszavonult vendégének fülétől, s arcának legkisebb változása nélkül, háromszor hallhatóan felihogott. A kacagáshoz való ezen legkiválóbb közeledése, melynek valaha áldozatul esett (s ilyesmi csak vajmi ritkán és csupán rendkívüli esetek alkalmával fordult elő), ajkain sem idézett elő semmiféle változást, arcán sem — sőt még nagy, kövér tokáját sem hozta könnyed rezgésbe, mely most is úgy, mint más alkalmakkor, ábrázatának széles abroszán valóságos sivatagot képezett: változhatlan, sivár, borzasztó pusztaságot.

Nehogy bárkit is meglepjen, hogy Willet úr ily vakmerőn viselte magát oly ember irányában, kinek már nem egyszer szolgálhatott, s ki a Májusfánál tett látogatásaiért mindig gavallérosan megfizetett, meg kell jegyeznünk, hogy épen éles látása és mélyelműsége ragadá el az imént említett elmésségi tüntetésekre. Mert Willet,

apát és fiát elméjében kellőleg meglátolva, azon világos eredményre lyukadt ki, hogy az öreg úr sokkal jobb fajta a fiatalnál. Ha földesurát is a serpenyőbe dobta, melyet ennek meggondolása már magában véve is kelőleg lebillentett, s e súlyt még saját élénk kíváncsiságával megtoldá, mely nem állott egyébből, mint a szerencsétlen Joenak utját állani s azonfelül elvi ellenszenvét a szerelmeskedés és házasság minden neme iránt ráaraká: akkor az illető serpenyő természetesen azonnal a földre bukott és a fiatal úr ügylete a mennyezetig fölröpíttette. Chester úr nem tartozott azon emberek közé, kik Willet úr indokai iránt csalódásban ringatták volna magukat, mindamellett oly kecsesen hálálkodott neki, mintha a föld kerekén a legönzетlenebb mártýrok egyike lett volna. Roppant izlésére és ítéletére pazarolt végtelen bókolgatások után elhagyva őt, ráhagyta, hogy készítsen oly ebédet, minőt a körülményekhez képest legalkalmasabnak vél, és lépteit a Nyúlsövény felé irányzá.

A szokottnál is díszesebben öltözve; a legkecsesb modort öltve, mely bár hosszú tanulmány eredménye, mégis könnyeden s jól állt neki; kifejezését a legderültebben s legcsábítóbban elrendezve s szóval, mindenre nézve oly figyelmet szentelve magának, mely világosan tanusítá, hogy a gyakorlandó benyomásra nem csekély súlyt fektetett — belépett Haredale kisasszony rendes sétáinak területére. Csak rövid ideig kelle járnia, rövid ideig körültekintenie, midőn egy női alak szemébe tűnt, mely épen feléje közeledett. Az alakra s öltözékre vetett egy röpke pillantás, midőn a nő egy köztük fekvő kis bűrűn átment, tökéletesen megnyugtató, hogy megtalálta azt, kivel találkozni vágyott. Feléje indult s néhány lépést téve, előtte állt.

Kalapját megemelintve, kiállt előle az utból s megengedé, hogy mellette elhaladjon. Aztán, mintha az eszme csak most villant volna föl agyában, gyorsan megfordult s izgatott hangon megszólítá:

„Bocsánat — Haredale kisasszonyhoz van szerencsém?”

A leány az idegen váratlan megszólítására zavarral megállt és felelé: „Az vagyok.”

„Valami azt mondá nekem”, szolt Chester, pillantásában hódolva a nő szépségének, „hogy az más-kép nem is lehet. Haredale kisasszony, én oly nevet viselek, mely ön előtt nem ismeretlen, mely — büszkeséggel s mégis némi fájdalommal tudom — kellemesen cseng fülében. Én mint látja, meglett férfi vagyok, atyja azon ifjúnak, kit ön minden férfiak közt megkülönböztetésével megtisztel. Szabad-e nyomós s nekem sajnos okoknál fogva, egy percnyi kihallgatásért e helyen könnyörögnöm?”

Kételkedhetett-e a szóló tisztalelkiségében az, aki ámitást nem ismer — kételkedhetett-e, midőn az a hang, melyen mindezt elmondá, távoli visszhangjául csengett fülében annak, melyet oly jól ismert, melyet oly szívesen hallott? A nő lehajtá fejét és megállva, szemét a földre süté.

„Vonuljunk egy kissé félre — e fák alá. — Egy hajlott ember keze ez, Haredale kisasszony s elhiheti — becsületes egy kéz.”

Midőn ezt mondá, kezét kezébe tévé és egy közeli ülőkéhez vezetteté magát.

„Ön egészen felzaklat, uram”, szolt a nő halkan. „Remélem, nem hoz balhireket.”

„Semmiféle oly hirt, melytől tarthatna”, felelt Chester a leány mellé ülve. „Edvárd jól van, egészen jól.

Mindenesetre róla akarok szólni, de balesetet nem kell önnel közlenem.“

Emma fejével megint bólintott ugyan s úgy tett, mintha kérné, hogy folytassa beszédét, hanem mitsem szólt.

„Ismerem, kisasszony, helyzetem hátrányát. Higgye el, nem feledkeztem meg annyira ifjabb éveim érzelmeiről, hogy ne tudnám, mennyire nem láthat engem szívesen. Önnek engem leirhattak, de csak mint egy hidegszívű, számító, önző —“

„Sohsem hallottam“, vágott közbe a nő, lényében egészen megváltozva és szilárdabb hangon. „Sohsem hallék önről semmiféle kemény vagy tiszteletlen kitételeket. Ön balul ítéli meg Edvárd természetét, ha őt ily aljas eljárásra képesnek tartja.“

„Bocsánat, drága kisasszony, de nagybátyja —“

„Nagybátyámnak természetével sem fér meg ez“, szólt Emma kipirulva. „Ő nem szokott sötétben gyilkolni s én nem vagyok képes az ily tetteket szeretni.“

Emma e szavak után fölkelt s elhagyta volna őt, ha gyöngéden vissza nem tartja és oly behizelgő hangon nem eseng: hallgatná meg még egy pillanatig, hogy Emma csakhamar belenyugodott s újból leült.

„S te ezt a“, szólt Chester, mintegy a levegőt szólítva meg, „s te ezt a nyilt, természetes, nemes lelket tudád oly könnyen megbántani, Ned! Szégyen — gyalázat reád!“

Emma megvető tekintettel és villogó szemmel — gyorsan feléje fordult. Könny ülte Chester szemét, hanem ő sebesen kitörölte, mintha nem akarná, hogy gyöngegségét megismerjék, s aztán sajnálattal vegyes szánlommal nézett reá.

„Nem hittem eddig“, szolt, „hogy egy ifjúnak ledértettei sodromból annyira kihozzanak, mint saját fiam tettei. Nem ismerém eddig egy női szív becsét, melyet a fiatalok oly könnyen megnyernek, amily könnyen eldobják. Higyje el, drága kisasszony, hogy eddig az ön értékét sem ismerém. S noha iszonyom az ámitástól és hamisságtól hozott engem ide, amint az ön nemének legszegegyebb s legkevésbé megáldott teremtéséhez hozott volna, nem mertem volna e találkozást kockáztatni, ha képzeletem önt olyannak rajzolja vala, amilyenek találtam.“

Ó! Ha Varden asszony az erényes férfit láthatja, midőn e szavakat mondá, nemes haragtól szikrázó szemmel — ha szakadozott, remegő hangját hallhatá — ha láthatta volna, midőn hajadon fővel a napfényben áll és ékesszólását szokatlan erélylyel folyni engedi!

Büszke arccal — bár halványan és reszketve, szögezte rá Emma is némán tekintetét. Szótlanul, mozdulatlanul tűzött rá, mintha lelkébe akarna látni.

„Elhányom“, szolt Chester, „azon természetes vonzalom tartózkodását, mely némely embert nyugözne, s eldobok minden köteléket, az igazság és kötelesség kivételével. Kisasszony, ön meg van csalva, megcsalva méltatlan kedvese, méltatlan fiam által.“

Emma még mindig mozdulatlanul szögezte rá meredt tekintetét.

„Én mindig ellenzém szerelmi esküvéseit, melyekkel önt ostromlá. Ön lesz oly szives, drága kisasszony, nekem e tekintetben igazságot szolgáltatni. Nagybátyjával kora ifjuságunk óta ellenségek valánk s ha boszún töröm fejemet, most megtaláltam volna. De mi megvölünk, megokosodunk — s tán, mint hiszem, megjobbulunk is — s azért ellenzém ostromát elejétől fogva.“

Előre láttam annak végét s óhajtám vala attól mindnyájunkat lehetőleg megkímélni.“

„Beszéljen nyiltan“, dadogá Emma. „Ön rászed vagy rá van szedve. Én nem hiszek önnek — nem tudok — nem hihetek önnek.“

„Mindenekelőtt“, szóló Chester csillapítólag, „— mert tán neheztelést táplál szívében, melyre hivatkozni nem akarok — kérem vegye kézbe e levelet. A véletlen s tévedés játszták kezembe. Mint hallom, fiamat mentegeti, amért önnek bizonyos soraira nem válaszolt. Ments isten“, szóló a derék úri ember, „hogya az ön kedves szívében valami alaptalan ok a civódásra helyet találjon. Önnek meg kell tudnia, amint meg fogja tudni, hogya ő ez esetben nem vétke.“

Ez az egész beszéd oly őszinte, oly lelkiismeretesen becsületes, oly szavahihető és igazságos volt, — s az a derék ember, ki e szavakat ejté, oly megbízhatónak látszék — hogya Emma bátorsága most — első ízben most kezdett hanyatlani. Megfordult és sirva fakadt.

„Bár“, szóló Chester, a nőre hajolván, szelid és tisztos hangon, „bár feladatom volna, drága hölgy, bánatának e jeleit száműznöm, bár növelnem ne kellene. Fiam, megtévedt fiam — kit nem akarok szándékos gonoszsággal terhelni, mert ily ifjú emberek, kik már eleve két három ízben csapodárok voltak, meggondolás nélkül cselekesznek, nem is sejtve, mily rosszat mivelnek — az én fiam fogadott hűségét ön iránt meg fogja szegni, sőt mára megszegte is. Miután önt megintém, hagyjam a dolgokat teljesedniök s elhallgassak vagy folytassam-e?“

„Ön folytatni fogja“, felelt Emma, „és még nyiltabban fog szólani, hogya mind neki mind nekem igazságot szolgáltatasson.“

„Drága lányka“, szóló Chester még több vonzalommal hajolva föléje, „— kit én, ha a végzet nem tiltja, lányomnak neveztem volna — Edvárd egy hamis és igazolhatlan ürügy alatt akar önnel szakítani. Ő maga mutatta meg nekem a levelet saját kezeirésében. Megbocsásson, hogy viseletén örököttem, de atyja vagyok és tekintettel valék az ön nyugalomára és becsületére. Nem tehettem egyebet. E pillanatban íróasztalán, egy elküldésre kész levél fekszik, melyben ő szegénységünket — szegénységünket, az enyémet s az övét — hozza föl okul, hogy kezéről lemondjon. Abban ajánlatot tesz, feloldani önt ígérete alól és nagylelkűen (a férfiak hasonló esetekben rendesen ezzel élnek) kijelenti, hogy igyekezni fog idővel önhöz méltóbbá válni és a többi. E levélben — őszintén szólva — önt nem csak jégre viszi, bocsánat e szóért, szeretném önben női büszkeségét és méltóságát földidézni — melyben tehát nem csak jégre viszi s mint félek, azon személyért, kinek félvállról való bánásmódja szülte ön iránti rövid szenvedélyét, lévén annak alapja csupán megsértett hiuság, hanem e tettéből még érde-
met és erényt akar csinálni.“

Emma mintegy önkénytelenül — még egy büszke pillantást vetett rá s aztán dagadó kebelével válaszolt: „Ha ez igaz, akkor hiábavaló fáradságot vesz magának célját elérni. Nagyon gyöngéden gondoskodik lelkem nyugalmaról. Fogadja köszönetemet.“

„Szavaim igazságát, drága kisasszony“, válaszolt Chester, „tanusítani fogja az, hogy e levelet megkapja. — Haredale, drága barátom, örvendek, hogy láthatom, noha saját szerű körülmények közt és szomorú alkalommal találkozunk. Remélem, jó egészségnak örvend.“

E megszólításra a nő könnyes szemét fölemelte és nagybátyját csakugyan maguk előtt látva, azonkívül

pedig jól érezvén, hogy ő már semmit sem tudna hal-
lani, semmit sem tudna mondani, gyorsan elsietett. A
két férfi egymásra s az elsiető alakra nézett s darabig
egyikök sem szólt.

„Mit jelentsen ez? Magyarázza meg“, szólott végre
Haredale, „miért van ön itt s miért volt vele?“

„Kedves barátom“, viszonzá a másik, rendes mo-
dorát végtelen gyorsasággal felöltve és fáradtan a padra
dőlvé, „nem régen, abban a pompás, ódon csapszékben,
melynek tisztelt tulajdonosa ön, s mely falusi és egész-
séges emberek számára, kik a náthának alávetve nin-
csenek — a legfölségesb fogadó, mondom, abban ön
engem mindenféle ámitás dolgában gonosz szellemnek
nevezett. Akkor azt hívé — csakugyan azt hívé,
hogy ön hizeleg nekem. De most belátását bámulni kez-
dem és minden hiuságot félretéve, csakugyan azt hiszem,
hogy igazat mondott. Tettetett ön valaha rendkívüli
őszinteséget és nemes haragot? Kedves barátom, ha soha
sem próbálta, nincs fogalma róla, mennyire kimeríti az
embert az erőltetés.“

Haredale hideg megvetéssel nézett rá.

„Ön, látom, ki akar kerülni egy magyarázatot“,
szólt ő karjait összefonva, „de én azt kívánom. Tudok
várakozni.“

„Legkevésbé sem. Legkevésbé sem, barátom. Egy
percig se várakozzék“, viszonzá barátja lábát keresztbe
rakva. „A legegyszerűbb dolog a világon. Dióhéjba le-
hetne foglalni. Ned egy levelet irt neki, — egy gyer-
mekes, becsületes, érzelgős szerkesztményt, mely eddig
asztalán fekszik, mert nem volt bátorsága elküldeni. Én
atyai szeretetem és aggályom által eléggé kimentett sza-
badsággal élve, belepillanték. Aztán közöltem az ön
hugával (igen bájos teremtés, Haredale; valóságos an-

gyal) némi kis célunknak megfelelő színezéssel. Most már megesett. Ön meg lehet nyugodva, mindennek vége van. Megfosztva pártolóitól s közbenjáróitól; büszkesége és féltékenysége felzaklatva; senkivel sem bírván, ki meghazudtolna, csak önnel, ki hitében még meg fogja erősíteni — úgy fogja ön is találni, hogy válaszával viszonyuk is be lesz fejezve. Ha holnap délben megkapná Ned sorait, biztos lehet benne, hogy este elutazik. Nem kérek köszönetet, ön nem is tartozik vele. Csak magamért tettem s ha én egyezkedésünk értelmében oly buzgalommal jártam el, melynél nagyobbat ön sem kívánhat, csupa önzésből cselekedtem így.“

„Én gyűlölöm az egyezkedést, mint ön nevezi, lelkem mélyéből utálok“, szolt a másik. „Rosz órában kötöttük. Lekötém, önhöz fűzém magamat, s bár becsületes indok vezérelt és a tett kevesek által méltányolható önelgyőzésbe került, gyűlölöm s megvetem magamat, hogy ezt tehetém.“

„Ön egészen neki hevült“, szolt Chester lanyha mosolylyal.

„Neki hevültem, mert fagyossága őrültté tesz. Istennemre! Chester, ha az ön vére melegebben folynék ereiben, ha nem nyugöznének le oly békók, mint amelyek lefognak s hátra vonnak — no, de a dolog meg van! Ön mondá s e tekintetben hiszek önnek. Ha az árulásért lelkem furdálna, önre s az ön házasságára fogok gondolni, s igyekezni fogok önmagamát ez emlékek által igazolni, hogy Emmát s ön fiát minden áron egymástól elválasztám. Frigyünknek most vége s mi elválhatunk.“

Chester kecsesen megcsókolta saját kezét és ugyanazon nyugodt arccal, melyet az egész társalgás folyamában, még akkor is megörzött, mikor társát szenvedélyességében kinlódni és vergödni látta, úgy, hogy egész

tetemében megreszketett — örökös nyugalomával ülőkéjén elterülve utána nézett, amint az elhaladt.

„Bűnbakom és csihésem az iskolában“, szolt fejét fölemelve, hogy utána nézhessen, „barátom később, ki ugyan megnyerte kedvesét, de meg nem őrizheté, mert engem dobott utjába, hogy a martalékot előle elcsiphessem — most is diadalt ülök rajtad, mint a multban. Ugass csak, te lompos, gonosz komondor, a szerencse részemen áll, — én szívesen hallgatlak.“

„A találkozás helye egy fasor volt. Haredale végig ment rajta. Meglehetős távolságban hátrafordult s midőn meglátta, hogy Chester ezalatt fölkel s utána nézett, megállott, mintegy várván, hogy az követni fogja.

„Az a nap elkövetkezik, de még nem jött el“, szolt Chester úr, kezével feléje intve, mintha a legjobb barátságban élnének, s aztán elfordulva. „Még nem jött el Haredale. Az élet előttem eléggé kellemes, előtted szomorú és gondterhelt. Gyöngeség volna ily férfival kardra szállni ki és magát szeszélyének kitenni, ha csak sürgős szükség nem forog fenn.“

Mindamellett tovamenet kihuzta kardját és mintegy önkivületben vagy húszszor végigmérte a kardot szemével markolatától hegyéig. Hanem a gond redővel jár, s eszébe juttatva ezt, csakhamar visszadugta, sötét homlokát kisimitá, egy víg dallamot dudolgatott és nem sokára újra a régi mosolygó világfi volt.

Harmincadik fejezet.

Egy ismert közmondás elismeri bizonyos alkalmatlan egyének létezését, kik egy hüvelyk átengedése után,

egy rőfnyit kívánnak. Nem akarjuk az emberiség azon vitézlő ostorait idézni, kiknek szeretetreméltó földi pályája, születésüktől a sírig, véren, tüzön s romboláson vezetett át, s kik nem látszottak egyébre teremtvé lenni, mint megtanítani az emberiséget, hogy amint a fájdalom hiánya örömet jelent, akként tekinthető a tőlük megtisztult föld áldásos helynek — mondom, nem akarok ily hatalmas példákat idézni s azért elégséges lesz, ha egyszerűen áttérek az öreg Willet Johnra.

Az öreg John már rég birtokában volt Joe szabadsága egy tisztességes hüvelykének és a becsület-szó dolgában már egy tisztességes vlám rőfnyit is elcsent, minélfogva magát oly nagynak és zsarnokinak kezdé érezni, hogy hódító szomja ezentúl határt sem ösmert. Minél hajlóbb lőn Joe, annál korlátlanabb hatalomra tört az öreg John. A rőföt csakhamar semmibe sem vette. Ölök, negyedmértöldek, mértöldek támadtak képzeletében, és az öreg John a legkellemesb modorban haladt tovább, majd emitt nyirbálva valami tulságon, majd amott farieskálva le egy darab tett- vagy szóbeli szabadságot, és mindezt saját kis körében annyi fensőséggel és fönséggel vitte végbe, mint a legdicsőbb ó- vagy ujkori zsarnok, kinek a piac közepén valaha szobrot emeltek.

Amint a nagy férfiakat rendesen a hízolgók és pereputtyjuk hada szokta hatalmukkal való visszaélésre sarkalni (ha ugyan — nagy ritkán! ösztökélésre szorulnak), úgy unszolák őt e tekintélyesdi gyakorlataiban a Májusfa törzsvendégeinek tapsai és bámulása, kik éjjeli pipázásuk s teázásuk közben, fejcsóválva bizonyozák, hogy Willet úr a régi angol atyák fajtájából való; hogy őt semmiféle ujkori fogalmak és eszmék meg nem ronták; hogy ő apáikat juttatja eszükbe; hogy ő nem szokott

tévedni s hogy vajmi hasznára válnék az országnak, ha még sok hason fajtájú léteznék, akik hogy nem léteznek, elég baj! — és no meg sok egyéb eredeti megjegyzést tevének. Aztán Joeval is kegyesen megértették, hogy mindez csak az ő javára történik, miért ő egykor hálás leszen. Legkivált pedig Cobb úr adá tudtára, hogy édes apja őt még Joe korában is rugásokkal, nyaklevesekkel, tépázásokkal és egyéb apró intelmi szerekekkel oly jól tartá, mintha ez rendes kötelességei közé és élte céljaihoz tartozott volna. S ily alkalmakkor fölötte jelentős pillantásokkal azon észrevételt tevő, miszerint csak ez észszerű nevelésnek köszönheti, hogy belőle oly ember lett, aminek jelenleg magát tekintheti, mely kijelentés közel járt a valószínűséghez, lévén ő kétség kívül a társaság legpimaszabb bambája. Szóval, soha fiatal, boldogtalan fickót ennyire nem bántalmaztak, hajszoltak, kinoztak, martak és mosdottak szappan nélkül, — senkit ennyire nem ostromoltak s nem fosztottak meg minden életkedvétől, mint szegény Willet Joet az öreg John és az öreg John barátai.

Ez volt a dolgok elismert és megszilárdult állapota. Miután azonban az öreg John égett a vágytól, fölényével Chester szeme előtt is ragyogni, e mai napon föltűmulta önmagát, és fiát s örökösét úgy csipkedte és szurkálta, hogy nem tudni, mit tevő lett volna Joe két kezével, ha ünnepélyesen meg nem fogadja magában, hogy azokat egyéb kézbeli foglalatosság nemlétében állhatatosan zsebében fogja tartani. Hanem a nyári napnak is lévén alkonya, végre Chester úr is lejött, hogy az ajtó elé vezetett lovára szálljon.

Az öreg John nem lévén ekkor közelben, Joe, aki az ivóban gyászos végzetén és Varden Dolly különféle tökélyein töprengett, kisietett, hogy a vendég ken-

gyelét fogja s a felszállásban segélyére legyen. Chester úr alig ült a nyeregben, mikor Joe épen egy kellemes bókot csapott a távozonak, hát az öreg John az ajtóból kirohan és hirtelen nyakon csípi.

„Abból már semmi sem lesz, ifiúr“, szólta John, „de semmi, ha mondom. Patrolánkat nem szegjük meg. Hogy mert az ifiúr engedelem nélkül kilépni? Az ifiúr meg akarna ugrani? Mi? Árulóvá akarsz lenni? Nos, mi a szándékod, ifiúr?“

„Bocsásson el, apám“, könyörgött Joe, midőn észrevevé, mily gunyosan mosolyg megaláztatásán. „Ez már sok is, apám. Ki akar itt megszökni?“

„Ki akar megszökni?“ kiálta John őt megrázogatva, „hát te — te akarnál. Te vagy az“, tevé hozzá John, félkezével fiát gallérjánál fogva tartván, a másikkal pedig búcsúzóit intve vendégének, „aki a házakba befurakodik és meghasonlást okoz — jeles uraságok és fiaik közt, mi — he? Fogd be a szádat.“

Joe nem is iparkodott felelni. Megaláztatása tetőpontját érte el. Kioldózott apja körmei közül, a távozó vendégre egy haragos pillantást lövelt és visszament a házba.

„Ha ő nem tartana vissza“, gondolá magában Joe, midőn két karjával a közös szobának asztalára támaszkodott és fejét ráhajtá, „ha Dolly nem tartóztatna, kitől el nem viselhetném, hogy annak a mihasznának tartson, kit belőlem faragnának, mihelyt megszököm, bizony még ez éjjel elhagynám e házat.“

Ekkor már beesteledvén, Daisy Salamon, Cobb, Tom és a hosszú Parkes mind a közös ivóban voltak egybegyülekezve s az ablakból tanui valának a lefolyt jelenetnek. Mr. Willet csakhamar belépván, nagy nyu-

galommal fogadá a társaság szerencsekívánatait és pipára gyujtván, helyet foglalt közöttük.

„Meglássuk, uraim“, szólalt meg John hosszas hallgatás után, „ki az úr a háznál. Meglássuk, vajjon a fiú tanítsa-e a férfit vagy a férfi kormányozza a fiút.“

„Ugy van“, hagyá helyben Daisy Salamon néhány helyeslő biccenéssel, „ugy van, Johnny. Jól van, Johnny. Helyes a mondás, Willet úr. Bravo, uram.“

John lassanként rá emelé szemét, hosszasan rajta nyugtatá, s végül a hallgatóság leirhatlan rőkönyére eképen válaszolt: „Ha buzditásra lesz szükségem az ön részéről, ki fogom kérni. Hagyjon békével, uram. Ön nélkül is elvégzem ügyemet. Kérem, uram, ne vágja kaszáját az én rétembe.“

„Ne vegye zokon, Johnny, nem céloztam sértést“, védte magát az ifjú ember.

„Jól van, uram“, szólott John, kinek nyakasságát utolsó sikere még emelé. „Se baj, uram. Azt hiszem, megállok helyemet az ön támogatása nélkül is.“

E mondása után Willet úr a rézkatlanra szögezé szemét és elfogta vala őt a dohány mámorának egy neme.

Miután a házigazda e felötlő viseletével a társaság jókedvét némileg lehangolá, jó darabig miről sem beszélgettek. De végre Mr. Cobb — midőn pipáját kiverendő fölkel — azon megjegyzést kockáztatá, miszerint reméli, hogy Joe ezentul az engedelmességet atyja iránt minden tekintetben meg fogja tanulni, tapasztalván a mai napon, hogy az öreg úr nem oly férfi, akivel packázni lehessen, minélfogva ő (Cobb) ajánlaná neki, hogy jövőre édes apja minden akaratát a szeméről ellesse.

„Én pedig viszonzásul ajánlanám önnek“, szólott Joe kipirulva, „hogy többé ne szóljon hozzám.“

„Fogd be a szádat!“ kiálta Willet úr, gyorsan fölkelve és megfordulva.

„Nem fogom, atyám“, kiálta Joe, öklével akkorát csapva az asztalra, hogy a poharak és korsók táncolni kezdtek rajta. „Elég keserű e dolgokat öntől elviselnem, hanem más valakitől nem akarom eltérni. Ennélfogva, Cobb úr, abban maradunk, hogy ne szóljon hozzám.“

„Ej, hát ki vagy te“, szólott Cobb gúnyosan, „hogyan hozzád ne lehessen szólni, he?“

Joe nem válaszolt, hanem fejét baljós-lattal megcsóválva, elfoglalta előbbi ülését, melyben a ház bezártaig békésen megmaradt volna, ha Cobb úr — a társaságnak Joe pökhendisége fölött kifejezett csodálkozása által ösztökélve — őt különböző csúfszavakkal nem illeti, melyek már hideg vérrel nem voltak eltűrhetők. Évek bántalmait és bosszúját egy pillanatban átérezve, Joe felszökött, az asztalt felfordítva, nyurga ellenfelére rontott és öklével derekasan eldögönyözte, végül pedig meglepő gyorsasággal az egyik sarokban álló köpőládák egész halmazához vonszolá, melyekbe Cobb úr irtóztató recsegés közepette fejével belebukván, kábultan és mozdulatlanul a romokon eltertyedt. Aztán nem várva be győzelme tanúinak szerencsekívánatait, visszavonult alvójába és ostromállapotban tekintvén magát, minden ki-mozditható butorát az ajtó elé raká és valóságos torlaszt csinált magának.

„Végre megesett“, szólott Joe, mikor ágya szélére ülén, égő arcát megtörle. „Tudtam, hogy ez lesz a vége. A Májusfától meg kell válnom. Bitang földönfutó vagyok — ő örökké gyűlölni fog — mindennek vége!“

Harmincegyedik fejezet.

Szerencsétlen sorsán töprengve s hallgatózva jó darabig ült ott Joe barátunk, percről percre várván, hogy vagy ropogó lábnyomukat fogja a lépesőkön hal-
lani, vagy atyjának azon felszólításától fog üdvözöltetni,
hogy adja meg magát azonnal és föltétlenül. De sem
emberi hang, sem láb nyoma nem hallatszott, s bár becsa-
pott ajtók és ki-, besiető emberek távoli zaja időről
időre hallhatóvá lőn a hangzó folyosókban, melyek el-
zárt rejtekébe az alul uralkodó szokatlan mozgásnak
hírét elvitték, közelebbi hang nem zavarta meg csöndes
szobáját, melynek némaságát e távoli lárma még emelé
úgy hogy az minden tekintetben oly sivárnak és komornak
látszék, mintha egy remete hajléka volna.

Mindinkább besötétült. Ez a szoba az épület min-
den rokkant ingóságainak menhelye volt s az ódon,
rozzant butorok különböző alakjai bizonytalan és árny-
szerű formákat kezdenek öltetni; azon székek és aszta-
lok, melyek nappal oly tisztességes nyomorékok voltak,
mint akármelyik más koldus-butor, kétséges s titokzatos
jellegüekké váltak, és egy elaggott, bélpoklos spanyol
fal aranyszegélyes, színement indiai bőrből, mely rég-
időben nem egy légvonat utjába állt és nem egy vig
arcot látott maga mögött, most kisérteties homlokrán-
colással tekintett Joera és magasságának teljes mivoltá-
ban úgy állt ott abban a sarokban, mint egy hórihorgas
rém, mely csak arra vár, hogy valaki megszólítsa. Egy
furcsa, öreg, szürkeszemű tábornoknak tojásdad keretbe
foglalt képe pedig, mely az ablakkal szemben a falon
lógott, mintha csak pislogott és bóbiskolt volna a nap
hunytával, míg végre az éj beálltakor a legnagyobb ko-

molysággal szemet hunyt és pompás álomba esett. Olyan titkos némaság uralkodott itt mindenben, hogy Joe kénytelen volt környezetének példáját követni és hasonlóképen elaludni, mialatt aztán Dollyról álmodozott mindaddig, míg a Chigwelli toronyóra a kettőt elütötte.

Mégse jött senki. A házban semmi zaj sem hallatszott s odakünn is elcsendesült minden, csak néha-néha hangzott föl egy mélyhangu komondor ugatása és néha-néha cibálta meg az éji szél erősebben a fák galyait. Jó ideig szomorúan nézett ki az ablakon, végérvégig azon ismert tárgyakon, melyek a hold félhomályában előtte elnyújtózva szundikálni látszottak, aztán pedig előbbi ülőhelyére visszamászva, elgondolta magában utolsó összeveszését, és amint azt magában összevissza forgatta, lassanként úgy tetszett neki, mintha az már valamikor régen — legalább is egy hónap előtt esett volna. Így telt el az éj bóbiskolás, gondolkozás, az ablakhoz való járkálás és kinézés közt. Az az öreg, zordon spanyol fal a székek és asztalok egész pereputtyjával együtt, idővel vissza kezdé nyerni szokott formáit; a szürkeszemű tábornok mintha pislogott, ásitott és fölkelte volna, Joe pedig nem sokára szintén ébren volt és nagyon kedvetlenül érezte magát, fázott egész testében, és a hajnal szürkületében jó színéből egészen ki volt kelve.

A nap már a pagony fáinak csúcsain ragyogott s a felszálló ködön át széles aranyos sávolyokban jelentkezett, mikor Joe, szobájának ablakából az ő régi jó botját és egy kis zajdát, mely minden holmiját tartalmazá, ledobván maga is lefelé készülődött.

Ez nem volt valami nehéz munka, mert annyi párkányvég és kiszögellés akadt utjába, hogy valóságos — bár otromba lépcsőzetet képeztek s neki csak legalul

kelle néhány lábnyi magasból leugornia. Joe — kezében a bottal, hátán a zajdával, csakhamar talpon állt és még egyszer — meglehet utoljára nézett az öreg Májusfa épületére.

Nem tartott hozzá rőfös szónoklatot, mert ilyesmit ő nem tanult. El sem átkozta, mert ő széles e világon csakjavát kívánta mindenkinek. Sőt inkább soha eddig olyan jó szívvvel nem viseltetvén iránta, mint mostan, szíve fenekéből azt kívánta búcsúzóra, hogy: „az isten is megáldjon“, és aztán utnak indult.

Gyorsan ballagott tova, nagy gondolatokat forgatván magában, melyek szerint ő beáll katonának és valami igen forró és homokos távoli országban meghal és a jó isten tudja miféle töménytelen kincset hágy örökségbe Dollynak, aki akkor nagyon el fog szomorodni, mikor ez értésére esik. Szóval, egész sereg ilyen fiatalkori látomány alakoskodott elméjében, néha vérmesek, máskor búbánatosak, melyeknek azonban mindig Dolly képezte örökös végét és egyetlen központját, s ez így tartott mindaddig, míg sietős útjában fülét Londonnak zsi-vaja megüté és a fekete orosz lány az ő láthatárán feltűnt.

Még csak nyolc órát ütött és a fekete orosz lány nagyon meg volt lepve, hogy őt ilyen korán s ily poros állapotban megérkezni látta és semmiféle vén gebét nem látott az ő társaságában. De mikor megrendelé, hogy neki azonnal reggelit készítsenek s az eléje tálalt ételeket a legpompásabb étvágy kétségtelen jeleivel fölémészté, az Oroszlány szokásos, vendéglátó szivessé gével fogadá s mindazon megkülönböztető tiszteletben részesíté, melyet részben mint régi vendég, részben mint a koreszmárosi testület szabadkőművességének egyik tagja, méltán megkövetelhetett.

Ez az orosz lány vagy fogadás — mert így nevezték nemcsak a vadállatot, hanem a gazdát is, miután ő a cégfestő művésznek szorosan meghagyá, hogy az állatkirály vonásaiba saját becses ábrázatából mindazt belefesse, amit ügyessége kitalálni és lepingálni képes volt — tehát ez a fogadás majdnem oly gyors felfogásu s éleselmű férfiú vala, mint a hatalmas John. Azonban különböztek is egymástól s pedig abban, hogy míg Willet gazda éleseszűsége és szelleme természetén kívül egyéb támogatásban nem részesült, az Oroszlány nem csekély mértékben lehetett sörének lekötelezve. Ebből ő ugyanis oly temérdek kortyanatokkal szokta torkát kiöblögetni, hogy ez képességeit majdnem egytől egyig elmosta és elsöpörte, nem hagyván fönnegyebet rendkívüli aluszekonyossági tehetségénél, melyet csodálatos tökélylyel megőrzött. A nyikorgó Oroszlány a ház homlokán tehát — igazat szólva — álmos, szelid és gyöngye egy orosz lány volt, s miután egy vad osztálynak e társadalmi képviselői rendesen conventionalis jellemmel bírnak (hiszen nagyobb részét képtelen állásokban se földön lehetlen színekben fösztögetik), ennek folytán a szomszédság tudatlanabb és tanulatlanabb része azt tartá róla, hogy az a gazdának tulajdon képe, amikor nagy temetéseken vagy országos gyászok alkalmával megjelenik.

„Miféle lármás ember az a másik szobában?” szölt Joe, a reggeli iránti rendelések, a mozdás és kikefélés végeztével.

„Toborzó“, felelt az orosz lány.

Joe akaratlanul megrezzent. Épen erről álmodozott ő az egész uton.

„S én azt kívánnám“, folytatá az Oroszlány, „hogy volna akárhol, csak nálam nem. Sokat zajong, de keve-

set fogyaszt. Sokat kotkodáló tyúk, aki keveset tojik. Tudom, az ön apja nem igen szeretné.”

Meglehet, hogy semmi körülmény közt sem szeretné, legkevésbé pedig, ha tudta volna, hogy mi furta most Joe fia fejét.

„Valami — valami szép ezrednek toborz?” szolt Joe egy kis tükörbe tekingetve, mely az ivóban lógott.

„Azt hiszem”, felelt a fogadós. „Egyébiránt mindegy, akármilyennek toborz. Azt hallottam, hogy az semmiféle különbséget sem tesz, akár szép embert puffantanak le akár csunyát.”

„Sz nem puffantanak le mindenkit”, szolt Joe.

„Nem a”, felelt az orosz lány. „Hanem én azt hiszem, hogy akit lelőnek — ha t. i. jól találták — legjobban jár.”

„Akkor hát ön nem sokat törődik a dicsőséggel”, viszonzá Joe.

„Mivel?” szolt az Orosz lány.

„A dicsőséggel.”

„Avval?” felelt az Orosz lány a legfölségesb közönnnyel, „— avval én nem törődöm. Igaza van, Willet úr, avval én nem törődöm. Ha a dicsőség ide jön, egy kupa sört rendel és fizetségbe egy guineát akar váltani, adok neki ingyért. En azon véleményben vagyok, hogy a dicsőség két kezével sehol sem kereshet sokat.”

Ez észrevételek nem voltak vigasztalók. Joe kiment, a másik szoba ajtajánál megállt s hallgatózott. A toborzó épen egy katona életét irta le. Csupa ivásból áll az — mondá — kivéve azon gyakori félbeszakításokat, melyeket az evés meg a szerelmeskedés vesz igénybe. A győzelmes csata legszebb dolog a föld kerektségén és az angol csak győzni szokott. „De hát föltéve, uram, hogy önt megölik?” szólalt meg egy félénk hang a sa-

rokból. „Hát jól van, föltéve, hogy önt megölik, uram“, viszonzá a toborzó, „mi történik aztán? Hazája szereti önt, ő felsége III. György király szereti önt, emlékezete tiszteletben, becsületben tartatik, mindenki szereti és hálaival viseltetik ön iránt, nevét pedig teljes mivoltában beírják a hadügyi ministeriumban egy nagy könyvbe. Teringettét, uraim! hát ez nem elég? Hiszen valamenynyien elpusztulunk előbb vagy utóbb ebből az árnyékvilágból!“

A félénk hang köhentett egyet és meg sem kukkant többé.

Joe belépett a szobába. Abban vagy féltucat ember volt egybegyülekezve és hallgatta a beszédet mohó fülekkel. Egyikök — egy vászonzekés fuvaros ingadozni látszott s hajlamot mutatott, hogy felcsapjon. A többi azonban épenséggel semmi kedvet sem érzett magában és a habozót egyre unszolák (így cselekszik az ember rendesen!), hogy csak álljon be, közben a toborzó érveit melegen támogaták s egymásra pillogtak.

„Többet én már nem mondok, fiúk“, szólta a katoná, ki italát fogyasztva, kissé félre ült, „okos fiúk számára“, — (fél szemmel Joera sandalgott) — „ez a gyöngyidő. Én nem akarok senkit elcsalni, arra a király — úgy hiszem — nem is szorult. Pezsgő fiatal vérre van szükségünk, nem vizre és tejre. Hat közül alig öt válik be. Legény a talpán kell nekünk. Én nem akarok mindent kikürtölni, hanem teringettét! ha végignéznők, hány nemes ember fia hord fegyvert ami hadunkban, mert egy kis égháborúja volt és hogy összeperelt az atyafiaival —“, tekintete ekkor Joera esett és ez a tekintet oly jóindulatteljes volt, hogy Joe intett neki, mire a katoná rögtön hozzá lépett.

„Istenemre, ön nemes ember!“ volt első észrevétele, mikor vállára csapott. „Ön nemes ember álruhában. 'Sz én is a' vagyok. Fogadjunk pajtásságot.“

Joe ugyan nem fogadott pajtásságot, hanem mégis kezét szorított vele és megköszönte felőle táplált jó véleményét.

„Ön szolgálni akar?“ szólt uj barátja. „Már azt elérheti. Mintha arra teremteték volna. Tökéletesen ami fajtánkbéli. Szolgálhatok valami itallal?“

„Most épen semmivel sem“, viszonzá Joe lanyha mosolylyal. „Még nem vagyok elhatározva.“

„Ilyen tűzről pattant fickó s még sincs elhatározva“, kiáltott a katona. „No, várjunk — hadd rántom meg egyszer a csöngetyűt s bizonyos vagyok benne, hogy ön félperc alatt elhatározta magát.“

„Ennyiben igaza van“, szólt Joe, „mert ha ön meghuzza a csöngetyűt, akkor itt — hol engem jól ismernek — minden katonáskodási hajlandóságom azonnal véget ér. Nézzen szemembe — nos, néz-e?“

„Nézem hát“, felelt a katona egyet káromkodva, „és csinosabb fiatal embert, aki a király s haza polgára, és több képességet mutatott volna, eddig“, — ide egy megerősítő felkiáltást szurt be — „ezzel a két szememmel nem láttam.“

„Köszönöm“, szólt Joe. „Noha nem azért kérdém, hogy bókot csaljak ki önből, mindamellett köszönöm. Most csak azt mondja nekem, olyan képem van-e, mint egy alamuszi vagy hazug embernek?“

A katona szörnyü bizonygatásokkal kijelenté, hogy legkevésbé sincs oly képe, s ha az ő (a katona) tulajdon édesatyja azt állitaná, hogy olyan képe van, ő az öreg urat a legszivesebben ketté vágná és ezt a tettet kiváló érdemének róná fel.

Joe kifejezést adott lekötelezettségének és folytatá: „Ön tehát szavamban bizhatik s hitelt adhat nekem. Azt hiszem, még az éjjel beállok az ön ezredébe. Hogy miért nem akarom ezt most megtenni, annak oka az, hogy én éjjelig nem akarok olyasmit művelni, amit meg nem tetté többé nem tehetek. Hol lelem önt este?”

Barátja kissé kelletlenül s különböző — de hiábavaló kérések után, melyek az ügynek azonnali befejeztére vonatkoztak, bevallá, hogy ő ma este a Tower-utcai „pásztorbotnál” fog éjfélig virasztani és ugyancsak ott alszik majd a holnapi reggeli idejeig.

„S ha oda jövök — pedig egy milliót mernék egy ellen fogadni — mikor visz el engem Londonból?” kérde Joe.

„Holnap reggel, 9-ed félkor”, viszonzá a katona. „Ön el fog menni messzire — olyan országba, hol minden verőfényes és martalék annyi van, hogy no! — szóval, a világ legkedvesb éghajlata alá.”

„Messzi elmehetni”, szólott Joe, kezét fogva vele, „ez az, amire én áhitozom. Ön bevárhat engem.”

„Ön nekünk való ember”, kiáltott a katona, Joe kezét, bámulatának tetőpontján kezében tartva. „Ön arra való, hogy szerencsét csináljon. Nem irigységből mondom, nem is azért, mintha emelkedtének dicsőségéből valamit el akarnék orozni, hanem ha én olyan tanult és nevelt lettem volna, mint ön, ma már ezredes lehetnék.”

„Csitt, földi”, szólott Joe, „nem vagyok olyan süldő, hogy ezt elhiggyem. Ha az embert az ördög kergeti, akkor muszáj az urunk s az ördög, aki sarkamban van, az biz egy üres zseb és egy szerencsétlen otthon. Most pedig isten hírével.”

„Királyért s hazáért!“ kiáltott a katona sapkáját lengetve.

„Kenyérért s husért!“ kiáltott Joe, ujjaival csatintva. S így eltávoztak.

Csak igen kevés pénze volt, úgy hogy reggelijét kifizetvén (mert sokkal becsületesb s tán büszkébb is volt, semhogy azt apjával törlesztette volna), nem maradt egyebe egy árva pennynél. Mégis elég erővel birt, ellenállni a katona minden szívélyes alkalmatlankodásának, ki örökös barátság ezer fogadása mellett az ajtóban utját állta és különösen azon könyörgött, hogy szerencsétlené most egyetlen egy shillingnek időleges könnyítésért leendő elfogadásával. Joe mind készpénzbeli, mind hitelbeli ajánlatait visszautasítván, botjával s batyujával tova ballagott, el lévén tökéelve magában a napot oly jól tölteni, amint csak teheti, és az est szürkületében fölkeresni a lakatost, mert elhatározta magában, hogy a bájos Varden Dollyval még fog egy búcsúsót váltani, — ha csákányeső is esnék.

Kiment Islingtonból s tovább haladt Highgate-nek, le-leült sarokkövekre sok kapunál, hanem egyetlen harang szava sem inté meg, hogy térjen vissza. A kalmári rend diszének, Whittingtonnak ideje óta, a harangok kevésbé szenvednek az emberiséggel. Most csak pénzért s csupán ünnepélyes alkalmakkor kondulnak meg. A vándorok száma növekedett, a Themsét sok-sok hajó hagyja el távoli tájak felé, melyek tattól orrig most sem hordanak más terhet, mint egyébkor, hanem a harangok hallgatnak, nem szólalnak meg sem sajnálkozva sem esengőleg, mert már megszokták ezt a némaságot és nagyon világiakká lettek.

Joe egy zsömlyét vett s erszényét ama nevezetes Fortunatus zacskójának állapotába helyezé — (persze

bizonyos különbséggel!) melynek tartalma nem változott, akármilyenek lettek légyen kedvelt tulajdonosának szükségletei. A mostani józan napokban is, midőn a tündérek már kivesztek és eltemetvék, vannak még tárcák, melyek e minősítéssel bírnak. Tartalmuk összegét a számvetés egy körrel fejezi ki, melyet akármiként adjunk össze vagy sokszorozzunk, a feladvány eredménye mindig könnyebben fejthető meg, mint bármely más számoknál.

Az est végre közeledett. Joe a hajléktalan földönfutónak züllött és elárvult érzelmeivel, mint aki most első ízben van elhagyatva ezen a világon, irányozá lépteit a lakatos háza felé. Látogatását azért halasztá eddig, mert tudta, hogy Varden asszony ilyenkor néha egyedül vagy csupán Miggs lányasszony kíséretében, szokott esti ájtosságokat meglátogatni. Most forrón óhajtá, bár ez is imádságos estéinek egyike volna.

Az utca ellenkező oldalán, három-négy ízben járt föl-alá a ház előtt, midőn ismét megfordulva, az ajtóban egy lebbenő viganó szélét megpillantá. Ez Dollyé volt — hisz ki másé is lehetne? Nincs senki másnak ruhája, mely így tudna lebbenni. Összeszedte az eszt és követte azt a ruhát az „arany kulcs“ műhelyébe.

Mikor alakja az ajtóban megjelent, a műhely első-tétült s erre a lány visszafordult. Ó, ez az arc!

„Ha ezért az arcért nem tettem volna!“ gondola Joe, „szegény Tom Cobbot ugyan nem rohantam volna meg. Huszszor szebb, mint valaha. Egy lord is elvehetné!“

Hanem mindebből egy árva szót sem mondott, csak úgy magában forgatá — no, meg talán a szemével mondta ki. Dolly örült, hogy láthatá és úgy — de úgy sajnálta,

hogy szülei nincsenek honn. Joe esedezett, hogy arról ne beszéljen.

Dolly habozott őt a társalgó szobába vezetni, hol már majdnem sötét volt, de egyszersmind habozott őt itt a műhelyben fogadni, mely még világos és nyitva volt. Valamiképen a kis koh elé kerültek, s mikor Joe kezében tartá kacsóját (amihez voltaképen joga sem volt, mert Dolly csak azért adta neki, hogy megrázza), a helyzet annyira hasonlított ahoz, mintha esketőre egy házi oltár elé álltak volna, hogy a világon ennél zavarba-
hozóbb helyzet el sem képzelhető.

„Búcsúzni jöttem“, szolt Joe, „búcsúzni, nem tudom, mennyi időre — meglehet, örökre. Én elmegyek az országból.“

Ej! hiszen épen ezt nem kellett volna mondania. Hogy állt ő itt packázva, mintha valami nagy úr volna, aki tetszése szerint járhatja végesvéig a világot, jöhet s mehet, amikor akar, holott az udvarias kocsijártó csak a mult este esküdözött, hogy Varden kisasszony őt gyémánt-láncokkal tartja lekötve és teljes bizonyossággal állítá, hogy a kisasszony őt izenként gyilkolja, minek folytán kilátása nyilik körülbelül 14 nap alatt a legillőbb módon ez árnyékvilágból elköltözni és üzletének további vezetését édes anyjára bizoni.

Dolly visszavonta kacsóját s azt mondá: „Csakugyan?“ Egy füst alatt fölemlité, hogy szép este van — s röviden szólva, nem árult el nagyobb felindulást, mint maga a koh, mely előtt álltak.

„Nem tudtam volna eltávozni, anélkül, hogy önt még egyszer lássam“, szolt Joe. „Nem lett volna annyi bátorságom.“

Dolly kimondhatlanul sajnálta, hogy ennyi fáradságot vett magának. Hosszu utat tett s kétségkívül még

sok teendője van. És hát hogy érzi magát Willet úr, ez kedves derék öreg úr? —

„Csak ennyi mondani valója van?“ kiálta fel Joe.

Csak ennyi! Én istenem, hát mit várt ez az ember? Kezébe kelle vennie köténye szélét s szemét egyik csücskétől a másikig jártatni, hogy a képébe ne kacagjon — nem ám azért, mintha tekintete megzavarta volna — ó, dehogy amiatt!

Joe kevés tapasztaltsággal birt szerelmi ügyekben s fogalma sem volt arról, mennyire különbözők ifjú hölgyek különböző alkalmakkor. Azt várta, hogy azon lélekállapotban kapja Dollyt, melyben ama fölséges éji lovaglás után hagyá s épen oly kevéssé volt elkészülve e változásra, mint arra, hogy nap és hold helyet cseréljenek. Egész áldott nap abban a homályos sejtelemben andalgott, hogy Dolly minden esetre marasztani fogja: „ne menjen“ vagy „ne hagyjon el minket“ vagy „miért megy el?“ vagy „miért hágy el minket?“ vagy — szóval, más valami kis buzdítást fog neki adni. Még annak lehetőségét is ápolta, hogy Dolly sirva fog fakadni — karjaiba veti magát — előzetes szó vagy jel nélkül ájultan a földre rogy, hanem mostani viseletének még árnyéka is oly távol vala minden fogalmától, hogy most csupán néma csodálkozással tudta elnézni.

Dolly pedig ezalatt kötőjének csücskeit össze-vissza babrálta, széleit végigmérte, redőit kiegyengeté s megmaradt eddigi hallgatásában. Végre hosszú némaság után Joe „isten velé“-t kívánt. „Isten vele“, — szólott Dolly oly kedves mosolylyal, mintha a szomszéd utcába távoznék s estebédre visszajönne — „isten önnel.“

„Nem —“, szólott Joe, két karját kiterjesztve — „Dolly, drága Dolly, ne váljunk el így. Én forrón szeretem önt, teljes szivemből, lelkem mélyéből; szeretem

oly igazán s komolyan, mint hitem szerint férfi még nem szeretett hölgyet. Én, amint ön tudja, szegény fiú vagyok — s most szegényebb, mint valaha voltam, mert nem állhatván ki tovább otthon, megszöktem s most minden támasz nélkül kell magamat felküzdenem ebben az életben. Ön szép, mindenki szereti s csodálja, ön jóllétben él és boldog, és én kívánom, hogy mindez ne változzék meg soha. Isten ne adja, hogy én ez állapotán változtassak — hanem adjon nekem egy vigasztaló szót. Legyen barátságos irántam. Jól tudom, hogy nincs jogom ezt öntől megkövetelni, hanem én azért kérem ezt öntől, mert szeretem s az ön legkisebb szavát is drága kincsül fogom őrzeni mindhalálig. Édes Dolly, nincs semmi — de semmi mondani valója?”

Nincs. Épen semmi sincs. Dolly, a természettől fogva kacér nő, azonfelül el volt kényeztetve. Ot rohammal bevenni nem lehetett. A kocsijártó könnybe lábbadt volna, letérdelt volna, magát mindenféleképpen elnevezte volna kezét tördelve, mellét verve, nyakravalóját őrvöngve rángatta és mindenféle költői szép dolgot művelt volna. Hisz Joe nem volt kénytelen vele, hogy külföldre menjen. Joga sem volt magát képesnek érezni, hogy ilyesmit műveljen. Ha ő gyémánt-láncokkal lett volna lekötve, nem is tudott volna elmenni!

„Már kétszer kívántam önnek isten hozzát“, szolt Dolly. „Vegye el azonnal karját, József úr, különben előhivom Miggset.“

„Nem akarok önnek szemére lobbantani semmit“, felelt Joe. „Kétségkívül én vagyok hibás. Néha napján azt képzeltem, hogy ön nem vet meg engem egészen, azonban örült valék, hogy ezt gondolhatám. Aki azt az életet látta, melyet én éltem, annak meg kelle engem vetni — önnek pedig mindennek fölött. Isten megáldja.“

Elment, csakugyan elment. Dolly várakozott egy darabig, mert azt gondolta, hogy visszajön, aztán kikucskált az ajtóban, végesvéig nézett az utcán, amennyire csak a növekvő sötétség engedé, bejött, még egy darabig várt, meg fölment a lépcsőkön egy nótát dudolva, bezárkózott, fejét az ágyba temeté és úgy elsírta magát, mintha szivecskéje azonnal megszakadna. S az ily természetek mégis annyi ellentétből alkotvák, hogy ha Joe ez éjjel, másnap, a jövő héten vagy hónap folytán visszatért volna, százat tehetni egyre, hogy vele ismét csak úgy bánt volna s aztán ugyancsak ily keservesen elzokogott volna.

Alig hagyta el a műhelyt, midőn a kohnak kürtője megöl óvatosan felmártott egy arc, mely már azelőtt láthatlanul ugyane rejtekből két-három izben kibukkant s most egyedüliségéről meggyőződve, utána csakhamar egy comb, egy váll s egy testnek többi részei következtek, míg végre feltűnt Tappertit úr egész alakja, fején a hanyagon félrecsapott itatós papír-süveggel és csipőjére szegzett karral. „Nem csálnak-e füleim vagy álmodom-e? Megköszönjem-e neked ó sors vagy elátkozzalak?” szolt az inas.

Aztán komolyan alászállva magaslatáról, tükördarabját levette, a szokott padra a falnak támasztá, fejét tetszelgőleg megforgatá és ikráját gondosan megvizsgálta.

„Ha ez álom volt“, szolt Simon, „akkor álmodjanak szobrászok ilyeket és faragják ki, ha fölébrednek. Ez valóság. Álmában nem lát az ember ily combokat. Reszkess, Willet, s essél kétségbe. Ő az enyém. Ő az enyém!“

E diadalmas felkiáltással, előkapott egy kalapácsot s roppant csapást mért a kösüre, mely lelki

szemében Willet József fejét vagy koponyáját ábrázolá. Ennek végeztével a kacagás úgy elfogta, hogy Miggs lányasszony a távoli konyhában is megijedt tőle, és fejét egy mozdótálba mártva — a faliszekrényből egy törölközőt vett elő, mely kettős céllal birt, mert hivatása volt, részint felcsigázott érzékeit lehűteni, részint pedig nedves arcát megszáritani.

Joe búsan és leverten hagyta el a lakatos házát, de lelke nem veszté el bátorságát. Ily hangulatban sietett a „Pásztorbot“ felé, hol a toborzó altiszt után tudakolózott, ki már nem is várta s most tárt karokkal fogadá. Megérkezte után öt perccel be volt fogadva hazájának vitéz védői közé és egy félórával később vöröshajmás párolgó pacal-pörkölttel tartotta jól barátja, mely vacsora, mint az altiszt egyszerűen többször állítá, király ő szent felségének különös parancsára készítettett. A hosszú böjt után ez az étel fölségesen ízlett neki és ő derekasan hozzá látott, különböző hazafias és hódolatteljes pohárköszöntésekkel kísérte, aztán pedig az istálló fölött levő egyik kamrának szalmazsákjára fektették s az ajtót rácsukták.

Másnap reggel úgy tapasztalá, hogy daliás barátjának gyöngéd gondoskodása kalapját különböző tarka szalagokkal cifrázta fel, melyek neki igen élénk színt kölcsönöztek. Aztán ezen altisztnek s még három más, most felcsapott úri embernek társaságában, kik azonban oly borzasztó vihart állottak ki, hogy rajtok már csak három cipő, egy csizma és másfél kabát volt észrevehető, a Themse partja felé tartott. Itt egy káplár csatlakozott még hozzájuk más négy vitézlő egyénnel, kik közül kettő ittas és garázda, kettő ellenben józan és bűnbánó volt, de mindenikük Joeval együtt egy-egy balyuval és porlepett bottal volt ellátva. A társaság egy

dereglyére szállt, mely őket Gravesendbe viendi, honnan Chathamba gyalog fognak menni. A szél kedvezett s ők Londont, mely mögöttük sötét köd képében — egy óriás alakjaként a levegőbe felmagaslott — csakhamar elhagyták.

Harminckettedik fejezet.

A baj párosával szokott jönni, mond egy közmondás. Nem lehet kételkedni, hogy a bajok fölötté társas jellemmel birnak, s miután falkákban röpülnek, igen hajlandók tetszésök szerint, csapatosan alászállani. Nehány nyomorult feje körül szoktak héjázni és míg ezek boldogtalan fején egy hüvelyknyi szabad tér sem marad, azalatt másokra, kik őket hasonlóan jól elhelyezhetnék, oly kevéssé ügyelnek, mintha a világon sem volnának. Meglehet, hogy a gondoknak egy London fölött héjázó falkája Willet Józsefet keresgélte s miután őt sehol sem lelheték, véletlenül lecsaptak az első fiatal ember fejére, ki szemükbe tünt, hogy a várt martalék helyett őt kerítsék meg. Álljon azonban e dolog bármiként, annyi bizonyos, hogy a József elutazását követő napon Edvárd fülei körül oly tömegesen kóvályogtak, szárnyaikkal úgy csapdostak, úgy dongtak s úgy üldözék, hogy ő nagyon boldogtalannak érzé magát.

Épen esti 8 óra volt, hogy Edvárd és apja, bor és gyümölcs mellett, e napon először maradtak magukra. Az ebédet ugyan együtt költék el, hanem azalatt egy harmadik személy is jelen volt, ebédig pedig a mult éj óta nem látták egymást.

Edvárd zárkózott s hallgatag volt. Chester úr szokatlanul víg hangulatban lévén, látszólag legkisebb hajlammal sem birt, társalgást kezdeni oly emberrel, kinek kedve az övétől annyira elűtött, minélfogva derűtsége csupán mosolyokban s ragyogó pillantásokban nyilatkozott s egyébként nem igyekezett a figyelmet magára vonni. Darabig így maradtak, az apa szokásos kecses hanyagsággal terülvén el a kereveten, míg fia, láthatólag kinos és fájdalmas gondolatokban elmerülve, vele szemben lesütött szemmel ült.

„Drága Edvárd“, szólt végre Chester úr megnyerő nevetéssel, „ne terjeszd ki altató befolyásodat a palackra. Add legalább azt ide és ne engedd kedélyedet egészen eliszaposodnia.“

Edvárd bocsánatot kért, átnyujtá a palackot és visszaesett előbbi hangulatába.

„Helytelenül cselekszel, hogy poharadat nem töltöd meg“, szólt Chester, a magáét a világosság elé tartva. „A bort mértékkel élvezni — nem mértéktelenül, mert az elrutítja az embert — igen kellemes hatással bír. A szem lángolóbb, a hang csengőbb lesz tőle és gondolataink úgy, mint társalgásunk megélnékülnek. Meg kell kísértened, Ned.“

„Atyám!“ kiáltott fia, „ha —“

„Drága barátom“, vágott közbe az apa s a poharat letéve, szemét megdöbbenéssel — sőt rémüléssel emelé föl — „az ég szerelmére, ne nevezz e kopott s elavult néven. Legalább kiméld az embert. Oszbe borultam-e, redős-e homlokom, mankón járok-e, elhullatám-e fogaimat, hogy ily megszólítást használsz? Jó isten, mily durván hangzik ez!“

„Én szivemről akartam önnel szólni, uram“, válaszolt Edvárd, „szólni kívántam azon bizalommal, mely-

nek közöttünk létezni kellene, s ön visszaszít, mielőtt még belefogtam volna.“

„Ned — Ned, ne folytasd e szörnyű modorban“, szólott Chester úr, finom kezét könyörögve fölemelvén. „Szivedről akarsz beszélni! Hát nem tudod, hogy a szív oly mesteri része testi szervezetünknek, a véredények s több effélék központja — melynek ép oly kevésbé van köze ahoz, amit te mondani vagy gondolni szándékszol, mint akár térdeidnek? Hogy is beszélhetsz ily köznapi és badar dolgokat? Ezen bonctani vonatkozásokat bizd az orvos urakra. Társaságban nem kellemesek. Hm, Ned! te csakugyan meglesz engem.“

„Legyen hát! Eszerint nincs semmi megsebezhető, gyógyítható, kimélendő! Azonban én ismerem hitvallását, uram, s nem szólok erről többet“, viszonzá fia.

„Ismét nincs igazad“, szólott Chester, borát szűr-csölve. „Hisz én világosan mondtam, hogy vannak ily tárgyak. Mindnyájan tudjuk, hogy léteznek. Az állatok — birkák, juhok s egyebek — sziveit, mint hallom, az alsóbb osztályok meg szokták főzni s aztán nagy élvezettel költik el. Az embert is néha szíven döfik, szíven lövik, hanem ha valaki a szívről — a szívhez vagy meleg szívről, hideg szívről, tört, telt vagy üres szívről beszél, az nevetségessé teszi magát.“

„Kétségkívül uram“, viszonzá fia, észrevéve, hogy atyja — válaszát várja, „kétségkívül uram.“

„Itt van például Haredale huga, a te legutolsó lán-god“, szólott Chester odavetőleg, e nevet mintegy bizonyítéku-l hozva föl szavainak igazsága mellett. „Te őt kétségkívül csupa szívnek gondolád. S ime egészen szívtelen. Pedig mégis ugyanazon személy.“

„Ő megváltozott, uram“, kiáltott Edvárd elpirulva, „s azt hiszem, aljas eszközök változtatták meg.“

„Ő igen hidegen utasított el, nemde?“ szolt apja. „Sajnálak, fiam. Tegnap este megjósoltam ugy-e a törénendőket? — Szabad kérnem azt a diótörőt?“

„Valaki kijátszta és rútul rászedé“, szolt Edvárd fölkelve. „Sohsem fogom elhinni, hogy ha tőlem tudja meg valódi állapotomat, az oly hatást gyakorolt volna reá. Jól tudom, hogy őt minden oldalról ostromolják s kinozzák. Azonban, noha frigyünk örökre s másithatlanul szét van tépve, noha ő sem elég erővel, sem elég hűséggel nem birt — sem maga iránt, sem irántam, mégsem fogom hinni soha sem, hogy akármely aljas indok vagy saját szabad akarata vitte volna őt ennyire.“

„Te rám piritasz“, vizonzá apja vigan, „hóbortoddal, melyben — bár önmagunkat eléggé soha sem ismerjük — hinni akarom, hogy az én természetemből legkisebb rész sincsen. Mi az ifju hölgyet illeti, ő csak igen természetes s helyes dolgot művelt, kedves barátom; azt művelé, amit, mint Haredaletől értesültem — magad ajánlottál neki s amit tennie kelle, mint azt neked minden különös éleslátás nélkül megjósolám. Ő gazdagnak vagy legalább is vagyonosnak hitt s ime azt találta, hogy szegény vagy. A házasság polgári szerződés s az emberek azért kelnek össze, hogy földi sorsukat s pályájukat javítsák. Az egész dolog házak, butorok, bérruhák, inasok, fogatok s több efféle körül forog. Miután pedig mindketten — te is — ő is szegények vagytok — ez az egész ügy be van fejezve. Ily tekintetek közt te mibe sem bocsátkozhatol, minek folytán az illető szertartáshoz semmi közötök. E poharat egészségére üritem és kiváló jó érzékét tisztelem, becsülöm. Ezt a leckét jegyezd meg magadnak. Tölts, Ned.“

„Ez oly lecke“, szolt fia, „melyből mitsem fogok okólni. S ha az élet s a tapasztalás bele is vési ezt —“

„Ne mondd, hogy a szívekbe“, vágott közbe Chester.

„— Oly emberekbe, kiket a világ s annak képmutatása megrontott“, szólott Edvárd melegen, „az ég őrizzen meg attól, hogy én is megismerjem valaha.“

„No de elég volt ebből ennyi“, viszonzá apja, a pamlagon kissé fölemelkedve s keményen fia szeme közé tekintve. „Emlékezzél meg érdekeidről, kötelességed — erkölcsi tartozásaid — fiúi szeretetedről s több effélé-ről, amit elgondolni oly kellemes és édes. . . . Emlékezzél meg, különben megbánod.“

„Soha sem fogom megbánni, hogy nem játsztam el önmagam becsülését“, szólott Edvárd. „Bocsássa meg, ha kijelentem, hogy azt parancsára sem áldozhatom föl, s hogy nem járhatok azon kijelölt ösvényen, melyre azon titkos szerep is vonatkozik, melyet ön elválásunk történetében játszott.“

Édes apja még följebb emelkedett és úgy nézett rá, mintha kíváncsi volna tudni, vajjon komoly elhatározottság beszél-e belőle. Aztán könnyedén lehanyatlott és diót éve, a legnyugodtabb hangon így szólott: „Edvárd! Apámnak egy fia volt, ki oly bolond lévén, mint te és aljas, engedetlen érzelmeket táplálván, egykor reggeli után kitagadtatott s elátkoztatott. Ez a körülmény ma este csodálatos világossággal ötlük eszembe. Én akkor zsemlyét ettem gyümölcs-sűrűvel. Ő (már mint a fiú) nyomorult életet élt s hamar meghalt, ami mindenesetre nagy szerencse volt, miután a családot igen meggyalázta. Az nagyon szomorú körülmény, Edvárd, ha egy apa kényszerítve van ily erélyes eszközökhöz nyulni.“

„Valóban szomorú“, mond Edvárd, „de szomorú az is, ha ez a fiú, ki a szó legszebb s legigazabb értelmében szeretni kívánja apját s kötelességét hiven teljesíteni, egyre visszataszítottatik s engedetlenségre kényszerít-

tetik. Drága atyám“, tev   hozzá komolyabban ugyan, hanem csillapultabban, „  n gyakran id  ztem f  l   ml  kemben azt, mi közöttünk végbe ment, mikor e tárgyat először vitattuk. Engedje meg, hogy közöttünk — a tetteges, nem a szóbeli bizalom gyökeret verjen s hallgassa meg, amit mondani akarok.“

„Miután előre tudom s legkisebb kétségem sincs felőle, hogy mi lehet az“, viszonzá apja hidegen, „nem fogom meghallgatni. Lehetlen azt tennem. Tudom, hogy t  relmemb  l kiforgatna s   n ez állapotot nem szenvedhetem. Ha te az   n terveimet meg akarod rontani, elhelyez  s  dre vonatkozó azon terveimet, melyek c  lj   fenn tartani azon diszt és büszkeséget, melyet csal  dunk oly hosszú ideig megőrizett — szóval, ha féltetted magadban, hogy saját akaratodat fogod követni, akkor kövesd azt és kövessen egyszerismind   tkom. Nagyon sajnálom, hanem itt nincs más választás.“

„Ha ajkairól az átok el is lebben, az pusztá l  g fog maradni“, sz  lt Edvárd. „  n nem hiszem, hogy inkább hatalmában álljon valakinek — embert  rs  ra — legkevésbé pedig f   ra —   tkot mondani, mint ahogy hatalmában áll, istentelen óhajával a felhőkből egy v  zc  ppet vagy egy h  pih  t lekiv  nni. Fontolja meg, uram, amit cselekszik.“

„Te oly vallástalan, oly k  teless  ghagy  , oly végtelenül hitehagyott vagy, hogy szavadba kell v  gnom“, viszonzá apja, arcát hanyagon feléje forditva és egy másik di  t t  rve. „Ezen az uton lehetlen együtt haladnunk. Ha oly szives l  ssz a csöngetyűt meghuzni, az inas el fog vezetni az ajtóig. Kérlek, többé ne t  rj vissza e f  d  l alá. S ha t  h  t semmiféle erkölcsi érzés nem lakik benned, eredj és különös kiv  ns  gomra meg se   llj a pokol fenekéig. Jó napot.“

Edvárd szótlanul, egyetlen további szempillantás nélkül elhagyta a szobát s hátat fordított e háznak mind-örökre.

Az apának fölhevült arcát gyöngye pír lepé el, morda azonban egészen a régi volt, midőn a csöngetyűt meghúзва, a belépő inashoz e szavakat intézé: „Peak! — ha azon úr, ki az imént innen kiment —“

„Bocsánat, uram — Edvárd urat érti?“

„Bolond, minek e kérdés, hát volt-e itt egynél több ember? — Ha ez az úr ruháiért küldene, ki fogod szolgáltatni. Ha valamikor meg akarna látogatni, nem leszek honn. Ezt fogod neki mondani s most csukd be az ajtót.“

* * *

És nemsokára sugdosni kezdék, hogy Chester úr szerencsétlenül járt fiával, ki neki sok bűt és gondot okozott. Azok a jó emberek pedig, kik ezt meghallák s tovább mondák, fölötteképen bámulták vala az ő lelki erejét és kitűnő véralkatát, s úgy vélekedének, hogy jaj be pompás természettel kell annak birnia, ki ennyi megpróbáltatás dacára is oly derült és nyugodt tud maradni. És mikor valaki Edvárd nevét kiejté, a Társaság fejét csóválta, ujját ajkaira tévé, felsóhajtott s nagyon komolyan nézett maga elé. És mindannyian, kiknek vele egykoru fiaik valának, nagyon felbőszültek és megbotránkoztak, egyuttal azt remélve, hogy az Erény kiengesztelésére, Edvárdot a halál már bizonyára utolérte. A világ pedig a maga kerékvágásában öt évig tovább forgott, mely időközön e történet hallgatással átugrik.

Harmincharmadik fejezet.

Kr. u. sz. u. 1780-ik évnék kezdetén — egy téli este a szürkület beálltakor csipős éjszaki szél támadt és az éj fekete, gyászos alakban közeledett. Fagyos, metező, darával vegyes fürgeteg seperte végig a nedves utcákat s megrázogatta a csattogó ablakfiókokat. Nyikorgó kereteikben kelletén túl megtámadott cégérek recsegve hullottak a kövezetre; ódon, düledékeny kürtők megingtak és reszkettek a viharzó rohamoktól s nem egy torony hajladozott ismét ez éjjel, mintha az egész természet zendülésben volna.

Aki csak félig-meddig világra és melegre szert tehetett, az ugyan nem dacolt az időjárással. Jobbfajta kávéházakban a vendégek a tűz köré gyűlöngtek és felhagyván a politikával, titkos örömmel mondogaták egymásnak, hogy a vihar mind szilajabban tombol. A Themse partján levő minden lebujnak megvolt a maga faragatlan alakokból álló csoportja. E körök a tűzhely köré tolongva, a sík tengeren hánykódott hajókról beszélgettek, melyek összes legénysége odaveszett és mindenféle szomorú történeteket mondogattak el egymásnak hajótörésekről és belefult emberekről és mindenki remélte, hogy egyik másik künn levő ismerőjének semmi baja sincs, hanem mikor ezt mondta, fejét kétkedőleg csóválgatá. Magánlakokban pedig a gyerekek a tűz mellé guggolva, félénk örömmel hallgattak meséket kísértetekről és szellemekről és fehérbe bonyált hosszú alakokról, akik az ágy mellé állnak, és emberekről, akik a régi templomban elaludtak, ott hagyattak és éjfélkor fölbredtek — és e meséket a gyerekek addig hallgatják, míg a sötét szobákra az emeleten gondolva, hátuk is

borsózik belé s mégis szeretik az üvöltő vihart hallgatni, sőt remélik, hogy dühe még növekedni fog. E boldog népség a szobában néha-néha elhallgatott, hogy füleljen, vagy egyikök fölemelte az ujját s azt mondá: „csitt!“ és aztán hallani lehetett, amint a kürtőben valami dörömböl, hallani a reszkető ablaktáblákat — aztán egy jajgató, bűgő hangot, mely a falakat is megremegteté, mintha egy óriás kezének érintését érzénék; később valami hörgő zúgás következett, mintha a tenger áradoznék, azt oly tombolás, dördülés váltá fel, mintha a levegő megőrült volna s végre mikor a vihar hullámai el-elmosódó sipitással tova söprődtek — pillanatra csend állott be.

Mily barátságosan süttött ez este a Májusfának világa, noha odakünn senki sem volt, aki nézze. Áldott légy te kopott régi ablakfüggöny, ki a te ragyogó sötét pirosságoddal mindezt a tüzet, gyertyákat, evést, ivást s az egész társaságot egyetlen fényözönbe oly kellemesen összeolvasztád, mely aztán derült szem gyanánt tekintett ki a rideg pusztaságba. Mily szőnyeg ért volna föl a ropogó poronddal, mily zene lett volna hangzatosb a pattogó rőzsénél, mily illat a konyha csiklandós szagához fogható, mily légmérsék jótékonyabb a szoba fölséges melegénél! Áldott légy te vén épület, mely oly derekasan megállasz! Hogy zúg és sikolt a felingerült vihar ódon födele körül, hogy küzködött szuszogva a tágas kandallókban, melyek vendéglátó kürtőikből szakadatlanul sűrű füstgomolyokat pöfékeltek gúnyosan szeme közé; különösen pedig hogy csapdosott és döngetett az ablakokon, mintha egyebet sem akarna, mint eloltani a kedélyes lángot, mely azonban nem engedett s a tusa után még nagyobb lobbot vetett.

S aztán az a bőség, az a pazar dúskálás, mely e derék fogadóban uralkodott! Nem csak a téres tűzhe-lyen sziporkázik és pattog a tűz, ó, dehogya! ott szik-rázik az sok száz fényes nyelvben a köveken, melyek-ke a szoba kirakva és beszélve van. És nem csak ez az egy piros függöny zárja ám ki a vad éjszakát és árasztja kellemes hatását a szobára — ó, dehogya! Ahány fazekfödő, ahány gyertyatartó, ahány réz-, cin- vagy bá-dogedény a falakon lógg, valamennyiben számtalan piros függöny csillogva sugárzik, melyek a láng minden lobbanásától ide — s tova cikáznak, csillámlanak s a téve-teg szemet ugyanazon gazdag színnel mulattatják végte-len láttávlátukban. Még a vénhedt tölgyburkolat, a ge-rendák, székek, lócák is mély, sötét alapon tükrözék vissza, de sőt a vendégek szemében, gombjaikon, ita-laikban, pipájuk kupakján — mindenütt szikrázott a láng és ragyogott az a piros függöny.

Willet gazda ugyanott ült, hol öt év előtt ülni szo-kása volt és szemét most is az örökös rézkatlanra szö-gezé. Itt ül ő, mióta az óra 8-at ütött, s életéről nem tanuskodik egyéb jel, mint folytonos és hangos hortyo-gása (noha legkevésbé sem alszik), az időről időre ajkai-hoz emelt pohár és pipája, melyet ki-kiver s aztán újból megtölt. Jelenleg tizedfél óra van. Társaságát, mint haj-danta, most is Cobb úr osztá a hosszú Parkessal és mindhármuktól harmadfél istenadta óra óta nem hallat-szik vala egyetlenegy kukkanat.

Vajjon az emberek — ha hosszú éveken át ugyan-azon helyen (illetőleg ugyanazon állásokban) együtt ül-nek és mindig egy dolgot művelnek — szert tesznek-e egy hatodik ismeretlen érzékre, melynek közvetítésével egymásra hatnak, ez oly kérdés, melynek eldöntését a bölcselkedőknek kell átengednünk. Annyi azonban két-

ségtelen, hogy Willet gazda, Parkes és Cobb urak egyenként és összevéve azon szilárd hitben ülnek ott, hogy ők igen vig cimborák és szemenszedett elmék, valamint kétségtelen továbbá, hogy hébe-korba egymással egy-egy pillantást váltottak, mintha közöttük a folytonos eszmecsere meg sem szakadt volna, végül pedig kétségtelen, hogy egyikük sem tartá szomszédjáról, hogy az hallgat, sőt ha valamelyik a másik tekintetével találkozott, alkalmilag bólintott is feléje, mintha mondani akarta volna: „ön, uram, e tekintetben igen jól fejezte ki magát, s én önnel tökéletesen egyet értek.“

A szoba oly meleg volt, a dohány oly jó, a tűz oly kellemes, hogy Willet úr idővel bóbiskolni kezdett. Miután azonban hosszas gyakorlat útján oda jutott, hogy álmában is tudott pipázni, lélekzete pedig ébren vagy alva egyformának tetszett s az utolsó esetben legföljebb itt-ott tapasztalt egy kis légzeti akadályt, mint az asztalos, mikor gyalulás közben egy görcsre bukkan, eszerint nagyon természetes, hogy társai közül senki sem vette észre azon körülményt mindaddig, míg a leirt akadályok egyike beállván, ő kénytelen volt a lélekzést előlről kezdeni.

„Johnny kidőlt“, sugá Parkes.

„Mint a zsák“, szólt Cobb.

Ennél többet egyikök sem mondott, míg Willet gazda egy másik — s pedig oly makrancos görcsre akadt, mely ugyan valóságos vonaglásokba ejté, azonban mégis emberfölötti erővel fölébredés nélkül legyőzetett.

„Nagyon mély álma van“, szólt ekkor Cobb.

Parkes, ki meglehetősen szintén mély álmu ember volt, némi lenézéssel csak annyit dünnyögött, hogy: „ugyan bizony!“ s szemét azután egy a kandalló fölé ragasztott

cédulára irányozá. E falragasz egy fametszettel ékeskedett, mely egy igen süldő gyereket ábrázolt, amint egy bot végére dugott batyuval a vállán — sebesen iramlik — mellette pedig, az eszme tökéletes kivitelére — egy utmutatót s egy mér földkövet mutatott. Cobb úr hasonlóképen rá emelé szemét, mintha az most tűnt volna föl neki első ízben. Ezen okmány nem vala egyéb, mint a falragasz, melyet Willet gazda önmaga bocsátott ki József fiának eltűnése esetében, s melyben a fő- és köznemességet, valamint általában véve az egész t. c. közöniséget a fiú szökésének minden körülményével megismerteti, ruháit, külsejét leírja és öt fontot ajál mindenkinek, ki őt kézre kerítvén, a Chigwell melletti Májusfához címzett fogadóban átszolgáltatja vagy pedig ő felségének bármelyik börtönében mindaddig elszállásolja, míg apja érte jön s őt visszaköveteli. Ez értesítvényben Willet gazda, barátai könyörgéseinek s tanácsainak dacára, fiát „gyereknek“ írja le és valódi magasságánál körülbelül 18 hüvelykkel vagy 2 lábnyival alacsonyabbnak vallja, mely két körülmény némileg hozzájárulhatott, hogy az egész tudósításnak nem lett egyéb eredménye, mint hogy különböző időkben és tetemes költségek mellett vagy 45 darab 6—12 éves csavargót szállítottak Chigwellbe szives megtekintés végett.

Cobb és Parkes urak titokteljesen néztek hol a fametszetre, hol egymásra, hol az öreg Johnra. Azon idő óta, hogy Willet gazda e hirdetést sajátkezűleg fölragasztá, soha egy igével vagy jellel sem célzott rá, sem senkit annak tételére föl nem buzdított. Senkinek sem volt fogalma, mily véleményt vagy gondolatokat táplál e tárgyról, vajjon eszében van-e még vagy már kiadott rajta s vajjon egyáltalában emlékszik-e még arra, hogy valaha ilyes esemény végbe ment. Ennek folytán jelen-

létében még akkor sem merte azt senki szóba hozni, ha ő aludt, ami kielégítő magyarázatául szolgálhat azon hallgatásnak, melybe az ő két kebelbarátja ujjalag merült.

Willet úr eközben a görcsök oly bonyodalmaiba keveredett, hogy világos volt, miszerint vagy fölébred vagy belehal. Ő az előbbit választá és szemét kinyitva, felpillantott.

„Ha öt perc alatt nem jön“, szólott John, „nélküle fog vacsoráltatni.“

E kijelentés előzményei utoljára esti nyolc órakor említették. Parkes és Cobb urak már hozzá levén tördöve a társalgás e modorához, minden nehézség nélkül azt válaszolák, hogy Salamon ma csakugyan nagyon késik és ők kíváncsiak tudni, mi okozhatá eddigi elmaradását.

„Csaknem fujta el a szél“, szólott Parkes. „Bár ha meggondolom, nem is kerülne nagy munkájába ilyen embert lábáról leszedni. Hallják-e, ugy zúg, mintha ágyuznának. Hiszen pusztíthat is a vihar ma éjjel az erdőn s holnap nem egy ág fog a földön heverni.“

„A Májusfának ugyan nem árthat“, viszonzá az öreg John. „Próbálja meg, ha kedve tartja. Én megengedem — de, mi volt ez?“

„A szél volt“, felelt Parkes. „Egész éjjel ugy ordít, mint egy keresztény ember.“

„Hm! hallotta-e valaha, a szelet azt mondani, hogy: Májusfa?“ kérdé John, percnyi elmélkedés után.

„Ej, hát ki hallott volna ilyesmit?“ szólott Parkes.

„Vagy hogy ezt mondaná: ohó?“ tevé hozzá John.

„Azt se.“

„Ugy van, azt se“, szolt Willet mozdulatlanul. „Eszerint, ha az csak a szél volt, várjon egy kissé és mindkét szót tisztán meg fogja hallani.“

Willet gazdának igaza volt. Nehány percnyi hallgatás után a künn uralgó zúgás és üvöltés közt is tisztán ismételve lehetett ama két szót hallani és pedig oly erélylyel — s esdőleg, mintha valami nagy rémülésben vagy szorultságban levő embertől eredt volna. A bennlevők egymásra néztek, elképedtek és visszafojták lélegzetüket. Meg sem moccantak.

E helyzetben fejté ki Willet úr azon erős szellem- és lelki képességek egy részét, melyek barátainak és szomszédjainak csodálatát képezék. Miután Parkes és Cobb urakat egy darabig némán elnézte volna, pofáját két tenyerébe mélyeszté és elordítá magát — oly ordítással, hogy a poharak és gerendák megreszkettek belé, oly elnyuló, bántó ordítással, mely a szél szárnyaira kerülván, minden visszhangot fölriasztott s az éjt még százszor üvöltőbbé tévé — oly mély, hangos, csúnya ordítással, mely nagyon hasonlított a chinai dobszóhoz. A nagy megerőltetésben arcának és fejének minden ere megdagadván és képét a vér biborpirosan elfutván, széket a tűzhöz közelebb tolá, a lángnak hátat fordított és nagy méltósággal megszólalt:

„Ha az valakinek könnyebbségére szolgál, szívesen megteszem. Ha nem szolgál, sajnálom. Ha az urak közül valamelyik ki akar menni s utána nézni, megteheti. Én részemről nem vagyok kíváncsi.“

Ezalatt a kiabálás mindinkább közeledett, az ablak alatt léptek hallatszottak, valaki az ajtó kilincséhez ért, azt felrántá, becsapta és Daisy Salamon, kezében egy égő lámpással, rendetlen ruházata csuronviz állapotban, rohant a szobába.

Bajos volna az ijedség tökéletesb képét lefősteni, mint amilyet a kis ember mutatott. A veriték nagy csöppekben ütött ki arcán, térdei megcsuklottak, minden tagja remegett, egy szót sem tudott ejteni. És így álla ott, levegő után kapkodva, fakó tekintetével oly ijesztőleg meredve a többire, hogy félelme azokra is átragadt, kik annak okát épenséggel nem ismerték, és megrettent, borzasztó kifejezését visszasugározván, maguk is szótlanul mindaddig rá meredtek, míg az öreg Willet — az ideiglenes őrvjögés egy rohamában Salamon gallérjához kapott, azt megfogta s a kis embert oly erővel kezdé a levegőben meglóbázní, hogy minden fogát megvacogtatá.

„Mondja meg mi történt, vagy megölöm“, szólott John. „Mondja meg mi történt, különben fejét menten a katlan alatt leli. Hogy mer így nézni? Üldözi önt valaki? Mi szándéka van önnek? Mondjon már valamit, különben izzé porrá zuzom.“

Az elragadott fogadás közel volt hozzá, hogy fenyegetését betűszerinti értelmében beváltsa, (hiszen Daisy Salamon két szeme már ijesztő módon kezdett forogni s torkából bizonyos hörgések tolultak ki, melyek a fuladó ember véghangjaihoz igen hasonlítottak.) E pillanatban szerencsére némileg magához tért a vendéglős két társa, azok aztán karhatalommal kiragadták kezéből az áldozatot és Chigwell helységének kis egyházfiát egy székbe helyezék. Ez pedig félénk tekintetét a szobában körüljáratva, elhaló hangon kérte őket, adjanak neki valamit innia s mindenek fölött siessenek a ház ajtaját elzárni és a szoba minden ablaktábláját becsukni és reteszelni. Ez utóbbi fölszólítás legkevésbé sem szolgált hallgatóinak megnyugtatóására és felzaklatott érzelmeiket épenséggel nem volt képes lecsillapítani, minek folytán kívánságainak a legnagyobb serénységgel eleget tevén

s őt egy pohár forró groggal megemberelvén, nagy feszültséggel néztek leleplezéseire elébe.

„Ó Johnny“, szóló Salamon, a fogadó kezét meg-
rázva. „Ó Parkes. Ó Tommy Cobb. Miért mentem el
innen ma éjjel! Március 19-én — az évek valamennyi
éjszakája közt épen március 19-én!“

Mindnyájan közelebb húzódtak a tűzhöz. Parkes,
ki legközelebb esett az ajtóhoz, borsózva pislantott hátra.
Willet úr nagy megbotrátkozással kérdé, hogy hát mi
az ördögöt akar mondani — és aztán hozzátéve, hogy „is-
ten bocsássa meg bűnömet“, szintén hátranézett és közelebb
húzódott.

„Mikor innen ma este elmentem, nem jutott eszembe,
hogy a hónapnak hányadika van ma“, szóló Daisy Sala-
mon. „Huszonhét év óta nem mentem ez este szürkület
után soha egyedül a templomba. Azt mondják, hogy
amint mi élünkben feltartjuk születésünk napját, úgy
ülik meg a halottak szellemei — kik sirjaikban nem lel-
tek nyugalmat — haláluk napját. — Hogy bűg a szél!“

Senkisem válaszolt. Minden szem Salamonon függött.

„Ez a zimankós idő is megmondhatta volna, milyen
nap van ma“, folytató az egyházfi. „Az egész esztendő
folytában soha sincs ilyen idő, mint mindig ezen az éj-
jelen. Március 19-én soha sem alszom nyugodtan.“

„Tovább“, szóló Tom Cobb halkán. „Én sem alha-
tom nyugodtan.“

Daisy Salamon szájához emelé poharát s aztán oly
remegő kézzel tévé vissza a pallóra, hogy a kanál meg-
csendült benne, mintha egy kis harangnak nyelve volna.
Aztán pedig így folytató:

„Nem megmondtam, hogy mikor ez a nap bekö-
szönt — valami különös uton módon, mindig erre a do-
logra térünk? Föltehető-e, hogy feledésből nem húztam

föl ma a torony órát? Soha eddig nem felejtém el, noha kellemetlen egy dolog azt az órát naponként felhúzni. Miért nem jutott az épen ma eszembe?

„Mikor innen elmentem, megfeszítém ugyan minden erőmet, hanem a kulcsokért még haza kellvén mennem, azonkívül a szél és eső az egész uton úgy vert, hogy örülhettem, ha a lábamról le nem szed. Végre mégis odáig értem, kinyitám a templom ajtaját s beléptem. Egy lelket sem láttam az egész uton, s önök megítélhetik, vajjon valami kellemes vállalat lehetett-e vagy sem. Egyikök sem osztotta volna meg velem, és ha a következményeket tudják — igazuk is lett volna.

„A szél oly erővel fujt, hogy nem tudtam a templom ajtaját másképen becsukni, mint ha egész testemmel neki fekszem, s még akkor is két izben oly erővel csapott be, hogy ha akármelyikök a helyemben van, megesküszik, hogy valaki kívülről ellenem nyomja. Valamiképen azonban mégis csak ráfordítám a kulcsot, elmentem a toronyba és felhúztam az órát, mely már nagyon lepörgött s egy félóra mulva megállott volna.

„Mikor lámpásomat újra fölvettem s a templomot el akartam hagyni, egyszerre csak eszembe jut, hogy ma van március 19-e. Olyan hirtelen jött rám ez a gondolat, mintha egy kéz csapott volna homlokomra. És ugyane pillanatban odakünn egy hangot hallék — mely a sirhalmok közül eredhetett.“

Az öreg John most hirtelen félbe szakítá a szólót és fölkerlte Parkes urat — ki átellenében ülven, épen a feje fölött elnézett — hogy ha valamit látni találna, legyen szives azt tudtokra adni. Parkes úr mentegetőzött s megjegyzé, hogy ő nem lát semmit és csupán Salamonra hallgat; mire Willet úr boszusan azt viszonzá, hogy ha valaki ilyen arc-kifejezéssel hallgat, az legke-

vésbé sem kellemes, s ha ő nem tud úgy nézni, mint más emberfia szokott, legokosabb lesz egy keszkenőt vonni a fejére. Parkes úr nagy alázatossággal megfogadta, hogy ismételt kívánatra ez óhajnak megfelel, Willet úr pedig Salamonhoz fordulva, fölszólítá, hogy folytassa elbeszélését. Bevárva, míg egy esővel vegyes szélroham, mely a vén épületet alapjaiban megingatni látszott, tova zúg, a kis ember ekképen folytatá:

„Sohse mondja nekem senki, hogy én azt a hangot csak úgy elképzeltem vagy hogy én más hangot annak vettem. Hallám a szelet a templom ivei alatt elsipítani. Hallám, amint az eső a falakat csapkodja. Érzém, hogy a harangok miként reszketnek. Láttam a köteleket ide-oda lengeni. Hanem én azt a hangot is hallám.“

„És mit mondott?“ kérdé Tom Cobb.

„Azt nem tudom — azt sem tudom, mondott-e valamit. Elkiáltá magát olyképen, amint elkiáltjuk magunkat, mikor álmunkban valami szörnyalak üldöz s utolér. Ugy tetszett, hogy a templomot megkerülé s aztán elhalt.“

„Ebben semmi különöst sem látok“, szólott John egyet fújva s úgy nézve magát körül, mint akinek lelke nagyban megkönnyebbült.

„Meglehet, hogy nem, hanem ez még nem minden“, viszonzá barátja.

„Hát mi következze még ezután?“ szólott John, ki kötényével épen arcát készült letörölni s azt most egyszerre félben hagyta. „Mit akar még nekünk elmondani?“

„Amit láttam.“

„Amit látott!“ visszhangzá három társa előre halolva.

„Mikor az egyház ajtaját kinyitám, hogy kilépjek“, szólott a kis ember, oly arckifejezéssel, mely teljes meg-

győződésének tanúbizonyságául szolgált, „mikor tehát az egyház ajtaját kinyitám, hogy kilépjek — amit hirtelen tettem, hogy becsukhassam, mielőtt még egy újabb szél-roham jön — egyszerre csak oly közelből, hogy a kinyújtott kezemmel elérem, egy emberi alak haladt el mellettem. A vihar dacára is hajadon fővel volt. Meg nem állott, hanem arcát felém fordítá és szemét rám szögezé. Egy szellem — egy lélek volt.“

„Kinek lelke?“ kiálták mindhárman egyszerre.

Izgatottságában (mert székében remegve hátra hanyatlott s kezével kérlelőn intett, hogy több kérdéssel ne faggassák) — izgatottságában válasza a közelében ülő Willeten kívül mindenki számára elveszett.

„Kié volt?“ kiálták Parkes és Cobb, mohó tekinteteket lövelve Daisyre és Willetre, „kinek a lelke volt?“

„Uraim“, szólott Willet hosszas szünet után, „ne kérdezzék. Egy meggyilkolt ember képe volt. Ma március 19-e van.“

Mély csönd állott be.

„Ha meg akarják fogadni tanácsomat“, szólott John, „valamennyien okosan cselekszünk, ha e titkot magunknak tartjuk. A Nyúlsövényben nem szeretik az efféle történetkéket. Egyelőre legalább őrizzük meg, különben kellemetlenségeink lehetnek és Salamon elvesztheti állását is. Akár való az, amit mondott, akár nem, az mindegy, mert akár így áll a dolog akár úgy, elhinni nem fogja senki. Mi a valószínűséget illeti, nézetem szerint“, szólott Willet úr, szemét a szoba zugaiban körüljártatva, mi világosan azt mutatta, hogy más bölcsészekkel együtt, elméletében ő sem bizik valami nagyon — „nézetem szerint az oly szellem, ki éltében okos ember volt, ilyen

időben nem fog sétálgatni. — Én legalább nem járkálnék körül, ha szellem volnék.“

Hanem ez eretnektan heves ellenzőkre talált mindhármukban, kik nagyon sok példát idéztek annak kimutatására, hogy rendesen épen a rossz időjárás legalkalmasab az ily megjelenésekre. Parkes úr (ki családjában anyai ágról egy hazajáró lélekkel birt) oly elmeéllal és erőteljjel érvelt az ügy mellett, hogy Johnt — szavának visszavonásától csupán az estelinek alkalmoszerű megjelenése menté meg, melyhez mindnyájan szörnyű étvágygyal hozzá láttak. Maga Daisy Salamon is a tűz, gyertyák, égett bor és jó társaság élesztő befolyása alatt annyira magához tért, hogy a késsel és villával igen tisztességes módon tudott elbánni s oly evő- s ivótehetséget tanusított, hogy a rémülésnek szervezetére gyakorolt nagyobb bántalmától tartani épenséggel nem lehetett.

Estebéd után a tűz köré kuporodtak és mint az ily alkalmaknál rendesen történni szokott, minden képzelhetőt meghánytak — vetettek, ami a történetet újabb borzalmakkal és szörnyűségekkel körülvenni alkalmasnak látszott. Hanem Daisy Salamon, e kísértések dacára, oly csökönynyel ragaszkodott eredeti elbeszéléséhez, s azt oly kevés módosítással, az igazság s valódiság annyi ünnepélyes fogadkozásával ismételtetvé, hogy hallgatói — teljes joggal — még jobban elámultak, mint első izben. Miután ő John nézetét, a történetnek titokban tartását illetőleg — elfogadá, csak azon egy kikötéssel, hogy ha a szellem neki újból megjelennék, azonnal a lelkész tanácsát kikérhesse: ünnepélyesen határozatba ment, hogy a dolog elsimittatik és a titok zára alatt fog őriztetni. S miután a legtöbb embernek hizeleg az, ha

oly titok birtokában van, mely tekintélyét növeli, annál-fogva egyértelműleg hozatott e határozat.

Az idő már későre járván, s minthogy a rendes távozási óra már régen elmúlt, a társaság széteszlott. Daisy Salamon, lámpásában egy új gyertyavéggel ballagott hazafelé, Cobb és a hosszú Phil Parkes fődözete alatt, mely érdemes urak még nálánál is idegesebbek voltak. Willet gazda az ajtóig kísérte őket s aztán visszatért, hogy gondolatait a katlan segélyével rendbe szedje és a viharra és esőre hallgasson, mely dühéből még egy hajszálnyit sem engedett.

Harmincnegyedik fejezet.

Még husz percig sem pihenteté szemét az öreg John a katlanon, midőn már szerencsésen sikerült eszméit egy gyúponban összeszedni s azokat Daisy Salamon történetére átterelni. Minél tovább elmélkedett rajta, annál inkább telt meg saját bölcseségének gőzével és ébredt benne a vágy, Haredale urat ugyanazzal eltölteni. Hogy tehát az egész ügyben főszerepet játsz hassék és Salamon két barátjával együtt megelőzhesse, kik — mint ő bizonyosan tudá — a kalandot számos nagyítással legalább is egy tucat embernek elfecsegik, úgy hogy Haredale már a holnapi reggelineél róla okvetlenül értesült — elhatározá magában, még lefekvés előtt a Nyúlsövényt fölkeresni.

„Sz ugyis földesuram“, gondolá John, mig gyertyáját egy szélmentes zugba helyezvén, egy hátsó ablakot kinyitott s az istállók felé nézett. „És ha az utóbbi években kevesebbet is érintkeztünk, mint hajdan — mert

hja! ez a család változáson megy át — már csupa tisztességből is illendő, hogy vele lehetőleg jó viszonyban éljek. Ha ennek a dolognak hire megy — boszankodni fog és mégis csak jó dolog, ha az ember egy őfajta emberrel bizalmasan van, nem is tekintve, hogy rájöhetek, mi igaz s mi nem a dologban. — Hollá! Hugh — Hugh! Hol—lá, hé!“

Midőn e kiáltást vagy tizszer ismételte és minden galambot álmaiból felköltött volna, az omlatag vén épület egyik ajtaja kinyílt s egy durva hang azt kérde, hogy mi baj, hogy az ember nyugodtan még csak nem is alhatik.

„Mit! Hát nem aludtál eleget, te lajhár, hogy egyszer sem költhet föl az ember?“ szólt John.

„Nem én“, mond amaz nagyot ásítva és nyújtózkodva — „még nem aludtam eleget.“

„Nem értem, hogyan tudsz aludni, mikor a szél így fú s a zsindelyeket csak úgy röpíti, mint a kártyát, hanem most nem érünk erre“, szólt John. „Takaródzál valamibe és gyere ide, mert a Nyúlsövénybe fogsz velem menni. Rajta! cihelődjél.“

Hugh nagy dünnögéssel és morgással tért vissza vackába s nemsokára kezében egy lámpással és furkóssal, tetőtől talpig pedig egy régi, lebernyeges, foszladozó pokrócba burkoltan, megjelent. Willet úr ez alakot a hátsó ajtóban fogadá s az ivóba vezeté, hol több rendbeli felöltőkbe bujt s arcát úgy összevissza kötözé különböző kendőkkel és keszkenőkkel, hogy valóságos rejtély maradt, mily uton és módon vesz lélekzetet.

„Csaknem zavar ki egy embert ilyen időben éjfél tájon a házból anélkül, hogy egy pohárka sziverősítővel megemberelje?“ szólt Hugh.

„Ugy van“, viszonzá Willet, „én a te szólásoddal élve, megerősitem a szívét — de majd csak akkor, ha épen haza hozott, és nekem mindegy lehet, meg tud-e a lábán állani. Most meg tartsd fel a világot és haladj előttem egy-két lépésnyire, hogy az utat lássam.“

Hugh kelletlenül engedelmeskedett s még egy vágyó pillantást vetett a palackokra. Az öreg John pedig szívére kötve még a szakácsnének, hogy távollétében az ajtókat zárva tartsa s azonnali elbocsátás terhe alatt senkinek ki ne nyissa — kísérőjét a viharos sötétségbe követte.

Az út nedves és gyalázatos s az éj oly sötét volt, hogy ha Willet úr egyedül indul el, házatól néhány száz rőfnyire egy mély usztatóba bukott és pályáját okvetlenül a tevékenység e nemtelen színhelyén végezte volna. De Hugh, kinek szeme éles volt, mint a sólyomé, s ez adományát nem is tekintve, 12 mértföldnyi területben vakon is akárhová eltalált volna, John tiltakozásaival csöppet sem törődve, magával vonszoló őt és gazdájára legkevésbé sem ügyelve, előre sietett a maga esze után. A szél ellen lehetőleg védték magukat. Hugh nehéz lép-teivel besüppeszté a nedves fűvet és szokásos vadságával tova dobogott, míg John karhossznyi távolban nyomaiba lépett s merev arcától kitelhető borzadálylyal és nyugtalansággal tekingetett körül, hogy nem áll-e útjába egy posvány, árok vagy valamely eltévedt kísértet.

Végre elértek a Nyúlsövény előtti széles murvás utra. Az épület mély nyugalomban terült el előttük s a környéken élő lény kívülök nem mutatkozott. Hanem egy magányos torony-szobából mégis kihatott a világosság egy sugara, s a hideg, néma, kietlen környezet e vigasztaló része fölé kívánt Willet úr vezettetni.

„Uram irgalmaz! ez az öreg szoba“, szólott John, félénken tekintve fölfelé; — „Reuben úr tulajdon szobája. Csodálom, hogy fivére ilyen késő éjjel — épen ezen az éjen abban időzni mer.“

„Hát hol üljön?“ kérde Hugh, a lámpást melléhez közel tartva, hogy a gyertyát a szél ellen ójja és megkoppanthassa. „Nem elég jó egy szoba?“

„Jó!“ szólott John megbotránkozva. „Neked a jó szobáról eredeti fogalmaid vannak. Tudod-e, pimasz, mi történt abban a szobában?“

„Hát azért mennyivel lett volna silányabb?“ kiálta Hugh, John elhizott képébe tekintve. „Nem tartja-e fel azért az esőt, havat és szelet úgy, mint különben? Kevésbé meleg vagy száraz-e, mert benne egy embert megöltek? Hahaha! Sohse higgye azt, gazd' uram. Ugyan mi nagy dolog egy ember, hogy mindez miatta másként legyen?“

Willet gazda az ő bamba két szemét kísézőjére mereszté és — egy ihlet sugallata folytán — valóban lehetőnek kezdé gondolni, hogy ez a fickó veszedelmes egy jellem, minélfogva tanácsos volna tőle mielőbb megszabadulni. Annál már okosabb volt, hogysem erről említést tett volna, mielőtt az utat megtették, s azért szótlanul azon vasajtó felé fordult, mely előtt e rövid párbeszéd végbe ment s meghuzta a csöngetyűt, mely rajta belőlről löggott. A torony, melyből a világosság kisütött, az épület egyik sarkán lévén, a kapuhoz szolgáló uttól csak egy kerti ösvény által választatott el, minek folytán Haredale az ablakot azonnal kinyitá és azt kérde, hogy mi történik odakünn.

„Bocsánat uram“, szólott John, „tudtam, hogy ön sokáig szokott ébren lenni s mert egy kis közlendőm volna, bátor voltam beszólni.“

„Ön ugy-e Willet?“

„A Májusfából — szolgálatára, uram.“

Haredale becsukta az ajtót s visszavonult. Aztán a torony aljában levő ajtóban megjelenvén, csakhamar a kerti ösvényen a kapuhoz ért s őket bebocsátá.

„Ön későn jön, Willet. Mi ujság?“

„Semmi különös, uram“, szólott John. „Valóságos dajkamese, melyről azonban önt értesíteni gondoltam — semmi egyéb.“

„Emberét küldje a lámpással előre, nekem pedig adja kezét. A lépcsők görbék s keskenyek. — Hohó! vigyázzunk a gyertyára, földi! Hiszen úgy csóválod, mint a füstölőt.“

Hugh, ki már a toronyhoz ért, a lámpást szorosabban fogta és fölfelé ment, miközben a lámpával néha-néha a lépcsőkre világított. Haredale, ki elsőnek követé, nem nagy tetszéssel legelteté szemét sunnyi arculatán, Hugh pedig kamatostul viszonzta e pillantásait, mikor a csigalépcsőn felhaladtak.

Ez egy kis előszobában végződött s ennek szomszédaszobájában égett a gyertya, melyet láttak. Haredale lépett be elsőnek és az utóbbi szobába vezette őket, hol egy íróasztal mellé ült, melytől a csöngetésre fölkelt.

„Jöjjön be“, szólott Johnnak intve, ki az ajtóban hajlongott. „Nem maga, barátom“, tevé hozzá hirtelen Hugh-hoz fordulva, ki szintén belépett. „Willet, miért hozza ön ide e fickót?“

„Hát, uram, ő mint látja, testőrnek alkalmas ember“, válaszolt John, szemöldeit felrándolva és hangját a kérdés hangjához halkítva.

„Ne nagyon bizzék benne“, szólott Haredale Hughot végigmérve. „Én nem tenném. Hamis szeme van.“

„Persze hogy képzelőtehetség nincsen szemében!“
viszonzá Willet, a beszélgetés tárgyára hátra sandalogva.

„Elhiheti, hogy semmi jót sem olvasok benne“,
szólt Haredale. „Várjon barátom a kis szobában és
csukja be az ajtót.“

Hugh vállat vont és kiment, egy megvető tekintet
sujtva feléjük, mely vagy azt jelentheté, hogy meg-
hallá vagy hogy eltalálta, miről sugdostak. Mikor ő ki
volt zárva, Haredale felszólítá Johnt, mondaná el, amit
akar, de ne nagyon hangosan, mert a közelben éles fü-
lek vannak.

Ez intés után Willet úr édeskés susogással elmon-
dott mindent, amit az este hallott és beszélt, mindenben
különös sulyt fektetve saját éleslátására, nagy tisztele-
tére a család iránt és gondoskodására, melylyel annak
lelki nyugalma és boldogsága iránt viseltetik. Az elbe-
szélés jobban meghatá hallgatóját, mintsem remélte. Ha-
redale sokat izgett-mozgott, föl-fölkelt, le- és följárt a
szobában, meg-megfordult, egy-egy helynél fölkérte is-
mételné, amennyire csak emlékszik, Salamon tulajdon
szavait s egyáltalán háborultságának és nyugtalanságá-
nak annyi jelét adá, hogy még Willet is meg volt
ütődve.

„Ön helyesen tévé, hogy őket a dolog titokban
tartására kérte“, szólt egy hosszas társalgás végén. „Az
egész e higvelejü ember bolond képzeletének szülötte;
félelme s babonája sugalták. Hanem Haredale kisasz-
szonyt, bár szintén e szempontból tekintené, ha fülébe jutna,
a dolog mégis nyugtalanitaná. Az egész sokkal szorosb
összeköttetésben áll egy mindnyájunknak igen fájdalmas
tárggyal, semhogy közönyösen hallgathatná. Ön igen
ildomos volt s engem nagyon lekötelezett. Fogadja kö-
szönetemet.“

Noha ez John legvérmeseb várakozásait is meghaladá, mégis szivesebben vette volna, ha Haredale ekkor szemébe néz, ahelyett, hogy köszönetének kifejezése alatt le- s följárkál, szavait szakadozva pöffenti ki, sokszor földre szögzett szemmel megáll, aztán meg, mint a boldond rohanni kezd s egyáltalján öntudatával sem látszik birni annak, amit mond.

Ez ugyan rendes szokásai közé tartozott, hanem Johnt oly zavarba hozta, hogy darabig azt sem tudta, mit tegyen, és tétlenül csak ülve maradt. Végre fölkelt. Haredale egy percig úgy bámult rá, mintha jelenlétéről egészen megfeledkezett volna, aztán kezét megrázva, kinyitá az ajtót. Hugh, aki az előszoba pallóján vagy aludt, vagy magát legalább alvónak tetteté, beléptükre azonnal felugrott, pokrócát magára hánnya, a botot s lámpást kezébe vette és a lépcsőkön le akart szállani.

„Megállj!” szólt Haredale. „Akar-e ez ember egy kortyot inni?”

„Akar-e egy kortyot? Kiinná, uram, ez magát a Temsét, ha birná”, felelt Willet John. „Mihelyt haza érünk, kap valamit. Jobb, ha ilyenkor nem iszik.”

„Ugyan ugy-e? A fele utat már megtettük”, szólt Hugh. „Ejnye de keményszivü gazd’ uram! A másik felét könnyebben bírom meg, ha egy pohárral beköppentek. Csak adjanak már valamit.”

Miután John ellenvetést nem tőn, Haredale kihozott egy pohár pálinkát és átadta Hughnak, aki egy részét a földre önté, mikor kezébe kapta.

„Mit jelentsen ez, fickó, hogy te az italodat egy úri ember házában elpocsékolod?” szólt John.

„Én csak felköszönték valakit”, válaszolt Hugh, a poharat feje fölé tartva és Haredale arcát keményen szemügyre vevén, „felköszöntém e házat és e ház urát.”

Aztán valamit magába dűnnyögvén, a poharat felhajtá, az asztalra tev é s szótlanul kiment.

John ugyan nagyon megbotránkozott e tiszteletlenségén, hanem látván, hogy Haredale kevés figyelmet fordít arra, amit Hugh cselekszik s hogy gondolatait egészen más valami foglalja el, nem kockáztatott semmiféle mentegetőzést, és némán ment le, áthaladt a sétányon és kiment a kapun. Mikor a külső oldalon megálltak, hogy Hugh Haredale úrnak a bezárás alatt világithasson, John bámulva vette észre (amint azóta számtalanszor elmondá), hogy Haredale ú r egészen sápadt volt s arca megérkez tük óta annyira megváltozott és oly ijesztővé vált, hogy alig lehetett ráismerni.

A szabadban John megint kísérője mögött lovagolt, mint mikor ide jöttek, és nagyon törte fejét az imént látottakon, midő n Hugh egyszerre félre huzta s majdnem ugyane pillanatban három lovas száguldott el mellettük, kik közül a legszélső még vállát is horsolta. Ezek most kitelhető gyorsasággal megállíták lovaikat és bevárták őket, amig utól érték.

Harmincötödik fejezet.

Midő n John a három lovast hirtelen megfordulni s a szűk uton keresztbe sorakozni látta, hogy ő t és szolgálát bevárják, szokatlan hamarsággal lyukadt ki azon következtetésre, hogy ezek csak rablók lehetnek. S ha Hugh egy derék furkós helyett történetesen puskával van felszerelve, kétségkívül ráparancsolt volna, hogy vaktában elsüsse, maga pedig ezalatt futásban keresett volna menedéket. Azon kedvezőtlen körülmények közt azon-

ban, melyekben ő kísérestül vala, ildomosbnak vélte, egészen különböző hadi tervet követni, minek folytán Hughnak sugva meghagyá, hogy az idegeneket a legbékésb s legudvariasb kifejezésekkel illesse. E meghagyásnak betűszerint és értelembőlileg megfelelvén, Hugh előre lépett és bunkójával a legközelebbi lovas szeme előtt hadonászva, durva hangon kérdőre voná, hogy mit jelentsen az, hogy ő és társai kettejüket majd elgázolták s miért nyargalnak éjnek idején ily eszeveszett módon a király szabad országutján.

A megszólított már hasonló hangon készült megfelelni, midőn a közepén lovagló úr a tekintély bizonyos nemével félben szakítá és hangosan, de legkevésbé sem nyersen vagy udvariatlanul a következő kérdést intézte hozzá: „Ugyan kérem, ez az út visz Londonba?”

„Ha nem térnek le róla, oda érnek“, felelt Hugh durván.

„Hallja-e cimbora“, mond az előbbi személy, „maga igen bárdolatlan egy angol, ha ugyan angol, mit — ha a nyelv nem bizonyitana mellette, kétségbe vonnék. A maga társa bizonyosan udvariasban fog felelni. Mivel világosíthat föl minket, barátom?”

„Én csak annyit mondhatok, hogy ez a londoni út“, felelt John, „neked pedig“, tevé hozzá, Hughhoz fordulva, tompábban, „azt kívánom, hogy volnál inkább a pokol fenekén, te semmirekellő! Meguntad-e életedet, hogy három ilyen nyaktörővel kikötsz, akik, ha kedvök tartja, halálra gázolnak és hulláinkat a nyeregkápában elviszik, hogy innen tíz mértföldnyire a vízbe dobjanak?”

„Mennyire van ide London?“ kérde a fönnebbi lovag.

„Ó, csak vagy 13 igen rövid mértföldnyire“, viszonzá John biztatólag.

A melléknév mintegy buzditásul volt beszöve, hogy kössenek uti laput a talpukra, hanem az óhajtott hatás helyett a fönnébbi személyből azon megjegyzést sajtolá ki, hogy: „tizenhárom mértföld! Ez nagyon messzi van“, mely észrevételre a habozás hosszabb némasága következett.

„Ugyan kérem“, szólt végre azon úr, „vannak-e itt a környéken fogadók?“

A „fogadók“ szóra John lélekjelenléte csodálatos módon visszatért, félelmei elszálltak, miként a füst és a korcsmáros fölébredt benne az ő teljes mivoltában.

„Fogadók nincsenek e vidéken“, viszonzá Mr. Willet, nagy nyomatékot fektetve a többes számra, „hanem vagyon itt egy fogadó, ugyanis a Májusfához címzett vendéglő. Ez valóságos vendéglő, mely ritkítja párját.“

„Tán ön a tulajdonosa?“ szólt a lovas mosolyogva.

„Az volnék“, viszonzá John nagy meglepetéssel, hogy honnan süthette ki ezt az a lovas ember.

„S mennyire van ide a Májusfa?“

„Vagy egy mértföldnyire“, — John épen hozzá akarta tenni, hogy a föld kerektségén ennél rövidebb mértföld nem található, midőn a harmadik lovas, ki eddig a háttérben maradt, hirtelen belevágott:

„De van-e pompás ágya, fogadós? Mi? Az aztán olyan ágy legyen ám, melyet méltán ajálhat, mely jól ki van szellőzve, s melyben csak tisztességes és kifogástalan úri ember aludt.“

„Mi semmiféle kódorgó és csavargó ringy-rongy embert nem szoktunk befogadni“, szólt John. „Ami meg az ágyat illeti —“

„Mondja inkább, ami három ágyat illet“ veté közbe az elsőbben szólott egyén, „mert három ágyra lesz szükségünk, noha barátom csak egyről beszél.“

„Nem úgy, Mylord! Ön igen is jó és szivélyes, de az ön élete e végzetes napokban sokkal több fontossággal bír a nemzetre nézve, semhogy azt egy magamfajta mihaszna és értéktelen étellel egy színvonalra lehessen helyezni. Nagy ügy, hatalmas ügy függ öntől, én lordom. Ön vezére és harcosa, elő- és utóörse. Ami oltáraink és tűzhelyeink, ami országunk és hitünk szent ügye ez. Én elhálhatok egy széken — pokrócon — vagy akárhol. Ha én meghülök vagy engem a hideg kilel, nem gondol vele senki. John Grueby a csillagnál is töltheti éjjelét, mégsem törődik vele senki. Hanem Lord George Gordonra szigetünknek 40,000 embere (a nők és gyermekek kivételével) függeszti szemét és gondolatait és egészségeért, jólléteért imádkozik napkeltétől aldoztáig. Mylord“, mond a szónok, kengyelvasában föl-emelkedve, „ez dicső ügy, melyet nem szabad felednünk. Mylord, ez hatalmas ügy, melyet nem szabad kockára tennünk. Mylord, ez szent ügy, melyet nem szabad pusztulni engednünk.“

„Ez szent ügy — amen!“ kiálta föl ő lordsága, kalapját nagy ünnepélyességgel megemelve.

„John Grueby, ő lordsága ament monda“, szólta a hórihorgas úr gyöngéd szemrehányással.

„Hallottam ő lordságát, uram“, szólta az ember, paripáján szoborként ülve.

„S ön nem mond hasonlóképen ament?“

John Grueby nem felelt semmit, hanem némán maga elé tekintve, ülve maradt.

„Ön meglep engem, Grueby“, szólta az úr. „Oly válság korában, midőn — mint jelenleg — Erzsébet ki-

rályné, a szűzies fejedelemnő sirjában zokog és a véres Mary sötét baljóslatu képpel, győzelmesen fenjárdal —

„Ej uram!“ kiálta az ember zsörtölődve, „ki fog ilyenkor a véres Maryról beszélni, mikor az én lordom bőrig átázott és teste a lovaglástól meg van törve? Induljunk hát London felé vagy térjünk be abba a betekintsbe, különben ez a szerencsétlen véres Mary királyné többért lesz felelős s több bajt fog okozni halottaiban, mint egész életében elkövetett.“

Willet gazda, ki világéletében sem hallott ennyi szót egy szuszszanatra kimondani, vagy oly folyékonyssággal és föllendiséggel eldaráltatni, mint azt a hórihorgas úr tevée, — Willet gazda, ki magát tökéletesen képtelennek érezé e mondókákat agyában felölelni, s azért minden reményről le is mondott, mondom, Willet gazda ezalatt annyira magához tért, hogy megjegyezheté, miszerint a Májusfában az egész társaság pompásan elszállásolható s ott jó ágyak, jeles borok, ember és barom számára kitűnő hajlék, kis és nagy társaságoknak magán-szobák kaphatók, mindenféle étkezések a leggyorsabban készítettnek, és felséges istálló, elzárható kocsiszin található — szóval, elhadarta mindazon ajánló frázisokat, melyek házának különböző részein kibígygyesztve voltak, s melyeket — vagy 40 évi gyakorlat folyamában, tűrhető szabatosssággal ismételni megtanult. Épen azon törte fejét, vajjon lehetséges-e még valami új ajánlatot a régiek közé szurni, midőn az elsőben szólott úr a hórihorgashoz fordulván, megszólalt.

„Nos, mi a véleménye, Gashford? Megkísértsük-e e házat vagy előre iparkodjunk? Határozzon ön.“

„Ez esetben én azt hinném“, viszonzá a megszólított selyemlágy hangon, „hogy az ön testi s lelki egészsége, melyek a gondviselés kegyes védnöksége alatt oly

fontosak ami nagy, ami tiszta és igazságos ügyünknek“, (ő lordsága a csapzó eső dacára megemelintí kalapját) — „nyugalmat s üdülést igényelnek.“

„Ugy siessen hát előre fogadós s mutassa az utat, mi lépésben követni fogjuk“, szólott Lord George Gordon.

„Legyen szabad lordságod előtt lovagolnom“, szólott John Grueby halkán. „A fogadós barátjának képe nem nagyon becsületes s jó lesz irányában résen lennünk.“

„John Gruebynak igaza van“, vág közbe Gashford, gyorsan a hátsó helyet foglalva el. „Oly becses élet, mint lordságodé, nem veszélyeztethető. John, ön mindenestre elől lovagol. Ha legkisebb gyanuperrel él e fickó iránt, rö pitsen egy golyót agyába.“

John nem felelt, hanem maga elé meredt, ami szokása látszott lenni, valahányszor a titkár beszélt, s aztán Hughot előre nógatván, szorosán nyomában haladt. Utánok ő lordsága következett, kinek kantárát Willet tartá, s legvégül ő lordságának titkára, mert mint látszott, Gashford ezt a tisztet viselte.

Hugh sebes léptekkel haladt előre, gyakran tekintve vissza a szolgára, kinek lova mindig sarkában volt s nem egyszer sanditva a pisztolytokra, melyet amaz nagy becsben látszott tartani. Ez a szolga igaz angol fajta volt, tenyeres-talpas, tagbaszakadt, vastagnyaku fickó, aki Hugh minden pislogását busásan visszafizette dacosan megvető tekintetével. Ő jóval idősb volt a Májusfa cselédjénél s külseje után ítélve vagy 45 éves lehetett, de azon nyugodtvérű, keményfejű, megzavarhatlan emberek közé tartozott, kik a megöklözést vagy az eldögönyözés egyéb nemeit föl sem veszik és hideg vérrel tovább dolgoznak mindaddig, míg a győzelem az övék.

„Ha én most félre vezetném“, szólta Hugh gunyosan „maga — hahaha! — maga lelőne, ugyebár?“

John Grueby rá sem hedert e megjegyzésre, mintha csak süket, Hugh meg néma lett volna, hanem tökéletes nyugalommal tovább lovagolt s szemét a lát-
határon legeltetvé.

„Hej, jó uram, szokott-e ifjabb éveiben birkózni?“
szólta Hugh. „Vagy ért-e az ilyen husáng forgatásához?“

John Grueby úgy nézett rá oldalt, mint az előbb, és egy árva ígére sem méltatá.

„— Mint ez la?“ szólta Hugh, bunkósát oly ügye-
sen megpörgetve, mint akkortájt a parasztok szerették.
„Jupp!“

„— Vagy ez la“, viszonzá John Grueby, ostorával félre-
csapva a furkóst és boldog végével nagyot húzva Hugh fején végesvégig. „Próbáltam én ezt egyszer —
valamikor. Maga nagyon hosszú haját visel, ha egy kissé
rövidebb, megroppant volna koponyája.“

Csattanós, derék egy csapás volt és Hugh-ot lát-
hatólag meglepte, úgy, hogy egy percre csakugyan haj-
landónak is látszott, az új ismerőt nyergéből lerántani.
Miután azonban ennek arcán a káröröm, diadal, düh
vagy más sértő kifejezés legkisebb nyoma sem látszott,
szeme pedig mindegyre a régi irányba meredt s viselete
oly gondtalan és nyugodt maradt, mintha csak egy le-
gyet üzött volna el, Hugh zavarba jött. Belátta most,
hogy a másik majdnem emberfölötti szívóssággal bír,
s azért nem is tett egyebet, minthogy elnevette magát
s azt mondván, hogy: „Már ez megtette!“ a társaságot
némán tovább vezeté.

Csakhamar megállapodtak a Májusfa előtt. Lord
George és titkára gyorsan leszálltak s lovaikat cseléd-
jüknek adák, ki Hugh vezetése mellett, az istállóba

ment. A vendégek lelkükből örültek, hogy a zord idő ellen menhelyet találtak és Willet gazdát a közös szobába követvén, a lobogó tűzhöz álltak melegedni és ruháikat szárítgatni, míg a fogadás sürgölődve osztogatá mindazon parancsokat és tevé meg azon intézkedéseket, melyeket vendégeinek magas rangja igényelt.

Midőn e rendelések végett ki- s besietgetett, alkalma nyílt közelebbről megvizsgálni a két utast, kiket eddig csak hangjuk után ismert. A lord, azon kiváló személyiség, ki a Májusfát becses jelenlétével megtisztelé, közép termetű, de karcsu, halvány képű ember volt, sasorral és vörhenyösen barnás hajjal, melyet simán és simán a két fülére fésülve viselt, gyöngén meghajporozva, de fürtök nélkül. Felsőkabátja alatt egészen fekete öltönyt hordott, szép, de egyszerű szabásut — minden cicoma nélkül. Komoly öltözéke, vékonybőrűsége s merev tartása vagy tíz évvel idősebbnek láttaták, noha alakjára nézve alig lehetett túl a harmincon. Mikor a tűz pirosuló fényében elmélázva állott, mindenkinek feltűnhetett fénylő, fekete szeme, melyben lényének betanult nyugalomával, hidegségével s a mesterkélt, majdnem szomorú külsővel ellenkezőleg, nyugtalanság sugárzott tetteben és gondolatban. Szemében kemény vagy kegyetlen kifejezés nem ült, amint vékony arca is inkább szelidnek és mélának mondható; hanem oly leirhatlan nyugtalanság volt abban olvasható, mely mindenkire átragadt, aki nézte, és szájalommal tölté el iránta, noha senki sem tudta volna e benyomásnak urát adni.

Gashford, a titkár magasb, szögletes, vállas, csontos és kecsstelen ember. Ruházata egészen gazdájához illett, komoly, mérték fölött megüllepedett, viselete pedig teketóriás és csináltas. Homloka kiálló, keze, lába, füle nagy, két szeme meg természetellenesen buvik el

fejében, mintha ott lyukat vájt volna magának, hogy abban elrejtőzhessék. Modora sima és alázatos, hanem egyszersmind alamuszi és leskődő. Oly embernek tetszett, aki mindig olyasmire vár, ami sohasem fog beteljesedni, hanem azért türelmes — nagyon türelmes — s ugy sompolyog, mint a kutya. Még most is, mikor a tűz előtt kezét dörzsöli, úgy látszik, mintha azt csak a maga alárendelt állásában merné élvezni s noha tudja, hogy gazdája rá sem néz, időről időre — mintegy gyakorlatból — rá-ránéz és sunnyi módon mosolyog.

Ezek azon vendégek, kikre az öreg John Willet ölmos szemével vagy száz versen átpislogat s kikhez most mindenik kezében egy karos gyertyatartóval közeledik, esedezvén, hogy kegyeskednének őt egy méltóbb szobába követni.

„Mylord“, szólott John — (elég furcsa, hogy némely embernek oly kedve telik mások címét ismételtetni, mint tulajdonosaiknak azt viselni,) — „mylord, ez a szoba épen nem mylordnak való és én mylordtól bocsánatot kérek, hogy mylordot csak egy percig is itt szálaltaltam el.“

E szavakkal John gazda az emeleten levő díszszobába vezeté őket, mely sok egyéb diszes dolog módjára, hideg és kényelmetlen volt. Lépteik visszhangja a tágas teremben kellemetlenül ütö meg a fület s a nyirkos, fülledt levegő kétszeresen érezteté a különbséget e szoba s az elhagyott otthonias meleg ivó között.

Egyébiránt fölösleges lett volna visszatérni, mert az előkészületek már sokkal inkább folyamatban voltak, semhogy meg lehetett volna szüntetni. John a két karos gyertyatartóval nagy hajlongva a kandallóhoz vezette vendégeit; Hugh egy zsaráttal és rakás fával belépett, terhét a tűzhelyre dobta és meggyújtá. John Grueby

(fővegén egy nagy kék kokárdával, melyet lelkéből megvetni látszott) behozta a bőröndöt, melyet lován hordott, letette a földre s aztán mindhárman azonnal nagy serényen hozzáláttak, a spanyol falat szétvonni, az abroszt kiteríteni, az ágyakat megvizsgálni, az alvóban tüzet rakni, a vacsorát felhordani és a legrövidebb idő alatt mindent oly kellemesen s otthoniasan elrendezni, amint csak lehetett. Vagy egy óra alatt a vacsora fel volt táalva, el volt költve, el is volt takarítva, s lord George titkárával papucsba bujt, és meleg bort hörpölgetve, a tűz előtt elnyujtózott.

„Igy végződik egy áldásos nap áldásos munkája“, szólta Gashford, nagy önelégültséggel töltögetve meg poharát.

„S egy áldásos tegnapé is“, szólta ő lordsága fejét fölemelve.

„Az a tegnapi valóban áldásos nap volt“, mond a titkár tenyerébe csapva. „Ezek a suffolki protestánsok igaz és hű emberek. S habár földieink közül sokan eltévedtek a sötétben, hiszen ma éjjel majdnem mi is eltévesztők az utat — az ő utjokra verőfény süt és glória.“

„Meg tudtam-e őket indítani, Gashford?“ szólta lord George.

„Ha megindította-e, mylord? — Ha megindította-e? Hiszen torkuk szakadtából kiálták, hogy vezessék őket a pápisták ellen, kiknek fejére halált kiabáltak, s amellett ugy ordítottak, mintha —“

„— Csaknem, mintha az ördög szállt volna beléjük?“ szólta lord George.

„Az ördög-e? Az angysereg, mylord, mintha az angyali kar szállta volna meg.“

„Az ám — mindenesetre — az angyali kar — nemde, Gashford?“ szólott lord George, két kezét hol zsebébe dugva, hol kivéve és körmét rágva, mialatt kedvetlenül tekingetett a tűzre.

„Csaknem kétkedik rajta, mylord?“ mond a titkár.

„Ó, dehogy, dehogy“, viszonzá a lord. „Hogy kételkedném? Vallástalan dolog volna kétkednem, ugyebár, Gashford? Noha — volt bizony köztök néhány bélpoklos kinézésü egyéniség“, tevé hozzá anélkül, hogy kérdésére választ várt volna.

„Mikor“, szólott a titkár, élesen át-át pislogva a másiknak lesütött szemére, mely a következő beszéd alatt föl-föllobbant, „mikor ön azon nemes kitörésre fakadt; mikor ön azt mondá, hogy nem tartozik azon lanyha félénkek közé, és felszólítá őket, vigyázzanak magukra, hogy készen legyenek valakit követni, aki őket előre — előre, akár a halál torkába is vezérli; mikor ön a skót határon levő ama százhúszezer embert emlité, akik, ha nem engednek nekik, bármikor készek magukat megtorolni; mikor ön elkiáltá magát, hogy: ,Vesszen a pápa minden aljas hozzátartozóival együtt; az ellenök fennálló büntető törvényeket nem fogják eltörölni soha, míg az angolnak szive és karja lesz‘ — és mikor aztán ön kardjához kapott s a népség azt orditá, hogy ,le a pápasággal!‘ s ön felkiálta, hogy: ,Nem soha, még akkor sem, ha vérben kellene gázolnunk‘, s a népség sipkáit felhajigálva zúgott, hogy: ,Hurrá! ha vérben is gázolnánk! Le a pápasággal! Eljen lord George! Le a pápistákkal — halál fejükre!‘ — mikor ön mindezt mondá s mindez megtörtént s önnek egyetlen szava dagasztá és apasztá a zendülést — ah! akkor éreztem igazán, hogy mi a valódi nagyság, és akkor gondoltam el, hogy hol létezett hatalom, lord George Gordonéhoz hasonló?“

„Igaza van, hatalmam nagy. Hatalmam nagy!“ kiáltott a lord ragyogó szemmel. „De — édes Gashford — mondtam-e én valóban mindezt?“

„De mennyivel többet, de mennyivel többet!“ kiáltott a titkár, szemét fölemelve.

„S mondám-e azt, amit ön említ, arról a száznegyven ezer emberről a skót határon?“ kérdé látható gyönyörrel. „Az bizony vakmerő mondás volt.“

„A mi ügyünk is vakmerő. Az igazság mindig vakmerő.“

„Mindenesetre az. A vallás is az. Nemde, Gashford, a vallás vakmerő?“

„Az igaz hit vakmerő, mylord.“

„S a miénk igaz“, viszonzá a lord, székében feszengve és körmét rágicsálva, mintha tövestül ki akarná tépni. „Az kétségtelen, hogy a miénk igaz. Maga erről, nemde, oly szilárdan meg van győződve, mint én?“

„Hogy is kérdheti ezt, mylord, tőlem“, vigyorgott Gashford s székét megsértődve közelebb huzta, széles nagy kezét pedig az asztalra tévé; „tőlem!“ ismétlé, szemének üregeit kisérteties mosolylyal fordítva feléje. „Tőlem, akit egy év előtt ékesszólásának bűbája úgy elragadott Skóciában, hogy a római hit tévedéseit elhagyva, belé kapaszkodtam, mint aki engem az örök kárhozatból kihuzott.“

„Ez igaz. Hanem — hm — én nem ezt értém“, felelt a másik s a titkár kezét megrázva, fölkel s a szobában nyugtalanul föl-alá járkált. „Nagy feladat a népet vezetni, Gashford“, tévé hozzá, hirtelen megállva.

„És pedig az ész hatalmával“, viszonzá a hajlékony titkár.

„Azzal, azzal. Hiszen csak hadd köhécseljenek, gunyolódjanak és morogjanak azok ott a parlamentben,

csak hadd nevezzenek engem bolondnak, eszeveszettnek, de hát melyikök tudja az emberek tengerét felzudítani és tetszése szerint lecsillapítani? — Egyikök sem.“

„Egyikök sem“, ismétlé Gashford.

„Melyikök hozhat fel oly dolgot becsületessége mellett, mint én a magamé mellett; melyikök utasítá vissza a miniszter vesztegetését, évi ezer fontot, hogy parlamenti helyéről egy másik javára lemondjon? — Egyikök sem.“

„Egyikök sem“, ismétlé Gashford — miközben a meleg borból az oroszlányrészt kivette.

„S miután mi becsületesek, igazak vagyunk s miután a mi ügyünk szent“, szólt lord George hangosabban és kipirultan, lázas kezét a titkár vállára téve, „s miután csak mi ismerjük a népet — a tömeget odakünn, s a tömeg is ösmer minket, körmünk szakadtáig megálljuk helyünket! És fel fogjuk szavunkat emelni e nem-angol pápistaság ellen, és szavunkat az egész ország visszhangozni fogja és az végig fog dörögni, mint az ég zengése. Én méltó akarok lenni cimerem jelmondatára: „Hivatott, választott és hűséges.“

„Hivatott az égtől“, szólt a titkár.

„Az vagyok.“

„Választott a néptől.“

„Az vagyok.“

„Hűséges mindkettőhöz.“

„Mindhalálig.“

Bajos volna megközelítő fogalmat adni azon tüzes modorról, melyben titkárának felelt, a kiejtés gyorsaságáról, a hang és taglejtések erőszakosságáról, melyekben — a puritan viselettel küzködve — valami zabolátlan vadság feküdt, valami minden korlátot áttörő. Nehány percig gyorsan le- s fölsétált, aztán hirtelen megállva,

felkiáltott: „Gashford — maga is megindítá őket. O igen, maga is meghatá őket.“

„Az én fényem csak visszfény volt, mylord“, felelt az alázatos titkár, kezét szívére téve. „Megtettem mindent, ami tehetségemben állott.“

„S jól tette meg“, szólta ura, „ön jeles és becses eszköz. Ha ön John Gruebyt becsöngeti, hogy a bőröndöt szobámba vigye s itt bevárna, míg átöltözködém, szokás szerint elvégezzük teendőinket — föltéve, hogy ön nem igen fáradt.“

„Fáradt, én, lordom! — Hanem ily figyelmes ő! Tetőtől talpig keresztény.“ E magánbeszéd alatt a titkár rézsút fektetvé a poharat s mélyen tekintve belé, hogy meglássa, mennyi benne a maradék.

John Willet és John Grueby együtt jelentek meg. Az egyik a karos gyertyatartókkal, a másik a bőrönddel szobájába vezeté a lordot s magára hagyták a titkárt, ki nagyot ásított, aztán megrázkódott s végre a tűz előtt elaludt.

„Gashford-uram“, sugá John Grueby a titkár fülébe, ki azt hitte, hogy csak egy pillanatig szunyókált, „mylord ágyban van.“

„Jól van, John“, volt szelid válasza. „Köszönöm, John. Nem szükséges, hogy valaki ébren maradjon. Tudom a szobámat.“

„Remélem, az éjjel már sem a maga, sem a lord fejét nem fogja azzal a véres Maryval zavarni“, szólta John. „Bár soha a világon se lett volna az a vén boszorkány.“

„Ön lefekhetik, John. Azt hiszem, nem hallá, amit mondék“, viszonzá a titkár.

„Ez a véres Mary, meg a kék kokárda, a dicső Erzsébet királynő, a le a pápasággal, az a veszett sok

protestáns egyesület és beszédek tartása egészen megzavarta a gazdám fejét“, folytatá John Grueby, ki szokása szerint, a levegőbe nézett és a fönnebbi célzást is semmibe sem vette. „Mihelyt az utcára léptünk, már mindjárt „éljen Gordon“-nal körülfog egész had olyan rongyos zsebrák, hogy szégyeltemben majd lesül a bőröm s azt se tudom, hová nézzek. Ha pedig a szobában vagyunk, a csöcselék bögve és orditva gyűl össze a ház előtt s a mi gazdánk, ahelyett, hogy elkergettetné, kimegy az erkélyre és lealjasítja magát azzal, hogy beszédek tart nekik, „angol. férfiaknak“ és „földieknek“ szólítja, mintha bomlanék utánok s még örülne azon, hogy oda gyűlnek. Én nem értem a dolgot, hanem az a sok kötnivaló mind a véres Maryval van valami összeköttetésben, és addig kiabálja a nevét, míg belé reked. Aztán meg mind protestáns — valahány ija-fia, az mind protestáns, és én úgy találtam, hogy ezek a protestánsok nagyon kedvelhetik a kanalakat és az ezüst tálakat is általában véve, ha a kaput történetesen nyitva felejtők. Hanem bár csak ez volna a legrosszabb és valami nagyobb baj nem származnék belőle, — de ha ön, Gashford úr — (akit én ismerek s aki ezt a tüzet szitogatja) — ezeken a gazembereken idejekorán túl nem ad, azok ki fognak a markából nőni. — Ugy lássa, hogy ha az idő egy kissé kimelegszik s a protestánsok megszomjuhoznak, egy szép estén egész London városát lerombolják, ami pedig olyan baj volna, hogy ahoz hasonlót a véres Mary sem követett el.“

Gashford ezalatt elpárolgott és Grueby e szavait a pusztaság léghöz intézé. John Gruebyt azonban e felfödözés legkevésbé sem zavarta meg, hanem kalapját megfordítva tévé föl, hogy a botrányos kokárdának árnyéka

ne zavarja, s aztán szobájába sietett, az uton igen komor és jóslatosan csóváltatva fejét.

Harminchatodik fejezet.

Gashford mosolyogva ugyan, de hódolatteljesen s alázatosan sunnyogott gazdájának szobája felé, haját megsimogatva és egy zsoltárt dudolgatva. Mikor lord George ajtajához ért, megköszörülte torkát és hangosabban kezdett dudolni.

Különös ellentét uralkodott e férfi mostani foglalkozása és magatartása közt, mely különösen visszataszító és gunyoros volt. Kiálló homloka sötét árnyékot vetett két szemére, ajka megvetőleg vonaglott, s még vállairól is úgy tetszett, mintha nagy, lecsüggő füleivel sugdosnának.

„Csitt!“ mormogá halkan, midőn a szobába bekan-dikált. „Ugy látom, alszik. Adja isten, hogy úgy legyen! — Ugyis annyit viraszt, aggódik és gondolkozik! — Az úr őrizze meg a vértanuságnak! — Ha valaha szentek járhattak e gonosz földön, akkor ő bizonyosan az.“

A gyertyát az asztalra téve, lábhegyen a tűzhöz ment és háttal az ágnak fordulva, leült egy karszékbe. Aztán magában kezdett beszélni, mint aki hangosan szokott gondolkozni:

„Mily boldog álmai lehetnek neki — aki megvál-tója honának s e haza vallásának, szegény földieinek barátja, a gögösök és fenhéjázók ellene; akit az elnyo-mottak és eltaszítottak szeretnek és negyvenezer bátor és hű angol szív imád!“

Nagyot sóhajtott, kezét melengeté és fejét meg-
rázta, mint akinek szive csordultig van s aztán újra felsó-
hajtott és két kezét újra melengeté.

„Hohó, Gashford!” szólott lord George, aki oldalt
ébren feküdt és belépte óta rábámult.

„My — mylord!” szólott Gashford, felugorva és nagy
meglepetéssel, „háborgattam önt?”

„Még nem aludtam.”

„Még nem aludt?” ismétlé amaz meglepetést szin-
lelve. „Mit mondjak, hogy az ön jelenlétében ily gon-
dolatokat kifejezni bátorkodtam? Bocsánat! hanem azok
őszinték voltak — őszinték!” kiálta fel a titkár, kabátja
ujjával szemét gyorsan megtörölve. „S végre is, mért
sajnálám, hogy ön azokat meghallá?”

„Gashford!” szólott a szegény lord, kezét nagy meg-
indulással feléje nyujtva. „Ne sajnálja. Maga szeret —
tudom — nagyon is szeret engem. Én nem vagyok ér-
demes ily hódolatra.”

Gashford nem felelt, hanem a kinyujtott kezét meg-
ragadva, ajkaihoz nyomá. Aztán fölkelte s az izákból
egy kis írópolcot vett ki, azt egy zsebében hordott kulcs-
csal kinyitá, leült, tollat vett elő s mielőtt a tintába már-
totta volna — megszitta — tán hogy ajkainak kifejezését
rendbe hozza, melyeken még egy mosoly leskődött.

„Hogy állunk számban az utolsó toborzási éj óta?”
kérdé lord George. „Valóban 40,000-en vagyunk vagy
csak kerek számban beszélünk, ha az egyesületet eny-
nyire tesszük?”

„Összes létszámunk huszonhárommal haladja meg
e számot”, viszonzá Gashford, irományaira tekintve.

„Hát a pénzalap?”

„Az nem szaporodott valami nagyon, hanem a va-
donban mégis van manna, mylord. Hm! Pénteken be-

érkeztek az özvegyek fillérei. Negyven utcasöprő 3 shillinget 5pencet küldött. Egy öreg egyház-széknýtogató a Szt. Márton-plebániából 6 pencet. Az államegyház egy harangozója 6 pencet. Egy ujonszülött protestáns gyermek egy fél pennyt. Az egyesült szövétnekések 3 shillinget, köztük egy hamisat. A Newgate-i pápaellenes foglyok 5 shillinget 4 pencet. Az ügy egy barátja Bedlamben félkoronást. Dennis, a hóhér egy shillinget.“

„Ez a Dennis komoly férfi“, szólott ő lordsága. „Én észrevettem őt mult pénteken a Welbeck utcai tolon-gásban.“

„Mindenesetre derék egy ember“, felelt a titkár, „erős, őszinte és buzgó férfi.“

„Buzditani kell“, szólott lord George. „Irjon jegyzetet a Dennis névhez. Szólni fogok vele.“

Gashford engedelmeskedett és tovább olvasta lajstromát:

„Az ész barátai félguineát. A szabadság barátai félguineát. A béke barátai félguineát. A jótékony-ság barátai félguineát. Az irgalmasság barátai félguineát. Véres Mary megemlékezőinek egyesülete félguineát. Az egyesült Szelindekek félguineát.“

„Az egyesült Szelindekek?“ szólott lord George, körmeit borzasztó módon rágva. „Ez ugyebár valami új társaság.“

„Hajdan az Inasi lovagok társasága. Miután az idősb tagok szolgálati ideje lassanként lejárt, úgy látszik, nevet cseréltek, noha tagjaik közt inasok és munkások is vannak.“

„Hogy hívják elnöküket?“ kérde lord George.

„Elnök, Mr. Simon Tappertit“, olvasá Gashford.

„Emlékszem rá. Az a kis ember, aki gyülekeze-teinkbe néha egy idősb testvért szokott hozni, meg egy

másik nőszemélyt, ki kétségkívül a hívők sorába tartozik, de a természettől nincs nagyon megáldva.“

„Tulajdon az, mylord.“

„Ez a Tappertit buzgó ember, nemde Gashford?“ szolt lord George elgondolkozva.

„Az elsők egyike. Mint a harci paripa, megérzi a csata szagát messziről. Az utcán úgy hajigálja kalapját, mintha ihletve volna, s barátainak vállairól nagyon megindító beszédeket szokott tartani.“

„Tegyen jegyzetet Tappertithez“, szolt lord George Gordon. „Majd valami bizalmi állásban fogjuk alkalmazni.“

„Ez volna minden“, viszonzá a titkár, a lord parancsát teljesítve, „hozzá véve meg Varden asszony takarékpénztárát (melyet most tizennegyedikszer nyitott ki) — ami tészen 7 shillinget ezüstben s rézben 6 pence, és egy félguineát aranyban; Miggstől is van egy shilling és három pence, mint egy negyedévi béréből való megtakarítás.“

„Miggs! ez valami férfinév?“ kérdé George Gordon.

„A név a lajstromon nőnévül szerepel“, viszonzá a titkár. „Azt hiszem, azon magas, keszeg nőszemély, kit mylord, mint a természettől nem nagyon megáldottat említett s ki néha Tappertit és Varden asszony társaságában eljön a predikációkra.“

„Akkor Varden asszony a koros nő, nemde?“

A titkár igenlőleg bólintott és orra cimpáján tollával babrált.

„Ez buzgó testvér“, szolt George Gordon. „Gyűjtése pompásan folyik és ő hévvel folytatja. Férje is beállt?“

„Az roszerzelmű ember, ki nem érdemel ily nőt“, válaszolt a titkár, papirjait becsapva. „Ő megrögzik a sötétben és mindent határozottan visszautasít.“

„Szálljon minden következmény fejére! — Gashford!“

„Mylord!“

„Nem tart-e tőle, hogy e népség elhagy, ha az óra közelg?“ mond ágyában hánykódva. „Én merészen emeltem szót érettök, sokat mertem s nem hallgattam el semmit. Ugyebár, ők nem fognak elpártolni?“

„Attól ne tartson, mylord“, szól Gashford jelentős tekintettel, mi inkább saját eszméinek volt önkénytelen kifejezése, mint szavainak megerősítése, miután lord George arcát elfordította volt. „Legyen meggyőződve, hogy nincs mért aggódnia.“

„Attól sem tart-e, hogy —“, szól még nyugtalanabbul. „Azonban azért csak nem bánthatják, hogy e célra egyesültek? A jog ami részünkön van, bár a hatalom ellenünk áll. Őszintén szólva — ön, nemde, meg van érrol győződve?“

A titkár épen rákezdé, hogy: „ne kétkedjék“, mikor a másik szavába vágott és türelmetlenül viszonzá:

„Ne kétkedjék! — Hát ki mondja, hogy én kétkedem? Ha kétkedném, megválnék-e rokonságtól, barátoktól, mindenkitől e boldogtalan ország kedvéért? E boldogtalan ország“, kiáltá ágyában felugorva s e mondat „e boldogtalan ország kedvéért“ legalább tiz-tizenkétszer ismételve. „Istentől, embertől elhagyatva, kezébe szolgáltatva a pápista hatalmak veszélyes szövetkezésének — martalékja a romlottságnak, bálványozásnak és zsarnokságnak! Ki mondja, hogy én kétkedem? Vagyok-e én hivatva, én vagyok-e a választott, vagyok-e hűséges? Mondja meg, az vagyok-e vagy sem?“

„Isten, az ország s önmaga előtt az“, kiáltott Gashford.

„Az vagyok. Az akarok lenni. Ismétlem, az akarok lenni mindhalálig. Ki tud hasonlót mondani magáról, tud-e ön vagy akárki más élő ember?“

A titkár meghajtá fejét, mint aki megnyugszik mindabban, ami mondatott vagy mondathatott volna, lord George pedig lassanként párnájára hanyatlék s elaludt.

Noha heves modorában, ha hozzáveszszük vézna külsejét és kecsstelen megjelenését, valami nevetséges feküdt, mégis alig csalt volna mosolyt bármely gyöngéd érzésű ember ajkaira, vagy ha csalt volna is, az azonnal megbánta vagy haragudott volna magára, hogy az első benyomásnak engedett. Ez a lord őszinte volt erőszakosságában úgy, mint habozásában. Hajlam az állekesedéshez és vezérkedési hiuság voltak jellemének legrosszabb oldalai. A többi mind gyöngeség volt — merő gyöngeség, s az egészen gyöngé férfiak balsorsa épen az, hogy még vonzalmaik, rokonszenvök, bizalmuk is — minden tulajdonság, mely jobb alkatu lelkek erényeit képezi — náluk gyöngeséggé zsugorodik vagy épenséggel hibává válik.

Gashford, gazdájának hóbertján vihogva, hébe-korba egy-egy laposat pislantva az ágyra — ott maradt ülve, míg az alvónak mély s rendes lélekezete távozásra inté. Bezárta tehát írópolcát s visszatette az iszákba (hanem előbb egy titkos fiókjából két nyomatott lapot vett ki) s aztán óvatosan kiment. Kimenet hátra-hátra nézett az alvó halvány arcára, kinek feje fölött a Májusfa diszágyának tollbokkrétái oly gyászosan s mélán lengtek, mintha egy koporsót ékitettek volna.

A lépcsőházban megállt hallgatózni, ha vajjon lefeküdt-e mindenki, és cipőit lehuzva, nehogy lépteivel

a közelben alvó valamely nyulálmut felzavarjon, lement földszintre s a cédulák egyikét a nagy ajtó alá dugta. Aztán felsompolygott a maga szobájába és az ablakból le az udvarra kidobott egy másikat is, melyet a szélről megovandó, gondosan egy kőre tekert.

E cédulák, hátukon intézve voltak: „minden protestánsához, kinek ez kezébe jut“ és belől következőképen szólottak: „Férfiak s testvérek! Aki e levelet meglesi, vegye intésül, hogy haladéktalanul lord George Gordon barátaihoz csatlakozzék. Nagy események vannak keletkezőben s az idők vészesek és zavargósak. Olvasd ezt gondosan, tartsd tisztán és dobd el másüvé. Királyért s hazáért! Az egyesület.“

„Elszórtam e magot is“, szólta Gashford az ablakot becsukva, „mikor lesz aratás?“

Harminchetedik fejezet.

Ha a legnevetségesb vagy legképtelenebb dolgot a titok homályába burkoljuk, az oly rejtelmes bűvvel és vonzerővel ruháztatik föl, melynek a tömeg nem állhat ellen. Hamis papok, álproféták, ál orvosok, álhazafiak és mindenféle álsodatevők mindig szerencsével fordultak a közhiszékenységhez, amig műveleteiket titokba ölték és tán többet köszönhettek e segítségnek, mint egy fél-tucat csalafinta fogásnak, hogy egy ideig az igazság s józanész fölött diadalmaskodhattak. A kíváncsiság világtéremtése óta egyik főszenvédélye volt az embernek és az is maradt. Az emberiség nem gondolkozó részénél rossz célokat érni el, legbiztosabb emeltyű marad: e kíváncsiságot felkölteni, fokonként kielégíteni s mégis függőben tartani valamit.

Ha egy ember a londoni hidra kiállva, torka szakadtáig megkiáltotta volna az elmenőket, hogy lord George Gordonhoz csatlakozzanak, persze oly célért, melyet senki sem ösmer, mert épen ez ád a dolognak érdekét, akkor valószínű, hogy egy hónap alatt vagy húsz embert meghódított volna. Ha minden buzgó protestáns nyilvánosan felszólíttatott volna, hogy lépjen be oly egyesületbe, melynek bevallott célja, alkalmilag egy-két szent dalt énekelni, néhány közömbös prédikációt meghallgatni, végül pedig a parlamenthez kérvényt intézni: hogy ne hozzon törvényt, mely eltörölné a római katolikus papokra kiszabott büntetéseket, az örökös fogságot megszüntetné azok ellen, kik gyermekeket e hitre oktatnak, s érvényen kívül helyezné azon intézkedést, hogy a római kath. egyház tagjai az egyesült királyság területén ingatlant sem örökösödés, sem adás-vevés útján nem szerezhetnek — szóval, ha nyíltan bevallott célját ily a tömeg foglalkozásától s észjárásától távoleső tárgyak képeznék, akkor tán összetoborzott volna száz embert. Hanem midőn határozatlan hírek keringtek, hogy a protestáns Egyesületben egy titkos hatalom keletkezik az állam ellen ki nem mondott és nagyszerű célokért; mikor az emberek egymás fülébe sugdosták, hogy a pápista hatalmak frigyre léptek, Angliát rabszíjra füzni, Londonban a kínvallatást hozni be és a Smithfield-i vásár cserényei helyébe karókat és üstöket fognak állítani; mikor egy rajongó, aki magát sem érti mind a parlamentben mind azonkívül, egyre rémületet és aggodalmat terjesztett, és századok óta sirjaikban békével nyugvó — néhai mumusokat idézett föl, hogy a tudatlanokat és hiszékenyeket megriaszsza; mikor mindez csakugyan megtörténik és pedig sötétben, és a meghívókat a vallás, élet-szabadság védelmére fennálló Nagy

protestáns Egyesületbe — szétszórják az utcákon, az ajtók alá dugdossák, az ablakokon kihajigálják és elkésett éjjelezők markába nyomják; mikor e meghívók ott vannak minden falon, ott láthatók minden cöveken és oszlopon úgy, hogy kő és fa is részesesül szegődött a közös félelemnek, s mindenkit sürgetve felhivnak, álljanak össze valami ellen, amiről nem tudják, hogy mi legyen — akkor csakugyan elterjedhetett az őrzöngés s a napról napra szaporodó tömeg — valóban állhatott 40,000 emberből.

Legalább ily számról beszélt az Egyesület elnöke, lord George Gordon 1780. évi március havában. Csakugyan úgy álltak-e a dolgok vagy sem — kevesen tudák, nem is törődtek vele. Soha nyilvános tüntetéseket nem rendezett; a szövetkezésről magán a lordon kívül alig beszélt más ember; látni nem lehetett soha sem, úgy, hogy legtöbbször csak zagyva agyának szüleményeül tekinték az egészet. Lord George szokott ugyan sokat beszélni bizonyos tekintélyes erőről — mire nézve az ugyanez ügyben tavaly Skóciában előfordult és sikeres zenebonák ösztökélték, de máskülönben az alsóház olyan eszezavart tagjának tekinték, kit minden párt megtámadott, egyik sem pártolt, s kit általában kevés figyelemre méltattak. Azt tudták, hogy elégületlenek léteznek — hiszen van abból mindenütt, s ő már régóta szokott más kérdésekben is a néphez fordulni falragaszok, beszédek és gúnyiratok által, miután azonban Anglia régibb erőfeszítéseire sem hajtott, a jelenlegiektől sem tartottak. Amint most is az olvasó előtt egyszerre csak feltűnt, úgy jelent meg időről időre a közönségnek, hanem egy nap mulva már elfeledék. Amily véletlenül merül fel e lapokon öt évi időköz után, úgy erőszakolták fel magukat személyisége és üzelmei ezerekre, akik ez időszak

alatt szintén nem pihentek tétlenül s anélkül, hogy a kor jelenségei iránt süketek vagy vakok lettek volna, előbb aligha gondoltak reá.

„Mylord!” sugá Gashford, midőn másnap kora reggel ágya függőnyeit szétvonta, „mylord!”

„Ah! — ki az — mi baj?”

„Az óra már kilencet ütött”, viszonzá a titkár, két kezét áhítatosan kulcsolva. „Jól aludt, mylord? Remélem, jól pihent. Ha imáimat meghallgaták, mylord fel van üdülve.”

„Igazat szólva, oly egészséges álmom volt, hogy legkevésbé sem tudom, hol vagyok”, szólott lord Gordon, szemét dörzsölve és körütekintve.

„De uram!” mond Gashford mosolyogva.

„Valóban úgy van. Maga tehát nem zsidó?” viszonzá gazdája.

„Zsidó!” kiálta fel a titkár hőkölve.

„Azt álmodám, Gashford, hogy mi zsidók vagyunk. Maga is — meg én is — mindaketten zsidók voltunk, hosszú szakállal.”

„Ments Isten, mylord! — Épen azon joggal lehetnénk pápisták.”

„Az ám”, viszonzá a másik gyorsan. „Mi? — Hát csakugyan azt hiszi, Gashford?”

„Csakugyan azt”, kiáltott a titkár nagy meglepetéssel.

„Hm!” mormogá a másik. „Már ezt észszerűen mondta.”

„Remélem, mylord —”, kezdé a titkár.

„Reméli!” visszhangzá a lord, közbe vágva. „Miért mondja, hogy reméli? Hiszen az nem tesz semmit, ha ily dolgokra gondolunk.”

„Álomban nem”, felelt a titkár.

„Álomban-e? De még ébren sem.“

„— Hivatott, választott és hűséges“, szolt Gashford, lord George óráját — mely egy széken feküdt, fölvéve és úgy téve, mintha szórakozottan annak felírását — betüzné.

E képzelhetőleg legfutólagosb tény nem tolt fel magát a lord figyelmének s láthatólag egy pillanatnyi önfeledség eredménye volt. De alig lebbentek el e szavak a titkár ajkairól, lord George, ki viharosan neki indult volt, hirtelen elhallgatott, elpirult és nem szolt egy szót sem. A ravasz titkár pedig, mintha viseletében-e változást észre sem vette volna, félrelépett, hogy az ablak-ellenzőt felhuzza s mire a lord már magához térhetett, visszajött.

„A szent ügy derekasan halad, mylord“, szolt Gashford. „A mult éjjel sem hevertem. Lefekvés előtt két cédulát dobtam el s ma reggel egyik sem volt helyén. Noha félóraíg lenn valék, mégsem tett róla senki sem említést. Azt merem állítani, hogy egy-két ujone lesz közvetlen gyümölcük és ki tudja, hányan következnek, ha az ön ihlett iparkodásait az ég áldása követi.“

„Ez elejétől fogva pompás tanács volt“, viszonzá lord George, „kitünő egy tanács, mely Skóciában jó szolgálatokat tön. E tanács méltó önhöz. Ön emlékeztet engem, hogy ne legyenek lomha, mig a szöllőt pusztulás fenyegeti és tőkéit talán pápista lábak gázolják el. Félóra mulva álljanak készen a lovak. Szedjük fel a sátorfát, mert cselekednünk kell.“

Ezt oly kihevülten s oly lelkes hangon monda, hogy a titkár minden további nógatást szükségtelennek tartott s eltávozott.

„— Azt álmodá, hogy zsidó“, mond elgondolkozva, midőn a hálósoba ajtaját betette. „Megérheti még azt is életében. Nagyon találna rá. Megérheti biz azt! Idő multával s föltéve, hogy nem ártok vele magamnak, nem látom át, miért ne illenék hozzám ez a vallás ép úgy, mint akármely másik. A zsidók közt gazdag emberek vannak és a borotválkozás nagyon unalmas — a zsidó vallás elég jól illenék hozzám. Egyelőre azonban tetőtől talpig kereszténynek kell lennem. A mi jóslatos jel-igénk — hál' Isten! minden vallásra fog találni.“

Magát ekképen megnyugtattván, a nagy szobába ment és reggeliért csöngetett.

Lord George — egyszerű ruházata nem sok időt igényelvén — csakhamar felöltözködött — s miután étkezésében is oly puritán volt, mint öltözetében, a maga részét csakhamar elkölté. A titkár azonban vagy hogy több hajlammal viseltetett e földi világ hiuságai iránt, vagy hogy testi s szellemi erejét a protestáns ügy érdekében fel akará éleszteni — az utolsó perzig eddegélt s iddogált, és John Grueby három vagy négy versen volt kénytelen őt meginteni, míg magát elhatározhatá, hogy Willet gazda duska elemózsiáitól búcsut vegyen.

Végre mégis lejött, zsiros száját megtörlé s kifizetvén John Willet számláját, felmászott a nyeregbe. Lord George, aki eddig komoly taglejtések kíséretében önmagával beszélgetvén, a ház előtt föl-alá járogatott, szintén lóra ült, s miután Willet gazdának ünnepélyes bókját, valamint egy tucatot ott lézengőnek üdvözlését — akik annak hírére, hogy egy eleven lord most készül a Májusfát elhagyni, a kapuban összegyültek — vizonozta volna, a derék John Grueby fődözete alatt ellovagoltak.

Ha lord George Gordon, Willet úr szemében már a mult éjjel is feltűnő és fura külsejű uraságnak tetszett,

ugy e benyomás ma reggel még megerősítettett és százszorosán növekedett. Amint keszeg lován pöckösen fenn ült, hosszú, csapzott hajával a képében vagy a szél szárnyain, azokkal a merev és szögletes tagokkal, könyökét két oldalt kecsтеленül kitolva, az egész alak pedig a ló minden mozdulatára meg-megzötyögött és himbókázott — valóban alig volt a lovagnál kevésbé megnyerő vagy rigolyásabb jelenség képzelhető. Lovagostor helyett egy nagy aranygombos pálcát viselt, minőt mai napság a gyalogosak hordanak, s nem kis mértékben járult a jelenség badarságához még az is, hogy ez ügyetlen esz-közt oly különböző módokon kezelte — hol maga elé egyenesen föltartva, mint egy lovas katona, majd vállára fektetve, mint a puskát, hol ismét a hüvelyk- s mutató-ujj közé fogva, de mindig valami esetlen és izléstelen módon. Feszés, cingár s ünnepélyes külseje, szokatlan öltözeke, továbbá azon körülmény, hogy viseletének, tartásának, mozdulatainak furaságait — akarattal-e vagy történetből — oly feltűnően kimutatta, szóval, e természetes vagy mesterkélt tulajdonok, melyekben más emberek-től annyira elütött — a legkomolyabb szemlélőt is nevetve fakasztották volna, s ennél fogva kihívták a Májusfa közönségének mosolyait és sugva ejtett tréfáit is, melyekkel eltávozását kísérték.

Ő maga azonban az okozott hatásnak legkisebb sejtelmével sem birván, titkárának oldalán tova ügetett és majdnem az egész uton magában dörögött mindaddig, míg Londonhoz egy-két mértföldnyire lehettek. Ekkor hébe-korba találkoztak egy-egy elmenővel, ki őt arcul ismerte s valamelyik társának megmutatta, vagy pedig megállva, komolyan vagy tréfából elkiáltá magát: „Hurra Geordie! Le a pápasággal!“ Ilyenkor aztán a lord megemelinté kalapját és meghajtá magát. A vá-

rosba érve s az utcákon végig haladva, e jelenségek gyakrabban fordultak elő. Némelyek nevettek, mások pizszogtek, ezek kacagva elfordultak, azok csodálkozva nézték, hogy hát ki legyen ő voltaképen, míg viszont olyanok is találkoztak, akik a járdán végig futottak vele és éljenezék. Ha ez oly helyen történt, hol kocsik, kordék és gyaloghintók megtorlódtak, ő meg szokott állani és kalaplevéve elkiáltá magát: „Uraim, le a pápasággal!” mire az urak harsányan kilenc izben viszonzák a kiáltást. Lord George aztán tova haladt, vagy egy tucat rongyos suhanc kíséretében, kik az uton torkuk szakadtából éljenezék.

Hát még a vén asszonyok! — mert vén asszony sok volt az utcákon és valamennyi ismerte őt. Nehány ezek közül — nem a magasb osztályokból való, hanem olyasféle, aki gyümölcsöt árul kosarában, vagy terhet hord, — összecsapta ráncos két kezét és sipitva rikoltá, hogy: „Hurrá, mylord!” Mások kezükkel vagy zsebkendőkkel integettek, legyezőikkel vagy napernyőikkel hadonásztak, vagy pedig az ablakot felránták és lélekszakadva kiáltottak be a házba, hogy jöjjenek és nézzenek ki. A köztisztelet mind e jeleit ő nagy komolysággal és emberséggel fogadá, s annyit hajlongott, hogy többet volt hajadon fővel, mint kalappal, s a házak előtt elhaladva, föl-föltekintett, mint aki bevonulását tartja, de nem döllyfös, nem is pöffeszkedő.

John Grueby mély s kimondhatlan boszuságára, így lovagoltak végig Whitechapel-en, a Leadenhall utcán, Cheapside-en és bementek Szt. Pál egyházának udvarára. A székesegyház közelében a lord megállott, Gashfordhoz szólt s a magasztos épületre föltekintve, megcsóválta fejét, mintha mondaná: „az egyház veszélyben forog.” Ily előzmények után a jelenlevők persze

megint megerőlteték gégéiket s ő újra tova haladt, a csürhe nép ujjongásaitól kísérve és mélyebben bókolva, mint valaha.

A Strand-on végig, föl a Swallow-utcán, az Oxford-utca s innen Welbeck-utcai házához, Cavendish-square közelében folytatta útját, hová egy falka lézengő követé, kiktől a lépcsőkön e néhány szóval bucsuzott: „Uraim, le a pápasággal! Jó napot. Isten megáldja!“ Miután ennél hosszabb szónoklatot vártak, szavai általános zugással fogadtattak s a csöcselék „halljuk“-ot kiáltott. E kívánságnak engedett is volna, ha John Grueby a három paripát az istállók felé vezetve, rohamot nem intéz ellenök s nem szoritja őket a szomszédos mezőkre, hol aztán gombósdit, likasjátékok, párast vagy páratlant, kutya-hajszát és más egyéb protestáns szórakozásokat rendeztek időtöltésül.

Délután lord George újra megjelent. Fekete bársony kabátot, Gordon plaid-ből készült nadrágot és mellényt viselt, ami mind quakeresen volt szabva és e jelmezben, melyben még furább és különcebb volt, mint az előbb, gyalog ment Westminsterbe. Gashford ezalatt dolgaival foglalkozott, miközben — valamivel alkony után — John Grueby belépett és egy látogatót jelentett be.

„Bocsássa be“, szólt Gashford.

„Ide jöjjön be“, dörögte John valakinek odakünn.

„Ön protestáns ugy-e bár?“

„Azt hiszem a' vónék“, felelt egy mély, zordon hang.

„Már a képe is mutatja“, szólt John Grueby. „Akárhol annak néztem volna.“

E megjegyzéssel bebocsátá a látogatót s aztán az ajtót betéve, eltávozott.

Azon egyén, ki most Gashforddal szemben állott, egy vaskos, zömök alak volt, alacsony, benyomuló homlokkal, bozontos, boglyas hajjal, kinek pici két szeme oly közel pislogott egymáshoz, hogy csak benyomott orra akadályozá meg találkozásukat s egy közös szembe való egyesültöket. Nyakába egy szennyes keszkenő volt tekerve, látni engedvén a vastag ereket, melyeket dühös szenvedélyek elfojtása, méreg és gonoszság dagasztottak meg. Öltözékét kopott bársonykabát képezé, mely ernyedt, rozsdás s fakó volt, mint a dohány hamuja vagy a holt szén, egy nappal égése után. Éji tivornyak pöcsétei undokíták a kelmét, melyből a lebuji illatai gőzölögtek. A nadrágcsatok helyett térdein színes madzagból hordott felemás csokrot, kerges kezében pedig bunkós botot, melynek fejére saját aljas ábrázatának durva vonásai voltak vésve. Ez azon egyéniség, ki most derelye-kalapját Gashford előtt leveszi és sandalogva várja meg-szólítását.

„Ah maga az Dennis?“ mond a titkár. „Üljön le.“

„Találkoztam a lorddal odalenn —“, szólta az ember, hüvelykével az említett irányba mutatva, „és ő aszondta — aszondta, hogy, ha nincs egyéb dolga, Dennis, menjen föl hozzám és beszéljen Gashford urral! Nekem pedig — hiszen tudja, hogy most nincs dolgom, mert ezek nem a dologtévő óráim. Haha! Én csak úgy lödörögtem a friss levegőn, mikor a lordot megláttam — csak úgy lödörögtem — az ám. Mert én éjjel szoktam friss levegőre járni, mint a baglyok — az ám, Gashford úr.“

„S néha nappal is“, viszonzá a titkár, „mikor hivatalból jár ki, ugyebár?“

„Haha!“ bődült a látogató, lábát veregetve, „már csak nincs egész Londonban meg Westminsterben olyan

fájin úri ember, mint Gashford úr, aki a dolgot úgy ki tudná fáinul mondani. Mylord se kutya ebben a dologban, hanem biz ő csak épen valóságos számár az úrhoz képest. Ezt ugyan kifundálta — mikor én hivatalból kijárok!“

„És meg van a saját uri kocsija“, szólta a titkár, „és a káplánja meg a többi, mi?“

„Az úr még halálra neveltet“, kiálta Dennis röhögve, „mondom, halálra neveltet. De hát lássuk csak, Gashford úr, mi van most a rováson?“ kérdé rekedt hangon. „Kapunk-e már parancsot, hogy egy pár pápista kápolnát felduljunk, mi?“

„Csitt!“ szólta a titkár, ajkai körül egy gyöngye mosolyt játszátva. „Csitt, hogy az isten is megáldja, Dennis, nem tudja-e, hogy mi szorosan törvényes és békés célokra egyesültünk?“

„Már hogy ne tudnám, aki lelke van“, felelt a másik, nyelvét pofájába mélyesztve, „hiszen magam is csak a végből álltam be, vagy mi.“

„Kétségkívül“, szólta Gashford előbbi mosolyával.

S mikor ezt mondá, Dennis újra hahotázott, és combját még jobban püfölte és újra röhögött és szemét a zsebkendő csücskébe törlé és elkiáltá magát: „Nincs párja Gashford úrnak egész Angliában — haha!“

„Az éjjel beszéltem önről lord George-nak“, szólta Gashford rövid vártatva. „Ő nagyon buzgó embernek tartja önt.“

„Az is vónék“, viszonzá a bakó.

„Azt is mondja, hogy ön lelkéből gyűlöli a pápistákat.“

„Meghiszem“, fogadkozott Dennis egy káromkodás kíséretében. „Lássuk csak, Gashford úr“, mond a hóhér kalapját s botját a pallóra téve és egyik kezének tenye-

rét a másik ujjaiával veregetve. „Lássuk csak. Én alkotmányos tisztviselő vagyok, aki dolgozik, hogy megélhesen, és dolgoznak becsülettel meg is felel. Ugy-e bár, uram?”

„Kétségkívül.”

„Jól van. No, most várjunk egy kicsit. Az én munkám igazándi, protestáns, alkotmányos és angol munka. Ugyebár?”

„Elt ember nem vonhatja kétségbe.”

„Halott sem. Már most a parlament aszongya — aszongya, hogy: ,Ha férfi, asszonyszemély vagy gyerek olyasmit cselekszik, ami bizonyos számú aktáinkat megsérti’ — lássuk csak, Gashford úr, hány akasztási törvényesség nagyon mostanság? — Mi — tán 50?”

„Nem tudom pontosan a számát, mindenesetre sok ily törvény van”, felelt Gashford, székében hanyatt dőlve és ásitozva.

„Mondjunk ötvenet. A parlament tehát aszongya, hogy: ,Ha férfi, asszonyszemély vagy gyerek olyasmit cselekszik, ami abba az ötven törvényességbe ütközik, azon a férfión, asszonyszemélyen vagy gyereken Dennis mester fog túladni.’ Ha a sedriák végén nagyon sokra megyen a számok, akkor beleszól III. György és aszongya: ,Ez nagyon sok munkát adna Dennisnek. Én a felét megtartom magamnak, a másik fele legyen Dennisé.’ Ilyenkor megesik, hogy olyanhoz is juttat, akit nem vártam, mint vagy három éve, mikor egy 19 éves fiatal vászonszemélyt, valami Jones Marit kaptam, aki egy csecsszopóval jött Tyburnba és azért került a kezem alá, hogy Ludgate-Hillben egy bolti asztalról egy darab kelmét vett el, melyet azonban, mikor a kalmár észrevette, mindjárt vissza is tett a tulajdon helyére. Világéletében nem bántott az előbb senkit, ezt a kelmét sem

bántja, ha három héttel azelőtt az urát nem fogják kötéssel a katonasághoz és ő maga két kis gyerekkel kol-dusnak nem marad, mint ahogy ezt be is vallotta, mikor törvényt állott. — Az ám! Hahaha! Hja, hiába! minek utána ez már így volna a szokás meg a törvényesség nálunk, dicsőségére is válik Angliának, ugyebár, Gashford úr?“

„Mindenesetre“, szólott a titkár.

„És a jövődöbéli idökbén“, folytató a bakó, „mikor a mi unokáink a nagyapáik idejére gondolnak és az idök meg lesznek változva, azt fogják mondani: ,bizony nagy idöket értek akkor és mi azóta nagyot estünk lefelé.‘ — Ugy-e bár, Gashford úr?“

„Mindén bizonynyal“, szólott a titkár.

„No hát, most már lássuk a dolgot voltaképen“, szólott a hóhér. „Ha ezek a pápisták kerekednek felül, és az akasztás helyett el kezdik az emberfajtát olajba főzni és pörkölgetni, hová lesz az én keresetem? Ha öök az én munkámat bántják, mely annyi törvényességnek és igazságnak egyik része, mivé lesz akkor az egész igazság és törvényesség, meg a vallás meg az ország? — Volt már valaha templomban, Gashford úr?“

„Voltam-e valaha?“ ismétlé a titkár némi megbot-ránkozással, „meghiszem azt.“

„Okosan“, szólott a gazember. „Én egyszer voltam — mondhatom, hogy kétszer, ha a keresztségemet is bele számítom — és mikor ott azt hallám, hogy a parliamentért imádkoznak és eszembe jutott, hány akasztási igazságot csinál ez a parliament minden sedriában, azt hittem, hogy a templomban érettem imádkoznak. Ezek-ből láthatja Gashford úr“, szólott a bakó, botját fölemelve és vak dühhel megforgatva, „hogy ha rajtam áll, én nem tűröm el, hogy az én igazhitü munkámat bántsák

és azt sem hogy a dolog igazhitű állapotját valami uton módon megváltoztassák; nem tűröm el, hogy pápista embernek velem dolga akadjon, ha csak azért nem, hogy a törvényesség útján vele elbánjak, mert, uram! nekem nem kell se olajbafőzés, se sütés, se pörkölés, nekem csak akasztás kell! — Mylord méltán mondhat engem buzgó embernek, mert minekutánna a nagy protestáns elv azt tartja, hogy sok jusson belőle, én kész vagyok“, s itt bunkósával nagyot ütött a földre, — „gyújtogatni, ölni, gyilkolni — kész vagyok megtenni mindent, amit parancsolnak, csak karakán és pokoli dolog legyen — én megteszem, meg én, ha a vége az is volna, hogy engem kötnék föl száritóra. — Csak ezt akartam mondani, Gashford úr.“

Aztán az önkivület bizonyos nemébe esvén, egy nemes szónak használatát a leggyalázatosb végre ehez illő módon a legborzasztóbb káromkodások egész sora követé. Ennek befejeztével pedig kipirult képét keskenőjébe törölve, felkiáltott: „Le a pápasággal! — Én igaz hitű ember vagyok, a ki lelke van!“

Gashford székében hátra dőlt s a kókkadt pilláktól annyira beárnyékolt, bágyadt szemmel nézte őt eddig, hogy a hóhér oly keveset láthatott belőlük, mintha vak lett volna. Darabig mosolyogva s némán nézte őt, aztán vontatva és nyomatékkal mondá: „Ön valóban buzgó ember, Dennis — igen megbecsülendő egyén — a legszilárdabb, kit sorainkban ismerek. Hanem le kell csilapodnia, legyen békés, törvénytisztelő és szelid, mint a bárány. Meg vagyok győződve, hogy ezt megteheti.“

„No — no, rajta leszünk, Gashford úr, rajta leszünk. Nem lesz rám panasza“, viszonzá a másik, fejét rázva.

„Bizonyos vagyok benne, hogy nem leszek“, szólta a titkár ugyanoly enyhén és az előbbi nyomatékkal. „Azt hiszem, a jövő hónapban vagy májusban leszünk kénytelenek első ízben egész pártunkat összevonni, majd ha a pápisták javára a javaslat a ház elé kerül. Mylord minket processióban szándékszik az utcákon át vezetni — ami csupán hatalmunk ártatlan kimutatására fog szolgálni — s így akarja támogatni a folyamodást, melyet az alsóháznak be fogunk nyújtani.“

„Minél előbb tesszük, annál jobb lesz“, szólta Dennis egyet káromkodva.

„Nagy számunk miatt kénytelenek leszünk szakaszokra osztani magunkat“, mond Gashford, ugy téve, mintha a félbenszakítást nem hallotta volna — „s azt hiszem, egyenes fölhatalmazás nélkül is kimondhatom, hogy lord George önt szemelte ki ez osztályok egyikének kitűnő vezéreül. Nincs kétségem felőle, hogy ön pompás vezér leend.“

„Tegyenek próbára“, szólta a bakó gonosz szemhunyorítással.

„Ön bizonyosan higgadt, tökéletesen mérsékelt volna, és a parancsnak engedelmeskednék“, folytatá a titkár, még mindig mosolyogva és szemét úgy jártatva, hogy a másikat ugyan jól láthatá, de az őt nem vizsgálhatá. „Bizonyos vagyok benne, hogy ön nem döntené pártját veszélybe.“

„Biz én elvezetném őket —“, kezdé épen a bakó pökhendi hangon, midőn Gashford előre hajolt, kezét ajkaira emelé és úgy tett, mintha írta, mert John Grueby az ajtót kinyitá.

„Kérem“, mond John benézve, „van idekűnn még egy protestáns.“

„Vezesse egy másik szobába“, szolt Gashford legsimább hangján, „most el vagyok foglalva.“

Hanem John már a küszöbig hozta az új látogatót, és ez Gashford szavai alatt kéretlenül is belépett, megjelenésében Hugh uram idomait, vonásait, durva öltözékét és gondtalan arcát láttatván.

Harmincnyolcadik fejezet.

A titkár kezével beernyőzte szemét a lámpa világa elől s néhány percig ráncolt szemölddél nézett el Hugh-on, mint aki emlékszik, hogy ez alakot közelebb látta, de nem idézheti föl magában sem a helyet hol, sem azt, hogy mily körülmények közt találkoztak. Csak rövid ideig habozott, mert mielőtt még Hugh egy árva szót ejtett volna, a titkár arca földerült.

„Már emlékszem. Jól van, John, ne várakozzék. Dennis, ön maradhat.“

„Szolgája, uram“, mond Hugh, midőn Grueby eltávozott.

„Szolgája, barátom“, viszonzá a titkár leglágyabb modorával, „mi jó hozta önt ide, remélem, nem hagyunk el semmit.“

Hugh felkacagott s aztán keblébe nyult, onnan az egyik cédulát huzva ki, mely a szabadban töltött éj folytán szennyes és piszkos volt. Aztán térdére téve és nehéz kezének tenyerével kimángorolván azt, a titkár írópolcára helyezé.

„Csak ezt hagyták ott, hanem ez is, mint látja, jó kézbe jutott.“

„Mi legyen ez?“ szölt Gashford, a papirost a legtermészetesb csodálkozással össze-visszaforogtván. „Kitől kapta, derék barátom, és mit jelentsen? Én épenséggel nem értem.“

Hughot ez a fogadás kissé kihozta sodrából s egy ideig hol a titkárra, hol Dennisre pislogott, ki felkelt és szintén az asztal mellett állt, az idegűnt loppal vizsgálgatva, s látható megnyugvást meritve annak modorából és megjelenéséből. Dennis a titkár viselete által mintegy tanúságtételre érezvén magát fölhiva, három ízben meg-megrázta fejét, mintha mondani akarná, hogy: „dehogyan tud ő arról valamit. Tudom én, hogy ő nem tud róla semmit. A fejemet teszem rá, hogy nem tud.“ Aztán pedig penészes keszkenőjének egyik végével eltakarván arcélét Hugh elől, ez ernyő megöl helyeslőleg vihogva intetetett a titkárnak, hogy nagyon okosan jár el.

„Ez azt mondja a megtalálónak, hogy ide jöjjön, ugyebár?“ kérdé Hugh. „Én ugyan írástudó nem vagyok, hanem megmutattam egy barátomnak, aki neked elolvasta.“

„Valóban azt mondja“, mond Gashford kimeresztett szemmel. „S ez valóban a legfigyelemreméltóbb eset, melyet valaha láttam. Hogy jutott ön hozzá, barátom?“

„Gashford úr, már ez legény a talpán egész Newgate ellen“, sugá a hóhér.

Vajjon hallotta-e Hugh, viseletökből következteté-e, hogy róla tanakodnak, vagy pedig észrevette-e, mi célja van vele a titkárnak, elég az ahoz, a maga nyers modorában ő hirtelen kipattant.

„No hát ne emlegessük a cédulát, sem azt, amit mond, sem azt, amit nem mond“, szölt, a nyomtatványt zsebre rakva. „Ön nem tud felőle semmit — magam

sem — ez az úr sem —“, tevé hozzá Dennisre tekintve. „Egyikünk sem érti a célját, egyikünk sem tudja, honnan jön és ezzel bevégeztük volna az egészet. Hanem én is szeretnék a katolikusok ellen valamit cselekedni, mert én is azt kiáltom, hogy: „Le a pápasággal“ és be akarok állani. Ezért jöttem ide.“

„Jegyezze bé a lajstromba, Gashford úr“, szólott Dennis helybenhagyólag. „Egyenesen kell eljárni — minden teketória nélkül.“

„Minek harapjunk ki messzire a csinált utból, ugyebár?“ kiálta Hugh Dennisnek.

„Ugy van!“ viszonzá a bakó. „Ez az én szakaszomba való fickó. Beválik, uram. Tegye ki a listára. En komája leszek, ha egy örömtűzben, melyet az angol bank romjaiból gyujtunk, megkereszteljük.“

Bizalmának ezen s hasonló kifejezéseivel, Dennis úr nagyot csapott a vállára, mely üdvözlését Hugh azonnal visszaszolgáltató.

„Le a pápasággal, testvér!“ kiáltott a bakó.

„Le a gazdagsággal, testvér!“ felelt Hugh.

„Pápaság — pápaság“, igazította ki a titkár szokásos szelidségével.

„Egyre megy az, uram“, kiáltott Dennis. „Mind egy lében sózik az. Le velök, Gashford úr. Le mindenkivel, le mindennel! Éljen a protestáns vallás — ez a jelszó, Gashford úr.“

A titkár mindkettejét igen kegyes arckifejezéssel szemlélgeté, mialatt hazafias szándokaik ezen és egyéb hasonló tüntetéseinek féket eresztettek, s épen egy észrevételt akart fennhangon tenni, midőn Dennis, hozzá lépve, könyökével megbökte és kezét szájára téve, rekedt hangon fülébe sugott:

„Ne ártsa magát egy alkotmányos tisztviselő mesterségébe, Gashford úr. Vannak afféle népies előítéletek s ő is, meglehet, hogy szereti az ilyest. Várjon csak, amig jobban összebarátkozunk. Megtermett egy szál legény, ugy-e?”

„Hatalmas fickó!”

„Látott-e, uram”, sugá Dennis, a csodálat borzasztó nemével, mintha egy éhes kannibál nézné végig jó barátját, — „látott-e valaha —”, s itt közelebb hajolt füléhez s mindkét markából tölcsért csinált szájának — „látott-e ily nyakat? Csak egy pillantást vessen rá. Milyen nyakravalót lehetne ezen felejtetni!”

A titkár e véleményhez a legkedvesb arccal csatlakozott — noha kielégítő szakizlést szinlelni igen nehéz, mert az néha külön szokott lenni — és miután a jelölthöz még néhány jelentéktelen kérdést intézett volna, besorozta őt a Nagy Angol Protestáns Egyesület tagjai közé. Ha Dennis úr örömét a szertartás szerencsés befejezte fölött egyáltalán valami még növelheté, úgy az mindenesetre azon tapasztalás volt, hogy az új tag sem írni, sem olvasni nem tudott, mert Dennis úr kész volt megesküdni rá, hogy a polgárosult világot e két művészetnél nagyobb átok nem érte, lévén ezek nagyobb elenségei az általa viselt érdemes hivatal jövedelmeinek és hasznosságának, mint akármely más kedvezőtlen körülmény, melyet képzelete elgondolni birt.

A besorozás bevégeztével s miután Gashford az ő szokásos modorával Hugh-ot még arról is értesíté, hogy a társaság, melybe most belépett, szorosan törvényszerű és békés célokat tűzött ki magának — (minek elsorolása alatt Dennis őt könyökével egyre bökdöste és különböző pofákat vágott) — mindezek után a titkár mindkettejének tudtára adá, hogy magára kíván maradni.

Ezek tehát azonnal elbucsuztak s a házból együtt mentek ki.

„Van kedve, testvér, egyet sétálni?“ szólott Dennis.

„Vagy igen“, viszonzá Hugh. „Merre megy ön?“

„Azt társasága választja. Hm! hát merre pályázzunk?“ szólott új barátja. „Ne nézzük meg tán azokat az ajtókat, melyeken nem sokára egy kissé dörömbölni fognak?“

Miután Hugh semmi kifogást sem tett ellene, lassan lefelé mentek egész Westminsterig, hol a parlament mindkét háza ülésezett. A kocsik, lovak, csatlósok, szövétnekesek, hordárok és különféle lebselők tömkelegében fel-alá lödörögtek, mialatt Dennis úr új barátját az épület gyöngé oldalaira figyelmezteté s megmagyarázta, mily könnyű a tornácba s onnan az alsóház ajtajához érni, hol aztán nagy tömegekben megtorlódván, a képviselőket orditással és kajabálással derekasan megijeszthetik. — Ezeket egyéb hasonló dolgokkal együtt Hugh nagy örömmel hallgatá.

A ki- s bejáró főurak és képviselők közül is többeket megnevezett neki, megmondá, vajjon a pápisták barátai-e vagy sem és figyelmezteté, jegyezné meg jól bérruháikat, fogatjaikat — hogy jól ismerje, ha majd rászorulnak. Néha egy-egy elrobogó kocsi ablakához vonta, hogy a lámpavilágnál tulajdonosának arcát jól megnézhesse, egészben véve pedig mind az emberek, mind a helyiség tekintetében annyira ismeré a környéket, hogy világos volt, miszerint mindezt már máskor is többször tanulmányozhatá, amit — be is vallott, mikor kissé bizalmasabbak lettek.

A jelenetnek talán legföltünőbb részét azon egyének képezék, kik kettesében, hármasában állongtak s kikről úgy látszott, mintha ugyanegy végből lappanga-

nának a tolongásban. Legtöbbjét csak egy fejbiccenéssel vagy pillantással üdvözlé Hugh kísérője, de néha megesett, hogy a tömegből egyik másik szorosan mellé állt és halk hangon néhány szót ejtett, de úgy, hogy azt senki észre ne vegye s anélkül, hogy fejét feléje fordította volna. E kérdések hasonló óvatos viszonzásban részesültek. Aztán elváltak, mintha soha egymás színét sem látták volna. Ez egyének közül némelyek észrevétlenül föltűntek Hugh mellett, elmenet megszorították kezét vagy komolyan szeme közé néztek, hanem egyik sem szólt hozzá, ő sem senkihez — egy árva hangot sem.

Feltűnő volt szintén, hogy ha a hullámozó sokaság véletlenül megtorlott és Hugh hátra nézett, okvetlenül látnia kellett egy-egy kinyújtott kart, mely az övé alatt vagy előtte szomszédjának zsebébe vagy kezébe egy darab papírt nyom s aztán oly gyorsan visszavonatik, hogy lehetlen a tettesre akadni. A körülállók arcain — sem vehette észre a meglepés vagy a legkisebb zavar jelét is. Sokszor hágtak egy darab olyan papírra, amelyet ő is keblében hordott, hanem társa sugva inté, ne nyulna hozzá, ne venné föl — sőt hogy rá se nézzen, minél fogva ott hagyták s tovább haladtak.

Miután az épület körüli utcákon és kijáratokon vagy két óra hosszat kószáltak volna, eltávoztak onnan és barátja azon kérdést intézte hozzá, hogy kész-e, ha a szükség órája üt — derekasan a dologhoz látni. „Minél derekabb munka lesz, annál jobb“, szólta Hugh, „én mindenre elkészültem.“ — „Magam is sokadmagunkkal“, felelt barátja és a pápisták elleni nagy fogadkozások és szörnyű káromkodások közt kezét szorítottak.

Ez időt már megszomjazván, Dennis azt javaslá, hogy menjenek a „Csizmába“, hol jó társaság és erős

italok kaphatók. Hugh készséggel engedvén, azonnal utnak indultak.

Ez a „Csizma“ egy magánosan álló mulatóház volt a Lelenc-ház mögötti mezőkön, melyek akkortájt igen elhagyottak és az est beálltával egészen puszták valának. Az épület eléggé távol esett az országutaktól és csak egy keskeny, sötét közön át volt megközelíthető úgy, hogy Hugh igen meg volt lepve, midőn itt ivó közönséget talált, mely nagyban mulatott. Még inkább meglepé az, hogy itt majdnem valamennyi arcot együtt lelt, melyek a tömegben figyelmét magukra vonták, miután azonban társa még odakünn megsugá, hogy a „Csizma-ban“ nem tartják illendőnek a társaságot vizsgálgatni, felfödözését magába fojtá és nem árulta el, hogy őket fölismeré.

Dennis úr — mielőtt a hozott italt ajkaihoz érintette volna, fenhangon élteté lord George Gordont, a nagy protestáns egyesület elnökét, mely felköszöntést Hugh is nagy lelkesültséggel magáévá tevé. Egy jelenlevő hegedűs pedig, ki a társaság rendes zenészének látszott, egyszerre rárántott egy skót táncot, melynek csalogató hangjaira Hugh és barátja (kik eddig iddoggáltak volt) — mintha összebeszéltek volna — fölugrottak és az összes vendégek nagy csodálkozására, eljártak egy rögtönzött pápa-ellenes táncot.

Harminckilencedik fejezet.

A taps, melyet Hugh és barátjának előadása a „Csizma“-ban levő társaságtól aratott, még nem hangzott el s a két táncos még javában lihegett a rendkívüli

erőlködésbe került táncból, midőn a vendégsereg néhány ujon érkezettnek megjövedele által megszaporodott, kik az Egyesült Szelindekekhez tartozván, a tisztelet és ki-tüntetés hizelgő jeleivel fogadtattak.

A kis csapat élén — mely vele együtt, három tag-ból állott, a mi régi ismerőnk Mr. Tappertit haladt, ki külsejét illetőleg éveire nézve csökkentnek látszék (ki-válóképen combjai csodásan megfogyatkoztak), de morá-lis szempontból, személyes méltósága s öntisztelete te-kintetében valóságos óriássá vált. A legfigyelmetlenebb személy is igen könnyen felfödözte volna e lélekállapo-tot a néhai inasban, mert az nemcsak kétségtelenül nyi-latkozott föllengző járásában és lobbanó szemében, ha-nem legcsattanósb kifejezését találta a fitosan felálló orr-ban is, mely minden földi dolgot csak a legmélyebb megvetéssel tárgyalt és a rokon égi körökkel látszék közösséget keresni.

Tappertit úr, mint a Szelindekek kapitánya vagy vezére, két hadnagyának kíséretében jelent meg, kik közül az egyik a régebbiről ismert hosszú pajtás, a másik pedig az inasi lovagok korában — a Curzon Tamás úr Arany Gyapjában foglalkozott Mark Gilbert. Ez úri egyé-niségek — mesterükkel együtt — már kinőttek az inas-ság rabszolgaságából s most mint legények keresték ke-nyerüket, hanem — nagy mintájuk hű versenyében — szintoly vakmerő és előretörő szellemekké lőnek, s egyébként is kitűnő szerep után sovárogtak nagy poli-tikai eseményekben. Innen származott összeköttetésük a lord George Gordon nevével szentesített nagy pro-testáns Egyesülettel s innen látogatásuk a „Csizmában.”

„Uraim“, szólott Tappertit, kalapját levéve, mint a-hogy egy nagy hadvezér üdvözlőné hadseregét. „Jókor

találkozánk. Mylord megtisztelt azzal, hogy általam üdvözlöttei önöket.“

„Ön is látta mylordot?“ szólott Dennis. „Magam is láttam délután.“

„Mihelyt műhelyünket bezártuk, kötelességem a parlament előcsarnokába szölitott s ott találkoztam vele“, mond Mr. Tappertit, midőn hadnagyaival helyet foglal. „Hogy van, uram?“

„Pompásan, uram, pompásan“, felelt a bakó. „Ime itt van egy új testvér, szabályosan bevezetve Gashford úr könyvébe, az ügynek valóságos nyereség — aki nem ijed meg a maga árnyékától — egészen szívem szerinti fickó. Mondja csak, látszik-e olyan embernek, aki megállhatja a helyét?“ kérdé, Hugh vállát veregetve.

„Akár látszom annak, akár nem“, szólott Hugh, kezével pityókosan hadonászva, „olyan ember vagyok, amilyen maguknak kell. Gyűlölöm a pápistákat — egy lábig gyűlölöm. Ők is gyűlölnek — én is gyűlölöm. Ők ártanak nekem, ahogy tudnak, én is akarok nekik ártani, ahogy én tudok. Hurrá!“

„Ez aztán a fenegyerek“, szólott Dennis, a szobában körütekintve, mikor viharos szavának hangjai elhaltak. „Teringettét! merem mondani, testvérek, ha Gashford uram száz mértföldnyi utat tett volna és ötven szál közönséges embert szedett volna fel, azok összevéve sem érnek föl ezzel az egygyel.“

A társaság tulnyomó része hallgatag járult e véleményhez és Hugh iránti bizalmának bölintásokkal és jelentős pillantásokkal adott kifejezést. Tappertit úr azonban hosszas ideig némán szemlélgeté, mintha ítéletét egyelőre még fölfüggesztené, aztán közelébb vonulva, gondosabban megvizsgálgatá, végre pedig hozzá lépett és egy sötét sarokba vezeté.

„Nem láttam-e önt már előbb is valahol?“ kérde Tappertit, gondborulta homlokkal.

„Meglehet“, felelt Hugh hányivetin. „Én bizony nem tudom. Egyébíránt nem csodálnám.“

„Könnyen rájöhetünk“, viszonzá Simon. „Nézzen a szemem közé. Látott már ön valaha engem? Ha csak-ugyan látott, nem felejtethett. Nézzen rám. Ne féljen — én nem bántom önt. Nézzen meg jól — de figyelemmel.“

Tappertit bátorító buzditása, párosulva azon biztositással, hogy mitől se féljen, úgy megtetszett Hughnak, hogy az előtte álló kis emberből alig láthatott valamit, mert nevettében kénytelen volt két szemét behunyni és majd megszakadt, úgy fogta a két oldalát, míg a nagy kacagásban nyilalást kapott.

„Nos hát, nem ismer engem, cimbora?“ szólt Tappertit, ki e tiszteletlen viselettől türelmét kezdé veszteni.

„Nem én“, kiáltott Hugh, „hahaha! nem én — hanem azért szeretném ismerni.“

„S én mégis hét shillingbe mertem volna fogadni“, szólt Tappertit úr, összefont karokkal és szétterpesztett lábait a pallón megvetve, „hogy maga egyszer lovász volt a Májusfában.“

Hugh ennek hallatára nagy álmélkodással meredt rá.

„— Annak kellett lennie“, szólt Tappertit, leereszkedő enyelgéssel félre tolva őt. „Hiszen mikor szedett volna rá ez az én két szemem — mást, mint legföljebb ifjú hölgyeket? Nos hát rám ismert mostan?“

„Hát maga az volna? —“ hebegé Hugh.

„Hát maga az volna? —“ szólt Tappertit. „Nos hát megbizonyosodott már? Emlékszik Varden Gáborra?“

Hugh most már csakugyan emlékezett rá — sőt emlékezett még Varden Dollyra is, csakhogy ezt nem mondta meg neki.

„Ugy-e bár, emlékszik, hogy mikor még inaskodtam, maga a házunkba jött és egy csavargó után kezdősködött, aki kereket oldott s vigasztalhatlan apját a legkeserűbb bánatban hagyta. — Emlékszik erre?“ kérde Tappertit úr.

„Persze, hogy emlékszem“, mond Hugh, „s ott láttam magát is.“

„Ott látott engem“, szólt Tappertit úr, „meghiszem, hogy ott látott. Az a műhely bajosan volt el nélkülem. Emlékszik még arra is, hogy azt hittem önről, hogy ezt a csavargót szereti s azért aztán önbe kötöttem, míg ki nem sült, hogy őt a méregnél is jobban utálja, s arra aztán elmentünk együtt iddognálni. Emlékszik minderre?“

„De bizony emlékszem“, kiálta Hugh.

„S azóta nem változtak meg gondolatai?“ szólt Tappertit úr.

„Csöppet sem“, orditott Hugh.

„Ön úgy beszél, mint egy férfi“, szólt Tappertit úr, „s én kezet akarok önnel szorítani.“

E kiengesztelő szavakat a tett is nyomban követvén, — miután Hugh készségesen ráállott — a nevezett szertartás nagy szívélyességgel végrehajtatott.

„Azt találtam“, szólt Tappertit, körültekintve az öszszegyülteken, „hogy — Izé testvér meg én régi ismerők vagyunk. — Remélem, hogy azóta mitsem hallott e kótyonfittyről — nemde?“

„Egy kukkot sem“, felelt Hugh. „Nem is kívánok s remélem, nem is fogok róla hallani. Azt hiszem, már régóta meghalhatott.“

„Az emberiség érdekében általában s különösen pedig a társadalom boldogságaért kívánatos volna, hogy úgy legyen“, szolt Tappertit úr. „Nem tisztább-e a másik keze? — Nem az, csak ilyen piszkos. Egy kézszerítással adósa maradok. Ha nincs ellenvetése, vegyük azt megadottnak.“

Hugh újra elkacagta magát s pedig széles jó kedvének oly kifakadásával, hogy tagjai majd kimarjultak és egész alkotmánya a széthullás nyilvános veszedelmében forgott. Hanem Tappertit legkevésbé sem vette zokon e szokatlan derűtséget, sőt szives volt azt a legkegyesebben fogadni s még a maga részéről is hozzá járulni, amennyiben t. i. az állásabéli ember — tekintettel azon illedelemre és tisztességre, melynek fentartása magasb polcú egyénektől elváratik, hozzá járulhatott.

Tappertit úr nem állapodott meg itt, mint tán más nyilvános jellemek cselekedtek volna, hanem hadnagyait előszólítva, nagy ajánlással mutatta be nekik Hughot, mint a jelenlegiekhez hasonló időkben — eléggé meg nem becsülhető férfiút. Továbbá megtisztel é azon megjegyzéssel is, hogy ily gyarapodásra még az Egyesült Szeliindekek is büszkén tekintenének, később pedig észre vévén, hogy kész a társaságba lépni (lévén Hugh cim-bora legkevésbé sem válogatós ember, aki legkivált ma akármivel, akárkivel, akármiért szövetkezett volna), a szükséges előzeteket azonnal folyamatba tette, hogy a fölvétel a hely színén eszközölthessék. Nagy érdemeinek ez elismerése senkit sem ragadott el jobban Den-nisnél, aki tetszését nem is késett több szemenszedett és meglepő káromkodás kíséretében kifejezni, kivüle pedig az összes társaság is osztatlan elégteliséggel fogadá.

„Csináljon belőlem, amit akar“, kiálta Hugh, a nem egyszer kiűritett korsóval hadonászva. „Alkalmaz-

zon, amint tetszik. Én beválok s szívesen megteszek mindent. Itt van az én kapitányom — az én vezérem, hahaha! Ha ő kiadja a parancsot, egymagam kiállok az egész parlament ellen, vagy felgyujtom magát a király trónusát is.“

Aztán akkorát csapott Tappertit úr vállára, hogy ennek satnya teste semmivé látszott töppedni, ő maga meg addig orditozott, míg a közelben lakó kis lelencek álmaikból fölriadtak. Hugh a maga nyers eszével csakugyan meg látszott orrontani azt, hogy ő mostan milyen bolondos egy szövetségre lépett. Maga azon tény, hogy olyan kitűnő férfi pártfogolja, akit egy ökölcsapással izzé-porrá morzsolhat, annyira képtelen és mulatságos dolognak tetszett neki, hogy a vad vigság egy nemébe esett, mely durva természetét egészen leteperte. Rikoltozott, Tappertit urat vagy száz versen felköszöntgeté, lelke mélyéig igaz Szelineknek vallá magát s hűséget fogadott vezére iránt mindhalálig.

Tappertit úr e bókokat igen magától értető dolgokúl fogadá — melyek kétségkívül hizelgők — de egyuttal rendkívüli fölényének tulajdonithatók valának. Méltóságos önuralma Hughot még inkább mulattatá és ez az óriás meg ez a törpe barátságot kötöttek, mely tartamosnak ígérközött, miután az egyik jogának tekinté, hogy parancsoljon s a másik fölséges tréfának, hogy neki engedelmeskedjék. Mindamellett Hugh nem volt valami szenvedőleges pártember, ki tépelyeknek adja magát, ha szoros és határozott parancs nélkül kell cselekednie, mert midőn Tappertit — egy a szószéket pótló üres hordóra állt s az akkori lázító válságról beszédet kezdett tartani, ő a szónok mellé állt és noha minden szavára akkorát vihogott, hogy szája szétterpedt a két füléig, a gunyolók felé mégis oly súlyos vonatkozásokat tőn

husángjával, hogy akik elejénte legkészebbek voltak a szólót félbeszakítani, figyelmes hallgatókká lettek és a leghangosabban fejezik ki helyeslésüket.

Azonban a „Csizmában“ sem volt minden tréfa, és nem is hallgatta mindenki Tappertit úr szónoklatát. A hosszú, alacsony szobának tulsó végében ezalatt néhány ember komoly társalgásba volt merülve, s mikor közülök néhányan kimentek, csakhamar ujak jöttek helyükbe, elfoglalván az ő helyeiket, mintha valami örállomásról felváltották volna, ami hogy csakugyan így volt, azon körülményből is kitetszett, miszerint e felváltás rendes időközökben, t. i. félóránként történt. Ez egyének sokat sugdostak egymás között, gyakran fölveték fejüket s körülnéztek, mintha tartanának tőle, hogy szóváltásukat más is megfüleli. Kettő vagy három pedig könyvekbe látszott bejegyezni olyasmit, ami a többinek jelentése lehetett, s ha ezzel nem voltak elfoglalva, valamelyikök az asztalon heverő hirlapokat vette elő s a „Saint James Cronicle“, „Herald“, „Cronicle“, „Public Advertiser“ egyikéből halkán egy-egy helyet olvasott föl, mely a mindnyájokat oly mélyen érdeklő napi kérdésre vonatkozott. A legnagyobb figyelmet egy: „A menykövező“-nek címzett röpirat költé, mely saját nézeteiket tárgyalta s az akkori közhit szerint közvetlenül az Egyesülettől eredt. Ez mindig kézen forgott, s akár egy kis hallgató kör leste mohón tartalmát, akár magányos ember olvasta, bizonyosan heves szóváltást és lángoló tekinteteket idézett elő.

Vigságában és kapitányának bámulásában is, Hugh ezen és egyéb jelek után azon észrevételt tevő, hogy itt is bizonyos titokszerűség uralg, hasonló ahoz, mely az utcán annyira meglepé. Lehetlen volt meg nem érezni, hogy valami komoly van készülöben s hogy a csapszék-

nek zajos tivornyája alatt láthatlan és veszélyes dolgok lappangnak. Ez azonban jó kedvét nem csorbitá s ő annyira meg volt elégedve szállásával, hogy reggelig is ott marad, ha vezetője éjfél után föl nem kél s haza felé nem készül, s miután egyuttal Tappertit is e példát követte, neki sem maradt örve, hogy itt tovább időzzön. — Mindhárman tehát együtt hagyták el a házat s közben egy pápa-ellenes dalt orditoztak úgy, hogy rettentő lármájuk fölverte a mezők visszhangját.

„Rajta kapitány, még egy verset!“ kiáltott Hugh, midőn a kiabálástól már alig tudtak lihegni.

Tappertit úr még nem vesztvén el kedvét, rágyújtott s aztán egymásba fogózva botorkáltak tovább, eszeveszetten sivalkodva és nagy hősiséggel fittyet hányva az öröknek. Ez azonban épen nem igényelt szokatlan vitézséget vagy bátorságot, mert azon kornak őreit a legöregebbek és rokkantabbak közül szemelték ki, minél fogva ők rendesen faköpenyegeikbe szoktak bújni, mihelyt valami csendzavarásnak első jeleit észlelheték s csak annak végelmultával tűntek onnan ismét elő. E szórakozásban kiválóképen Dennis úr jeleskedett mindnyájuk közt, rendelkezésére állván az ő vastag hangja és rendkívül hatalmas tüdeje, mi aztán tekintélyét mindkét társa szemében nagyban emelte.

„Csakugyan fura egy fickó maga“, szolt Tappertit úr. „Milyen ravasz és álnok maga. Miért nem mondja meg soha, hogy voltaképp milyen mesterséget űz?“

„Feleljen azonnal a kapitánynak“, kiáltott Hugh, Dennis kalapját beverve, „miért nem mondja meg soha, hogy milyen mesterséget űz?“

„Az én hivatásom, testvér, olyan úrias, mint akárkié Angliában, és az én mesterségem oly könnyű, hogy akármelyik úri ember hasonlót kívánna.“

„Inaskodott-e valaha?“ kérdé Tappertit.

„Nem én. Magamtól tudom“, szólott Dennis úr. „Nem kellett tanulnom, úgy ragadt rám a természettől. Gashford úr ismeri a mesterségemet. Lám ezt a kezét — sok seftecskét művelt már ez oly csinnal és ügyességgel, hogy különbet nem látott soha senki. Ha én ezt a kezemet elnézem —“, szólott Dennis, azt a levegőben meg-rázva — „s eszembe jut, hány szép dolgot művelt már ez, megfájdul a lelkem belé, hogy ez is valaha gyöngé és erőtlen lesz. Hja! de ilyen az élet!“

Ez elmélkedései közben, nagyot sohajtott s ujjait az önfeledség bizonyos nemével Hugh torkára, különösen pedig a bal füle alá illeszté, mintha testének e részét bonctani szempontból vizsgálná — s fejét aztán kétség-beesve csóválta, mialatt szemébe könny tolt.

„Maga, úgy látom, valami művész“, szólott Tappertit úr.

„Az vagyok, az“, viszonzá Dennis, „én művésznak nevezhetem magamat — szabad hajlandóságból való kézművesnek. — A művészet a természetet javítja, ez az én mondásom.“

„S mit ábrázol ez?“ kérdé Tappertit, Dennis botját kezéből kivéve.

„A bunkóján ez az én képem; el van-e találva?“ felelt Dennis.

„Na — egy kissé hizeleg“, szólott Tappertit. „Ki csinálta, tán maga?“

„Én-e!“ viszonzá Dennis, képmására vetett gyöngéd pillantással. „Bár tudnék ilyet csinálni. Ezt egy barátom faragta, aki már nem él. Halála előtti nap metszette ezt ki emlékezetből. Meg köll hálnom, szólott barátom, legyenek hát utolsó pillanataim a Dennis ábrázatának szentölve. És az az ebrázat e volna, la.“

„Ez furcsa gondolat volt, ugyebár?” szolt Tappertit.

„Bizony, elég furcsa”, viszonzá a másik, a fakép orrát meglehelve s aztán kabátja ujjával kifényesítve, „hanem a faragója is furcsa ember volt — olyan cigányféle — a legszebb, legszálasb emberek közül való. Ajháj! Mikor meghalt azon a reggelen olyan dolgokat mondott el nekem, hogy a maguk füle kétfelé állna tőlük.”

„Maga vele volt akkor?” szolt Tappertit.

„Vele én. Ott voltam”, felelt különös egy pillanattással. „Ott voltam — ott én. Nélkülem fele utja sem esett volna oly könnyen a másvilágra. Már én a családjából háromnak vagy négynek voltam könnyebbségére hasonló körülmények közt és valamennyi igen szép szál legény volt.”

„Nagyon szerethették magát”, jegyzé meg Tappertit, oldalt átsandalogva rá.

„Azt nem tudom épenséggel, hogy valami nagyon bolondultak volna utánnam”, szolt Dennis, némi habozással, „hanem valamennyinek közelében voltam a halálos óráján. Az öltő ruhájukat is én örököltem. Még ez a keszkenő is — a nyakam körül azé volt, akiről beszéltem — aki ezt a képet faragta.”

Tappertit az illető tárgyra tekintvén, magában elgondolható, hogy a megboldogultnak öltönybéli fogalmai ép oly sajátságosak, amily kevéssé költségesek valának. Azonban ez észrevételt csak magának tevé s nem szakítá félbe rejtélyes társát.

„E nadrág”, folytatá Dennis, lábát dörzsölve, „ez a nadrág is egy barátomé volt, aki örökre megszabadult az ilyen alkalmatlanságtól. Még ez a kabát is — haj! sokszor kullogtam én e kabát után az utcákon és tör-

tem a fejemet, vajjon fog-e ez valaha az én fiókomba kerülni! Ez a cipő is szemem láttára táncolt vagy fél tucatszor egy másik ember lábán, s ami kalapomat illeti —“ tevé hozzá, fővegét levéve és öklén megpörgetve — „jó isten! ezt a kalapot vajmi gyakran láttam Holbornba menni egy bérkocsi bakján.“

„Csaknem akarja azt mondani, hogy ruháinak valamennyi tulajdonosa meghalt?“ mond Tappertit úr — Dennis szavai alatt kissé meghökölve.

„Valamennyi“, viszonzá Dennis, „mind egy szálíg.“

E körülmény oly kísérteties volt s oly különös és gyászos magyarázatául szolgált az ajándék-ruhának, mely már most, ez új szempontból tekintve, a sirok földjében hagyhatá színét, hogy Tappertitnak egyszerre csak másfelé került utja, miért hirtelen megállva — a legnagyobb szívélyességgel jó éjt kívánt. Miután véletlenül éppen Old Bailey közelében voltak és Dennis úr jól tudá, hogy ott néhány kulcsárt ébren talál, kikkel az éjet eltöltheti s egy barátságos pohár és lobogó láng mellett közérdekű üzleti dolgokról elfecseghet, eddigi társaitól minden sajnálkozás nélkül megvált, Hugh kezét melegen megrázta, találkoztát adott neki a „Csizmában“ másnap jókor reggelre s aztán magukra hagyta, hogy utjokat kettejében folytassák.

„Különös egy ember!“ szolt Tappertit, szemével az utcán végig lödörgő bérkocsis-kalapot követve. „Nem tudom, hová tegyem. Miért nem tud rendes uton nadrághoz jutni s egyáltalán miért nem hord élő ruhát?“

„Ő szerencsés ember, kapitány!“ mond Hugh. „Én szeretem az ilyen barátokat.“

„Csaknem veszi őket rá, hogy testáljanak — és kollintja aztán főbe?“ elmélkedett Tappertit. „Hanem

gyerünk. Az Egyesült Szelindekek várnak rám. Előre!
— Nos, mi baj?”

„Egészen kiment az eszemből“, szólta Hugh, ki egy szomszédos óra hangjára megállott. „Valakivel találkozom van ez éjjel — azonnal vissza kell fordulnom. Az ének és bor kiverték a fejből. Jó, hogy eszembe jutott.“

Tappertit úgy nézett rá, mintha e szökési eset tárgyában holmi fönséges érzelmeket készülne kifejezni, miután azonban Hugh kapkodó modora nyilván elárulta, hogy sürgős ügy szólítja, kegyes elnézéssel szabadságot adott neki, melyért Hugh roppant röhögéssel fejezte ki elismerését.

„Jó éjt, kapitány!“ kiálta Hugh, „mindhalálig számot tarthat rám.“

„Ég vele!“ szólta Tappertit, kezével integetve, „légy merész és vigyázó.“

„Le a pápasággal!“ orditá Hugh.

„Előbb vérben áradjon Anglia!“ kiálta kétségbeesett vezetője.

Hugh válaszul röhögve elrikoltá magát és elszaladt, mint az agár.

„Ez az ember becsületet fog szerezni testületemnek“, mond Simon, mély gondolatokban megfordulva. „És — hm! — lássuk csak. Ha a társadalom viszonyai megváltoznak — melyek fölkelésünk és győzelmünk után ily állapotban nem is maradhatnak, akkor a lakatos leánya az enyém lesz, Miggset pedig le kell ráznom nyakamról, különben távollétemben egy este mérget tesz a teás bögrébe. Ez az ember elvehetné Miggset, ha felöntene a garatra. Ugy lesz. Föl fog jegyeztetni.“

Negyvenedik fejezet.

Ez alatt Hugh — anélkül, hogy sejtelmével is birt volna azon tervnek, melyet gondoskodó vezére, élte boldogságát illetőleg, forrongó agyában hántorgatott — meg nem állott, míg Szent Dunstan óriásai feje fölött az órát nem ütötték. Ekkor egy közellelvi kutnak ostorát jól megrántva, fejét a cső alá tartá s a vizet mindaddig rácsorgatá, míg fészületlen hajának minden száláról egy-egy kis patak nem zubogott alá és maga is cipőig nem ázott. E fürdőtől szellemileg s testileg felüdülve s majdnem teljesen kijózanodva, lehetőleg megtörölközött s aztán az uton áthaladva, Middle-Temple ajtaját megdöngeté a zörgetővel.

Az éji kapus egy kis rostélyon át savanyu képpel nézett ki s „hallót“ kiálta, mely üdvözlétét Hugh szívesen viszonzva, fölkerde, hogy nyissa ki hamar az ajtót.

„Itt nem mérnek sört“, mond a kapus, „kell-e más valami?“

„Be akarok menni“, szólta Hugh, egyet rugva az ajtón.

„Hová akar menni?“

„A Paper-Buildings-be.“

„Kihez?“

„Sir John Chesterhez.“

Minden választ egy külön rugás követett.

A másik félnek rövid dűnnyögése után, az ajtó megnyílt s ő belépett, a kapus részéről szoros vizsgálatnak vettetvén alá.

„Hát maga Sir Johnnal akar ilyen éji időben találkozni?“ mond a kapus.

„Az ám“, szólta Hugh. „Miért ne akarnék?“

„Akkor magával kell mennem, hadd látom, hogy csakugyan azt teszi-e, mert nem hiszem.“

„Csak hadd jöjjön.“

Gyanakvó pillantásokat lövelve rá, kulccsal és lámpással kezében, haladt Hugh oldalán a kapus Sir John Chester ajtajáig, melyet Hugh úgy meg kocogtatott, hogy a sötét lépcsőház kísértetiesen visszhangzott tőle s a piszkos lámpásnak álmatag mécse megrezzenet bele.

„Most már elhiszi, hogy kellek neki?“ szólta Hugh.

Mielőtt a kapus még választ adhatott volna, belőlről léptek zaja hallatszott és Sir John — hálókabátban s lábán papucscsal kinyitá az ajtót.

„Bocsánat, Sir John“, szólta a kapus, kalapját levéve. „Egy fiatal ember kíván önnel szólni, s miután az időt későllöttem idegen embernek, tanácsosnak gondoltam utána nézni, hogy vajjon rendiben van-e minden?“

„Aha?“ szólta Sir John, szemölteit felredőzve. „Maga az, aki üzenetet hoz? Jöjjön be. Jól van, barátom. Dicsérem óvatosságát. Köszönöm. Isten megáldja. Jó éjt.“

Dicséretet, köszönetet, Isten-megáldjont, jó éjt nyerni egy oly embertől, ki neve elé egy „Sir“-t bigygyeszt s azonfelül magát M. P.-nek *) írja — már az csakugyan valami egy kapusnak. Nagy alázattal és hódolattal eltávozott. Sir John pedig késői vendégét az öltöző szobába követvén, ott zsöllyéjébe ült a kandalló elé s úgy helyezkedett el, hogy szemmel tarthatá s tétőtől talpig végig mérheté őt, aki kalaplevéve az ajtóban állt.

Minden a régi volt, a régi nyugodt, örökké kellemes arc; az ifjonti, virágzó és tiszta arcbőr; a régi

*) Member of Parliament = parlamenti tag.

mosoly; öltözkéiben a régi csín és dísz; fogai fehérek és ápoltak; két keze kényes, mint hajdan; viselete higgadt és csöndes; szóval minden a régi rendben, a kor, szenvedély, kajánság, gyűlölet és elégtelenség minden nyoma nélkül, derült és sima, úgy hogy a szemnek valóságos szórakozásul szolgált rá néznie.

M. P.-nek írta magát — de miért? No hát azért. Az ő családja büszke család volt — büszkébb, mint gazdag. Szemben állott ő elfogatással, poroszlókkal és börtönnel — nagyon közönséges egy börtönnel, melybe csekély jövedelmű emberek zárattak. Régi házakból való urak sem bírnak kiváltsággal ily kegyetlen törvények alól — kivéve, ha egy nagy háznak tagjai. Az ő törzsének egy gőgös és szives embere birt azon eszközzel, hogy oda bejuttassa. Nem fizette ki ugyan adósságait, de ajánlatot tőn neki, hogy egy kis mezővárost mindaddig képviseljen, míg tulajdon fia a megkivántató kort eléri, mibe — ha életben marad — bele telhetik vagy kerek 20 év. Ez majdnem fölért egy „Insolvent Act”-tal és sokkal tisztességesebb volt. Így lőn Sir John Chester parlamenti taggá.

De miért Sir John? Ennél sincs egyszerűbb s könnyebb dolog. A fejedelmi pallos egy érintése megtevé e változást. John Chester Esquire, M. P. bejáró lett az udvarhoz — s egy felirattal tisztelgett egy küldöttség élén. Ily választékos módor, ennyi kellem a viseletben, ennyi társalgási tehetség nem maradhatott észrevétlenül. Ily érdemnek a Mr. cím kevés. Ily gentleman-nek, — ha a szerencse nem szeszélyes — hercegi ágyban kell vala születni, úgy mint némely hercegnek paraszti ágyékból. Megtetszett a királynak, letérdelt mint hernyó s fölkelt mint pillangó. John Chester Esquire lovaggá üttetett és lett belőle „Sir” John.

„Midőn ma estve elhagytál, becses ismerő“, szólott Sir John meglehetősen szünet után, „azt hívé, hogy azonnal szándékszol visszatérni.“

„Azt is tettem, uram.“

„Csakugyan?“ viszonzá Chester órájára tekintve. „Ennél több mondandód nincsen?“

Válasz helyett Hugh másik lábára nehezedett, fővegét egyik kezéből a másikba költöztetve, és mindenüvé nézett, a pallóra, falakra, menyezetre, végül magára Sir Johnra is, kinek kellemes ábrázata előtt szemét lesütve s a pallóra szögezé.

„S mit műveltél időközben?“ kérdé Sir John, lábait hanyagon keresztbe rakva. „Hol voltál, mit gonoszkodtál?“

„Nem tettem én gonoszt“, dörmögé Hugh hunyászan, „csak azt, amit ön rám parancsolt.“

„Mit tettem én?“ viszonzá Sir John.

„No hát“, szólott Hugh kedvetlenül, „amint ön tanácslá, vagy amint monda, hogy tegyek vagy hogy tethnék vagy ön tenne, ha nekem volna. Ne legyen irántam olyan fogas.“

A lovag arcán olyasmi villant végig, mi diadalnak látszhatott, hogy e durva eszközt ennyire kezében tartja, hanem e vonás is azonnal elenyészett, midőn körmeit vagdosva, folytatá: „Ha te azt mondod, hogy én rád parancsoltam, az úgy hangzik, drága barátom, mintha én valamit — ami nekem céljaimra és szándékaimra szükséges — tétettem meg volna veled. — Azt hiszem, nem szükséges ily — célzat nélkül kiejtett — eszme végtelen badarságát bővebben kifejtennem. Ennélfogva —“, mond, szemét Hughra vetve, — „kérlek, ügyelj jobban magadra.“

„Hiszen nem akartam önt megbántani“, szólta Hugh. „Már azt se tudom, mit mondjak. Ön olyan rövid pórázon tart.“

„Fogsz te még rövidebb pórázon is tartatni — végtelenül kurtábban, arról meglehetsz győződve, drága barátom“, felelt pártfogója nyugodtan. „Hanem — vagy igaz! Ahelyett, hogy hosszas kimaradásodon csodálkozom, inkább azon kellene csodálkoznom, hogy egyáltalán eljöttél. Minek is jöttél te ide?“

„Ön tudja, uram“, szólta Hugh, „hogy én nem tudtam elolvasni azt a talált cédulát s hogy azt valami különösnek gondoltam, mert úgy a kőre volt tekerve — hát azért ide hoztam.“

„Aztán nem mutathattad volna meg másnak, te medve, hogy elolvassa neked?“ szólta Sir John.

„Nincs nekem senkim, akire titkot biznék. Amióta Barnaby Rudge eltűnt — pedig annak van már vagy öt éve — önön kívül nem volt senkim, akihez fordulhattam volna.“

„Te nagyon megtisztelsz.“

„Ez egész idő alatt ki- s bejártam önnél, mikor valami ujság volt, mert tudtam, hogy megharagszik rám, ha elmaradok“, böffenté ki Hugh, kinos szünet után — „s mert hát akartam is önnek tetszeni, hogy haragosom ne legyen. Ez az igazi oka, amért most ide jöttem. Ezt ön is tudja bizonyosan.“

„Te alamuszi egy fickó vagy“, viszonzá Sir John, szemét rá szögezve, „s kalapod alatt két képet viselsz, mint akárki más. Nem mondtál-e nekem ma este is — itt ebben a szobámban más okot? Nem beszéltél-e gyűlöletről valaki ellen, aki az utóbbi időben minden alkalommal félvállról és durván bánt veled — aki inkább

ugy bánt veled, mint egy fattyu kutyával, semmint embertársával?”

„Mondtam és most is csak azt mondom“, felelt Hugh növekvő szenvedélylyel, úgy mint azt a másik óhajtá.

„Én minden áron meg akarnám magamat rajta boszúlni. S mikor öntől megtudtam, hogy akik ennek a cédulának nevében egybeállanak — őt és valamennyi pápistát meg fogják támadni, akkor azt mondtam, hogy közibök akarok állani, volna bár vezetőjük az ördög maga. Most közibök tartozom s ön megláthatja, hogy nem állok-e szavamnak és nem leszek-e a legelső sorban. Meglehet, hogy az eszem gyöngén áll, hanem annyim van, hogy ne feledjem azokat, akik rosszul bánnak velem. Ön is lássa, ő is lássa és száz más is lássa, van-e lelke, ha a sorja fordul. Harapósabb vagyok én, mint ugató. Sok ismerősömnek jobb volna, ha egy vad orosz lány rontana közibök, mint hogy én, ha egyszer a láncomat eltépem — jobb bizony!“

A lovag a szokottnál jelentősebb mosolylyal nézett rá s az öreg pohárszékre mutatva, szemmel követé, míg egy poharat megtöltött s felhajtott, mikor meg háttal fordult, akkor az a mosoly még jelentősebb lett.

„Te ma nagyon pökhendi vagy barátom!“ ugymond, mikor Hugh újra szemben állt vele.

„Nem én, uram!“ kiáltott Hugh. „Felét sem mondom annak, amit gondolok. Nem is tudnám, nincs meg az arra való képességem. Van köztünk elég szószátyár, én majd csak cselekedni fogok.“

„Te tehát már hozzájuk csatlakoztál?“ szólott Sir John, a legnagyobb közönnnyel.

„Igen. Oda mentem abba a házba, melyet ön említett és beiratkoztam. Volt még ott egy másik ember is — bizonyos Dennis...“

„Dennis?“ nevetett Sir John, „az ugy-e nagyon mulatságos fickó?“

„Valóságos véreb — uram, egészen szívem szerinti ember — aki a dolgot lelkén viseli — melegen viseli.“

„Magam is azt hallám“, felelt Sir John odavetőleg. „Te talán nem ismered a mesterségét?“

„Nem akarta megmondani, titokban tartja“, szolt Hugh.

„Haha!“ kacagott Sir John, „különös kedvtelés — némely emberek birnak e gyöngével — hanem valamikor majd rá jösz. Megesküdném, hogy rá jösz.“

„Mi már igen bizott barátok vagyunk“, szolt Hugh.

„Az nagyon természetes! S ittatok is tán együtt?“ folytatá Sir John. „Mondtad-e már, hogy hová mentetek, mikor lord George lakását elhagytatok?“

Hugh még nem mondta meg, eszében sem volt azt megmondani, de most kénytelen volt vele. S miután e vallatást még jó sor kérdés követé, mindent elmesélt, ami künn az utcákon s benn a korcsmában végbe ment, lefösté mifajta embereket látott, elmondá számukat, hangulatjukat, társalgásuk tárgyait, várakozásaikat, szándokaikat. E vallatás oly művészileg vitetett, hogy Hugh maga is inkább önkénytes vallomásnak gondolta, mint kisajtoltnak s e vélekedés benne oly természetesen költetett föl, hogy mikor Chester végre ásitozva kijelenté, hogy már bele fáradt, Hugh a maga otrombaságával bocsánatot kért tőle, amért annyit össze-vissza fecsegett.

„Na most mehetsz“, szolt Sir John, az ajtót nyitva tartván. „Ugyan szép dolgokat műveltél mindjárt első este. Intettelek tőle. Még hinárba keveredhetel. Te módot akarsz lelni, hogy magadat büszke barátodon, Hare-

dalen megboszulhasd s azt hiszem, azért kockáztatsz mindent?”

„Azt akarom“, viszonzá Hugh, kimenet megállva és hátra tekintve, „de mit kockáztatok én? Mit veszthetek én? Barátokat vagy otthonnt? Kisebb gondom is nagyobb ezeknél, nekem nincs sem barátom, sem otthonom. Akadjon csak egy becsületes verekedési alkalom, mikor egy csomó bátor fickóval régi adósságokat leróhatok — akkor aztán ön felhasználhat, amire akar, én bizony nem törődöm vele, mi lesz a vége.“

„Hová tetted azt a cédulát?“ szólt Sir John.

„Magammal hordom.“

„Ha elmegy, ejtsd el, az okosabb lesz, mint magadnál tartanod.“

Hugh egyet biccentett s aztán kalapját minden kitelhető tisztelettel megbillentve, eltávozott.

Sir John pedig az ajtót maga után bezárva, öltözőjébe ment, a tűz előtt újra leült s annak nézésében sokaig komolyan elmerült.

„Ez ugyan kapóra jött és jól ígérkőzik“, szólt elmosolyogva. „Lássuk csak. Rokonom és én a világ legvastaggyakubb protestánsai vagyunk és a római hitnek minden lehető rosszat kívánunk, én pedig még azonkívül is neheztelek Saville-ra, ki a pápisták érdekében a törvényjavaslatot beterjeszté. Hanem sem én sem rokonom nem tehetjük magunkat nevetségessé azzal, hogy ily őrzöngő tulzóval szövetkezünk, amilyennek ez a Gordon kétségkívül bizonyul. A zenebonát azonban titokban ily ügyes eszköz közvetítésével szitogatni, milyennek az én vad barátom látszik, előbbre segítheti céljainkat. Emellett minden illő alkalommal, mérsékelt s enyhe hangon üzelmeiket — melyekkel különben elvileg egyet értünk — helyteleníteni, célzatainkra a tiszta és

becsületes szándék oly jellegét fogja nyomni, mely kétségkívül nagy szolgálatunkra leszen és tekintélyünket bizonyosan emelendi. Ez rendben volna! — Ennyit a nyilvános szempontról. Mi magántekinteteimet illeti, bevallom, miszerint, ha e csavargók valami zendülő tüntetéseket mivelnének (mi valószínűtlennek épen nem látszik) s holmi kis büntetést mérnének Haredale-re, ki felekezetének nem tétlen tagja, az érzelmeimet legkevésbé sem bántaná, sőt kiválóképen mulattatna. S így ez is rendben volna!”

Okoskodásában idáig érkezvén, egyet szippantott, aztán lassan levetkőzvé, elmékedéseit a következő, mosolyogva ejtett szavakkal fejezé be:

„Tartok — nagyon tartok tőle, hogy az én amicém anyjának nyomdokaiba lép. Barátsága Dennissel baljóslatu. Hanem meg vagyok győződve, hogy előbb utóbb ugyis ez leendett vége. Ha tehát én őt fölsegitem, az egyetlen különbség az, hogy ő egészben véve földi pályáján néhány kupával, pinttel vagy korsóval kevesebbet ivott, mint más körülmények közt fogyasztott volna. Ez pedig nem rám tartozik. Magában véve, az egész igen jelentéktelen körülmény!”

Még egyet szippantott s aztán lefeküdt.

Negyvenegyedik fejezet.

Az „aranykulcs” műhelyéből oly derült és víg csengés-pengés hallatszott ki, hogy bevált volna valóssággal a legkellemesb zenének s egy jókedvű munkást juttatott mindenki eszébe. Aki csak közömbös, egyhangu

kötelességből kalapál, az nem tud a vasból és acélból ily hangokat kiűsalni, erre csak egy kedélyes, egészséges, becsületes munkás képes, aki mindent jó szemmel néz és jó szívvvel van mindenki iránt. Az a kalapáló ember még lakatos létére is zene-érzékkal birhatott, sőt ha egy vasrudakkal megrakott döcögő szekeren ült volna, tán még akkor is öszhangot hozott volna annak recsegésébe.

Tink-tink-tink — oly tisztán szólt, mint az ezüst, s mihelyt az utcai zsibaj egy pillanatra megszűnt, hallható lett, mintha mondaná: „Mit törődöm én vele. Engem ugyan nem bánt semmi. Már én csak elvégeztem magamban, hogy mindig boldog leszek.“ Asszonyok rikácsoltak, gyerekek ütlegelték egymást, nehéz kordék hömpölyögtek el, hirlapárusok tüdeiből borzasztó kiabálások hallatszottak, hanem a kalapálás zavartalanul folyt, sem magasb, sem alantibb, sem fennebb, sem lejjebb hangon, s anélkül, hogy akárki figyelmét egy csöppet is magára akarta volna vonni, amért erősebb hangok néha-néha elnyomták — tink, tink, tink, tink, tink.

Ez a kalapálás valóságos megtestesülése a halk, tiszta hangnak, menten náthától, hűléstől, rekedtségtől vagy bárminemű rosszulléttől. Erre a hangra a gyalogos meglassítja lépteit s hajlandónak látszik közelében időzni; a ballábbal fölkel szomszéd úgy érzi, hogy e hangokra pezsdülőbb hangulat lopózik belé s lassanként pompás kedve szottyant; anyák picinyeiket e csengésre táncoltatják és mégis egyre hallatszott az „aranykulcs“ műhelyéből az a bűbájos tink-tink-tink.

Ki mástól eredhetett volna ez a zene, mint a lakatostól? Egy napsugár sütött be a nyitott ablakon s a sötét műhelyen átcikáztatván fénysávolát, rá esett, mintha az ő verőfényes lelke vonzotta volna. Itt áll ő ülő-

jén dolgozva, munkától és derűtségtől csillogó arccal, feltűrt ingujjal, ragyogó homloka vendég-haj nélkül, itt áll ő széles e világnak legvigabb, legszabadabb, legboldogabb embere. Mögötte egy cirmos macska heverész, a napfényben dorombolva és pillogatva, s néha-néha, mint aki már nagyon is jól érzi magát, lajhán elszunyókálva. Toby egy közeli nagy patkáról néz alá, — édesen mosolyogva az ő diófa-barnás arcától le feketére süttöt cipőcsatjáig. Még a köröskörül lóggó lakatok is valami kedélyességgel birnak az ő rozsdaságukban, s úgy tetszik, mintha erőslelkű, göthös urak volnának, akik saját gyöngeségükön mosolyogni hajlandók. Nem volt az egész jelenetben nyoma sem a mogorva szigornak. Lehetlennek látszott, hogy a számtalan kulcsok akár-melyike is bele illjék valami fukar pénz-szekrény vagy börtön zárába. Sörös — és boros pincék, szobák, melyekben tüzet lelsz és könyveket, társalgást és vidor nevetést hallasz — ezek képezék tevékenységük színhelyeit. A gyanu, kegyetlenség és kényszer helyeit örökkéig négyyszeresen elzárva tartották volna.

Tink-tink-tink. A lakatos végre megállt és megtörlé homlokát. A beállott csönd felkölté a cicát, mely könnyedén leugorva, az ajtóhoz mászott és tigris szemmel lesett egy madár-kalitkát egy átellenes ablakban. Gábor ajkaihoz emelé Tobyt és nagyot kortyantott belőle.

Aztán, midőn egyenesen állott, hátravetett fővel, széles mellét kidöllesztve, látni lehetett, hogy alsóbb rétegein katona ruhát viselt. A falra vetett egy tekintetre pedig megfelelő szögeiken észlelhetők voltak a következő tárgyak u. m. tollas sipka, szablya, vitézkötés és skárlát-kabát, mely tárgyakban minden jártas ember a

kelet-londoni királyi önkénytesek őrmesteri egyenruhájának szabását és jelvényeit csakhamar fölismerheté.

Midőn a lakatos az üres korsót a padkára visszaállítá, melyről az rá mosolygott, nevető szemmel nézett e cikkekre s fejét kissé oldalt horgasztva, mintha mindent egy góc-pontban akart volna felölelni, kalapácsára támaszkodván, így szólott magában:

„Emlékszem, volt idő, mikor majd megvesztem ilyen színű kabátért. Ha valaki (atyám kivételével) vágyaimért akkor bolondnak mondott volna, hogy — de még hogy felfortyantam s pattogtam volna! Mégis csak milyen nagy bolond lehettem én akkor.“

„Ah!“ sohajtá az észrevétlenül belépett Varden asszony. „Valóban bolond voltál és a te korodbeli ember már eddig megokosodhatott volna.“

„Ejnye, de nevetséges egy asszony vagy, Márta“, mond a lakatos megfordulva.

„Mindenesetre“, mond Varden asszony nagy feszesen, „persze hogy az vagyok. Tudom is, hogy az vagyok. Köszönöm, Varden.“

„Azt értettem —“, kezdé a lakatos.

„Tudom én, mit értettél“, szólott neje. „Te elég világosan szólsz, hogy az ember megérthessen, és az nagyon szép tőled Varden, hogy kifejezéseidet az én képességeimhez méred.“

„Jaj, jaj Márta!“ viszonzá a lakatos, „kérlek, ne bántódjál meg minden szóra. Én azt értettem, hogy mily különös az tőled, az önkénytelenség ellen kikelni, mikor pedig ennek az a célja, hogy szükség esetén téged és minden asszonyt, a magunk és polgártársaink tűzhelyét megvédje.“

„Ez nem keresztényi dolog“, kiálta Varden asszony, fejét rázva.

„Nem keresztényi“, mond a lakatos. „Hát hogy az ördögbe —“, Varden asszony a menyezetre tekint, mintegy azt várván, hogy ez istenkáromlás következményeül a második emeletbeli nagy ágy, az első emeletnek legjobb társalgó-szobájával együtt azonnal alá fog zuhanni. Miután azonban látható istenitélet nem következett be, a kegyes asszony mélyen felsohajta s lemondó hangon csak arra kéré hitestársát, hogy folytassa szavait és káromolja lehetőleg az istent, miután tudja, hogy hitestársa ezt nagyon szereti.

A lakatos egy percig hajlamot mutatott kívánságának megfelelni, hanem mégis csak egyet nyelt és enyhén válaszolt: „Azt akarám mondani, hogy mi a patvarért nevezed ezt kereszténytelen dolognak? Mi volna kereszténytelenebb, az-e ha békével honn ülünk és házainkat egy idegen had prédájára engedjük, vagy hogy mint férfiakhoz illik, sikra szállunk s őket elkergetjük? Miféle keresztény volnék én, ha saját kandallóm egy szögletébe bujva, nézném, amint egy csapat barkós vad ember Dollyt és — és téged elhurcol?“

Midőn azt mondá, hogy „és téged“, Varden asszony akaratlan is elmosolyogta magát. Volt valami hízogó abban az eszmében!

„Az ügyek ily állásában csakugyan . . .“, nyögé a nő.

„Ily állásában!“ ismétlé a lakatos. „Bizony nem sokára így állhatnak az ügyek. Még Miggs is meginná a levét. Valami nagy turbános, fekete tamburin-játszó elvinné és hitem szerint, ez járná meg legjobban, ha csak nincs megedzve a karcolás és rugdosás ellen. Az ám, hahaha! Hanem ennek a tamburin-játszónak megbocsátanék. Én a szegény tatárt egy ujjal sem akadályoznám meg.“

A lakatos tiszta szívből nevetve fakadt — úgy — de úgy, hogy a könny is szemébe tódult, amin Varden asszony igen meg tudott botránkozni, mert az ő szemében ily igazhitű protestánsnak és tiszteletre méltó magánjellemnek — amilyen Miggs vala — elragadtatása egy pogány szerencsen által, sokkal bántóbb és szörnyűbb körülmény volt, semhogy csak rá is gondolhatott volna.

A Gábor által ecsetelt kép valóban komolyabb következményekkel is fenyegetett, melyek kétség kívül nem maradnak el, ha e pillanatban szerencsére a küszöbön egy könnyű láb nyoma nem hallik és Dolly beszaladva, öreg apját megölelve, a nyakába nem csimpeszkedik.

„Valahára itt van!“ kiálta Gábor. „S mily jó színben és milyen későn, édesem.“

Mily jó színben! Jó színben? Ha a szótár valamennyi magasztaló kifejezését kimeríti, még akkor sem dicsérheti meg eléggé. Hol és mikor létezett ilyen gömbölyű, csintalan, kedves, ragyogó szemű, csábító, bűvölő, elragadó és elbolondító pici teremtés, mint ez a Dolly! Mily különbség volt az öt év előtti Dolly s a mai Dolly között! Hány kocsijártó, nyerges, műasztalos és egyéb hasznos művészetek gyakorlója hagyta el érette való szerelmében apját, anyját, nővérét, fivérét — sőt a legtöbben még unokahugaikat is. Hány ismeretlen nagy úr — bizonyosan gazdag vagy tán még magasállású is — várakozott esti szürkületkor az utcasarkon és kísérté a megvesztegethetlen Miggset aranyokkal, hogy csinosan behajtott szerelmi levelekben házassági ajánlatokat kézbesítsen. Hány vigasztalhatlan apa és tehetős kereskedő látogatott el a lakatoshoz hasonló célból, szomorú regéket mesélve étvágyvesztett fiakról, akik sötét hálószobákba zárkóztak és halvány képpel elhagyott külváro-

sokban kódorognak és mindezt csak azért teszik, mert kegyetlen Varden Dolly őket nem szereti! Hány — előbb páratlanul higgadt ifjú lett ugyanazon okból elzüllött korhelylyé, aki viszonzatlan szerelmének önkivületében az ajtókról a zörgetőket letépi és csúzos örök faköpenyeit felborítja! Mennyit ujoncozott ő király ő felsége tengeri és száraz hadserege számára, kétségbe ejtván az ő 18 és 25 év közti szerelmes alattvalóit! Hány ifjú hölgy nyilatkoztató ki könyes szemmel nyilvánosan, hogy az ő izlése szerint ez a leány nagyon is kicsi, nagyon is magas, nagyon is kihívó, nagyon is hideg, nagyon is kövér, nagyon is vézna, nagyon is szőke, nagyon is barna — nagyon is minden, csak nem szép! Hány öreg asszony adott — a kupaktanácsokban — hálát az égnek, hogy az ő leánya nem olyan, mint ez a Dolly, és hány fejezte ki azon reményét, hogy bár valami rossz véget ne érjen, és hány gondolta magában, hogy valami jó vége ugysem lehet és hány csodálkozott azon, hogy voltaképen mit kapnak rajta az emberek — míg aztán azzal rekeszték be okoskodásaikat, hogy ez a leány már lefelé jár vagy tán sohasem is virágzott, szóval, hogy ez az egész Dolly-tisztelet csupa önámítás és a közvéleménynek érthetlen tévedése.

És mégis a régi Dolly volt ő most is — oly szégyes és finnyás — hogy beillett a réginek, csupa mosolyból és szerelemgödröcskéből és legyes pillantásokból álló Dolly, aki annyit — de annyit sem törődik azon ötven vagy hatvan sihederrel, akinek éppen most szíve szakad a vágytól, hogy nőül vehesse, mintha ugyanannyi osztriga esett volna szerelembe és ő azoknak bontogatná fel kagylóit kétségbeesésükben.

Dolly — amint már mondók — megölelte édes apját és megölelvén édes anyját is, a kis nappali szo-

bába követé, hol az asztal már ebédre meg volt terítve, s hol Miggs lányasszony — a hajdaninál valamivel merevebb és bütykösebb Miggs — a görcsös lihegés bizonyos nemével üdvözlé, mely azonban mosolynak volt szánva. Ez ifjú hajadonnak kezébe adván kalapját és felöltőjét (mindkettő a legborzasztóbb, legálnokabb és legcélzatosb alakú!) oly nevetéssel, mely a lakatos zenéjével versenyzett — felkiálta: „Hogy örülök én mindig, ha itthon lehetek.“

„S hogy örülünk mi is, ha itthon vagy Doll“, szólt apja, szikrázó szeméből a haját elsimogatva. „Csókolj meg.“

Ha apján kívül valamely más férfi jelen lett volna, tanujául e csóknak (de nem volt senki jelen), az igen szájalomra méltó teremtés lett volna.

„Nem szeretem, hogy a Nyúlsövényben lakol“, mond a lakatos. „Nem szeretlek egyebütt tudni, mint a szemem előtt. És hát mi újság van ott?“

„Ami ott újság van, azt, ugy hiszem, ugyis tudja már“, felelt leánya. „Bizonyos vagyok benne, hogy tudja.“

„Nem én“, kiáltott a lakatos. „Hát mi legyen az?“

„Ej, ej, dehogy nem tudja“, mond Dolly. „Én azt kívánom, hogy apácskám mondja meg nekem, hogy Haredale úr — ó, milyen mogorva ő megint! — miért van távol már néhány napja hazulról, s miért bujdosik összevissza (leveleiből tudjuk, hogy ide-oda utazik), anélkül, hogy — az okát tulajdon hugának is megmondaná.“

„Megesküdném rá, hogy Emma kisasszony nem is akarja okát ismerni“, viszonzá a lakatos.

„Azt én nem tudom“, mond Dolly, „hanem én mindenesetre tudni óhajtom. Miért oly elzárkózott ő és mi ez a szellemtörténet, melyet Miss Emma előtt senki-

nek sem szabad elmondani, s mely az ő elmenetelével látszik összefüggésben lenni? Apám tudja — látom azt arról, hogy most is elképedt.“

„Mit jelentsen azon történet, miből álljon az tulajdonképen s minő vonatkozással birjon, azt én, édesem, nem tudom jobban, mint tenmagad“, viszonzá a lakatos, „kivéve, hogy az a kis Salamonnak egy balga félelme, melynek, azt hiszem, semmi alapja sincs. Mi meg Haredale úr utazását illeti — azt hiszem, ő —“

„Ő?“ mond Dolly.

„Ő, amint hiszem“, viszonzá a lakatos, lánya képét megcsipegetve, „ügyekben utazik. Mily természetűek ez ügyek, az egészen más dolog. Olvasd a Kékszakált s ne légy kíváncsi. Elhidd, sem rám, sem rád nem tartozik, s itt van az ebéd, melynek több hasznát vesszük, mint ennek a faggatozásnak.“

A feltálatl ebéd dacára Dolly még elég kifogást tett volna a tárgy ily általános elintézése ellen, ha a Kékszakál említésére Varden asszony bele nem vág, kijelentvén, hogy ő lelkiismeretével meg nem egyeztethetőnek tartja, nyugodtan ülve maradni, mikor gyermekének egy török vagy muzulmán kalandjainak olvasását ajánlják, még kevésbé pedig egy mesebeli törökéit, mert ő a Kékszakállu uralkodót annak tartotta. Továbbá azon nézeten volt, hogy a jelenlegihez hasonló zavargós és borzasztó korban, Dollynak tanácsosabb volna, beállnia a Menykövező előfizetői közé, hol alkalma nyilnék lord George Gordon beszédeit szóról szóra olvasnia, ami jobban meg fogná vigasztalni és nagyobb enyhületére szolgálna, mint száz meg száz Kékszakál. Ez ajánlatának támogatására felszólítá Miggs lányasszonyt, ki ezalatt az asztalnál udvarolt, és ezen hölgy csakugyan megerősíté hitében, mert azon lelki nyugalom, melyet e lapból álta-

lában meritett, de különösen a mult heti egyik cikkéből, melynek címe volt: „A vérbe áztatott Anglia“ — minden képzelmet felülmul. Ugyane cikk — tévé hozzá — egy férjes nővérére, ki az Arany Oroszlány-udvarban lakott 27. szám alatt (jobbra második csöngetyű), oly kielégítő hatást gyakorolt, hogy ezen érdekes körülmények közt levő nő, ki akkoron családjának megszaporodását várta, elolvasása után azonnal görcsökbe esett s azóta lázában egyre az inquisitióról beszél, férjének s barátjainak méltó épülésére. Miggs lányasszony továbbá kifejté, hogy minden kőszívűnek bátran ajánlhatja: hallgassa meg lord George Gordont, kit nem csupán szilárd protestantismusára való tekintetekből ajánlhat, hanem tekintettel szónoki tehetségére is, tekintettel szemére, orrára, combjaira s végül egész alakjára, mely méltó volna akármily szobornak, hercegnek vagy angyalnak. E nézetét Varden asszony egész terjedelmében elfogadá.

Varden asszony ebben megegyezvén, egy a kandalló párkányán levő dobozra tekint, mely egy sárga födelű, vörös téglaház mintájára készült, valóságos kéménynyel, melyen át az önkénytes adakozók ezüstöt, aranyat vagy pennyket szoktak a szobába ledobni, ajtaján pedig egy bádorgóg utánzata díszlett e felirással: „protestáns Egyesület.“ Erre emelvén föl szemét, kijelenté Varden asszony, hogy vérző fájdalmára szolgál, miszerint Varden, minden tehetősége mellett sem dobott soha semmit e templomba, kivéve egyszer titokban, mikor is — mint később felfödözé — egy pipának két cseréptöredékét ejté bele, melyek azonban — hinni akarja — a tulvilági rováson nem lesznek följegyezve. Bánattal kell megegyeznie, hogy Dolly sincs kevésbé hátralékban adományaival, mert mint észre veszi, jobban szeret szalagokat és több efféle cifraságokat vásálni, mint az annyi hányat-

tatásnak kitett jó ügyet támogatni. Ezért hát kéri őt, (édes apját, fájdalom aligha fogja megindítani) ne vetné meg, sőt utánozná Miggs lányasszony fényes példáját, aki havi bérét ugyszólván a pápa szeme közé dobja és megtakarított filléreivel képét csuffá teszi.

„Ó asszonyom, ne célozzon erre“, szól Miggs. „Én nem akartam, hogy ezt akárki fia tudja. Azon áldozat, melyre én képes vagyok, csak a szentírás özvegyének filléreihez hasonló. Ez a kevés képezi mindenemet —“, kiálta Miggs egész könnyzáporral — mert a könny nála sohasem szokott csupán cseperegni — „hanem hiszem, hogy még más uton módon meg fog az nekem téríttetni, bizonyosan meg fog téríttetni.“

Ez igaz is volt, ha nem is azon értelemben, melyet annak Miggs lányasszony adni szándékozott. Miután sohasem mulasztá el önmehtagadását urnője előtt kellőleg fitogtatni, e körülményből annyi főkött, ruhát és öltözkébeli ajándékot huzott, hogy a kis vörös téglaház tán a legjobb beruházásnak látszott kis tőkéje számára, mert behozta a kamatokat, hetest vagy nyolcast kész pénzben s legalább is ötvenest személyes hitelben és jó-hirben.

„Ne sirjon, Miggs“, mond Varden asszony maga is zokogva, „ne szégyelje magát, Miggs, noha szegény urnője hasonló helyzetben van.“

Miggs igen sajátságos, szomorú módon eljajdult, mondván, hogy tudja, mennyire gyűlöli őt gazdája. Az igen gyászos dolog, ha az ember oly családban él, hol csupa kellemetlensége van és elégséget nem tehet. Ő képtelen elviselni még a gondolatját is annak, hogy civódásokra okot szolgáltat, mert érzelmeivel meg sem férne ilyesmit mivelní. Ha tehát gazdája azt kívánja, hogy a házat elhagyja, legjobb lesz eltávoznia és csak azt óhajtja,

bár aztán boldogabb volna és oly valakire akadna, aki izlésének inkább megfelel. Nagy megpróbáltatás ugyan ily urnót elhagyni, hanem ő kész bármi szenvedésre, ha lelkiösmerete azt sugja, hogy igazsága van s ennél fogva kész magát még annak is alávetni. Nem hiszi ugyan — tevé hozzá, hogy e válást sokáig túlélje, miután azonban személye csak gyűlölet és kedvetlenség tárgya, mielőbbi halála tán mindenik félre a legkedvezőbb megoldás leend. Ez érzékeny zárszó után Miss Miggs még több könnyet ontott és bőségesen zokogott.

„Elviselheted-e ezt, Varden?“ szolt neje ünnepélyes hangon, kést s villát letéve.

„Ugyan nem valami könnyen“, viszonzá a lakatos, „hanem igyekszem nyugalمامat megőrizni.“

„Ne vesztegessen, asszonyom, miattam sok szót“, zokogott Miggs. „Legjobb lesz megválnunk. Én istenem! dehogy maradnék itt egyenetlenséget kelteni — nem én! ha mindjárt évenként egy aranybányát kapnék is vagy bármily nagy mennyiségű cukrot és teát találnék — nem én!“

Nehogy az olvasó Miggs lányasszony mély felindulásának indokai felől zavarban legyen, mellékesen meg-sughatjuk, hogy szokása lévén néha Gábor és neje társalgását meghallgatni, megfülelte a lakatosnak a tamburinos fekete idegenre vonatkozó tréfáját is. E gúny felzaklatván szép keblének leggonoszabb érzelmeit, azok az imént látott módon felrobbantak. A dolgok e válságig érvén, a lakatos szokása szerint a házi csönd és béke kedvéért engedett.

„Mi a patvart jajgat ez a lány?“ mond Gábor. „Mi lelte őt? Mit beszél gyűlölségről. Én ugyan nem gyűlölöm, amint hogy senkit sem gyűlölök. Az ég szerel-

mére törölje meg a szemét s vágjon jó képet, hogy boldogok lehessünk, amig lehetünk.“

Az egyesült hatalmasságok helyes politikának tekintvén az ellenfél e szavait kielégítő mentségül és bűnbánó vallomásul fogadni, megtörlék szemüket és kiderültek. Miggs lányasszony megjegyzé, hogy még legnagyobb ellene iránt sem viseltetik rossz akarattal, sőt ellenkezőleg annál inkább szereti, minél több üldözésben részesíti.

Varden asszony ezen alázatos és engesztelő szellemet nagy dicséretekkel kísérte s a helyreállt egyesség pótengedményeképen alkalmilag azon föltételt állítá fel, hogy Dolly őt az Egyesület Clerkenwelli fiókjának ma esti gyűlésébe kövesse. Eszélyességének s ildomának ez vala egyik legrendkívülibb példája, mert ő már elejétől fogva e célt tartotta szemmel, miután azonban azon titkos tépelyt táplálta, hogy a lakatos (ki, Dolly lévén kérdés alatt, igen bátor tudott lenni) a tervet ellenezhetné, Miggs lányasszonyt küldé ki előcsapatúl, hogy férjeurát hátrányon érje. A hadművelet oly jól sikerült, hogy Gábor csak fanyar képet vágott, de a legközelebbi történetek élénk emlékével, egy szót sem mert szólani.

A viszály tehát azon végződött, hogy Miggs — Varden asszony részéről egy ruhával, Dollyéről pedig egy félkoronással ajándékoztatott meg, mintha a jóság és erkölcs mezején magát kiválóképen kitüntette volna. Varden asszony szokás szerint azon reményének adott kifejezést, hogy Varden a történeteken okulni fog s jövőre nagylelkűbben viselendi magát. Miután pedig az ebéd ezalatt elhűlt s a lefolytak sem járultak hozzá, hogy a jelenvoltak étvágya fokoztassék, a szereplők belenyugod-

tak az állapotokba — Vardenné szavai szerint — „mint jó keresztények.“

Miután az délután a kelet-londoni önkénytesek díszgyakorlatokat voltak tartandók, a lakatos nem dolgozott többet, hanem — szájában a pipával — kényelmesen leült, karját az ő szép lányának dereka köré fonta s nejére hébe-hóba szerelmes pillantásokat lövelve, tetőtől talpig úgy mosolygott, mint a megtestesült jókedv. S annyi csakugyan áll is, hogy midőn az öltözködés ideje elérkezett és Dolly mindenféle kecses és csábító állásokban rajta csüggvén, a gombolásnál, csatlásnál és kefélésnél keze ügyére volt s őt a legszűkebb kabátok egyikebe bujtatá, melyet valaha halandó szabó készített, széles Angliában nem volt a lakatosnál boldogabb apa.

„Milyen ügyes kis teremtés ez!“ mond a lakatos Vardennéhez, aki — férjét szintén némi büszkeséggel nézve — összekulcsolt kézzel állott, mialatt Miggs a sipkát s kardot kinyújtott karral tartá feléje, mintha nem biznék benne, hogy hátha ez utóbbi a maga jószántából egyszerre csak valakinek a hasát keresztüldöfi; „hanem, Dolly lelkem, azt mondom, katonához sohse menj nőül.“

Dolly nem kérdé, hogy miért ne menjen s egy ígét sem szólt, hanem fejét mélyen lehajtá, hogy apja vitézkötését csokorra fojtsa.

„Sohse hordhatom e ruhát, anélkül, hogy szegény Willet Joe ne jusson eszembe“, mond a derék lakatos. „Hanem szerettem is ezt a Joet, kedvencem volt ő mindig. Szegény Joe! — Édesem, nagyon szorosra fogtad a kötést.“

Dolly kacagott — de nem úgy, mint rendesen — hanem a képzelhetőleg legkülönösb kis kacagást hallatá és fejét még mélyebben lehajtá.

„Szegény Joe!“ folytató a lakatos, magában motyogva. „Mindig szerettem volna, ha hozzám fordul, én helyre állítottam volna közöttük a békességet. Haj! az öreg John nagyon rosszul cselekedett, hogy úgy viselte magát Joe iránt — de nagyon! — Még nem vagy meg, édesem, a kötéssel?“

Mily ügyetlen egy vitézkötés is ez! Ime megint felbomlott és lefityegett a földig. Dolly kénytelen volt letérdelni s a kötözgetést újból kezdeni.

„Sohse emlegesd az ifju Willetet, Varden!“ mond neje redős homlokkal. „Azt hiszem, méltóbb beszélgetési tárgyat is találhatsz.“

Miss Miggs hasonló végből megszortyogtatta az orrát.

„Ne ítéljünk róla keményen, Márta“, kiáltott a lakatos. „Ha a fiú valóban meghalt, bánjunk kegyesen emlékével.“

„Eh! mit nekem ez a földönfutó csavargó!“ mond Vardenné.

Miggs megjegyzésének a főnebbi módon adott kifejezést.

„Nevezd, édesem, földönfutónak, de csavargónak ne!“ viszonzá a lakatos szeliden. „Joe mindig jól viselte magát — de mindig — és derék, férfiassiheder volt. Ne nevezd hát csavargónak, Márta.“

Varden asszony köhécselt, Miggs is.

„Azt is mondhatom, hogy ő rajta volt jó véleményed kiérdekelni“, szólt a lakatos s mosolyogva állát cirogatta. „Ugy látom, mintha tegnap történt volna, mikor egy este a Májusfa kapuján kikisért és megkért, ne mondanám el, hogy vele mily gyerekmódra bánnak — már t. i. itthon, itt nálunk ne mondjam el. Akkor emlékszem, nem értettem meg őt. És hogy érzi magát

Miss Dolly?‘ kérdé Joe“, folytató búsán elmélázva a lakatos. „Haj! szegény Joe.“

„Na már ez mégis!“ kiálta Miggs. „Irgalmas isten!“

„Mi lelte megint?“ szólt Gábor, hirtelen hozzá fordulva.

„Ó jaj! hát Dolly kisasszony egészen könybe láb-badt“, mond a cseléd, lehajolva, hogy arcába tekintsen. „Ó úram, ó asszonyság! Ugy meg vagyok hatva“, kiáltott a fogékony hajadon, kezével oldalát fogva, hogy szívének dobogását csigassa, „akár egy tolluval leüthetnének.“

A lakatos, miután Miggs lányasszonyra oly pillantást vetett volna, melyben egy ily toll iránti élénk óhaj visszatükröződött, szemmeresztve nézte Dollyt, aki ama szeretetreméltó hajadontól követve, kisietett s aztán nejéhez fordulva, dadogá: „Hát rosszul van Dolly? Tettem-e én valamit? — Én okoztam volna baját?“

„Te okoztad-e?“ kiáltott Vardenné szemrehányólag. „Hm — no csak láss utánna, hogy innen tisztulj.“

„Hát mit tettem én?“ mond szegény Gábor. „Meg-egyeztünk abban, hogy Edvárd úr neve ne említették föl s én nem is emlitém.“

Varden asszony csak arról értesíté, hogy vele már nem lehet kiállani s aztán a másik kettő után rohant. A boldogtalan lakatos pedig felköté vitézkötőjét, kardját, föltette sipkáját s eltávozott.

„Én ugyan nem vagyok valami nagy mester az exercirozásban“, mormogá maga elé, „hanem azért azt hiszem, hogy ott jobban megállom a helyemet, mint itt. Minden ember valami külön végből születik, én, mint látszik, arra születtem, hogy minden asszonyt akaratlan megrikassak. Ez bizony csapás!“

Hanem még az utca végére sem ért s már elfelejté az egész dolgot és ragyogó arccal haladt tova, szomszédjainak integetve, mialatt szivélyes üdvözlétei ugy szemeregtek, mint a tavaszi langy pázmaeső.

Negyvenkettedik fejezet.

A kelet-londoni Önkénytesek e nap pompás látványt nyújtottak, amint lobogó zászlaikkal s dobszóval sorokká, négyszögekké, körökké, háromszögekké s a jó ég tudná, mi mindenné alakultak. Egész csomó bonyolult műveleteket vittek végbe, melyekben Varden őrmester nem csekély szerepet játszott. Miután a háború e mintázataiban katonai vitézségüket kimutatták volna, csillogó rendben léptettek el a Chelsea-Bunhouse-ig, hol a szomszédos csapszékekben estig eldözsölgettek. Aztán dobszó mellett újra összesereglettek és Ő felségének életetése közt visszatértek kiindulásuk helyére.

A hazamenet kissé sokáig tartott, bizonyos káplárok katonaiatlan viselete miatt, lévén ez urak magánéletükben igen békés foglalatosságú egyének, de házon kívül nagyon hevülékeny természetűek, minélfogva szuronyaikkal több rendbeli ablakokat bezuztak s a vezénylő tiszt szoros kötelességévé tévék szigorú őriztetés alá vételüket, mi azonban nem gátolta meg őket, hogy — őreikkel utközben is ne viaskodjanak. Így már kilenc óra lett, midőn a lakatos haza ért. Ajtaja előtt bérkocsi várakozott s midőn mellette elhaladt, ablakából Haredale nézett ki s nevén szólítá.

„Az ön látása a beteg szemet is meggyógyítani képes“, mond a lakatos — feléje indulva, „azonban jobb

szerettem volna, ha bemegy a házba mint hogy ide künn várakozzék rám.“

„Ugy láttam, hogy senki sincs honn“, viszonzá Haredale, „s azonkívül is lehetőleg titokban akartam maradni.“

„Hm!“ motyogá a lakatos, házára tekintve, „tehát kétségkívül Tappertittel e nevezetes fiókegyletbe mentünk.“

Haredale felkérte, fogna helyet kocsijában s ha nem fáradt vagy nem siet nagyon haza, kocsikáznék vele egy darabig, hogy egy kissé elbeszélgethessenek. Gábor szívesen megegyezett s a kocsis ismét felülván a bakra, elhajtott.

„Varden“, mond Haredale pillanatnyi hallgatás után, „ön kétségkívül csodálkozva fogja hallani, hogy mily dolog kerget engem ide s tova. Nagyon különösnek fogja találni.“

„Nem kétkedem, hogy észszerű dolog és fontossággal biró“, viszonzá a lakatos, „különben nem foglalkoznék vele. Most érkezett a városba?“

„Csak egy félórája.“

„Semmi ujságot sem hozott Barnabyról vagy anyjáról?“ kérdé a lakatos kétkedőleg. „Ah, uram! Sohse rázza fejét. Valóságos vadkacsavadászat volt. Előre gondoltam. Ön a felfödözés minden észszerű módját kimeríté, mihelyt eltűntek. Ennyi idő múlva újból bele fogni — reménytelen, uram! egészen reménytelen.“

„Hát hol vannak?“ mond Haredale türelmetlenül. „Hol lehetnek? Remélem, még a föld hátán.“

„A jó isten tudja“, viszonzá a lakatos. „Sokan alusznak már most a fű alatt, akiket öt éve még ismertem. Aztán a világ nagy térség. Meghiggye uram, hogy az egész kárbaveszett munka. Ennek a titoknak is, mint

sok egyébnak, leleplezését az időre, a véletlenre s a jó isten tetszésére kell bízunk.”

„Varden barátom”, mond Haredale, „hogy én jelenleg oly szorongva keresem őket, annak mélyebb jelentősége van, mintsem ön gyanítaná. Nem csupán bogár ez nálam, nem csupán régi vágyak s óhajok éledése, hanem komoly s ünnepélyes cél. Minden gondolatom s álmom rá van irányozva és lelkembe vési azt. Nincs éjjelem, nincs nappalom, nincs békém, nyugalmam. Kisértet jár körültem.”

Hangja annyira elütött rendes szavától és modora oly felindulást árult el, hogy Gábor ámultában nem tudott egyebet tenni, mint hogy ülve maradt és a sötétben feléje nézve, arcának kifejezését elképzelé.

„Ne kérjen tőlem magyarázatot”, folytatá Haredale. „Ha megadnám, valami borzasztó képzelgés áldozatának tartaná. Elég az ahoz, hogy a dolog úgy van s hogy én nem tudok — nem — nem tudok ágyamban nyugodtan pihenni, anélkül, hogy ön előtt érthetlen dolgokat ne műveljek.”

„Mióta” kérdé a lakatos darab idő múlva, „vett erőt önön a kellemetlen érzés?”

Haredale néhány percig hallgatott s aztán ezt válaszolá: „Ama nagy viharok éje óta. Röviden szólva, az utolsó március 19-e óta.”

S mintha tartott volna tőle, hogy Varden csodálkozást fog kifejezni vagy vele vitába bocsátkozik, gyorsan folytatá: „Tudom, ön azt fogja gondolni, hogy engem valami rémkép gyötör. Meglehet: úgy van. Hanem ez nem beteges állapot, sőt eszemnek egészséges működése, mely tényleges körülményeken alapszik. Ön tudja, hogy Rudgené házában butorok maradtak hátra s hogy a ház rendelésem folytán elzáratott s hetenként csak

egyszer nyitattik föl, mikor egy öreg szomszéd meglátogatja, hogy a patkányokat elűzze. Én most oda tartok.“

„S miért?“ kérde a lakatos.

„Az éjt ott fogom tölteni“, felelt Haredale, „s nem csak ezt az éjt, hanem még több éjjelt is. Ez oly titok, melyet önre, valami váratlan eshetőségek miatt bizok. Csak a legnagyobb szükség esetén jöjjön el oda. Szűr-külettől világos nappalig ott leszek. Emma, az ön leánya és a többiek Londonon kívül tudnak, mint ahol eddig valék. Ne világosítsa fel őket. E megbizással terhelem önt. Tudom, hogy önben megbizhatom s meg vagyok győződve, hogy kérdezősködéssel nem fog most fag-gatni.“

Aztán, mintha a tárgyat el akarta volna terelni, az ámuló lakatos emlékébe visszahivta a Májusfa zsványát, Chester Edvárd kifosztatását, azon ember újból való felmerülését Rudgené házában s mindazon különös körülményeket, melyek azt követték. Sőt odavetőleg még azon ember magasságáról, arcáról, alakjáról is kérdezősködött, vajjon hasonlított-e valakihez, akit valaha látott — péld. Hugh-hoz vagy bárki máshoz, kit akármikor ismert, szóval, több ilyes kérdést intézett hozzá, melyeket azonban a lakatos csupán azon szándékának tulajdonítván, hogy figyelmét felköltse s csodálkozásának netáni kifejezésében megakadályozza — csak immel-ámmal felelgetett.

Végre befordultak azon utca sarkán, melyben ama ház állott s itt Haredale kiszállván, a kocsit elküldé.

„Ha látni kívánja, hogy biztosan el vagyok-e szól-lásolva, meggyőződhetik felőle“, szólt, borús mosolylyal fordulva a lakatoshoz.

Gábor, aki előtt minden eddigi csodás eset semmi sem volt ehez képest, a szűk járdán némán követte őt.

Mikor az ajtóhoz értek, Haredale egy magánál tartott kulccsal óvatosan kinyitá, Varden után becsukta s mindketten a legmélyebb sötétségben maradtak.

A földszinti szobáig tapogatózva keresték utjokat. Itt Haredale tüzet ütött ki s egy e célra magával hozott kézi-gyertyát meggyújtott. Csak mikor a láng képébe világolt, láthatá a lakatos, mily fakó, halvány és menynyire megváltozott színében. Elkallott, vézna volt és külseje tökéletesen megfelelt az utközben mondottak tartalmának. Gábor, a mondottak után, nem valami természetellenes sugallatból akarta szemének kifejezését vizsgán megügyelni. Az azonban annyira higgadt és józan volt, hogy e pillanatnyi gyanujától megszégyenülten, szemét lesüté, mikor Haredale rá tekintett, mintha attól félne, hogy gondolatjainak árulóivá lesznek.

„Be akarja járni a házat?“ szolt Haredale, egy pillantással az ablakra, melynek rongált táblái még mindig be voltak csukva és reteszelve. „Feleljen halkan.“

A helyiségen olyan szomorú kifejezés vonult el, hogy bajos lett volna másképen válaszolni.

Gábor „igent“ suttogott s vezetőjét az emeletre követé.

Minden azon rendben volt, melyben utoljára látták. A friss levegő kizártától oly fülledtség uralkodott s mindenben oly gyászos és fojtó valami ült, mintha maga a némaság is a hosszú fogságban elkomorult volna. Az ágyak s ablakok szegényes függönyei lehullóban voltak, málló redőikön vastagon ült a por és a pallót, mennyezetet, falakat, mindent átvert a nyirok. A deszkák megrecsegték lépteik alatt, mintha zokon vennék a szokatlan háborgatást; a száz meg száz pók, a gyertyának hatásától bénultan, számtalan lábaik működését a falakon megszünteté, vagy mintegy élettelenül a földre hulladozott; a

furdancs hangosan kopogott és az egerek és patkányok fürge lábai zörögtek a pallózat alatt.

Mikor a roncsolt butorokra tekintének, különös érzéssel tapasztalák, mily élénken emlékezteték azokra, kiknek tulajdonát képezék s kiket ők oly jól ismertek. Griff újra a magas támlaszéken látszott állongani; Barnaby megint az ő kedves helyén guggolt a tűz mellett; az anya régi helyén ült, Barnabyn csüggő tekintettel épen úgy, mint hajdan. Sőt mikor még el is tudák a tárgyakat azon tüneményektől választani, melyeket földidézték, az utóbbiak szemök előtt ugyan elfoszlottak, de mégis közelökben lappangtak s aztán úgy tetszék, mintha alakjaikban ott lesködnének minden benyilóban, minden ajtó mögött, készen kilépni bármikor s őket jól ismert hangjukon megszólítani.

Lementek ismét azon szobába, melyet elhagytak. Haredale úr leoldá kardját és az asztalra tevé egy pár zsebpisztolylyal s aztán tudtára adá a lakatosnak, hogy az ajtóig ki fog neki világitani.

„Hanem, uram, ez szomorú egy hely“, mond Gábor tétovázva, „virasztásában nem osztozhatnék valaki?“

Haredale fejét rázta s oly határozottan fejezé ki azon akaratát, hogy magára kíván maradni, hogy Gábor egy szóval sem mondhatott többet. A következő percben a lakatos már az utcán állt, honnan észre vehette, hogy a gyertya még egyszer az emeletre vitetik s onnan csakhamar az alsó szobába visszatérve, a redőnyök hasadékein át fényesen kiviláglott.

Ha valaha embernek esze a csodálkozástól elállott, úgy bizonyára a lakatos járt így ez éjjel. Még mikor kedélyes tüze mellett otthonn ült is, háló-süvegében, ujjasában, szemközt Vardennéval, oldalán meg Dollyval, ki fölötte csábító pongyolában haját fodrozgatá s oly éde-

sen mosolygott, mintha világeletében sem sirt, de egyáltalán sirni nem is tudott volna — még mikor Toby mellette állt is és a pipa szájában füstölgött és Miggs (no de ez talán nem sokat jelent) a háttérben bóbiskolt — még akkor sem tudott ámulatából és kedvetlenségéből magához térni. Sőt még álmában is ott látta Haredalet — halaványan és megviselten — amint a magányos házban minden neszre fülel és a gyertyafény a hasadékokon át fénylik — míg a napvilág elhalványítja és magányos virasztását megszakitja.

Negyvenharmadik fejezet.

Másnap reggel sem könnyebbült meg a lakatos lelke — sem harmadnap, negyednap, de még sok más nap reggelén sem. Az est beálltakor gyakran ment abba az utcába és figyelte meg a jól ismert házat és az a magányos gyertyafény mindegyre ott pislogott az ablak repedésein keresztül, az épületben pedig minden csendes volt és nesztelen és szomorú, miként a sirban. Nem akarván Haredale úr hajlamát — egyenes meghagyásának megszegése által kockáztatni, soha sem merte az ajtót megkocogtatni vagy jelenlétét bármi uton elárulni. De valahányszor érdekeltsége és kánditása e helyre vonzák — ami nem ritkán történt — a világ mindig ott pislogott.

Ha tudta volna is azt, ami odabenn végbe ment, mégsem találta volna meg a rejtélyes virasztás kulcsát. Szürkületkor Haredale úr bezárkózott s reggel kijött. Egyetlen éjet sem mulasztott, mindig egyedül jött-ment,

és eljárását soha a legkisebb tekintetben sem módosítá.

Virasztott pedig a következőképen. A sötét beálltával úgy lépett a házba, mint mikor azt a lakatos társaságában tevé, gyertyát gyújtott, végig haladt a szobákon és szorosán megvizsgált mindent. Aztán a földszinti szobába visszatérván, kardját s pisztolyait az asztalra tevé és ott elült reggelig.

Rendesen könyvet hozott magával s gyakran igyekezett olvasni, de soha öt percig sem tudta szemét vagy gondolatait rá irányozni. A legkisebb zaj kívülről megüté fülét, a járdán felhangzó egyetlen lépés mintha szívét megdobogtatta volna.

A magány hosszú óráin át azonban nem volt minden frissítő nélkül, mert rendszeren vajás kenyeret sódorrall hozott magával s egy kis palack bort. Az utóbbit sok vízzel szokta fölereszteni és fölötte lázasan hevenyén üríté ki, mintha torka kiszáradt volna, de böjtjét alig szakítá meg egy darabka kenyérrel is.

Ha álmának s kényelmének ez önkénytes fölálldozása — amint a lakatos a körülmények kellő meghányása után elgondolni hajlandó volt — babonás várakozásból eredt egy álomnak vagy látásnak teljesültére, mely amaz annyi éves töprengéseit okozott eseménynyel állott összeköttetésben, s ha valami szellemlátogatót várt, mely akkor bolyong a földön, mikor mások alszanak, úgy meg kell vallani, hogy a félelem vagy habozás legkisebb jelét sem árulta el. Komor vonásai a leghajthatlanabb elhatározásról tanuskodtak; redős szemöldei és összeszorított ajkai mély és megüllepedett szándékot árultak el, s mikor valami neszre fölszökött és fülelt, az nem a félelem, hanem a remény várakozása volt s midőn ilyenkor kardját felkapta, mintha a rég várt óra

elkövetkezett volna, összeszorított ököllel tartá azt kezében s csillogó szemmel és sovár tekintettel hallgatózott, míg a zaj végképen elhalt.

E csalódások egymást követték ugyan, mert majdnem minden neszre ismétlődtek, hanem állhatatossága mégsem rendült meg. Azért mégis éjenként ott volt őrhelyén ugyanazon komor és éber őrszem s az éj eleltűnt s a reggel fel-felviradt és ő virasztását kénytelen volt meg-megujítani.

Igy folyt ez hetekig. Vauxhallban lakást bérelt ki, ahol napjait tölté s magát kipihente s ha a dagály kedvező volt, innen vizen ment Westminsterből a londoni hidig, hogy a nyüzsgő utcákat kerülhesse.

Egy este, valamivel szürkület után, ismét megszkott utját folytatá a Temse partján, hogy a Westminster palota csarnokán át az udvarra érve ott, mint rendesen, London Bridge-ig hajóra szálljon. Meglehetősen nagy tömeg sereglett össze a parlamenti épület körül, a ki- s bemenő tagokat nézegetve és nagy zajjal ellen- s rokonszenves tüntetésekkel kísérve őket, ismert politikai elveik szerint. A tömegben áthaladva, egyszer-kétszer a „le a pápasággal“ kiáltás is megüté fülét, mely jelszó akkortájt a legtöbb ember előtt igen ismerős vala, hanem nagy figyelemre nem méltatá, s minthogy észrevette, hogy a lézengők a nép aljából valók, rájuk sem hederve, a legnagyobb egykedvűséggel haladt tovább.

Westminster csarnokában apró csoportok állongtak, melyeknek tagjai közül némelyek a szép mennyezetre néztek föl vagy az alkonyuló nap fényére, melynek sugarai a keskeny ablakokon át rézsut ömlöttek be s lassanként elhalványodván, az alanti sötétben elenyésztek. Mások meg: lármás járó-kelek, dolgukról hazatérő munkások és egyéb népek gyorsan siettek át, szavukkal föl-

verve a visszhangot, s a távolban levő kis ajtót elhomályosítva, mikor alakjaik túlhan az utcára távoztak. Voltak olyak is, kik politikai vagy magánügyekről társalogván, heves szóváltásban járkáltak föl-alá, szemlesütve és egész maguktartásával elárulva, hogy tetőtől talpig fülelnek. Emitt egy tucat civódó suhanc valóságos Bábelt rögtönöz; amott egy félpap — félkoldus sétál egyedül, öltözkében s tekintetében éhséget s nyomort mutatva; mellette egy lótó-inas szalad el, ki kosarát lóbázva éles füttyeivel a tetőt leszedni látszik, mialatt egy figyelmesb iskolás diák játékközben zsebre rakja labdáját, mert észreveszi a pedellus ögyelgő alakját. Az est azon órájában történt ez, mikor szemedet egy percre becsukva, azt hiszed, hogy egész egy órának sötétségét szedted abban össze. A simára kopott, poros lábak nyomával ellepett kövezet, fel a falakig még egyre visszhangzott lábak csoszogásától és kocogásától — s ehangozat csak néha fojtá el egy-egy a közelben becsapott kapunak menykőcsapása, mely aztán elmorajló dörgésével minden egyéb zajt magába fulasztott.

Haredale, aki csak a legközelebbi csoportokat s azokat is csupán oly futólagos pillantásra méltatá, mely gondolatjainak elportyázásáról nyilván tanuskodék, már majdnem a csarnok végére ért, midőn figyelmét két előtte álló alak felkölté. Egyikök — egy diszes öltözkű úr — kezében pálcát viselt, melyet ögyelgésében megmegpörgetett, míg a másiknak alázatos, csuszó-mászó, simulékony alakja a diszes úr szavaira figyelt — közbe-közbe maga is egy szerény megjegyzést tevén — s füleig felvont vállal, hunnyi módon kezét dörzsölve, egy egy fejbőlintással válaszolt, mely a helyeslő biccentés és tiszteletteljes hajlongás közt középütt állott.

A pár megjelenésében valami különösen feltűnő nem volt ugyan, mert a diszes ruha és pálcá — vagy épenséggel a hivatalos arany meg ezüst bot — előtt hajladozó szolgáltság eléggé közönséges tünemény, de volt valami mind a szép öltözkű uron, mind a másikon, ami Haredalet kellemetlenül érinté. Habozva megállt s utjáról letérve, félre állt volna, ha ugyane pillanatban a másik kettő egyszerre csak nem fordul vele szembe s mielőtt még kitérhetett volna, belé nem ütődik.

A pálcás úr megemelő kalapját s épen mentegőzni készült, mit Haredale szint oly gyorsan elfogadván, már el akart sietni, midőn amaz hirtelen megállva, elkiáltá magát: „Haredale! teringettét, ez mégis különös!”

„Ugy van — ez“, viszonzá amaz türelmetlenül.

„Drága barátom“, kiáltott a másik, őt tartóztatva, „miért sietünk annyira? A régi ismeretség nevében szenteljen nekem egy pillanatot.“

„Sietős utam van“, mond Haredale. „E találkozásra egyikünk sem gondolt, hadd legyen az a lehetőleg legkurtább. Jó éjt.“

„Pfui, pfui!“ viszonzá Sir John (mert ő volt a pálcás úr), „milyen egyenes viselet! Épen önről volt szó. Nevét említém, tán hallotta is. Nem? Sajnálom. Valóban sajnálom. — Ön ismeri e barátunkat, Haredale? No, ez valóban különös találkozás.“

A „barátunk“ nem legjobban érezheté magát, mert ugyancsak nyomkodta Sir John karját és sok egyéb jelentős módon iparkodott tudtára adni, hogy a bemutatást szívesen kerülné. Miután azonban annak elmaradása nem állott Sir John tervében, ő e csöndes figyelmezte-

téseket nem látszott megérteni, s beszédközben kezével feléje mutatott, hogy annál jobban észre vétessék.

A barát eszerint nem tehetett egyebet, mint hogy a legnyájasb mosolylyal s egy kiengesztelő bókkal fogadá Haredalet, mikor ez ránézett. Látván, hogy fölismeretik, kezét ügyetlen módon a legnagyobb zavarral kinyújtá és zavarát az üdvözetnek megvető visszautasítása legkevésbé sem enyhíté.

„Gashford úr“, mond Haredale hidegen, „a dolog tehát úgy áll, mint hallám, ön a sötétségből világosságra jött s most gyűlöli azokat, kiknek hitét előbb vallotta volt. Ön mindenesetre becsületére fog válni akármily ügynek. Én sok szerencsét kívánok az ön megnyeréséért annak, melyhez most csatlakozott.“

A titkár kezét dörzsölve hajlongott, mintha ellenfelét önmegalázásával akarná lefegyverezni. Sir John a legpompásabb kedvvel újra elkiáltá magát, hogy: „Mily csodálatos egy találkozás!“ és szokásos önuralmával egyet szippantott.

„Haredale úr“, szól Gashford, loppal föltekintve és szemét lesütve, midőn a másik merő pillantásával találkozott, „ön bizonyára sokkal lelkiösmeretesb, becsületesb és férfiasb, semhogy méltatlan indokokat tulajdonítson a tisztességes véleményváltozásnak, még ha kételkedést árulna is el az ön véleményében. Haredale úr sokkal igazságosb, nagylelkűbb, erkölcsi nézleteiben tisztánlátóbb, semhogy —“

„Ugy van, uram“, válaszolt ő csipős mosolylyal, miután a titkár egyszerre elhallgatott. „Mit akart ön mondani?“

Gashford alázatosan vállat vont s szemét újra lesütve, hallgatott.

„Lássuk csak —“, vágott közbe Sir John e fordulatnál, „lássuk csak egy percre e találkozásnak figyelemre méltó jellegét. Drága barátom, Haredale, bocsásson meg, ha azt gondolom, hogy ön nincs annak sajátosságától kellőleg áthatva. Ime itt áll együtt Westminster Hallban — minden előzetes megbeszélés s kicsinálás nélkül, három régi tantárs — három növendéke Saint Omers egyik igen szomorú és komor intézetének, ahová önöket iskolába hozták, miután mint katolikusokat szükségképen Anglián kívül kelle neveltetniök, engem pedig — egy akkortájt reménydús ifjú protestáns — francia szóra küldtek, hogy egy született párisitól nyerjek oktatást.“

„Vegye még az eset különösségéhez azt is“, mond Haredale, „hogy e reménydús protestánsok, azaz önök közül némelyek itt ez épületben szövetkeztek: megfosztani minket azon hallatlan és képzelhetlen kiváltságtól, hogy fiainkat ez országban taníthassuk írni s olvasni — ebben az országban, melynek szolgálatába sorainkból évenként ezren lépnek, s melynek szabadságaért seregesen áldozzuk életünket messze — messze földeken. S vegye továbbá hozzá még azt, hogy önök közül ismét mások — pedig mint hallom, sok ezren, ezen Gashfordtól arra ösztököltetnek, hogy minket nem is emberszámba vegyenek, hanem csak farkasoknak vagy egyéb vadállatnak tekintsenek. Vegye még hozzá azt, hogy ez az ember a társadalomban él, fényes nappal az utcákon jár — sőt mondhatnám, hogy fenhordott fejjel jár, hanem hisz ő nem szokta fejét fenn hordani — s akkor e találkozást különösnek, csakugyan igen különösnek fogja tartani.“

„Ó, ön tulszigoruan itéli meg barátunkat“, viszonzá Sir John megnyerő mosolylyal. „Valóban tulszigoruan itéli meg.“

„Csak hadd tegye Sir John“, mond Gashford, keztyűit dörzsölve, „csak hadd tegye. Részemről nem vetek ellen semmit. Az ön jó véleménye annyira megtisztel, hogy Haredale urét nélkülözhetem. Haredale a büntető törvényektől szenved s én nem várhatok tőle kedvezést.“

„Ön annyira bírja jó véleményemet“, viszonzá Haredale úr, a társalgásban részvevő harmadikra keserű pillantást vetve, „hogy lelkemből örvendek, önt ily jó társaságban láthatni. Önök magukban foglalják nagy Egyesületük szellemét.“

„No lám, mennyire csalódik ön“, mond Sir John legjóakaróbb hangján. „Ön valóban csalódik, ami ily pontos és rendes embernél, mint ön, figyelemre méltó körülmény. Én nem tartozom ezen testülethez. Én rendkívül tisztelem tagjait, de nem tartozom közéjük, noha minden bizonynyal az önök egyenjogusításának egyik legbuzgóbb ellene vagyok. Kötelességem annak lennem. E boldogtalan kötelesség sok küzdelembe kerül. — Parancsol egy szippantást? Ha nincs kifogása egy csipetnyi pompás burnót ellen, szagát igen felségesnek fogja találni.“

„Bocsánat, uram“, mond Haredale, az ajánlatot egy kézmozdulattal elutasítva, „hogy önt azon szerény eszközök közé soroltam, melyek nyilvánosan szerepelvén, mindenkitől észre vehetők. Elméjének nagyobb igazságot kell vala szolgáltatnom. Oly tehetségek, mint ön, titokban s biztonságban működnek és a veszélyes helyeket együgyűbbeknek hagyják.“

„Sohse mentegetőzzék“, felelt Sir John édeskésen, „régí barátok közt, mint amilyenek mi is vagyunk — őszinteségnek kell uralkodnia, különben bele ütött az isten nyíla az egész viszonyba.“

Gashford, ki ez egész idő alatt igen nyugtalankodott, azonban egy izben sem tekintett volna föl, most Sir Johnhoz fordult s bátorzkodott olyasmit motyogni, hogy távoznia kell, különben Mylordot váratni fogná.

„Ne háboríttassa magát“, mond Mr. Haredale, „én ugyis megyek s önök megszabadulnak tőlem.“

És csakugyan minden további teketória nélkül ezt akarta tenni, midőn a csarnok tulsó végéről hallatszójaj és zúgás megállítá s oda tekintvén, lord George Gordont pillantá meg, aki egy néptömeg kíséretében feléjük közeledett.

Két társának arcában egy diadalmas — bár különböző jelentőségű — tekintet villant föl, mely azon természetes elhatározást költé Haredale bensejében, hogy e népvezér elől ne tágitson, hanem várja be, míg mellette elhaladt. Ugy felágaskodott, amint csak lehetséges volt s két kezét hátra tevén, büszkén s komoran nézett maga elé, mialatt lord George Gordon a tolongásban csak lassan haladt azon hely felé, hol a kis csoport állott.

E pillanatban hagyá el az alsóházat s onnan egyenesen le a csarnokba jött, mint rendesen hireket hozván, hogy mit beszéltek ott ez este a pápisták ügyében, mily kérvények nyújtattak be érdekükben, ki támogatta azokat, mikor fog az ő törvényjavaslatuk előterjesztetni s mikor lesz tanácsos a protestáns tömeges kérvényt beadatni. Mindezt a környékező sokaságnak nagy hangon és esetlen taglejtések kíséretében adta elő. A legközelebb állók egymás közt meg-megmagyarázták a

dolgokat, morogtak és fenyegetőztek; a külebbállók „csönd“-et és „hátrább“-at kiabáltak vagy a többinek rohanva, a helyeket erőszakosan fölcserélni iparkodtak s így haladtak tovább rendetlenül és zavarosan, mint az csoportosulásoknál rendesen történni szokott.

Közelébe érve azon helynek, hol a titkár, Sir John és Haredale állottak, lord George megfordult és néhány erőszakolt és összefüggetlen megjegyzés után, azon örökös kivánsággal végezte szónoklatát, hogy éljenezzek meg háromszor az ügy sikerét. Amíg e három éljentegetverő zajjal elkurjanták, a lord kibontakozván a tolongásból Gashford oldalára állt. Miután a tömeg mind a titkárt, mind Sir Johnt jól ismerte, kissé hátra vonult s a kis csoport négy tagját magukra hagyá.

„Lord George, ez Haredale úr“, szólott Sir John Chester, észre véve, hogy Gordon a másikat fürkészve vizsgálja. „Fájdalom, katolikus nemes ember — fájdalom, pápista — hanem különben igen tisztelt ismerőm. Gashford is ösmeri. Drága Haredale, ez lord George Gordon.“

„Ő lordságát személyesen nem is ösmerve, tudhatam volna ezt“, mond Haredale. „Akarom hinni, hogy Angliában csak egyetlen úr van, ki egy tudatlan s felzaklatott tömegnek szólva — ő felsége alattvalóinak egy nagy számáról oly bántólag nyilatkoznék, mint azt ő lordsága ajkairól imént hallhatám. Szégyelje magát, mylord, szégyelje magát!“

„Én nem beszélhetek önnel“, felelt lord George hangosan, nagy felindulással és zavarral hadonázva, „köztünk semmi sem közös.“

„Ellenkezőleg — sok — nagyon sok közös mi köztünk; közös mindaz, amit a Mindenható nekünk adott“, szólott Haredale, „s a közös keresztényi szeretet,

mylord — nem akarom mondani, hogy a közös józanész és illemtudás — megtanithatná önt, ez üzelmek elejét venni. Ha azon emberek akármelyike fegyvert hordana kezében — amint már képzeletében azt hordja — nem hagynám el e helyet, anélkül, hogy szemébe ne mondanám önnek, mennyire meggyalázza ön állását.“

„Nem hallom önt, uram“, felelt a lord az előbbi módon, „nem hallhatom önt. Nekem mindegy, akármit mondjon. Ne válaszoljon, Gashford“, (mert a titkár úgy tőn, mintha felelni akarna), „bálványimádókkal nem tartanak fenn semmiféle közösséget.“

Ezt mondván, Sir Johnra tekintett, aki két kezét fölemelé és szemöldeit fölráncolá, mintegy sajnálatát fejezve ki Haredale mérséketlen viselete fölött s bámulában mosolyogva a tömegen s annak vezérén.

„Ő válaszoljon?“ kiálta Haredale. „Nézzen ide, mylord. Ismeri ez embert?“

Lord George válasz helyett görnyedő titkárának vállára tévé kezét s bizalmasan tekintte rá.

„Ő válaszoljon“, mond Haredale, Gashfordot tetőtől talpig végigmérve, „ő — ki gyermekkorában tolvaj volt s azóta mindeddig szolgál, álnok és alattomos maradt; ő, ki egész életén át csuszott és mászott, megsebezve azon kezeket, amelyeket megnyalt, s megharapva, akiknek hizelgett: ez a sykofans, ki soha sem ismeré, mi a becsület, igazság vagy bátorság; ki jóltevőjének leányát megbecsteleníté s nőül vevé, hogy szívét kegyetlen csapásokkal megtörje; e teremtés, mely konyhák ablakai alatt nyöszörgött a maradék ételért és kápolnáink ajtajában egy félpennyért koldult; ez a hittedjesztő, kinek gyöngéd lelkiösmerete nem viselheté el azon oltárokat, melyek előtt bűnös élete lelepleztetett! — Ismeri ez embert, mylord?“

„Ó, ön csakugyan — nagyon, de nagyon szigorun ítéli meg barátunkat!“ kiálta fel Sir John.

„Hadd folytassa Haredale úr“, mond Gashford, ki-nek beteges arcán e beszéd alatt a veriték kiütvén, most nagy cseppekben gyöngyözött alá. „Én nem gondolok vele, Sir John. Ép oly kevésbé törődöm azzal, amit mond, mint mylord. Ha ő mylordot úgy ócsárolhatá — mint ön előbb hallhatá, mylord — hogy remélhetnék megszabadulni én?“

„Nem elegendő-e, mylord“, folytató Haredale, „hogyan én, ki vagyok oly nemes ember, mint ön, tulajdon birtokomat csak egy csselfogással tarthatom meg, melyet maga az állam is épen e törvény tulszigora miatt, elnéz; nem elegendő-e, hogy mi ifjuságunkat sem taníthatjuk az iskolákban a jó s rossz közti különbség megismerésére; szükséges-e még, hogy ily emberek adogassanak föl és vágjanak dohányt a hátunkon? Ez az ember süti az önök „le a pápasággal“ jelszavára az illő bélyeget. Szégyen — gyalázat!“

A meghökkent lord a fönnebbi rajz alatt nem egyszer nézett Sir John Chesterre, mintha ki akarná belőle venni, hogy van-e valami igaz a Gashfordról mondottakban és Sir John mindannyiszor világosan felelt egy-egy pillantás vagy vállvonás kíséretében, hogy: „jó isten, dehogya!“

A lord tehát ugyan oly fenszóval és ugyan oly különös módon, mint az előbb, megszólalt: „Uram, nekem semmiféle válaszem sincsen és én mitsem akarok hallani. Kérem, ne tolja fel továbbá is társaságát s kíméljen meg e személyes támadásoktól. Biztosítom önt, hogy semmiféle ostrom sem fog engem azon utról leterelni, melyen hazámnak és földieimnek szolgálhatok, eredjenek e rohamok akár a pápa emissariusaitól, akár nem. Kövessen, Gashford!“

Ezalatt néhány lépést tőnek s most a csarnok ajtajában álltak, melyen át együtt távoztak. Haredale búcsúszó nélkül a Temsepart közeli lépcsői felé haladt s megszólítá az egyetlen ott levő csolnakost.

Hanem a sokaság — melyből a legközelebb állók lord George Gordon minden szavát meghallák s kik közt csakhamar szájról szájra járt, hogy az idegen egy pápista, aki a lordot a nép ügyének védelmeért legyalázza — most rendetlenül tódult kifelé s a lordot, titkárát és Sir Johnt maga elé tolván, úgy, hogy ők látszóttak a tömeget vezetni, a lépcsőig nyomult, hol Haredale várakozott, míg a csolnakos felkészül. Itt aztán a tömeg megállt úgy, hogy közte s Haredale közt csak egy kis tisztás maradt.

Tétlenül állt ott, de zajongva. Mindenekelőtt zagyva morgás keletkezett a sokaságban, azt csakhamar egykét piszsz követé, mely fokonyként valóságos viharra dagadt. Egy hang elrikoltá magát: „le a pápistákkal!“ Ez általános éljenzést költött, de semmi mást. Rövid szünet után egy ember azt kiáltá, hogy: „kövezzük meg“, egy másik: „dobjuk a vízbe“, s egy harmadik harsányan: „le a pápasággal!“ E kedvenc kiáltást a többi visszhangoztatá s a körülbelül 200 főre rugó szedettvedett nép általános ujjongásba tört ki.

Haredale nyugodtan állott a lépcsők párkányán e tüntetésig és csak aztán haladt lassu léptekkel lefelé. Már a ladik közelébe ért, midőn Gashford — mintegy akaratlanul megfordult s közvetlenül rá egy kéz a tömegből egy nehéz követ dobott feléje, mely őt fejen találva, úgy elkábitá, mintha ittas volna.

A sebből vér bugygyant ki, mely kabátjára csorgott. Ő pedig oly dühhel és bőszzszel, mely az egész

tömeget meghátráltatá, a lépcsőkön felrohanva, kiáltá: „Ki tette ezt? Hadd látom azt, aki megdobott!”

Egy lélek sem moccant, kivéve néhányát leghátul, akik elsompolyodva az utca másik oldalára osontak s onnan közönyös nézőkként maradtak a jelenet tanúi.

„Ki tette ezt?” ismétlé Haredale. „Hol van az, aki tette? Te voltál-e az, kutya? Ó tudom, ha nem is a kezdetől, de a te fejedből eredt.”

S e szavakkal Gashfordra vetve magát, földhöz vágta, mire a tömegben mozgás keletkezett s néhányan rá tették kezüket, de ő kardját hirtelen kirántá hüvelyéből, s erre a támadók ismét meghököltek.

„Mylord — Sir John —”, kiálta Haredale — „huzzon kardot egyikök — önök felelősek e gyalázatosságért, s én feleletre vonom. Ki kard! ha nemes emberek.”

Fegyverének lapjával Sir Johnt mellbe ütö s égő arccal, lángoló szemmel állásba helyezé magát — egymaga annyi ellen.

Egy pillanatig — a képzelhetőleg legrövidebb ideig Sir John édes arcán oly kifejezés csillant végig, melyhez hasonlót rajta soha senki nem észlelhetett. De már a következő pillanatban előre lépett, egyik kezét Haredale karjára tévé, mialatt a másikkal a tömeget iparkodott lecsillapítani.

„Drága barátom — jó Haredale — önt a szenvedély megvakítá — ez ugyan természetes, nagyon természetes — hanem meg kellene különböztetnie barátait elleneitől.”

„Ismerem valamennyiöket, uram, s jól meg tudom különböztetni”, viszonzá ő még egyre vak dühhel. „Sir John — Mylord! hallják-e szavamat? Gyávák-e önök?”

„Sohse törődjön azzal”, mond egy ember, aki hozzá utat tört magának s most a lépcsőkön barátságos erő-

szakkal letuszkolá. „Sohse törődjön azzal. Az isten szerelmére távozzék. Mit tehet ön ennyi ellen? S a másik utcában még egyszer annyian vannak, akik azonnal befordulnak a sarkon —“ (midőn e szót kiejtő, már csakugyan a part felé kezdtek özönlenni) — „ön már az első összecsapásnál elszédülne attól a dobástól. Siessen, különben szavamra mondom, jobban ellátják itten, mintha e tömegben minden férfi asszony s minden asszony egy-egy Véres Mary volna. Gyorsan el, uram — amily gyorsan csak lehet.“

Haredale bágyadni s gyöngülni érezvén magát, belátta milyen helyes e tanács, és ismeretlen barátjának támogatása mellett a lépcsőkön lefelé haladt. John Grueby (ő volt a jó barát) besegíté őt a ladikba s vagy 30 lépcsőnyire belendítvén azt az árba, a hajósnak lelkére kötő, hogy huzza meg lapátját, mint igaz angol. Aztán a lépcsőkön oly nyugodtan haladt föl, mintha csak most kötött volna ki.

A tömeg előbb ugyan némi hajlamot mutatott e beavatkozást megtorolni, miután azonban John igen higgadt és erős férfinak látszott és lord George bér ruháját viselte, meggondolták magukat és megelégedtek azzal, hogy egész zápor apró követ hajigáltak a csolnak után, melyek azonban ártalmatlanul a vízbe potyogtak, mert a hajó akkor már a hid alól kiért s a folyó közepén gyorsan toya illant.

E szórakozás után meg-megdöngeték protestáns módon magánházak ajtait, néhány lámpást eltörtek és egyedülálló csendbiztosokat megtámadtak. Hire menvén azonban, hogy a testőrök egy szakasza küldetett ki utánok, nagy sietséggel kereket oldottak s az utcákról nem sokára eltakarodtak.

Negyvennegyedik fejezet.

A söpredék szétoszolván s falkánként különböző tájakra eltűnedezvén, az utóbbi zavargás színhelyén csak egy ember maradt hátra. Ez ember Gashford, aki letepertetése — de még inkább a szenvedett nyilvános megsegényítés s megbélyegzés által mélyen megsértve, börtörkált fel-alá s átkot lihegve boszut fogadott.

A titkárnak nem szokása dühét csupán szavakban pazarolni el. Mig bőszült haragján e kitörésekkel könnyítet, egyszersmind szemügyre vőn két egyént, kik a testőrök érkeztenek hírére a többiekkel elinalván, azóta visszakullogtak s a holdvilágban, tőle nem messze — beszélgetve sétálgattak.

Gashford nem közeledett hozzájuk, hanem az utca homályos oldalán türelmesen bevárta, mig azok a járkálást megunták és együtt eltávoztak. Aztán bizonyos távolban nyomukban maradt, anélkül mégis, hogy e szándokát vagy személyét észrevétette volna.

Ez emberek a Parliament-utcán végig — sz. Márton és Saint Giles temploma mellett Tottenham-Court-Road felé tartottak, melynek nyugati részén akkor egy Green Lanes-nek nevezett hely vala. Ez egy elhagyott, nem valami keresett darab föld, mely kiszolgál a szabad mezőkre. Nagy pörnyehalmok, mocsárhurral és kákával benőtt posvány, tört sorompók, rég gyújtószertül felhasznált kerítéseknek még fennálló cövekei, melyek kiugró, rozsdás szögekkel fenyegettek minden vigyázatlan sétálót — ezek valának a vidék fővonásai: mig itt-ott egy számár vagy egy karóhoz kötött ló nyomorult eledelt legelvén a sovány, csenevész talajról, az egész jelenetel tökéletes öszhangot képezett s azon gondolatot köl-

tötte, (ha ezt ugyan már maguk a házak nem költötték volna), hogy mily szegény nép lakhatja az itt körülfekvő kalyibákat, s mily botoran vakmerő az a tisztességesen öltözött ember, ki pénzzel zsebében — erre egyedül járkal, ha csak nem déli időben.

A szegénység is, mint a gazdagság, bir a maga szeszélyes kedvtöltéseivel. E kunyhók némelyike tornyokkal volt ellátva, a másikon ál-ablakok voltak a romhatalakra füstve; amannak négy lábnyi magasságu dülékeny tornyán, mely tulajdonkép kéményét képezé, egy óra volt utánozva s elől mindenik birt vagy egy durva ülőhelylyel vagy egy lugassal. A lakosság csonttal, ronggyal, üvegcsereppel, ócska kerekekkel, madarakkal s kutyákkal kereskedett. A kerteket e különféle tárgyak foglalák el és ketreceikben s tartóikban is nemcsak bizonyos épenséggel nem andalító illattal, hanem azon kívül még ordító, ugató s visitó hangokkal is tölték el a levegőt.

E félreeső helyre követé a titkár azon két egyént, kiket folyton szemmel tartott s látta, miként szállásolják el magukat a legsilányabb kalyibák egyikében, mely csak egy szűk szobát tartalmazott. Odakünn várakozott, míg egy zűrhangu dalban egyesült hangjaikról meggyőződött, hogy vigan vannak, aztán egy ingatag hidláson, mely a homlokozaton elfutó árkon át az ajtóhoz vezetett, odáig ment s azt megkopogtatá.

„Gashford úr“, mond látható meglepetéssel azon egyén, ki az ajtót kinyitá. „Ilyen nagy tiszteletre el sem voltam készülve. Tessék belül kerülni — tessék beszélni.“

Gashford minden további meghívás nélkül, kegyes képpel belépett. A rozsdás rostélyon a kandallóban tűz égett, mert az éjjelek a meglehetősen előhaladt kikelet

dacára is, hidegek voltak s a tűz mellett Hugh ült pipával szájában. Dennis egyetlen székét a titkár számára a tűzhely elé helyezé, maga pedig helyet foglalt azon zsámolyon, melyről, a látogatót bebocsátandó, fölkel.

„Mi van készülöben, Gashford úr?“ szól pipájáért nyulva s vendégére átpislogva. „Valami rendelet a főhadiszállásról? Kezdjük már a dolgot? Szóval, mi jót hoz, Gashford úr?“

„Ó dehogy — semmi sincs“, viszonzá a titkár, Hughnak barátságosan intve. „Azonban a jeget megtörtük. Ma egy kis tréfánk volt — nemde Dennis?“

„Nagyon kicsi“, dörmögött a bakó. „Félig sem elég nekem.“

„De már nekem se“, kiáltott Hugh. „Adjon más alkalmat, ahol emberélettel lehet játszani — élettal játszani. Hahaha.“

„Én azt hiszem“, mond a titkár arcának leggonoszabb kifejezésével s legszelidebb hangján, „maguk nem igen szeretnének olymivel foglalkozni, ahol emberhalál eshetnék.“

„Én nem félek“, válaszolt Hugh, „csak a parancsot várom, a többivel nem gondolok, de nem ám.“

„Magam sem“, bögött Dennis.

„Derék fickók!“ mond a titkár oly lelkes hangon, mintha őket a bátorság vagy nagylelkűség valamely szokatlan tettére serkentené. „Vagy igaz!“ — s itt megállt és kezét melengeté, aztán hirtelen föltekinté — „ki dobta ma azt a követ?“

Dennis úr köhögött s fejét csóválta, mintha mondaná: „valóban nagy titok!“ Hugh némán szíttá pipáját.

„Jól volt megdobva“, mond a titkár, kezét újra melengetve. „Szeretném az emberét ismerni.“

„Szeretné?“ szolt Dennis s képébe nézett, hogy megbizonyosodjék, ha komolyan szolt-e. „Szeretné az emberét ösmerni?“

„Csakugyan szeretném“, viszonzá a titkár.

„Akkor hát — áldja meg önt az atya isten“, mond a bakó legrekedtebb vihogásával, mikor pipájával Hughra mutatott, — „itten ül ökelme. Ez az embere. Aki csilaga és kötele van! —“ tevé hozzá sugdosva, midőn a titkárhoz közelebb huzódva, könyökével megböké, „érdekes egy legény ugy-ebár? Ugy kell pórázon tartani, mintha valóságos mészáros kutya volna. Ha én nem állok ma mellette, azt a pápistát okvetlenül a vízbe fojtja és rögtön fölzendíti a népet.“

„S miért ne tettem volna?“ kiáltott Hugh kedvetlenül, mert ez utóbbi észrevételt meghallá. „Minek a dolgot halogatni? Én csak azt mondom, hogy addig verd a vasat, míg meleg.“

„Ej!“ viszonzá Dennis, fejét a szájalom bizonyos nemével, barátjának ifjonti együgyüsege iránt, megrázva, „de föltéve, hogy a vas még nem meleg? Mielőtt rá ütne maga, föl kell a nép vérét lázítani — pezsgésbe kell azt hozni. Ma még nem volt annyira, hogy föl lehetett volna ingerelni. Ha ma rá hagytuk volna, hogy tegyen, amit tetszik, maga a jövődő tréfát rontotta volna el és ügyünket csúffá tette volna.“

„Dennisnek tökéletesen igaza van“, mond Gashford édeskesen. „Ő egészen szabatosan beszél. Dennisnek sok emberismerete van.“

„Sok embert kell ismernem, ha tekintetbe veszem, hányat segitettem már ki ebből az árnyékvilágból“, vihogott a bakó, e szavakat tenyerébe sugva.

A titkár e tréfán akkorát nevetett, hogy Dennis tökéletesen meg lehetett elégedve, s aztán Hugh-hoz for-

dulva, mondá: „Én is osztám Dennis politikáját, amint azt észre veheté. Láthatta péld., hogyan estem le, mikor nekem jött. Nem álltam ellen. Mitsem tettem, hogy kitörést okozzak, nem én!”

„De nem ám, lord Harryra! nem ám“, mond Dennis hangos kacajjal. „Ugy lelapult ön, uram — jobban mondva, lehasalt, hogy! Azt gondoltam magamban, hogy önnek már utolsót konditottak, mert mind e mai napig nem láttam élő embert úgy lehasalni, mint önt, Gashford úr. Fene egy legény az a pápista, akivel nem tanácsos kikötni — a’ már áll.“

Midőn Dennis újból nevetve fakadt és hunyorgó szemét Hughra függeszté, aki hasonlót tőn, a titkár arca méltó előképül szolgálhatott volna az ördög arcképéhez. Hanem mindaddig, míg a kettő újra elkomolyodott, némán ült s aztán körültekintve, megszólalt: „Ez itt igen kellemes hely — oly kellemes, Dennis, hogy hajlandó volnék itt maradni, míg a hazatérés már nem igen lesz bátorságos, ha ő lordsága különös kívánsága folytán nem kellene vele esteliznem s annak már, úgy látom, közeledik az ideje. Egy kis ügyben jöttem — úgy van — egy kis ügyben, amint ön már gyanithatá. Ez az ügy önre nézve igen hizelgő. Ha mi kénytelenek volnánk — s az ember bizony nem tudhatja, mert ez bizonytalan világ“

„Meghiszem, Gashford úr“, vágott közbe komolyan a bakó. „Már csak én is mennyi bizonytalanságot láttam a világi élet dolgában s hány váratlan eseményt tapasztaltam. — Ó, szent atyám!”

S úgy látván, hogy a tárgy kifejezhetlenül terjedelmes, tovább pőfékelt s a folytatást szemével fejezte ki.

„Azt mondtam“, szólott a titkár lassan és nyomatékkal, „hogy senki sem mondhatja meg, mi fog történni a jövőben, s ha mi akaratunk ellen is kénytelenek volnánk erőszakhoz folyamodni, mylord (ki ma kimondhatlanul szenvedett) — ezen Haredale megfenyítésének kellemes munkáját önök vállára rakja, kiket én neki, mint megbízható s minden kétségen s gyanun felül álló férfiakat ajánlék. Önök vele s tulajdonával szabad tetszésök szerint bánhatnak, föltéve, hogy kegyelmet, irgalmat nem mutatnak és házának nem hagyják két gerendáját sem azon helyen, hová azt az ács rakta volt. Kipusztíthatják, felgyújthatják, tetszésök szerint járhatnak el ellene, hanem le kell omlania — hasonlóvá kell tenni a föld színével, hogy ő és övéi hajléktalanokká legyenek, mint az ujonszülött csecsemők, kiket anyáik kitétek. Nos, megértettek?“ mond Gashford megállva és két kezét összeszorítva.

„Ha megértettük-e?“ kiáltott Hugh. „Hiszen elég világosan beszél. Csakhogy már sor került valami bátor munkára is.“

„Tudtam, hogy ön szívesen egyez belé“, szólott Gashford, kezét megszorítva, „mindjárt gondoltam, hogy úgy lesz. Jó éjt. Sohse keljen föl, Dennis, megtelelem én a magam útját. Ügyeim tán még máskor is ide hoznak s akkor kellemes, ha az ember jöhet mehet, anélkül, hogy háborgasson. Majd rá akadok az utra. Jó éjt.“

A titkár eltűnt. Az ajtót maga mögött betette. A két visszamaradt helyeslő bólogatással tekintett egymásra. Dennis a tüzet piszkálta.

„Ennek legalább formája van“, szólott a bakó.

„Mindenesetre, egészen inyemre való munka“, kiáltott Hugh.

„Azt hallottam Gashford urról“, szolt a bakó tüdőve, „hogya csodás emlékező tehetsége és roppant kitartása van — hogy soha nem felejt és soha nem bocsát meg semmit. — Ígyunk az egészségére!“

Hugh ráállt s most nem öntött italából semmit a pallóra, hanem mint inyök szerinti embert, a titkárt egész pohárral élteté.

Negyvenötödik fejezet.

Mig így a leggonoszabb emberek leggonoszb szenvedélyei sötétben működtek s a vallásnak a leggyalázatosb bűnök eltakarására szánt leple — szemfödőjévé volt válandó mindennek, ami az emberi társadalomban jó és békés, oly körülmény adta elő magát, mely még egyszer megváltoztatá két személynek állapotát, kiktől e történet régóta megvált s kikhez ujra vissza kell térnie.

Egy kis angol városban, melynek lakosai kézimunkával tarták fenn magukat, szalmát kikészítve és zsinórokká fonva azok számára, kik ez anyagból kalapokat s egyéb öltöny-cikkeket csináltak — álnév alatt megvölva és csöndes szegénységben, mely sem változást, sem szórakozást, de még kevés gondot is ösmert a napról napra való kenyérkereset nagy munkáján kívül — lakott édes anyjával Barnaby. Szegényes gunyhójukat nem érinté idegennek lába, mióta most éve menhelyet találtak födele alatt. Ép oly kevésbé érintkeztek s közlekedtek az egész idő alatt azon régi világgal, mely elől menekültek. Az özvegy egyetlen gondolata volt, csöndesen élni s munkáját, életét szentelhetni boldogtalan

fiának. Ha a boldogság osztályrészét mondható annak, ki egy titkos bánat áldozata, akkor a nő most boldog volt. Csöndes örömeinek kis köre nyugalomból, lemondásból s végtelen szeretetből állt az iránt, kinek rá anynyira szüksége volt s míg ez a kis kör épen maradt, a nő is meg volt elégedve.

Barnabyt illetőleg, az eltűnt idő viharként mult el fölötte. Évek nappalai sem áraszták az észnek fényesb sugarait elméjére és hosszú, sötét éjét nem váltá fel a hajnal. Ott ült az istenadta néha naphosszat édes anyjával egy alacsony ülőkén a tűz mellett vagy a kunyhó ajtajában, serényen dolgozva (mert megtanulta azon munkát, melyet anyja folytatott) és hallgatózva a mesékre, melyeket az özvegy eszközökül használt fel, hogy folyton szeme előtt maradjon. E regékre nézve nem birt emlékező tehetséggel, a tegnapi mese holnap már ujnak tetszik, de egy pillanatra mégis igen szerette s ha szélye engedé, türelmesen benn is maradt a szobában, úgy hallgatva a történetkéket, mint egy kis gyerek és kedvvel dolgozva napköltétől napestig.

Máskor — s ilyenkor kevés keresetéből alig telt a legdurvább étkezésre is — elkóborgott pitymallattól mindaddig, míg a szürkület éjjelre hajlott. A lakosok között még a gyermekek sem igen értek rá — tétlenül lődörögni s azért magafajta társsal nem is birt. Egy légióból sem került volna ki ember, aki e kószálásain vele lépést tarthatott volna, hanem voltak a szomszédoknak csavargó kutyáik, melyek a célnak ép úgy megfeleltek. Kettejükkel, hármukkal — néha egész fél-tucat nyomában ugató állattal kuncsorgott el hosszú barangolásain, melyek egész napját igénybe vevék s bár este hazajövet e kutyák sebes lábbal fáradtan sántikáltak, Barnaby már napköltekor talpon állt s az osztály

nehány más képviselőjével ismét elkóborolt, melyekkel aztán hasonló állapotban szokott visszatérni. Mindezen utazásokon Griff, gazdája hátán a kis kosárban, a társaság rendes tagjai közé tartozott s ha szép időben s jó kedvvel keltek utra, nem ugatott egy kutya sem oly hangosan, mint ökelme.

Ez utakon eléggé egyszerűen szórakoztak. Ebédjük kiállt egy darab kenyérből és szelet husból, vizet a csörgeteg vagy élőkut adott hozzá. Barnaby azzal mulatott, hogy járt, rohant s ugrált, míg teljesen el nem fáradt, aztán a hosszú fűbe heverészett vagy a búzaföldbe vagy egy nagy fa árnyékába s nézegette a világos felhőket, amint az ég kék színén tova szállongnak és hallgatá a pacsirta andalító énekét. Aztán ott kínálkoztak a rét vad virágai, a lángpiros pipacs, a kedves jácint, a kikircs s a rózsa, ott kelle megügyelni a madarakat, halakat, hangyát, férget, nyulat és tengeri nyulat, melyek mint a villám a távoli erdei ösvényen átszellentek s egy szempillantás alatt eltűnedeztek; ott volt az a millió élő lény, melyek iránt érdeklődhetett, melyeket kilesett, csak-hogy két kezét összecsaphassa és ujjongásba törhessen ki, mire eltűntek. Ilyennek hiányában vagy ha e foglalkozásba beleunt, meghajthatta a víg verőfényt is, amint rézsut a lombon és galyakon átkigyózott és megbútt — mélységes mély barlangokban — vagy egy ezüstös tóban, melyben a hajlongó ágak mintha fürödve egymással ingerkednének; aztán ott édelegtek körülte illatai a bab- és lóherföldeken át susogó nyári szellőnek, a nyirkos fű és mohának jó szaga, és ott rajzott körülte a szél-lengette fák és egyre váltakozó árnyak élete. Ha elfáradt — néha jókedvének tulságában is — behunyta szemét s elszenderült mindezen gyöngéd élvezetek köze-

pette. A halk szellő lágy zenét sugott fülébe s egész környezete egyetlen elbájoló álommá olvadt össze.

Kunyhójuk — mert nem igen volt egyéb — a városnak külső részén feküdt, az országúthoz közel, de elzárt helyen, hová az év bármely szakában ritkán vetődött egy-egy sétáló. A hajléknak kis kerti helyét Barnaby dolgos kedvében gondozta és tartotta rendben. Kivül is belől is édes anyja dolgozott közös javukra, és sem dara, sem eső, hó vagy verőfény nem tön munkájában különbséget.

Mult életének színhelyétől ily távol is s bár kevés reménynyel, hogy azt valaha viszont fogja látni, különös vágyat látszott táplálni a nyüzsgő világ eseményei iránt. Mohón kapott egy-egy avult hirlapon vagy valamely apró híren Londonból. Az okozott felindulás nem volt kellemes, mert viselete ilyenkor a legnagyobb rettegést s kint árulá el — mohósága mindamellett sem csökkent soha. Ez alkalmakkor s vészes téli éjeken, mikor a vihar zugva bűgött odakünn, arcára a régi kifejezés borult s oly reszketegség fogta el, mintha láz törné. Hanem Barnaby keveset gondolt vele s a nő pedig erőt vevén magán, rendesen visszanyerte szokásos kifejezését, mielőtt ő a változást még észrevette volna.

Griff semmikép sem volt a háztartásnak lomha vagy mihaszna tagja. Résztint Barnaby idomitása, résztint fájának azon sajátságos önkéntes s megfigyelő képességeinek rendkívüli gyakorlása által, látása úgy megélesült, hogy több mértföldnyi területben egészen elhiresült. Társalgó képessége s meglepő előadásai közszájon forogtak s miután sokan jöttek a csodálatos hollót megnézni, ez a házi keresetnek tetemes részét tevő, mert senki sem hagyta mutatványait megjutalmazatlanul — ha ökelme hajlandó volt szerepelni, ami nem mindig történt, mert hát a

lángelmék gyakran szeszélyesek. S a madár valóban látszott is becsének önérzetével birni, mert bár Barnaby s édesanyjának jelenlétében szabadon s fesztelenül viselte magát, idegenek előtt meglepő méltóságot mutatott és ingyen előadást nem rendezett mást, mint hogy legföljebb egy-egy csavargó suhancnak ikráit megharabdálta, (ami egyik legkedvencebb időtöltését képezé) alkalmilag egy két baromfiat megölt és különböző szomszédbeli kutyák ebédjeit elorozta, melyek közül a legbátrabb is nagy tiszteletet és félelmet mutatott iránta.

Igy mult az idő s egyhangu éltök folyását misem zavará, midőn egy juniusi éjjel — a nap munkája után pihenve — kis kertükben üldögéltek. Az özvegy munkája még térdén és a földön elszórva körülte hevert, mialatt Barnaby — az ásóra támaszkodva — a nyugati ég pompáját vizsgálta és halkán maga elé dudolt.

„Szép egy esténk van, anyám! Ha abból az aranyból, mely ott az ég boltján fel van halmozva, csak egy kis rész csörögne a mi zsebünkben, világeletünkre gazdag emberek lennénk.“

„Jobb, hogy úgy van, amint van“, viszonzá az özvegy békés mosolylyal. „Ha elégtültek vagyunk, nem kívánjuk meg és rá sem hajtunk, még ha lábunk előtt ragyogna is.“

„Ej, hisz ez mind meglehet, édes anyám“, szolt Barnaby, ásójára keresztbe font karokkal támaszkodva s az alkonyt sovár pillantással követve, „hanem azért az arany mégis jó dolog. Szeretném tudni, hol lehet azt találni, én meg Griff — ó, mi sok hasznát tudnók venni.“

„Ugyan mit tennél vele?“ kérdé az özvegy.

„Mit? — Rengeteg sokat — szépen öltözködnénk, már t. i. te meg én — nem Griff. Aztán lovat tartanánk, kutyákat, szép színeket és tollakat hordanánk,

nem dolgoznánk s a magunk tetszése szerint, kényelmesen élnénk. Ó majd találnánk mi annak helyet, még pedig jó s hasznos helyet. Szeretném tudni, hol van arany elásva. Ajaj! hogy ásnék én, hogy kikapjam.“

„Te nem tudod“, mond anyja, fölkelve s kezét vállára téve, „mi mindent tettek már az emberek, hogy megtalálják s aztán — de már későn — tapasztalták, hogy csak a távolban ragyog az oly szépen, hanem elsötétül és homályos lesz, ha bele markoltak.“

„Hiszen jól van, jól. Azt te csak úgy mondod és képzeled“, felelt ő, még egyre sovár szemmel tekintve az előbbi irányba. „Hanem én mégis szeretném azt megpróbálni.“

„Nem látod-e, milyen vörös?“ mond a nő. „Semmi sem hord magán annyi vért, mint az arany. Kerüld azt. Senkinek sincs annyi oka még nevét is gyűlölni, mint nekünk. Eszedbe se jusson az, kedvesem. Annyi nyomort s szenvedést hozott az mindkettőnk fejére, amennyit kevesen ismernek, s adja Isten! kevesen is ösmerjenek. Jobb szeretném, hogy mindketten holtan sirjainkban feküdjünk, minthogy te azt valaha megszerezsd.“

Barnaby egy percig megfordult s csodálkozva nézett anyjára. S aztán az égi pirról a kezefején levő anyajegyre tekintvén, mintha e kettőt össze akarta volna hasonlítani, épen azon a ponton volt, hogy komoly kérdést intézzon hozzá, midőn téveteg figyelmét egy uj tárgy vonta magára, mely szándokát elfeledteté.

Ez egy poros csizmában s ruhában levő ember volt, ki hajadon fővel azon élő sövény mögött állt, mely kertjük sövényét a gyaloguttól elválasztá. Ez egyén oly mohó vágygyal hajlott előre, mintha társalgásukba akarna keveredni s idejét várná, mikor kell megszólamlania.

Arccal a napfénynek fordult, de a rá eső világ azt mutatá, hogy vak s nem látja a fényt.

„Áldva legyenek e hangok!” mond a vándor. „Jobban érzem az éj bájait, ha hallok róluk. E hangok szemem világát helyettesítik. Hadd szólaljanak meg újra s örvendezzék meg egy szegény utas szívét.”

„Nincs önnek vezetője?” kérdé az özvegy rövid szünet után.

„Ezen kívül nincsen”, felelt ő, botjával a napra mutatva, „s néha éjente egy szelidebb kalauz, de az most igen lomha.”

„Messziről jön?”

„Nehéz s nagy utat tettem”, viszonzá fejét rázva a vándor, „nehéz s nagy utat. Botommal épen most ütődtem kutjuk kádjába — engedne-e nagysád egy korty vizet innom belőle?”

„Miért nevez engem nagysádnak?” viszonzá az özvegy, „én oly szegény vagyok, mint ön.”

„Az ön beszédje lágy és finom s én az után itélek”, felelt a férfi. „A legdurvább szövetek s a legfinomabb selyemneműek — ha csak meg nem tapintom — egyformák nekem. Én ruhája után nem ítélném meg önt.”

„Kerüljön be erre”, szólta Barnaby, ki a kertajtón kiment s most mellette állt. „Adja ide a kezét. Maga vak s mindig sötétben van — nemde? Nem fél maga a sötétből? Nem lát maga sok — sok arcot? Vigyorognak-e azok és acsarkodnak-e?”

„Én, fájdalom! mitsem látok”, viszonzá a másik. „Alva is ébren is — semmit sem látok.”

Barnaby kíváncsian nézte szemét s kandi gyerek-ként megérintvén azt kezével, a ház felé vezeté.

„Ön nagy utat tett“, mond az özvegy, a vakkal az ajtóban találkozva, „hogyan tudott ilyen nagy utat megtenni?“

„A szokás és szükség jó tanítók — mint mondják — a legjobbak“, szolt a vak, a székre — melyhez Barnaby vezette — leülve s kalapját, botját a vörös téglapallóra téve. „Nem kívánom sem önnek, sem fiának, hogy ezt az iskolát kelljen járniok, mert nagyon szigorun tanítanak benne.“

„Mint látom, ön az utról is eltévedt“, mond az özvegy a sajnálat hangján.

„Meglehet, meglehet“, viszonzá a vak, sóhajtvá s arcán mégis egy futó mosolylyal, „az bizony lehetséges. „Utmutatók s mértföldkövek némák velem szemben. Annál inkább köszönöm e pihenést s ez üdítő italt, melyben részesített.“

E szavakkal ajkaihoz emelé a korsót. Tartalma hideg, tiszta s üdítő volt, mindamellett sem látszott izlésének megfelelni — legalább szomjusága nem volt valami nagy, mert miután ajkait megnedvesíté, a korsót azonnal letevé.

Egy hosszú, nyakában függő általvetőt vagy szerdást hordott magával, hogy benne élelmi szereit tartsa. Az özvegy kenyeret és sajtot tőn eléje, melyet ő megköszönt azzal, hogy jótékony emberek reggel óta ma már egyszer megvendégelék s ő most nem éhezik. Aztán szerdását kinyitva, néhány pence-t vőn ki belőle, mely egész tartalmát látszott képviselni.

„Szabad-e alázattal kérnem“, szolt, azon iránynak fordulva, honnan Barnaby az egész jelenetet nézte, „hogyan valamilyen látás adományával bíró egyén nekem e pénzért kenyeret vásároljon az utra? Isten áldja meg azon ifjú

lábakat, melyek fáradságot vesznek maguknak, hogy egy magatehetlen, vak embert megsegítsenek.“

Barnaby anyjára tekint, ki igenlőleg intett feléje s aztán egy perc alatt eltűnt, hogy ez irgalmi megbízást teljesítse. A vak figyelmes arccal hallgatózott, míg az özvegy a távozónak lépteit többé nem hallhatá s aztán hirtelen egészen elváltozott hangon megszólalt:

„A vakságnak különböző fokai s nemei vannak — özvegy. Ime itt vagyon a házassági vakság, melyet tán ön is, asszonyom, saját tapasztalásból megismerhetett s mely a vakságnak egy makacs, szemét önmagának bekötő neme. Van aztán a pártvakság s a közvélemény vaksága, ez hasonlít a dühös bikához, mely egy ezred pirosruhás katona közé került. A fiatalság vak bizalma hasonló a macskakölyök vakságához, melynek szeme még nem látja a világot, s végül van még a természeti vakság, melynek egy akaratlan — de kiváló példányát bennem láthatja. Ezekhez sorolható még az észbeli vakság, melynek egy képviselőjét az ön érdekes fiában szemlélhetjük s mely, mivel néha meghajnallik s rajta egy-egy sugár átcikáz, tökéletes sötétségnek nem mondható. Ennélfogva bátorkodtam őt rövid időre elküldeni, mialatt mi ketten egy kis értekezletet leszünk tartandók, s miután ez elővigyázatot nekem ön iránti kiméletem sugalta, meg vagyok győződve, hogy ki fog menteni.“

Ezen — sok taglejtéssel kísért szónoklat végeztével, kabátja alól egy lapos kő-palackot huzott ki, dugaszát fogaival kihuzta s a benn foglalt égettborból egy jó adagot töltött a vizes korsóba. Ez italt igen udvariasan a háziasszony s az összes nőnem jóllétére — egy huzomban kiürítvén, végtelen élvezettel megcsettenté nyelvét s az üres edényt visszatette helyére.

„Én világpolgár vagyok“, mond a vak, üvegét bedugaszolva, „s ha nagyon szabad viseletűnek látszom, az csak onnan van, hogy ez a világ divatja. Ön kíváncsi tudni kilétemet s azon ügyet, mely ide hozott. Tapasztalásaim, melyeket az emberi természetre nézve tevék, költék bennem e hitet, anélkül, hogy szükségem volna két szememmel olvasnom lelkének hánykódásait női arcában. Óhajának azonnal megfelelek, asszonyom — azonnal.“

Megpacskolá lapos üvegének oldalát, aztán elrejté előbbi helyére — a kabát alá, lábait keresztbe raká, két kezét összefoná s székében jól elhelyezkedett, mielőtt beszédét folytatta volna.

Modora oly hirtelen változott, lényének leplezetlen furfangját világtalan állapota úgy súlyosbitá (— mert mi már megszoktuk az érzéke-vesztett emberen a hiány helyén valami istenest találni —) s e változás a nőt úgy megrettenté, hogy egy szót sem tudott kiejteni. A látogató valami válaszra vagy észrevételre látszott várni, miután az azonban nem következett, így folytatá:

„Nevem Stagg. Egy barátom, ki most öt éve óhajta önnél udvarlását tenni, bizott meg e tisztelkedéssel. Örvendenék, ha ez úri ember nevét fülébe sughatnám. — Mi a patvar — süket ön, asszonyom? Nem hallja-e, hogy szerencsés volnék, ha barátom nevét fülébe sughatnám?“

„Nem szükség megneveznie“, viszonzá az özvegy elfojtott nyögéssel, „nagyon jól látom, kitől jön.“

„Hanem mint becsületes ember“, szólt a vak mellére csapva, „kinek megbízása elvitázhatlan, bátor vagyok kijelenteni, hogy én ez uri ember nevét meg akarom említeni. Ugy van, ugy“, tévé hozzá s éles fülével — úgy látszott — még keze mozdulatát is felfogta —

„de nem fönhangon. Kegyes engedelmével — legyen szabad azt önnek megsughatnom.“

A nő hozzá lépett s lehajolt. Ő egy szót dünnyö-
gött fülébe s a nő — kezét tördelve — örülként rohant
a szobában föl-alá.

A vak a legnagyobb nyugalommal huzta ki újra
palackját s ismét pálinkát töltve egy pohár vizbe, azt
maga elé tette. Aztán időről időre egyet kortyantván
belőle, a nő arcát némán vizsgálta.

„Ön nagyon lassu a beszélgetésben, özvegy“, szolt
egy idő mulva, ivás közben. „Majd még fia előtt kell
szólanunk.“

„De hát mi tevő legyek?“ felelt a nő. „Mit kíván
tőlem?“

„Mi szegények vagyunk, özvegy, nagyon szegények“,
viszonzá ő, jobb kezét kinyujtva és hüvelykével tenyerét
dörzsölve.

„Szegények“, kiáltott a nő. „S mi vagyok én?“

„A hasonlítások gyűlöletesek“, szolt a vak. „Én
nem ismerem állapotát, nem is törődöm vele. Csak azt
mondom, hogy szegények vagyunk. Barátom körülmé-
nyei kedvezőtlenek, az enyéim is. Vagy adják meg jo-
gainkat vagy elégítsenek ki. Hanem ön mindezt ugy
tudja, mint én s azért fölösleges róla többet mon-
danom.“

A nő még mindig magából kikelve járt föl-alá, mig
végre megállván előtte, így szolt: „Közel van ő ide?“

„Ugy van. Nagyon közel.“

„Akkor elvesztem.“

„Ön nincs elveszve özvegy, csak meg van találva“,
szolt a vak nyugodtan. „Ide hijjam őt?“

„A világért sem“, felelt a nő egész testében meg-
borzadva.

„Jól van“, viszonzá a vak, lábait ismét egymásra rakván, mert előbbi szavainál úgy tőn, mintha fölkelni s kimenni akarna. „Amint önnek tetszik, özvegy. Nem hiszem, hogy jelenléte szükséges volna. De mindkettőnknek élnünk kell, élnünk és innunk. Arra pedig, hogy ehessünk s ihassunk — pénz kell. Ennyit mondok, többet sem.“

„Tudja-e ön, mily nyomorultan és szegényesen élek én?“ viszonzá a nő. „Nem hiszem, hogy tudná vagy tudhatná. Ha szeme volna és e vityillóban körül tudna nézni, megszánna engem. Engedje barátom, hogy szíve meglágyulva saját nyomorán, rokonszenvet érezzen az enyém iránt.“

A vak ujjaival csettentve, válaszolt:

„Nem ez a kérdés, asszonyom, nem ez a kérdés. Nekem a világon a leggyöngédebb szivem van, csak hogy szivem után nem tudok megélni. Sok úri ember él meg gyöngye feje után, hanem a gyöngye szív nagy akadákaúl szolgál. Hallgasson rám. Ez üzleti dolog, melynek rokon- és ellenszenvekhez semmi köze. Mint közös barátjuk, én, amennyire lehetséges, kielégítőn akarom elrendezni. Ez az ügy állása. — Ha ön most igen szegény, azt a saját választásának köszönheti. Önnek vannak barátjai, kik szükség esetében, mindig készek állapotán könnyíteni. Barátom nyomorultabb körülmények közt van, mint sok más ember s miután önök ketten egy közös kötelék által fűzvék össze, nagyon természetes, hogy segítségért önhöz fordul. Ő jó ideig nálam lakott és étkezett (mert, mint megjegyzém, igen gyöngéd szivű vagyok), s én tökéletesen helyben hagyom az ő szándokát. Önnek mindig volt födele, ő mindig földönfutó volt. Önnek van fia, ki istápolhatja és támogathatja, neki senkije sincs. Az előnyöknek nem szabad mindig csak egy

oldalon lenni. Önök ugyanegy hajóban eveznek s a terhet kissé arányosabban kell felosztani.“

A nő szólni akart, de ő nem engedé és folytatá:

„Az egyetlen ut ezt tenni az, ha néha-néha a tárcát kissé megnyitja barátomnak. Ez az én tanácsom. Ugy tudom, hogy ő semmiféle rossz szándékkal sincs ön iránt — annyira nincs, hogy noha ön vele nem egy ízben keményen bánt, sőt mondhatom a szürét kitevé, mégis annyi figyelemmel van ön iránt, hogy teljes hitem szerint, ha most megcsalódnék önben, beelégednék azzal, hogy fiát lefoglalja és embert faragna belőle.“

E szavakat nagy nyomatékkal ejté s aztán megállt az okozott hatást kilesni. A nő csupán könnyeivel válaszolt.

„Ő igen alkalmas fiú különböző dolgokra“, mond a vak elgondolkozva, „s ha a ma este önnel folytatott beszélgetése után következtethetek, hajlandó volna szerencsáját egy kis zavarban és átváltozatban is keresni. — Szóval, barátomnak sürgős szüksége van húsz fontra. Ön, ki egy évi járadékról le tudott mondani, ez összeget megszerezheti. Kár volna ezért nyugtalankodnia. Ön itt kényelmesen látszik élni és tán megér egy kis áldozatot az, hogy ily állapotban maradhasson. Húsz font, asszonyom, szerény kérelem. Ön tudja, hová kell érte fordulnia s a pósta meghozza önnek. — Húsz fontot!“

A nő ismét felelni akart, hanem a vak újra szavába vágott:

„Ne hamarkodjék el semmit, mert meg találná bánni. Gondolja meg egy kissé. Húsz fontot adni a máséból — milyen könnyü egy dolog! Gondolja meg újra, én nem vagyok sietős. Az éjszaka már közeledik s ha nem is alszom itt, nem megyek messzi. Húsz font! — Gondolja meg húsz percig, szánjon minden fontra egy

percet — ez, ugy hiszem — elegendő engedmény. Én ezalatt a levegőt fogom élvezni, mely e vidéken enyhe és kellemes.“

E szavakkal kitapogatózott az ajtón és székét magával vitte. Aztán egy terebély bokor alá ülén, lábával a küszöbön átnyújtózott úgy, hogy tudtán kívül senki sem mehetett ki s be és zsebéből pipát, acélt, kohát és taplót véve ki, rágyújtott. Azon anda éjek egyike volt ma s az évnek azon szakában, midőn a szürkület a legszebb. Néha-néha meg-megállván, hogy a füst bodor felhőkben lassan felgomolyodják s ő a virágok illatát szíhassa, oly kéjelmesen ült itten, mintha ez a kis lak az övé volna. Így várta be az özvegy válaszát és Barnaby haza érkezését.

Negyvenhatodik fejezet.

Midőn Barnaby a kenyérrel visszatért, a jámbor vén vándort itt ily otthoniasan pipaszó mellett látni, még őt is meglepte — meglepte annálinkább, mert az érdekes egyéniség, ahelyett, hogy a kenyeret, mint becses és drága holmit, tarisznyájába rakta volna — azt gondtalanul az asztalra dobá és palackját elővéve, Barnabyt felszólítá, ülne le mellé és iddoggálna vele.

„Amint látja, szoktam egy kis búfelejtőt magammal hordani“, szólta a vak. „Izlelje meg, hm — jó-e?“

Barnaby szemében a könnyek álltak, midőn az erős ital megköhögteté és igenlőleg felelt.

„Akkor igyék többet“, szólta a vak, „és ne féljen tőle. Ön nem sokszor izelit ilyet, nemde?“

„Nem sokszor?“ kiálta Barnaby, „soha.“

„Nagyon szegény?“ viszonzá a vak felsóhajtva.
„Hm! Ez baj. Az ön anyja — a drága lélek — boldogabb volna, ha gazdagabb lehetne, ugy-e Barnaby?“

„Hiszen én is azt mondom neki — azt mondtam neki ma is, épen, mikor ön jött és az a sok aranyosság az égbolton tündökölt“, mond Barnaby, széket az övéhez közelébb tolva és sováran tekintve szemébe. „Ugyan mondja meg, ejthetném-e módját, hogy belőlem gazdag ember váljak?“

„Módját? Van annak száz módja is.“

„Ej, ej, csakugyan? Miféle módok azok? — Hagyj engem anyám, hiszen én csak értted kértem ezt, nem miattam. Nos hát melyek azok a módok?“

A vak diadalmas arccal fordulva arra, hol az özvegy nagy bánattal állt, így felelt: „Csakhogy azokat nem úgy ejtik ám, ha otthon a suton maradunk, édes barátom.“

„Ha a suton maradunk!“ kiáltott Barnaby, kabátja ujját tépegetve. „De hisz én nem is ülök a suton. Ó, ön igen csalatkozik. Én gyakran járok ki már napkölte előtt és csak akkor térek haza, ha rég bealkonyodott. Én az erdőket járom, mielőtt a napvilág az árnyékos helyeket éri s ott vagyok még gyakran, midőn a fényes hold a galyakon átkandit s lenéz arra a másik holdvilágra, mely a vízben él. S mikor én így kószálok, a fűben és mohában keresem azt a kis pénzt, melyért anyám oly sokat dolgozik s annyi könnyet ont. Ha pedig az árnyékon alszom, róla álmodom — amint halomszámra kiásom vagy a csalitból kifürkészem vagy pedig a lombból ragyog, miként a harmatesöpp. Mégsem tudom megglelni. Ugyan mondja meg, hol találom. Elmegyek érte, még ha egy álló évig kellene is utaznom, mert tudom, hogy ha abból hazajövet magammal hoznék,

anyám sokkal boldogabb volna. Beszéljen csak, elhallgatnám önt, ha reggelig beszélne is.“

A vak kezével a szegény fiú arcát könnyedén végigsimogatá s úgy találván, hogy két könyökével az asztalra támaszkodik, álla pedig két tenyerébe van merítve, alakja előre hajlik s egész magatartása a legnagyobb érdekeltséget és vágyat árulja el, egy percig hallgatott, mintha az özvegy figyelmét erre irányozni óhajtáná, aztán pedig így felelt: „Azt a nagy világban találni meg, merész Barnaby, a víg nagy világban, nem oly magányos helyeken, mint ahol ön idejét fecsérli, hanem a tömegben, zajban és pezsgő életben.“

„Pompás“, kiált Barnaby kezét dörzsölve, „a zajt én is szeretem, Griff is. Ó az pompás és mindkettőnk inyére való.“

„Ezek azon helyek“, mond a vak, „hol egy fiatal ember jól érezheti magát s anyjáért úgy mint a maga javára egy hónap alatt többet tehet, mint ha itt halálaig ellakik, már t. i. ha barátja van, aki ottan tanácsával segítségére lehet.“

„Hallod ezt anyám?“ kiálta Barnaby, gyönyörrel fordulva anyjához. „Sohse mondd, hogy kerülnünk kellene, ha lábunk előtt ragyogna is. Miért kerüljük most annyira? Miért dolgozol te kora reggeltől napestig?“

„Mindenesetre“, szolt a vak, „mindenesetre. Miért nem felel özvegy? Mégsem gondolkozott meg?“ tevé hozzá halkán.

„Egyedül akarok szólani önnel“, felelt a nő.

„Tegye kezét ruhám ujjára“, szolt Stagg, „s vezessen engem, ahová akar. Bátorság, vakmerő Barnaby. Majd beszélünk még erről. Van egy eszmém az ön számára. Várjon be, mig visszatérek. Mehetünk özvegy.“

A nő kivezette őt az ajtón a kis kertbe, hol megálltak.

„Ön ügyes ügynök“, pihegett a nő, „s jól képviseli megbízóját.“

„E nyilatkozatát tudomására juttatom“, felelt Stagg. „Ő méltánylattal viseltetik ön iránt s e dicséretért ha lehetséges, még jobban fog megbecsülni. Nekünk meg kell kapnunk azt, amire jogunk van.“

„Joguk? Tudja-e“, mond a nő, „hogy egyetlen szavam —“

„Miért hallgatott el?“ viszonzá hosszabb szünet után nyugodtan a vak. „Ha tudom-e, hogy egyetlen szó az ön ajkáról barátomat a világi tánc utolsó fordulójába sodorná? Tudom, asszonyom. De mit akar ezzel mondani? Az a szó nem fog kiejtetni soha.“

„Bizonyos ön benne?“

„Tökéletesen. Annyira meg vagyok róla győződve, hogy nem is e kérdést vitatni jöttem ide. Azt mondom, hogy meg kell nyernünk jogainkat vagy meg kell vásároltatnunk. Maradjon e pontnál vagy engedjen visszatérnem ifjú barátomhoz, ki engem igen érdekel s kit szeretnék oly utra terelni, melyen szerencsét csinálhat. Ne is feleljen“, tevé hozzá sebesen. „Tudom, mit akar mondani. Egy izben már célzott rá. Hogy nem bírok-e érzéssel ön iránt, mert vak vagyok? Nem, asszonyom, én nem bírok. Miért várja ön tőlem, ki a sötétségben élek, hogy jobb ember legyek azoknál, kik nem világtalanok? Inkább jelentkezett-e az Úr keze abban, hogy engem megfosztott szemem világától, mint hogy őket két szemmel megáldá? Mennyire meg szoktak önök ütödni azon, ha egy vak rabol, hazudik vagy lop! Ó, az valóban gonoszabb tőle, ki alig él meg azon néhány fillérből, melyeket a zsúfolt utcákon kalapjába dobnak,

mint öntől, ki láthat és dolgozhatik és nem függ a világ irgalmától. Átok önökre! Akik hét érzékkel birnak, azok tetszésük szerint lehetnek nyomorultak, de mi, kik csak hattal birunk s épen a legfontosabbat nélkülözzük, nekünk — inségünk dacára erkölcsösen kell élnünk. Ez lesz a gazdagnak igazságossága és könyörtülete a szegény iránt, míg a világ áll.“

E szavak után egy percig hallgatott s a nő kezében csörgő pénz hangjára fületl.

„Ezzel már mehetünk valamire“, kiáltott gyorsan visszanyerve előbbi modorát. „Hogy állunk, özvegy?“

„Előbb feleljen meg egy kérdésemre“, viszonzá a nő. „Azt mondá, hogy közelben van. Elhagyta ő Londont?“

„Miután közel van, ugy látszik, hogy elhagyta“, viszonzá a vak.

„Azt értem, hogy örökre elhagyta-e. Önnek ezt tudnia kell.“

„Ugy van, örökre. Igazat szólva, további időzése kellemetlen következményekkel lett volna összekapcsolva s azért elment.“

„Ide hallgasson“, szólt az özvegy, pénzt téve egy mellettök levő padra. „Számlálja meg.“

„Hat“, szólt a vak figyelmesen hallgatva. „Több nincs?“

„Öt évnek összes megtakarítása“, szólt az özvegy. „Hat guinea.“

A vak a pénzdarabok egyikét fölvette, gondosan megtapogató, fogai közé vette, a padon megcsengette s aztán intett a nőnek, hogy folytassa szavait.

„Ezeket összekuporgatám s félre raktam, nehogy betegség vagy haláleset engem s fiamat elválasszon. Sok éhség, nehéz munka és nyugtalanság árán szereztem.

Ha képes ezt elvenni — hadd vegye — de azon föltét-
tel, hogy e helyet azonnal elhagyja és többé nem tér
vissza azon szobába, hol fiam önre várakozik.“

„Hat guinea“, mond a vak fejcsóválva, „birjon bár
a legjobb sulylyal, melyet valaha vertek, húsz fonttól
mégis csak távol áll.“

„Ily összegért — azt jól tudja — az ország egy
távolesó részébe kellene irnom. Ezt megtenni s válaszra
várni pedig időt igényelne.“

„Két napot?“ kérdé Stagg.

„Többet.“

„Négyet?“

„Egy hetet. Térjen vissza mához egy hétre, ugyan-
ezen órában, de ne lépjen a házba. Várjon az út sarkán.“

„Nagyon természetes, ott fogom önt lelni“, mond a
vak ravasz mosolylyal.

„Hát hol lelhetnék menhelyet? Nem elég-e, hogy
az otthonért koldussá tön és minden megtakarított pén-
zemet, keserves keresményemet feláldozám?“

„Hm!“ mond a vak gondolkodás után. „Ültessen
az út közepére, arccal azon helynek, melyről beszél. Ez
azon hely?“

„Ez az.“

„Tehát mához egy hétre alkonyatkor. S eszében
legyen az, aki oda benn van. — Most pedig jó éjt.“

A nő nem válaszolt, a férfi pedig nem is várako-
zott feleletre, hanem időről időre hátra tekingélve, lassu
léptekkel elhaladt s néha hallgatózva megállt, mintha
tudni akarná, vajjon nem követik-e. Az éj árnyai gyor-
san szétterjengtek s ő nemsokára elveszett a homály-
ban. A nő azonban csak akkor ment vissza hajlékába,
miután az ösvényen föl-alá sietve, meggyőződött, hogy

a látogató csakugyan eltávozott. Aztán ajtót, ablakot hirtelen elcsukott.

„Anyám, mi lelt?” kérde Barnaby. „Hol van a vak ember?”

„Elment.”

„Elment!” kiáltott Barnaby, felszökve. „Nekem még kell vele beszélnem. Merre tartott?”

„Nem tudom”, viszonzá a nő, fiát átkarolva. „Ma estve nem szabad kimenned. Odakünn szellemek és jelenségek járnak.”

„Mik járnak?” susogá Barnaby, megborzadva.

„Nem bátorságos ma kimenned. Holnap el kell innen távoznunk.”

„Innen! Ebből a kis hajlékból — ebből a kis kertből?”

„Ugy van. Holnap napköltekor. Londonba kell utaznunk — el kell e nagy helyen vesznünk — minden más városban nyomot hagynánk — aztán pedig ismét tovább utaznunk s egy új otthont találunk.”

Kevés rábeszélés kívántatott Barnabyt akármire rávenni, ami változást ígért. Majd vadul ujjongott az örömtől, majd bánattal telt el azon kilátásra, hogy kedves társaitól, a kutyáktól búcsút kellend vennie, aztán megint dühöngött, egészen megrettent s ijedezve a legkülönbözőbb kérdéseket tévé az iránt, amit anyja neki mondott, hogy ma éjjel a kimeneteltől megójjja. De végre is könnyü lelke minden egyéb érzésen győzött, s hogy reggel jókor ébren lehessen, vetközetlenül lefeküdt s a szegényes tűzegtűz mellett nem sokára elaludt.

Anyja nem csukta be szemét, hanem virasztva mellette ült. A szél minden fuvallatát ama félelmes láb nyomának vélte füle az ajtóban vagy azon kéz érintésének a kilincsen, s a csöndes nyári éj neki a borzalmak

éjszakája lőn. Végre a sovárgott nap föltetszett. Az utazásra szükséges apró készülétek végeztével, térden állva s zokogva megimádkozott s felkölté Barnabyt, aki felszólítására vigan felugrott.

Ruhája ugyis kevés volt és Griffet hordani megkönnyíté a vonzalom. A nap első sugaraival bezárták pusztá kis hajlokuk ablakát és tova haladtak. Az ég kéken ragyogott alá. Az üde lég ezer illattól áradt. Barnaby pedig föltekintve, szinte megszakadt a kacagástól.

Ez azon napok egyike levén, melyet rendesen hosszas kirándulásokra szentelt, a legcsunyább kutya feléje futott és örömteljesen ugrándozott körülötte. Kénytelen volt őt komoly hangon elutasítani s míg ezt tévé, szive szinte vérzett. A kutya csakugyan elsompolygott — félig hitetlen, félig könyörgő tekintettel megfordult — aztán elsomfordálva, megállt.

Egy régi társ és hű — de most elutasított barát utolsó szózata volt e mozdulat és Barnaby nem tudta magát tovább legyőzni, hanem sirva fakadt, midőn ját-szótársát kezével haza küldé.

„Ó anyám, édes anyám, milyen szomorú lesz ő, mikor az ajtón kaparni fog s mindig zárva találja!”

E néhány szóban oly vágy feküdt az otthonn iránt, hogy az özvegy — bár szeme könnybe lábbadt tőle — a világ minden kincseért nem tudta volna annak emlékezetét sem a maga, sem Barnaby elméjéből kitörölni.

Negyvenhetedik fejezet.

Azon áldásokban, melyekkel az ég az emberiséget elárasztá, a legkiválóbb helyet foglalja el azon képessé-

günk, hogy a legkeserűbb megpróbáltatások közt is a vigasz néhány szemét megtaláljuk — s megtaláljuk nem csupán azért, mert ez minket támogat és istápol, midőn leginkább rászorulunk, hanem mert a vigasz e forrásában hitünk szerint, az isteni szellemből fekszik valami — valami abból a jóságból, mely még gonosz cselekedeteinkben is enyhítőt enged fölfedeznünk, valami, amit esendő állapotunkban is az angyalokkal közösen birunk, mely azon rigidókben találja eredetét, midőn e lények még a földön járdaltak s mely még most is szánalomteljesen itt alant megmaradt.

Hányszor ötlött ut közben hálás szívvvel az özvegy eszébe, hogy Barnaby vigsága épen félkegyelműségéből származott! Hányszor juttatá eszébe önmagának, hogy e nélkül ravasz, kedvetlen, visszataszító — távol az ő anyai szivétől tán vétkes és kegyetlen lett volna! Hányszor vigasztalódott meg, látván erejét, reményteljét s egyszerű természetét! Még szellemgyöngöse is, mely némely világos, derült percek kivételével — a multat vele elfeledteté — még az is megvigasztalta őt! Mily boldogan élte ő világát; minden fában, fűszálban és virágban, minden madárban, állatban és csöppnyi rovarban, melyet a nyári szellő egy lehe leterített, gyönyört tudott találni. Barnaby öröme az ő öröme is volt, s midőn sok okos fiú elbusította volna ez a piheszívű eszelős hálával s szeretettel tölté el az anya lelkét.

Tőkájuk kevés volt, mert azon pénzkészletből, melyet az özvegy a vak kezébe adott, csak egy guineát tartott meg, hanem egy néhány pence-el, melylyel még azonkívül rendelkezett, két ily egyszerű egyénnek valóságos kincset képezett. Aztán hiszen volt nekik Griffjök is s ahelyett, hogy a guineát fölváltsák, elég volt őt valamely utszéli csapszék ajtajában kiállítani, vala-

mely falu utcáján vagy a jobbféle nyaralók kertjeiben és földjeiken és találkoztak elegenden, kik könyörületből mitsem adtak volna, hanem szívesen költekeztek, hogy a csacsogó madár őket mulattassa.

Lassan haladván, mert bár bricskákon és terűs kocsikokon is utazgattak, mégis csak lassan haladtak, történt egy napon, hogy Barnaby, hátán Griffel, háta mögött anyjával, egy kapuslak előtt engedélyt kért, hogy a fasor másik végén álló nagy nyaraló előtt hollóját mutogathassa. A kapus hajlandónak mutatkozott őt bebocsátani s éppen be akarta eresztetni, midőn egy magas úr, kezében lovagostorral, arcán pedig reggeli italának elköltésére mutató pirral, a kapuhoz lovagolt s harsányan és több szitokkal, mint amennyit az alkalom igényelni látszott, megkiáltá, hogy azonnal nyissa ki.

„Kiket szedtél föl itt?” szolt az úr boszúsan, midőn a kapus az ajtót feltárva, kalapját levevé. „Kik ezek? Te valami koldus vagy, te — te asszony?”

Az özvegy meghajtva magát azt mondá, hogy szégyény utasok.

„Az ám, csavargók és rongynép vagytok”, felelt az úr. „Meg akarsz a ketreccel ismerkedni — mi? — a ketreccel, a tőkével meg a pellengérrel? Honnan jöttök?”

A nő félénken válaszolt — mert az úr harsány durva hangon beszélt s igen vörösképi volt — és csak azon esengett, hogy ne haragudják rájuk, ők nem bánának senkit s azonnal eltakarodnak.

„Majd meglássuk”, — felelt az úr, „mi nem tűrjük, hogy itt holmi csőceselék kószáljon. Tudjuk mi jól, mi a célotok: fehér ruha, melyet a sövényen száritgatnak — vagy egy-egy lábas marha. Mi van abban a kosárban, te naplopó?”

„Griff, Griff, Griff, — ügyes Griff — hamis Griff — csintalan Griff — Griff, Griff, Griff“, rikácsolt a holló, melyet Barnaby e komoly személyiség megjelentekor bele dugott. „Ördög vagyok, ördög vagyok, ördög vagyok. Halálra ne gondolj, hurrá, vau, vau, vau. Polly, Polly hozd a katlant, teázhatnánk.“

„Elő azzal a féreggel, te tolvaj“, szólt az úr, „hadd látom.“

Barnaby a kegyes felszólításra, nem minden félelem s aggalom nélkül, kivette madarát s letette a földre, mire Griff azonnal legalább ötven dugaszt huzott ki s aztán táncolni kezdett, ezalatt az urat pökhendi módon szemmel tartva s fejét féloldalt úgy csavargatva, mintha menten ki akarná tekerni.

A dugaszhuzás nagyobb benyomást látszott az úrra gyakorolni, mint a holló szónoki képessége és csakugyan inkább is illett az ő szokásaihoz és képességéhez. Meg akarta ugráztatni, de szigorú parancsa és Barnaby szép szavai dacára is a holló süket maradt minden kérelemre és néma, miként a sir.

„Hozzátok be“, szólt az úr a házra mutatva. De Griff, a kézmozdulatot megészelve, urát megelőzte s tova szökdelt előttük, mialatt szárnyaival egyre csapdosott és mindig „szakács“-ot kiáltott, talán előleges intésül, hogy társaság közeledik, mely egy kis komedenciát nem fogna visszautasítani.

Barnaby s édes anyja a lovas urnak egy-egy oldalán haladt, az úr pedig néha-néha egy dölőfős és durva pillantást lövelt rájuk s alkalmilag oly dörgeelmesen intézett hozzájuk egy kérdést, hogy Barnaby magától a hangtól sokkal inkább megijedt, semhogy választ találni s felelni tudott volna. Mikor az úr egy ilyen alkalmmal hajlandónak látszott ostorához folyamodni, az

özvegy halkan és könnyű szemmel bátorzkodott meggyezni, hogy fia félkegyelmű.

„Hát te bolond vagy?” szolt az úr Barnabyra vetett tekintettel. „S mióta vagy bolond?”

„Ő tudja“, volt Barnaby félénk válasza, midőn anyjára mutatott. „Azt hiszem, mindig az voltam.“

„Születése óta“, szolt az özvegy.

„Nem hiszem, legkevésbé sem hiszem“, kiáltott az úr. „Ez csak mentségül szolgál, hogy ne dolgozzék. Ilyen betegséget csak az ostor gyógyít meg hatályosan. Lelkemre! tíz perc alatt megváltoztatnám állapotát.“

„Az ég nem változtató meg kétszer tíz év alatt“, felelt az özvegy szendén.

„Akkor miért nem zárják el? Hisz eleget fizetünk országos intézetekre, az isten akárhová tegye! Hanem te inkább cipeled magaddal, hogy szánalmat költs, ugye bár? Ó, jól ismerem én ezt.“

Ezt az urat pedig különböző ékes cimekkel látták el benső barátai. Némelyek elnevezték „vidéki úrnak a régi jó iskolából“, mások „kedves öreg vidéki nemesembernek“, ismét mások „sport ember“-nek vagy „igaz angol vér“-nek és „tőről metszett John Bull“-nak, hanem egy dologra nézve valamennyien egyet értettek s ez az egy pont az volt, miszerint nagy kár, hogy nincs még sok hozzá hasonló s hogy az ország épen azért süllyed és hanyatlik, mert sok hozzá hasonló nincsen. Ő tagja a békebiróságnak s nevét majdnem olvashatólag tudja lekörmölni, de legnagyobb érdemét az képezé, hogy vadorzókkal keményebben bánt el, jobb lövő és lovas volt, szebb lovakat és kutyákat tartott, többet evett, erősebb borokat ivott, esténként ittasabban feküdt le s reggel józanabbul kelt föl, mint az egész megyében bárki más. A lófajtához majdnem úgy értett, mint egy

kovács, az istálló dolgaiban felülmulta tulajdon főlovászát s nagyehetőségére nézve nem talált versenytársat jószágának valamennyi disznaja közt. Nem ült ugyan a parlamentben, de nagy hazafi és szavazóit rendesen önkézüleg szokta a választásra vinni. Az egyházat melegen pártolá és kegyuri kerületében soha senkit sem alkalmazott javadalomra, aki nem győzte az ivást és nem volt elsőrangú rókavadász. Mindenféle irni- s olvasni tudó szegény népség iránt bizalmatlan volt és titkos féltékenységet érzett saját neje iránt (egy ifjú hölgy, kit oly bizonyos dologért vett el, mit barátai „régí jó angol indok“-nak neveztek, hogy t. i. birtokaihoz az övéit csatolja), amért ezen tökélyeket nálánál nagyobb mérvben birta. Röviden szólva, Barnaby eszelős, Griff pedig egy valóságos állati ösztönökkel bíró teremtsé lévén, bajos volna megmondani, hogy ez az úr mi volt.

Egy szép ház felé lovagolt, melyhez nagy lépcsőzet vezetett föl s hol már egy ember várakozott, ki a lovat átvette s aztán előre ment egy nagy csarnokba, mely tágassága dacára is meg volt telve a mult éji dőzsölés minden illatával. Felsőkabátok, lovagostorok — s csizmák, kantárok, sarkantyúk s több efféle limlom hevert mindenütt s képezé néhány óriási agancscsal és pár kutya- és lóportréval a hely legkiválóbb diszitményeit.

Egy nagy karos székbe dobva magát — (melyben, mellékesen szólva, néha egész éjen át hortyogni szokott, mikor bámulói szerint, a szokottnál is kedvesebb vidéki úr volt) — az inasnak meghagyta, hogy hívja elő a házi asszonyt.

Azonnal megjelent — a szokatlan meghívás miatt láthatólag némi zavarban — egy nálánál ifjabb hölgy, ki igen kényes egészségének s nem valami szerföltött boldognak látszék.

„Itt vagy? No, te nem szereted, mint igaz angol nőhöz illenék, a vadászkutyákat követni“, szolt az úr. „Nézd meg ezt. Ez tán neked is tetszeni fog.“

A nő mosolygott, egy kis távolságban leült és sajnálkozva tekintett Barnabyra.

„Ez a fiú, mint az asszony mondja, eszelős“, jegyzé meg az úr fejét rázva, „hanem én nem hiszem.“

„Ön édes anyja?“ kérdé a nő.

Az özvegy igenlőleg felelt.

„Ugyan mi haszna őt kérdened!“ szolt az úr két kezét nadrágzsebébe dugva. „Ő bizonyosan azt fogja felelni, hogy az. Valószínűleg ki van bérelve bizonyos napi összegért. No rajta! Produkáld a madaradat.“

Griff ezalatt visszanyervén udvariasságát, Barnaby felszólítására, kegyes volt elmondani különböző mondókáit s minden mutatványát a legnagyobb sikerrel végbe vinni. A dugó meg a halállal való nemgondolás az urat ugy elmulattatá, hogy a műsor e részének ismétlését kívánta, mig Griff a kosárba vonult és határozottan vonakodott egy kukkot is szólani — akár jót akár rosszat. A nő is nagyon mulatott rajta és végső makacssága anyyira tetszett az úrnak, hogy roppant kacagásra fakadt s a madár árát kérdezte.

Barnaby ugy nézett, mint aki nem fogja fel a kérdés értelmét. Talán nem is értette meg.

„Azt kérdem, hogy tartod“, szolt az úr, pénzével a zsebében csörömpölve, „mi az ára, mennyit adjak érte?“

„Nem eladó“, felelt Barnaby, kosarát gyorsan becsukva s a szijjat hátára csatolva. „Jerünk, anyám.“

„Láthatod, te könyvmoly, mennyire örült“, szolt az úr nejeire haragosan tekintve. „Hogy ért az alkudozáshoz. Hogy tartja a madarat, öreg asszony?“

„Ő fiam örökös társa“, szólott az özvegy. „Valóban nem eladó.“

„Nem eladó!“ kiáltott az úr, tizszerte pirosabban, durvábban és harsányabban. „Nem eladó!“

„Valóban nem az“, felelt a nő. „Higyje meg, soha sem volt eszünkben, tőle megválni.“

Az úr, mint látszott, éppen szenvedélyes válaszra készült, midőn nejének néhány sugva ejtett szava fülét megütvén, hirtelen megfordult és szólott: „Mi az? Mit akarsz?“

„Saját akaratom ellen nem igen vehetjük meg a madarat“, dadogá ez. „Ha ők meg akarják tartani —“

„Ha meg akarják tartani!“ viszhangozá a férfi. „Ezek az emberek, kik az országot végigcsavarogják és lopnak és ténferegnek, ahol lehet, akarnak egy madarat megtartani, mikor egy földesúr és békebiró az árát kérdi? Ez a vén asszony bizonyosan iskolába is járt. Tudom, hogy járt. Ne tagadd“, rőffent az özvegyre, „azt mondom, ne tagadd!“

Barnaby anyja a váddal szemben vétkesnek nyilatkozott s remélte, hogy azzal nem bántott meg senkit.

„Nem bántott meg senkit“, szólott az úr. „Nem ám. Senkit sem, senkit ám, te vén lázongó, éppen senkit sem. Ha a poroszlóm itt volna, hegedűbe záratnálak — hegedűbe — vagy börtönre vettetnélek csavargásért és leskődésért, hogy hol lehet valamit lopni, te — te cigányszatyor! Hé Simon — el ezzel a tolvajnéppel, vedd ki az utra — ki velök! Ugy-e bár, te nem akarod a madaradat eladni, te, aki ide koldulni jössz? Ha nem pusztulnak ki innen, uszitsd rájuk a kutyákat.“

További utasítást nem is várt a két utas. Sebbellobbal fölkerekedtek és magára hagyták a dühöngő urat, (mert szegény neje már előbb visszavonult). Menekülé-

sük közben hiába iparkodtak Griffet elcsitítani, mert ez fölriasztatván, a fason végesvégig annyi dugót huzott, amennyi egy polgármesteri diszebédre is elég lett volna s roppant módon látszott magának szerencsét kívánni, hogy a zavart ő okozta. A kapus páholyának közelébe érve, a bokorból egy másik szolga is feltűnt, ki nagyon tevékenynek tetteté magát kiszállíttatásuk körül, hanem titkon az özvegy kezébe egy koronást csusztatott és megsugva, hogy ezt az asszonyság küldi, kiméletesen kitolta őket a kapun.

Ez esemény, mikor egynehány mértföldnyire fekvő csapszékben megállapodván, az özvegy ott a békebíró jellemzését jó barátainak rajzolója szerint hallotta, azon eszmét költé föl benne, hogy egy jó gyomornak képességén, valamint kutyás és istállós izlésen kívül tán valami más is megkívántatik akár egy vidéki földes úr mintaképéhez, akár egy igaz vérű angolhoz vagy egy töről metszett John Bullhoz s hogy e kifejezések néha talán hibásan alkalmazvák, hogy ne mondjuk alkalmaztatásuk által meggyaláztatnak. Akkor nem igen hitte, hogy ily jelentéktelen körülmény valaha jövődöbeli sorsára befolyással birand, hanem az idő s tapasztalás e tekintetben fölvilágosíták.

„Anyám“, szól Barnaby, midőn másnap egy terűs kocsiban ültek, mely a fővároshoz tíz mértföldnyire közel hozandja, „te azt mondád, hogy először Londonba megyünk. Meglátjuk ott a vak embert?“

Anyja azt akará felelni, hogy „ments isten“, de elfojtá azt s csak annyit mondott, hogy azt hiszi nem, de hát miért kérdi?

„Az bölcс férfiú“, szól Barnaby elgondolkozva. „Szeretném, ha vele újra találkozoznánk. Mit is mondott ő tömegekről? Hogy ott aranyat lehet lelteni, ahol sok

népség összegyűl, nem pedig a fák alatt és efféle csöndes helyeken? Ugy mondta ezt, mintha szeretné. Londonban sok nép van. Azt hiszem, ott megtaláljuk.“

„De miért vágyol őt látni, édes?“ kérde a nő.

„Mert“, szólott Barnaby ravaszul tekintve anyjára, „ő aranyról beszélt nekem, ami ritka dolog s akármit mondasz, jól tudom, hogy te ezt a dolgot szeretnéd. És mert ő úgy jött és ment — oly különös módon — mint ahogy őszfejú öreg emberek néha ágyam lábához jönnek éjente s beszélnek oly dolgokat, melyekre már nem emlékszem, mikor a fényes nap visszatér. Azt mondá nekem, hogy vissza fog jöni. Csodálkozom, hogy szavát szegte.“

„De te előbb sohse gondoltál rá, hogy gazdag és dús légy, édes Barnaby. Te mindig meg valál elégedve.“

Az eszelős kacagva kívánta e mondat ismétlését, aztán azt kiáltá, hogy: „hja — ja — ó, igen!“ s újra nevetve fakadt. Aztán olyasmi fordult elő, ami képzeletét megragadá s a tárgy kiment az eszéből s helyét egy másik, hasonlóan röpké eszme foglalta el.

De világos lett nemcsak a mondottakból, hanem azon körülményből is, hogy e tárgyra nap közben s másnap is többször vissza-visszatért, miszerint a vaknak látogatása és szavai nagy benyomást gyakoroltak elméjére. Vajjon a gazdagság eszméje első ízben ötlött-e föl neki ez estve, midőn az aranyos felhőket nézte — mert gyakran jelentkeztek külső tárgyak után elméjében tőlük távol eső s hozzájuk nem tartozó gondolatok — vagy talán ellentéte által szegényes és szerény életmódjuk költé föl azt már benne régebben, vagy azon véletlen (mert ő annak tekinté) idézte föl, hogy a vak az ő eszméivel találkozott vagy végül azon pusztá körülmény

hatott-e rá annyira, hogy azon ember vak volt, tehát senkihez sem hasonlított, akivel eddig beszélt, mindezt megmondani lehetlen. Mindent elkövetett, hogy fölfedezze, de hiába, és valószínű, hogy maga Barnaby sem volt vele tisztában.

Nyugtalanossággal tölté el ugyan, hogy mindig azon egy hurt pengeté, de nem tehetett mást, mint gyorsan másra terelni át a beszélgetést, hogy rögeszméjét fejéből kiverje. Látogatójuk elől meginteni vagy miatta bármi félelmet, gyanut mutatni — azt tartá, csak növelte volna az érdeket, melylyel Barnaby máris iránta viseltetett és fokozta volna vágyát, hogy vele találkozassék. A nő remélte, hogy elveszvén a nagy város tömegében, megszabadulhat szörnyü üldözőjétől s aztán elutazván messzi földre, ha lehetséges fokozott óvatosság mellett, újra titokban s békén — ismeretlenül fogja napjait élni.

Idővel elérkeztek megállapodási helyükre — Londontól tíz mértföldnyi távolságban s itt tölték az éjt, miután egy szekeressel megalkudtak, hogy másnap potom áron egy üresen visszatérő könnyü kocsiján tovább szállítsa, mely reggeli ötkor volt indulandó. A szekeres pontos volt, az ut jó — csak igen poros, mert az idő nagyon rekkenő és száraz volt — s ők ezerhétsháznyolcvanadik évi junius másodikán, pénteki nap reggeli hétkor a Westminster hidnál leszálltak, kocsisuktól elbucsuztak s ott álltak egyedül az izzó kövezeten, mert a hűvöség, melylyel az éj ily látogatott utcákat felüditi, már elmúlt s a nap szokatlan hévvel tűzött le.

Negyvennyolcadik fejezet.

Még nem tudván, merre forduljanak s kábultan a már nyüzsgő sokadalomtól, pihenni leültek a hid egyik fülkéjébe. Csakhamar észrevették, hogy a tömeg mind egy irányban özönlik s nagy csoportok kelnek át a folyón Middlesex-ből a Surrey-i partra, szokatlan sietőséggel és láthatóan hevült állapotban. Nagyobb részt kéthárom egyénből vagy féltucatból álló kis csapatokat képeztek, egymással szóba ritkán álltak — sőt a legnagyobb rész minden szó és hang nélkül futott tova, mintha mindnyájan egy közös — valamennyiöket egészen igénybe vevő célponttal bírnának.

A jövevények meglepve tapasztalák, hogy a fennakadás nélkül tovább áradozó sokaságban, majdnem minden férfi kék kokárdát hord kalapján s hogy a véletlenül arramenők, kik nem viselték e jelvényt, félénken látszottak minden megtámadást vagy észrevétetést kerülni s a sokaságnak átengedék a járdát, mintha ezzel kiengeztelni akarnák. Ez azonban, számuk arányát tekintve, természetes volt, mert a kék jelvényesek s a közönséges módon öltözöttek száma ugy állott egymáshoz, mint 40—50 az egyhez. Dulakodásra azonban nem került a dolog. A kék jelvényesek — egymást megelőzve — előre rajzottak oly sebesen, amint az ily tolongásban tőlük kitelt s a nem hozzájuk tartozókkal legföljebb pillantásokat — néha még azt sem váltottak.

Elejénte a tömeg a két járdán tolongott és csupán néhány igen serény használta a kocsit. De vagy félóra múlva a sokaság egészen elzárta a közlekedést s most már megtorlódva, az útjába akadt kocsikat és sze-

kereket megállítá s lassan haladva, néha öt-tíz percre is fennakadt.

Közel két óra múlva, a tömeg szemmelláthatólag megfogyatkozott s meg-megritkulván, a hid megtisztult — kivéve, hogy hébe korba egy-egy fölhevült s porlepett egyén, kalapján a kék kokárdával, vállára vetett kabáttal, lihegett el mellettök, mintha félne, hogy elkésik, vagy pedig megállt s kérdést tett az ut iránt, melyen barátai távoztak, aztán eligazittatva — ujult hévvel előre sietett. E csöndben — mert az előbbi zsvajhoz képest a mostani nesz csakugyan különös és szokatlan csöndnek tetszett — először kínálkozott az özvegynek alkalom, egy öreg embertől, ki melléjük telepedett, megkérdeni, hogy mit jelentsen ez a nagy sokaság.

„Ej, hát honnan jöttek maguk“, viszonzá az, „hogyanem hallották lord George Gordon nagy Egyesületének hírét? Ma nyújtja be a kérvényt a katolikusok ellen, hogy az isten áldja meg.“

„De mi köze e roppant sokaságnak hozzá?“ kérdi a nő.

„Mi közük hozzá?“ viszonzá az öreg. „Hogy tud maga így beszélni? Nem tudja-e, hogy ő lordsága kijelenté, hogy nem adja be a kérvényt a háznak, ha csak nem támogatja az ajtó előtt 40,000 derék és hűséges férfi? Ez ugyancsak nagy tömeg!“

„Valóban nagy tömeg“, szól Barnaby. „Hallod, anyám?“

„Ugy hallom, hogy közel oda 100,000 főnyi tömeggel vonulnak el“, folytatá az öreg. „Haj! ne bántsák lord George-ot. Ő ismeri a maga hatalmát. Sok pofa lesz amott a három ablak mögött —“, s e szavaknál azon tájra mutatott, hol az alsóház a Themsére könyöklött — „mely ugyancsak elsápad, mikor ma délután jó

lord George Gordon nekik ront és azt mondom, hogy van is okuk sápadniok. Ne bántsák maguk ő lordságát. Csak azt mondom, hogy ne bántsák. Tudja ő, amit tud.“

Aztán nyámmogva, ihogva, mutató ujját rázogatva — botja segélyével fölkelte és tova tipegett.

„Anyám, ő derék tömeget emleget“, szólt Barnaby. „Gyerünk.“

„Csaknem akarsz hozzájuk csatlakozni?“ kiáltott édes anyja.

„De akarok ám“, felelt ő, az özvegyet ruhája ujjánál huzigálva. „S miért ne akarnék? Gyerünk.“

„Te nem tudod“, könyörgött anyja, „hogy mily gonosztságot művelhetnek ők, nem tudod, hová vezethetnek s mit szándékolnak. Édes Barnaby, az én kedvemért kérlek —“

„A te kedvedért!“ kiáltott az eszelős tenyerébe csapva, „hisz épen azért cselekszem. Emlékszel arra, amit a vak az aranyról mondott. Ime, itt egy pompás tömeg van. Gyerünk! Vagy várj be, amíg vissza térek — igen — igen, várj be.“

Anyja összes félelme-szülte komolyságával iparkodott őt szándokától eltéríteni, de hiába. Barnaby épen lehajolt, hogy cipőjét megcsatolja, midőn egy bérkocsi mellettök elrobogott s abból egy hang a kocsist megállítá.

„Fiatal ember!“ szólt belülről a hang.

„Mi tetszik?“ felelt Barnaby föltekintve.

„Van már jelvényed?“ viszonzá az idegen egy kék kokárdát kinyujtva.

„Nincs — az ég szerelmére, ne is adjon neki!“ tört ki az özvegy.

„A magad gondját viseld, asszony!” szolt hidegen a kocsiban ülő úr. „Azt a fiút pedig bizd magára, ő már elég érett arra, hogy maga határozzon sorsa fölött és ne takarózzék a viganóddal. Ő a te tanácsod nélkül is tudja, hogy akarja-e azt a jelvényt viselni, melyet minden igaz angol feltűzött.”

Barnaby reszketve a türelmetlenségtől, elkiáltá magát, hogy: „akarom, akarom”, amint már eddig is egy tucatszor kiáltozott. A férfi kidobta neki a kék kokárdát s kiszólva, hogy: „siess hát Saint George’s Fields“-re, a kocsisnak meghagyta, hajtson gyorsabban s azzal elrobogott.

Vágy-remegő kézzel, oly jól amint lehetett, kalapjára tűzvén a jelt, Barnaby épen néhány röpke szóval válaszolt anyja könnyeire s esengéseire, midőn az utnak másik oldalán két úr elhaladt. Észrevéve őket s látván mivel foglalkozik Barnaby, megálltak, egy perczig egymásnak valamit sugtak, aztán megfordulva, nekik tartottak.

„Miért ülnek maguk itt?” mond egyikök, ki talpig feketét viselt, hosszú haját hordott s kezében pálcát tartott. „Miért nem szegődtek a többihez?”

„Épen oda készülök, uram”, viszonzá Barnaby, munkáját bevégezve s kalapját a büszkeség bizonyos nemével fejébe vágva. „Mindjárt is ott leszek, uram.”

„Mondj mylordot, fiatal ember, ha ő lordsága kegyes veled szóba ereszkedni”, szolt a másik úr szeliden. „Ha nem ismered még lord George Gordont, ugy ideje, hogy megismerd.”

„Nem ugy Gashford”, szolt lord George, midőn Barnaby kalapját lekapva, mélyen hajlongott. „Ez nem nagy dolog oly napon, mint a mai, melyre minden angol gyönyörrel s büszkeséggel fog visszaemlékezni. Tedd föl

kalapodat barátom és kövess minket, mert ha sokáig habozol, elkésel. Épen tíz óra mult. Nem tudod-e, hogy a gyülekezés tízre volt határozva?”

Barnaby fejét rázva, üres tekintettel nézett hol egyikre, hol másikra.

„Ezt tudnod kellett volna, barátom“, szól Gashford, „világosan meg volt mondva. Miért vagy oly rosszul értesülve?”

„Azt ő nem tudja megmondani“, szól közbe az özvegy, „hiába is kérdezi. Mi csak ma reggel érkeztünk meg messzi földről s minderről mitsem tudunk.“

„Az ügy mély nyomót vágott és elágazott távol és messzi“, szól lord George titkárához. „Ezt szívesen hallom s hálát adok érte az Urnak.“

„Amen!“ mond Gashford ünnepélyesen.

„Lordságod nem értett meg engem“, szól az özvegy. „Bocsásson meg, de ön nagyon félreérti, amit mondek. Mi semmit sem tudunk ez ügyekről. Mi nem vágyunk, de fel sem vagyunk jogosítva, magunkat abba ártani, amit önök mivelnek. Ez az én egyetlen fiam, az én boldogtalan, szegény fiam, ki nekem éltemnél is kedvesebb. Az ég irgalmára esengék, mylord, haladjon egyedül a maga útján s ne kísértse meg őt veszélybe ragadni.“

„Jó asszony!“ szól Gashford, „hogyan mondhat ön ilyet! — Én istenem! — Mit ért ön elragadás és veszély alatt? — Azt hiszi-e, hogy ő lordsága ordító oroszlánnyal, ki szerte bolyong és áldozatot keres, melyet szétszaggathat? — Az Úr legyen nekem irgalmas és kegyelmes!“

„Nem úgy, mylord, bocsásson meg“, könyörgött az özvegy két kezét mellére téve és esengésének mélységében alig tudva, mit tesz és beszél. „Vannak okok, melyekért meg kellene hallgatnia az anyának igaz kö-

nyörgését, hogy hagyja meg neki fiát. Hagyja meg. — Ő nincs eszénél — istenemre mondom, nincsen eszénél.“

„Gonosz jele a kor romlottságának“, mond lord George, a nő érintését mély pirulással kerülve, „hogy akik az igazsághoz szítanak s a jó ügyet támogatják, tébolyodottaknak mondatnak. Van-e lelked, elfajzott anya, ezt saját fiadról állítani?“

„Ön meglep engem“, szólott Gashford, az alázatos szigor egy nemével. „Ez valóban igen szomorú képe a női sülyedtségnek.“

„Mindenesetre nem látszik tébolyultnak“, sugá lord George titkárának fülébe, Barnabyra tekintve. „S ha az volna is, minden kis sajátosságot nem szabad tébolynak nyilvánítanunk. Hiszen ha ez szabálylá válnék —“, s most ismét mélyen pirult — „melyikünk élhetne biztonságban?“

„Egyikünk sem“, viszonzá a titkár, „mert ez esetben minél nagyobb a buzgalom, az igazság, a tehetség, minél valóbb a hivatás felülről, annál nyilvánvalóbb volna az örültség. Mi pedig ezt az ifjat illeti, mylord —“, tevé hozzá könnyeden mosolygó ajkkal, midőn Barnabyra tekintett, ki kalapja karimáját pörgetve, loppal integetett nekik, hogy siessenek el, „ő oly épérzékű s öntudatos, mint bárki más, akit valaha láttak.“

„S ön kíván e nagy testületbe tartozni“, szólott lord George hozzá fordulva, „és szándékozott is belépni?“

„Az ám, az ám“, mond Barnaby, ragyogó szemmel. „Mindenesetre azt kívántam s meg is mondtam neki.“

„Látom“, felelt lord George, a boldogtalan anyára vetett szemrehányó tekintettel. „Hiszen gondoltam is. Kövessen engem s ez urat és óhaja teljesülni fog.“

Barnaby gyöngéden megcsókolá anyjának arcát s biztatta, hogy sohse busuljon, mert ezentul mindkettejük szerencséje meg van alapítva. Aztán megtette, amit lord George tőle kívánt. A szegény asszony is követte őket — de mennyi búval s félelemmel, azt bajos volna megmondani.

A hid-utcán gyorsan elhaladtak s ott a boltokat mind zárva lelék (mert a nagy tömeg elvonulása és várható visszatérte a kalmárokból aggályokat támasztott portékáik és ablakaik iránt). A felső emeletekről az összegyűlt lakók, arcaikon a fölháborodás, érdekeltség, várakozás és megbotránkozás különböző kifejezéseivel néztek alá. Némelyek tapsoltak, mások piszegettek, de nem törődván mindezen félbeszakításokkal — mert egy a közelben gyűlögött nagy sokaságnak tenger-zaja üté meg fülét — lord George Gordon megkettőzteté lépteit s most elérkezett Saint George's Fields-re.

E hely akkortájt nagyterjedelmű mezőkből állott. Roppant néptömeg gyűlt rajtok össze, melynek némely szakaszai különböző nemű s alaku, de mindig egyszerű: azaz kék lobogókkal egészen katona módra föl-alá lépdelttek, mások pedig köröket, arcvonalatokat és négyszögeket képeztek. Mind az ellépdelők, mind az ácsorgók nagy része templomi dalok vagy zsoltárok éneklésével foglalkozott. Bárkitől eredt e gondolat, jól volt kiokoskodva, mert ennyi ezer hang zengése mindenki szívét szükségkép fölzaklata és csodahatást gyakorolt a rajongókra, jártak légyen a legtevesb uton is.

A nagy tömeg előőrseiül őrszemeket állítottak ki, hogy a vezér közeledtét tudtukra adja. Ezek aztán megvitték annak hírét a hátrább állóknak s az ujság gyorsan szájról szájra járván, rövid időre a tömeg elnémult s oly halotti mély csönd állott be, hogy még egy

zászló lobogása is szembe ötlött és figyelemre méltó körülménynyé lőn. Aztán háromszor egymásután iszonyú éljenzésbe törtek ki, mely ágyuszként a levegőt meg látszott remegtetni.

„Gashford“, mond lord George, kikelt arccal és illetődött hangon, titkárának karját szorosan a magáéba fűzve, „most látom, hogy a hivatott én vagyok. Érzem és tudom ezt. Én a nép vezére vagyok. Ha e pillanatban egyhangulag azt követelnék tőlem, hogy a halál torkába vezessem — megtenném — meg én, s elesném elsőnek.“

„Büszke egy látvány ez!“ szolt a titkár. „Nagy napja ez Angliának s az igaz ügynek széles e világon. Amily hódolatot, mylord, egy magamfajta szerény, de feláldozó férfi nyujthat“

„Ugyan mit akar tenni?“ kiáltott gazdája, a leterdelni készülő titkárt két kezével megkapva. „Ne tegyen képtelenné a mai dicső nap ünnepélyes kötelességeire“, mikor ezt monda, a jó ember szemében könnyek álltak . . . „Menjünk közéjük. Ez ujonc számára helyet kell találnunk valamely szakaszban — adja kezét.“

Gashford gazdája kezébe tévé az ő hideg, álnok kezét s így — kézben kéz — Barnaby s édes anyja kíséretében a tömegbe vegyültek.

Ekkor a sokaság ujra énekelni kezdett s midőn a vezér soraikon elhaladt, úgy kiabált mindenki, amint torkán kifért. Sokan, kik szövöztek hazájuk hitét együttesen mindhalálig megvédeni, világeletükben nem hallottak zsoldárt vagy egyházi dalt. Ezek a fickók azonban nagyobb részt hatalmas tüdővel lévén megáldva s az éneklést különösen kedvelvén, rágyujtottak akármily csárdadalra vagy ostobaságra, ami eszükbe jutott, mert

biztosak voltak benne, hogy az általános karban azt fölfedezni senki sem képes, s máskülönben is keveset törődven vele, rajta érik-e vagy sem. Ez önkénytesek közül sokan épen lord George Gordon orra alatt kajdásztak, ki azonban a szöveget meg nem hallván, szokásos merev ünnepélyességével haladt el közöttük és követőinek áhitatos viseletén igen tudott épülni és örülni.

Igy haladtak tovább-tovább egyik soron föl, a másikon le, ezt a kört megkerülve, annak a négyszögnek valamennyi oldalán végig s még mindig maradtak meg-szemlélendő sorok, körök és négyszögek. Az időjárás tikkasztó levén s a nap legforróbb sugaraival tűzvén a mezőre, a zászlótartók bágyadni és fáradni kezdettek, a sokaság nagy része pedig a nyakravalókat már nem állhatá s mindenki felgombolta mellényét és kabátját; a tömegek közepén levőket meg annyira elesigázta a rekkenő hőség, melyet természetesen az őket bekerítő sokaság még kiállhatlanabbá tőn, hogy a fűvön elterülve, mindenüket oda kínálták egy ital vizért. Mégsem tágitott senki — még a legfáradtabb sem és lord George Gordon, kiről a veriték szinte csorgott — még egyre folytatá szemléjét Gashforddal és Barnaby még mindig követte őket édes anyjával.

Épen élére értek egy körülbelül nyolcszáz főből álló — egy sorban felállított hosszú arcvonalnak és lord George fejét hátra fordítá, hogy visszatekintsen, midőn a fölismerés egy kiáltása azon sajátságos tompasággal hallatszott, melylyel az emberi hang nagy sokaság között a szabad ég alatt bir — és a sorból nagy hahotával egy ember lépett elő, sulyos tenyerével Barnaby vállára csapva.

„Mi a manó?” szólta ez egyén. „Te vagy az, Barnaby Rudge? Hát hol bujkáltál száz esztendő óta?”

A legázolt fünek illata Barnabyt épen a cricket-játék régi napjaira emlékezteté vissza, mikor ő még kis fiú volt és ott játszott a Chigwelli réten. E hirtelen s heves megszólítástól egészen megzavarva, ijedten tekintett az emberre s alig tudott annyit nyögni, hogy: „te vagy az, Hugh?”

„A bizony Hugh”, viszhangzá a másik. „Én vagyok Hugh — a Májusfából. Emlékszel még kutyámra, az most is él és bizonyosan rád fog ismerni. Mit, te is vi-seled a jelvényt? Okosan. Hahaha.”

„Mint látom, ön ez ifjú embert ismeri”, szólta lord George.

„Ha ismerem-e, mylord? Ugy ismerem, mint a job-bik kezemet. A kapitányom is ismeri, valamennyien is-merjük.”

„Be akarják venni dandárunkba?”

„Nincs az egész dandárban jobb, serényebb és te-vékenyebb ember Barnabynál”, szólta Hugh. „Szeretném látni azt az embert, ki azt meri mondani, hogy van. Állj be, Barnaby. Hadd masérozzon köztem és Dennis közt, mylord és hadd hordja ő”, tevé hozzá egy fáradt em-ber kezéből a zászlót kivéve, „e bátor seregben a leg-vigabban lobogó selyemzászlót.”

„Az isten szerelmére, ne vigyék el!” jajgatott az özvegy, rémulten előrohanva. „Barnaby — mylord — adjátok vissza — Barnaby — Barnaby.”

„Asszony a táborban?” szólta Hugh, közibök állva s az özvegyet feltartva. „Hollá! kapitány!”

„Mi baj?” mond Tappertit Simon, sebbel lobbál előteremvén. „Miféle rend ez?”

„Ez bizony nem rend, kapitány úr“, viszonzá Hugh, kinyújtott két kezével a nőt még egyre távol tartván. „Ez minden rend ellenére van. Asszonyok meg akarják a mi vitéz harcosainkat kötelességük teljesítésében akasztani. A parancs-szót kapitány! Vonuljunk el. Gyorsan!“

„Állj —“, kiáltott Simon torkaszakadtából. „Vigyázz! Indúlj.“

A nő földre terítettett — az egész tábor mozgásban volt. Barnaby elsodortatott egy nagy csapat közepében és anyja nem látta többé.

Negyvenkilencedik fejezet.

A sokaság mindjárt a gyülekezés kezdetén négy osztályra szakadt: a londonira, westminsterire, southwarkira és skótra. Ez osztályok mindenike különböző dandárookra s ezek megint alszakaszokra és aljakra oszolván, a főrendezés — a néhány főnök és vezető kivételével — mindenkinek oly érthetlen volt, mint egy nagy ütközet terve, a csatázó katonák utolsója előtt. De mégsem volt rendszer nélküli, mert kevéssel a megindulás után, a sokaság három nagy részre szakadt s készen állott — a rendezéshez képest — a Themse különböző hidjain át, az alsóház elé, külön szakaszokban haladni.

Az osztálynak élére, mely a Westminster hidján volt tevékenysége színhelyét megközelítendő, állott lord George Gordon, jobbra Gashforddal és néhány keveset ígérő külsejű rongyos fickóval, kik a törzskar egy nemét alkoták körülte. Egy másik résznek vezénylete, mely a Blackfriars hidat használta, egy körülbelül 12 fő-

ből álló rendező bizottmány kezébe adatott, míg a londoni hidon átkelő harmadikat, melynek a főutcákon kelle elvonulnia, hogy a polgárság számukról és komoly szándokaikról annál inkább meggyőződjk, Tappertit Simon vezette, ki mellé néhány az Egyesült Szelindekek testületéből kiszemelt altiszt adatott — továbbá Dennis, a hóhér, Hugh és mások.

A parancs-szóra e nagy testek mindenike a kijelölt irányban — tökéletes rendben és mély csöndben — megindult a maga útján. A City felé haladónak száma nagyban fölülmulta a többiekét s oly hosszúra nyúlt, hogy midőn az utóhad megindult, az előhad közel négy mértföldnyire előbb volt, noha a legénység sűrű hármas sorban haladt.

Azon osztálynak élén, hová Hugh kedvének hóbertjában állítá volt, e veszélyes társ és a bakó között lépdegélt Barnaby, amire később e napnak tengernyi nézője közt sokan visszaemlékeztek. A pillanat hevében megelékezvén minden egyébről, kipirult arccal s a gyönyörtől lángoló szemmel, nem törődve a nagy zászló súlyával s csak azt látva, hogy mint libeg lobog és ragyog a nyári szellőben, így haladt ő büszkén, boldogan, leirhatlan fenköltséggel — e roppant sokaságban az egyetlen gondtalan és ártatlan lény.

„Nos, mit mondasz ehez?” kérdé Hugh, midőn a zsufolt utcákon haladva, a nézőktől hemzsegő ablakokra föltekintettek. „Nem-e azért tolong ott az a tenger néző, hogy zászlainkat s lobogóinkat lássa? És Barnaby a legnagyobb ember az egész csödületben, az ő lobogója a legszebb és fényesebb. Nincs, aki Barnabyval ki merne állni. Minden szem rajta csügg. Hahaha.”

„Ne lármázz, testvér“, dünnyögött a hóhér, nem valami helyeslő pillantásokat lövelve Barnabyra. „Remé-

lem, nem azt hiszi, hogy itt más dolog sem lesz, mint ezt a kék rongyot fitogtatni — mint valami vakáczió levő deák. Azt hiszem, kész sikra szállani, nemde? Már mint maga“, tevé hozzá, könyökével Barnabyt nyersen megbökve.

Barnaby lobogójára nézett s aztán üres tekintetét a kérdőről Hughra fordítá.

„Ezt a beszédet ő nem érti meg“, mond az utóbbi. „No várj, majd én megmagyarázom neki. Hallod-e, öregem — Barnaby, hallgass csak rám.“

„Hallgatok“, szól Barnaby, aggalmasan maga körül tekintve, „de szeretném, ha őt valahol láthatnám.“

„Ki az az ő?“ kérdé Dennis nyersen. „Remélem, nem vagy szerelmes senkibe. Ezek a dolgok nem nekünk valók, nekünk nem szabad szeretnünk senkit.“

„Ugy-e bár, Hugh, ő most büszke volna rám, ha látna?“ szól Barnaby. „Nem örülne-e, ha engem ennek a nagy hadnak élén látna? Tudom, hogy ujjongana. Ugyan hol is lehet ő? Ő sohsem lát, mikor kiteszek magamért s ugyan miért volnék én szép és vig, ha ő nem láthat?“

„Ugyan miféle csiricsári ez?“ kérdé Dennis fenséges megvetéssel. „Csak nem cipelünk magunkkal érzélgős tagokat?“

„Sohse haragudjál, testvér!“ mond Hugh, „ő csak az anyjáról beszél.“

„Mijéről?“ mond Dennis egy erőteljes káromkodással.

„Az anyjáról.“

„Hát azért álltam én be ebbe a dandárba s azért indultam utnak ezen az emlékezetes napon, hogy férfiakat anyáikról halljak beszélni?“ dörmögé Dennis nagyon kedvetlenül. „Elég bolond, ha valaki a kedvesét

emlegeti, de az anyját! —“ kedvetlensége oly fokra hágott, hogy a földre köpött és egy kukkot sem tudott többet mondani.

„Barnabynak igaza van“, szólt Hugh vigyorogva, „s én is azt mondom. Nézz ide, bátor lélek! Ha ő nincsen itt, ez onnan van, hogy én gondoskodtam róla és hat urat hozzá küldtem, akik közül mindegyik kék zászlót visel, de félig sem oly szépet, mint a tied — és az a hat úr nagy pompával elviszi őt egy nagy házba, hol köröskörül csupa arany és ezüst zászló lóg és minden egyéb meg van, ami neked tetszik és ahol ő reád várakozni fog, míg te eljössz, és ahol semminek sem lesz szükében.“

„Csakugyan azt tetted?“ szólt Barnaby örömcsillogó képpel. „Ez szép tőled — nagyon szép — kedves Hugh!“

„Hanem ez mind bliktri ahhoz, ami még jőni fog“ viszonzá Hugh, Dennist titkon megintve, aki nagy ámulattal nézte új fegyvertársát.

„Igazán?“ kiáltott Barnaby.

„Bliktri, ha mondom“, szólt Hugh. „Pénzt, feltűrt kalapokat és tollakat, veres ruhákat és arany sujtást, mindenféle szép dolgokat, ami valaha volt, van és lesz, mindazt kapunk, ha hivek maradunk e derék lordhoz — aki széles e világon a legjobb ember és ha zászlait néhány napig hordjuk és épségben megtartjuk. Csak ezt kell tennünk, semmi mást.“

„Hát ez minden?“ kiáltott Barnaby szikrázó szemmel, zászlója rudját szorosabban fogva. „Akkor biztosítalak, hogy ezt a magamét épségben tartom. Jó kézbe adtad. Hiszen ismersz, Hugh, senki sem fogja tőlem elragadni.“

„Helyes!“ szólt Hugh. „Haha! Emberül adtad! Ez a régi, jó, erős Barnaby, akivel én annyit ugrottam és mászkáltam. Tudtam én, hogy nem csalódom meg Barnabyban. Nem látja-e maga —“, sugá Dennisnek, mikor a másik oldalra osont, „hogy ez az ember a természet fia, akit mindenre rávehetni, ha vele a maga módja szerint tudunk elbánni. A hóbortosságán kívül csakugyan tizenkét emberszámot tesz ez a fickó, miről meggyőződhetik, mihelyt kedve szottyan vele birokra kelni. Csak bizza rám. Majd meglátja, hogy a mieink közül való-e vagy sem.“

Dennis e magyarázó megjegyzéseket különböző bólogatásokkal és integetésekkel fogadá és viselete Barnaby iránt ezentul kedvezőbbre változott. Hugh, orrára tévén ujját, visszament előbbi helyére s ők némán folytaták utjokat.

A három nagy tömeg délutáni két-három óra táján találkozott egymással Westminster előtt s ott egy ropant sokasággá egyesülvén, iszonyuan elkiáltotta magát. Ezzel nem csupán jelenlétüket akarták elárulni, hanem jelül is szolgált az mindazoknak, kiknek feladatát képezé, a két háznak tornácait, a különböző kijáratokat és a karzati lépcsőzetet elfoglalni. Ez utóbbi helyre suhantak azonnal Hugh és Dennis, még mindig gyámoltjukkal maguk között, mert Barnaby a zászlót egy pártbeli kezébe nyomta, aki a ruddal a külső bejárásnál megállt. Miután a mögülsők hátulról nagyban előre tolták, mintegy hullámtól felkapva, a karzat ajtajáig söpörtettek, honnan akarva sem vonulhattak vissza, mert a kijáratok be voltak dugulva a tömegtől. Nagy tömegek leírásánál közönséges kifejezés, hogy egy ember kényelmesen elsétálhatott volna a fejeken. Ebben az esetben csakugyan így is volt, mert egy a tolongásba

véletlenül került suhanc, ki már a fulladáshoz közel volt, egy mellette álló embernek vállára mászott s aztán a népség kalapjain s fején kisétált az utcára, vándorlásában két lépcsőháznak s egy hosszú karzatnak egész hosszán áthaladva. Hanem a sokaság odakünn sem volt ritkásabb, mert egy közibe dobott kosár, főrül före, vállról vállra végig dobatott és keringve eltáncolt rajtok, míg szem elől elveszett és egyetlenegyszer sem hullott a hézagokba és egyszer sem került a föld közelébe.

Ezen a nagy tolongáson keresztül, melyben kétségkívül elvétele, becsületes ügybuzgók is találkoztak, mely azonban nagyobbbrészt mégis csak London azon söprejéből, ocsujából állt, melynek gyarapodását rossz büntető törvények, hiányos fogházi intézmények és a képzelhetőleg legroszabb rendőrség nagyban elősegíté — voltak kénytelenek azon parlamenti tagok, kik nem éltek azon elővigyázattal, hogy helyeiket már jó eleve elfoglalják — küzködve utat törni maguknak. Fogatjaikat megállíták s eltörték, a kerekeket letépték, az ablakokat ezer darabra morzszolták, az ajtókat bezúzták, kocsiszt, kengyelfutót, gazdát üléseikről leráncigáltak és a csatakba dobáltak. Lordokat, képviselőket és tisztes püspököket — személy- és pártkülönbség nélkül összevisszataszigáltak, pökdöstek, tiportak. Aztán a bántalmazások különböző fokain át, kézről kézre adattak, úgy hogy végre társaik közé kerülve ruházatuk rongyokban lóggott rajtok, varkocsaik le voltak tépve, maguk pedig lelkendezve szólni is képtelenek, tetőtől talpig be voltak lepve azon portól, mely hajukból kiveretett és cibáltatott. Egy főúr már addig volt a csöcselék keze közt, hogy a felső ház tagjai elkészültek, testületileg kihatolni s őt felszabadítani s már épen megindultak, midőn a bántal-

mazott sárosan és sebhelyekkel telve szerencsére köztük megjelent. Legjobb barátai is alig ismertek rá. A zugás és dörgés perczről perczre növekedett. A légzengett káromkodásoktól, jajgatástól és orditástól. A nép folyton dühöngött és dult, mint egy szörnyeteg s minden újabb sértés csak arra szolgált, hogy böszét fokozza.

A házban magában a dolgok még fenyegetőbb alakot öltöttek. Lord George — előtte egy emberrel, ki a roppant kérvényt hevederekben cipelte a tornácon át az alsóházba, hol azt a háznak két tiszte átvevén, benyújtás végett az asztalra emelték — lord George már jókor elfoglalta helyét, még mielőtt az elnök szokásos imáját elmondta volna. Követői ugyanekkor özönölvén be, a tornácot minden bejárattal együtt — mint láttuk — azonnal ellepték, úgy hogy a tagok nem csupán a házön kívül részesültek megtámadásokban, hanem még a házban is ostromzár alá tétettek. A zaj pedig künn és benn oly óriási volt, hogy aki beszélni akart, maga sem hallhatá szavát, miért arra épenséggel gondolni sem lehetett, hogy a tagok maguk közt a helyes intézkedések megtétele iránt tanácskozzanak vagy egymást méltóságos és erélyes ellenállásra lelkesítsék. Midőn valamely tag rendetlen ruházattal és zilált hajjal megérkezett s a tornácon állongó sokaságon át viaskodva utat nyitott magának, diadalkiáltás hallatszott s mikor a háznak ajtaja, melyet a bebocsátásra csak félig s óvatosan nyitottak ki, egy pillanatnyi betekintést engedett a kívüllevőknek, vad dühük még növekedett, mint vadállaté a martalék láttára. S a tömeg ilyenkor rohamot intézett az ajtó ellen, melytől záruk és reteszek megrecsegték és a gerendázat megrendült.

Az idegenek karzata, épen a háznak ajtaja fölött, a zavargás első hírére elzáratott s üres volt, kivéve ha

lord George hébe-hóba itt fogott helyet, hogy a hozzá vezető lépcsőhöz kényelmesebben eljuthasson s a népet a belül történekről értesíthesse. Barnaby, Hugh és Dennis erre a lépcsőre voltak állítva. Állott pedig e lépcső két kicsiny, meredek, szűk, párhuzamosan futó sorból, mely két kis ajtóhoz vezetett, honnan egy alacsony átmeneten a karzatra lehetett jutni. Közben egy üvegnélküli nyílás levegőt s világot árasztott a 18—20 lábnyival távolabb fekvő tornácba.

E kicsiny lépcsők egyikén — nem azon, melynek tetején lord George időről időre megjelent, hanem a másikon — Gashford állott — álnok képpel mint mindig — és könyökét a karfára támasztva, arcát tenyerébe mélyeszté. Mihelyt tartásán legkevésbé — csupán karjának legkönnyedebb mozdulatával változtatott — a zugás mindig növekedett s pedig nemcsak itt, hanem a tornácban is, hol bizonyosan valaki folyton felnézve, őt figyelte és táviróul szolgált a többinek.

„Csendet!“ kiáltott Hugh, midőn lord George a lépcső tetején megjelent, oly hangon, mely még az uralkodó zajon és zsvajon is túlhangzott. „Ujság! Ujságok mylordtól!“

A zaj azonban a lord megjelenése daczára sem csillapult, míg Gashford nem nézett körül. Erre azonnal elnémult minden, el még a künnálló népség is és el a másik lépcsőzeten levő nép is, akik pedig mitsem láthattak vagy hallhattak, de kikhez mindazonáltal a jel csodagyorsan elhatott.

„Uraim!“ mond lord George halványan s izgútan. „Legyünk szilárdak. Halasztásról beszélnek, de nekünk nem kell halogatás. Azt mondják, hogy jövő kedden fogják kérvényteket fontolóra venni, de mi most akar-

juk. A mostani kilátások nem kedvezők, hanem azért sikerülni fog és kell.“

„Sikerülni fog és kell!“ viszhangzá a tömeg. Általános üvöltés, éljenzés s ordítás közt lord George bókolt, visszavonult és azonnal visszatért. Gashford újra intett s halotti csend állott be.

„Félek uraim!“ szolt mostan, „hogy kevés reményünk van a parlament eljárásától orvoslást remélni. Kénytelenek leszünk tehát magunk orvosolni sérelmeinket s újra találkozunk. Bizalmunkat a Gondviselésbe kell helyeznünk s az meg fogja áldani törekvéseinket.“

E szónoklat mérsékeltebb levén az előbbinél, nem részesült hasonlóan kedvező fogadtatásban. Midőn a zaj és bősziútség már főfokára hágott, a lord még egyszer visszajött s tudósítá őket, hogy a fölkelés hire már több mértföldnyire elhatott s hogy ha a király értesülni fog egyesülésükről, ő felsége kétségkivül legfelsőbb rendeletet küldend, mely kívánságaik teljesítését fogja meg-hagyni. S így folytatta beszédét darabig gyerekes, határzatlan és kapkodó modorával, midőn hirtelen két úr ugyanazon ajtóban megjelent. Mellette elhaladva utat törtek maguknak és egy-két lépcsővel lejjebb szembe szálltak a néppel.

E tett vakmerősége meglepte a sokaságot. S az általános ámulás nem csökkent, midőn ez urak egyike, lord George-hoz fordulva higgadtan, hidegen és oly fennhangon, hogy a népség jól hallható, ezeket mondá:

„Ha tetszik, mylord megmondhatja nekik, hogy az én nevem Conway tábornok, kinek hírét ismerhetik s hogy én e kérvényt s ez eljárást — mind az önét, mind az övéket, ellenzem. Megmondhatja nekik, hogy katona vagyok, kész e helynek szabadságát kardommal megvédeni. Ön látja mylord, hogy e ház tagjai ma mind fegy-

verben vannak, ön tudja, hogy a bejárás szűk s önnek tudnia kell, miszerint e falak közt férfiak vannak, kik elhatározták ezt a szorost utolsó csepp vérig megvédeni, kiknek fegyverétől tehát sokan eleshetnek, ha az ön pártja eddigi magatartását nem változtatja meg. Gondolja meg, mit cselekszik.“

„Tőlem pedig lord George“, szólta a másik ur, hasonlóképen hozzá fordulva, „tőlem Gordon tábornoktól, közeli rokonától tudják meg azt, hogy ha e tömegben, melynek ordítása megsüketit, egyetlen ember találkozik, ki az alsóház küszöbét átlépni vakmerősködik, esküszöm, hogy kardomat abban a pillanatban — nem az ő, hanem az ön testébe mártom.“

E szavak után, arccal a tömegnek, újra fölmentek, a félrevezetett főurat egy-egy karján megragadák, magukkal vonszolák s az ajtót becsukva, azt belőlről azonnal elzárták és lakatolák.

Minden oly gyorsan ment végbe s a két urnak — kik közül egyik sem volt fiatal — viselete oly bátor határozottságot tanusított, hogy a tömeg habozva — félénken nézett egymásra s nem tudta mit csináljon. Némelyek az ajtó felé akartak fordulni, a legkislelküebbek közül pedig sokan azt kiálták, hogy legjobb lesz visszamenni s a hátul állókat megkiálták, hogy adjanak helyet. A rémület és zavar gyorsan növekedett, midőn Gashford valamit Hugh fülébe sugott.

„Mi ez?“ ordította Hugh amazokhoz fordulva. „Mért mentek vissza? Hol vagytok inkább helyeteken, mint itt? Egy roham ez ajtók ellen s egy másik oda lenn megteszi úgy hogy még! Rajta hát! Aki odalenn az ajtóban fél, az elmaradhat. Akinek pedig a szíve helyén van, az jöjjön be! Elsül az, sohse féljete! Rajta!“

Hugh egy pillanatot sem veszítve, a karfán át fejjel lefelé, a tornácba veté magát. Alig ért le, Barnaby már oldalán állt. A káplán segédei s a ház néhány tagja, kik eddig kérve kérték a népet, vonuljon vissza, azonnal elsiettek, mire mindakét tömeg ujjongva rohant az ajtóknak s a házat komoly ostrom alá fogta.

Midőn már egy második roham harcba keverte volna a támadókat a háznak védőivel, mely esetben emberhalál s vérontás kikerülhetlen lett volna, a sokaság leghátsói tágitani kezdettek s azon hir terjengett szájról szájra, hogy a Temzén egy küldöttet menesztettek katonaságért, mely már az uteákon sorakozik is. Attól tartva, hogy e szűk helyen beékelve kellend a támadást kiállniok, a csőcselék oly rohamosan tódult kifelé, amint az előbb beáramlott. Miután az egész áramlat egyszerre irányt változtatott, Barnaby és Hugh elsodortatott és dulakodva, birkózva, bukott embereken tova gázolva s viszont legázoltatva, a sokasággal együtt lassanként kijutott az utcára, hol egy lovas és gyalog testőrökből álló nagyobb osztály rohamléptekkel sietett elő s a tért maga előtt oly gyorsan megtisztítá, hogy a tömeg a roham előtt elolvadni látszott.

Adott parancsra a katonaság megállt s az utcát keresztben elrekeszté, mire a lihegő s utolsó erőfeszítéseiktől kimerült zavargók hasonlóképen sorakoztak, bár nagyon rendetlenül és szabályellenesen. A vezénylő tiszt gyorsan a két test közti tisztásra lovagolt, kíséretében egy városi tanácsossal és egy alsóházi tisztviselővel, kiknek számára néhány katona hirtelen leszállott. A zendülési törvény felolvastatott, de senkisémmé tágitott.

A zendülők első sorában Barnaby s Hugh egymás mellett álltak. Mikor Barnaby az utcára kijött, valaki kezébe nyomta az ő kedves zászlaját, mely felgöngyölve

és a póznához kötve lévén, olyan volt mint egy óriási dárda s melyet ő szorosan fogott kezébe. Ha valaha valaki teljes lélekkel és szívvvel hitte magáról, hogy igaz ügybe ártotta magát s vezére mellett mindhalálíg helyt kell állnia — szegény Barnaby hitte ezt lord George Gordonnal szemben.

A hatósági személy hiába kísérelvén meg szóhoz jutni megadta a jelt s a testőrök neki nyargaltak a tömegnek. A hatósági személy ide s tova lovagolt, a népet megintve, hogy oszolják szét s noha a katonaságra nehéz kövek dobattak, úgy hogy közülök néhány kétségbeejtőleg megsértetett s csúffá tétetett, mégsem adott más rendelet, mint hogy a legtevékenyebb zendülőket elfogják, a tömeget pedig kardlappal szétüzzék. Mhelyt a lovak a csőcselék közé vágattak, a tömeg több helyen tágitani kezdett s a testőrök, előnyüket felhasználva, a tért gyorsan megtisztogatták, midőn néhányan a legelsők közül, kiket a sokaság társaiktól elvágott, egyenesen Hughnak és Barnabynak tartott. Ők kétségkívül ki voltak jelölve, mint azon két egyén, kik a tornáczon magukat ledobták. A katonák most hevesebben vagdalkoztak maguk körül s leglázugóbb ellenfeleik közül néhányán könnyü sebet ejtének, úgy hogy itt-ott egy-egy nyöszörögve és nagy zavart okozva, társainak karjaiba esett.

A tátongó sebek és véres arcok láttára, melyek a tömegben egy percre láthatókká lőnek s aztán a tolongásban megint elvesztek, Barnaby elhalványult s rosszul kezdé magát érzni. Mégis megállta helyét és rudját még szorosabbra fogva, meredten, fejével bólintva, nézett a legközelebbi katonára, midőn Hugh vad képpel valamit a fülébe sugott.

A katona közelebb száguldott s midőn a nép rá tódult, ágaskodó lováról le-lecsapott azok kezeire, akik kantárát megfogni akarták. Ezzel a népet hátrálni kényszeríté s társait maga után inté. Barnaby egy tapodtat sem tágitva, még mindig helyén állt s bevárta a közeledőt. Nehányan rákiáltottak, hogy meneküljön, mások pedig — elfogatását megakadályozandók — már közre fogták, midőn a zászló rudja a fejek fölött elsuhogott s a lovasnak nyerge egy szempillanat alatt üres lett.

Aztán Hughgal együtt megfordult s kereket oldott. A tömeg utat nyitott nekik és gyorsan bezárult utánuk, úgy hogy lehetetlen volt kitudni, melyik irányban menekültek. Zihálva, porlepetten, égő arccal, kimerülten a partot szerencsésen elérték s ott gyorsan ladikba szállván, csakhamar tul voltak a közvetlen veszélyen.

A folyamon lefelé illanva, tisztán hallhaták a nép éljenzését s azon hiszemben, hogy sikerült a katonaságot megszalasztani, néhány perczig megpihenteték evezőiket s haboztak, hogy visszatérjenek-e vagy sem. Miután azonban a tömeget a Westminster-hidon át elvonulni látták, csakhamar megbizonyosodtak, hogy a népség oszlóban van és Hugh helyesen találta ki, miszerint az éljenzés a hatósági személyt illeté, ki a katonaság eltávolítását ajánlta, ha a népség kész volna azonnal haza térni. E szerint ő meg Barnaby legjobban voltak ott, ahol voltak. Hugh azt javaslá tehát, hogy evezzenek a Blakfriars-hidig, ott szálljanak partra és lehetőleg siessenek a Csizmába, ahol nemcsak jó ellátást és mulatságot találnak, hanem bizonyosan társaik közül is többekkel találkozni fognak. Barnaby megegyezvén, ebben maradtak és tovább eveztek Blackfriars felé.

Válságos időben kötöttek ki és szerencséjükre épen a kellő perczben, mert a Fleet-utcába érvén, azt szokat-

lan mozgalomban találták s midőn okát kérdeznék, értesültek, hogy egy szakasz testőr épen az imént vágta-tott erre, fogoly lázadókat kísértén a Newgate-be. Legkevésbé sem bánva, hogy a lovas-csapatot ily közel elkerülték, nem vesztegették idejüket sok kérdezősködéssel, hanem a Csizma felé osontak oly gyorsasággal, a melyet Hugh helyesnek vélt, hogy feltűnést ne okozzanak s a közfigyelmet magukra ne vonják.

Ötvenedik fejezet.

Az elsők közé tartoztak ugyan, kik a csapszékbe érkeztek, hanem csak rövid ideig voltak ott, midőn már több csoport szállingózott be, kik szintén részt vettek a mai csődületben. Ezek közt volt Simon Tappertit és Dennis is, kik mindketten, kivált pedig az utolsó, a legnagyobb hévvel üdvözlék Barnabyt és nem győzték dicserni tanusított vitézségeért.

„Szinte jól esik rá gondolnom“, mond Dennis egy szitokkal, miután kalapját furkósára akasztva s azt egy sarokba támasztva, melléjük az asztalhoz telepedett. „Pompás alkalom volt, hanem semmire sem vitt. Én bizony nem tudom, mi vége lesz ennek a dolognak. Nincs ebben a népben szellem mai napság. Adjanak enni, inni! Undorodom az emberiségtől.“

„Ugyan mért?“ kérdé Tappertit ur, lángoló arcát egy félpintes korsóba meritve. „Hát nem volt ez jó — kezdetnek?“

„Ki biztosít engem, hogy nem a vége?“ viszonzá a bakó. „Mikor az a katona lebukott, egész London városa a miénk lehetett volna. De hát nem vettük el. Ott

álltunk, tátogattunk és bámultunk. A békebíró (bár minden szemében egy golyó lett volna, a mi csakugyan úgy is történik, ha rajtam áll) aszongya: „fiuk, ha szavatokra fogadjátok, hogy szétoszoltok, én a katonaságot elküldöm!” A mi embereink erre hurrá-ba törnek ki, a játékot kezökben a tromffal abban hagyják s elsompolognak, mint egy farka megjuhászodott kutya. Ah!” szólt a bakó, mély megvetéssel, „pirulok embertársaimért. Bár ökörnek születtem volna!”

„Ez esetben is csak oly kellemes jellem lett volna, mint most”, viszonzá Tappertit Simon, a szobát magasztos képpel elhagyva.

„Ne nagyon higgye”, válaszolt a bakó utána kiáltva, „ha én e pillanatban szarvas állat lehetnék, a legkisebb észbeli adománynyal, mai viseletükért felöklelnék most mindenkit ebben a társaságban e két ember kivételével”, (Barnabyt s Hughot értvén alatta).

Mai eljárásuk e szomorú szemléje után, Dennis hideg marhasültben és sörben keresett vigasztalást, a nélkül azonban, hogy arcának zordon és elégtelen kifejezésén enyhített volna, melynek komorsága az étkezés jótékony hatása alatt inkább növekedett, mint csökkent.

Az ekként megleczkézett társaság kemény szavakkal vagy ütlegekkel is megtorolhatta volna magát, hanem nagyon lehangolt s kimerült volt. A tulnyomó rész reggel óta böjtölt, a nagy hőségtől valamennyien szenvedtek s a napnak kiabálásaitól, fáradalmaiktól és izgalmaitól sokan egészen elrekedtek s általában véve úgy meg voltak viselve, hogy alig álltak meg lábukon. Aztán nem is tudták, hogy mit tevők legyenek ezentúl s egyszerűs mind féltek annak következményeitől, amit már elkövettek, azonfelül érezték, hogy minden erőfeszítés dacára az ügyek állásán mitsem változtattak, sőt rosszabb

állapotban hagyták, mint amelyben találták. Azok közül, kik a Csizmába jöttek, egy óra alatt sokan elszállingoztak; a becsületesebbek és őszintébbek azon eltökéléssel, hogy a ma reggeli tapasztalatok után többé nem térnek vissza s régibb társaikkal semmiféle közlekedést nem tartanak fenn. Mások ott maradtak ugyan, míg kissé magukhoz tértek, de aztán csüggeteg lélekkel távoztak haza; viszont találkoztak e helynek eddigi törzsvendégei közt elegenden, kik a helyiséget egészen kerülték. A testőröktől elfogott féltucat fogolyból a hir legalább is 50-et csinált; kijózanult és magukhoz tért barátaikat pedig erélyük annyira elhagyá s orrukat e lehangoló befolyások alatt úgy lóggaták, hogy esti nyolcz órakor, Dennis, Hugh és Barnaby kivételével már senkisémmaradt a korcsmában. Még ők is elszunyókáltak a lócákon, midőn Gashford belépte felkölté.

„Uram fia! maguk itt vannak?“ szólta a titkár.

„Hát hol legyünk Gashford mester?“ viszonzá Dennis felülve.

„Ó sehol, sehol“, válaszolt ő rendkívüli szelidséggel. „Az utcák tömvék kék kokárdákkal. Csak azt gondoltam, hogy maguk is ott vannak. Örülök azonban, hogy nincs úgy.“

„Akkor hát rendeléseket hoz számunkra?“ szólta Hugh.

„Ó dehogy! Nem én. Semmiféle rendelésem sincs barátom. Miféle rendeléseim lehetnének? Hisz önök nem állnak szolgálatomban.“

„De Gashford mester“, veti ellen Dennis, „mi a jó ügghöz tartozunk, nemde?“

„A jó ügghöz?“ ismétlé a titkár a szórakozottság nemével. „Nincs már semmiféle ügy, az ügy elveszett.“

„Elveszett!“

„El. Azt hiszem, hallottak is róla. A kérvényt 192 szóval kettő ellen elvetették. Vége, vége! Mi megkímélhettük volna magunkat némi fáradságtól, csak ezt és mylord boszuságát röstellem. Minden egyéb tekintetben tökéletesen meg vagyok elégedve.“

Ezt mondván, zsebéből kivett egy tollkést s kalapját térdére téve, elkezdte a kék kokárdát, melyet egész nap viselt, fölfejtetni s közben szende bánattal egy még reggel igen népszerű zsoltárt dudolt maga elé.

Két párthive egymásra és reá tekintett, mintha zavaran volnának, hogy most már mit mondjanak. Végre Hugh, miután darabig Dennist könyökével bökdöste és vele különféle pillantásokat váltott volna, merészkedett kezét megállítani s kérdést intézni hozzá, hogy mért fejt le kalapjáról azt a szalagot.

„Mert csendesen ülve, hordani“, szolt a titkár mosolygó dörmögéssel, „vagy alva hordani, vagy elfutva viselni, nevetséggé teszi. Ezért fejtem le.“

„De hát mit tegyünk mester?“ kiáltott Hugh.

„Semmit“, viszonzá Gashford, vállvonva, „épen semmit. Midőn mylordot megfenyegeték s szemrehányásokkal elhalmozák, hogy önökkel tart, én, mint okos ember, azt kívántam, hogy ne tegyenek semmit. Mikor a katonaság lovainak patkói alá tiporta önöket, akkor is azt kívántam, hogy mitsem tegyenek. Mikor egy mérész kéz egyiköket levágta s én minden arcban zavart és ijedelmet olvasék, szintén azt ohajtám, hogy mitse tegyenek — szóval azt ohajtám, amit meg is tettek. Ez az a fiatal ember, ki oly kevés okosságot s annyi bátorságot tanusított? Sajnálom.“

„Sajnálja mester?“ kiálta Hugh.

„Sajnálja Gashford mester?“ viszhangzá Dennis.

„Az ügyek mai állapota szerint holnap egy kiáltvány fog kibocsáttatni, ötszáz fontot, vagy más efféle csekélységet ajánlva annak, aki elfogja s egyuttal azon emberért is, ki a lépcsőkről a tornácba leugrott“, szólott Gashford hidegen. „De azért önök ne tegyenek semmit.“

„Ördög és pokol“, kiáltott Hugh felugorva. „Mit tettünk mi, hogy velünk így beszélhessen?“

„Semmit“, viszonzá Gashford gúnyorral. „Ha önt fogságra vetik, ha ez ifju“ — s szemét keményen szögezé Barnaby figyelmes arcára, „elragadtatik tőlünk és barátaitól s tán olyaktól is, kiket ő szeret s kiket hálála megölhet, ha börtönbe zárják, kinozzák és szeretteinek szeme láttára fölakasztják — mindenesetre ne tegyenek semmit. Ez lesz kétségkívül legokosb politikájuk.“

„Előre!“ kiáltott Hugh, az ajtó felé haladva. — „Dennis — Barnaby — kövessenek!“

„Hová s miért?“ szólott Gashford, mellette elosonva és az ajtónak támaszkodva.

„Akárhova s akármért!“ kiáltott Hugh. „Álljon félre mester, különben az ablak csak oly jó szolgálatot teend. Bocsásson!“

„Hahaha! Önök nagyon, de nagyon heves természetűek“, szólott Gashford a legnagyobb pajzánsággal és legkellemesb tréfálózással. „Ön nagyon izgatag természet . . . de tán csak iszunk egyet, mielőtt távoznék.“

„Mindenesetre“, dühöngött Dennis, kabátja ujjával szomjas ajkait megtörölve. „Nem szabad haragosnak lenni. Igyék Gashford urral.“

Hugh megtörölte forró homlokát és mosolyra fanyalodott. Az ügyes titkár szivből elkacagta magát.

„Pálinkát! Gyorsan, különben még azt sem várja be. Iszonyu tüzes egy ember!“ szólott a sima titkár, mi-

alatt Dennis különböző fejbiccentésekkel és halkán el-morgott szitkokkal fejezte ki helyeslését. „Valóságos fenegyerek, hogy ha egyszer neki türközött.“

Hugh kinyújtotta izmos karját s Barnaby hátára csapva, biztatta, hogy mitől se féljen. Kezet ráztak — szegény Barnaby láthatólag azon hiszemben, hogy a világ legerényesb s legérdeknélkülibb hősei közt van — és Gashford ujra nevetett.

„Azt hallom“, mond simán, közöttük állva jókora palack pálinkával, melyből annyit és annyiszor töltögetett, amint csak kívánták, „azt hallom — noha nem tudom, igazat szólnak-e — hogy azok az emberek, kik ma éjjel az utcákon lődörögnek, félig-meddig készek volnának egy-két pápista kápolnát lerombolni s hogy csak vezetőkre van szükségük. Emlegetni is hallottam azt a kettőt, a melyek Duke Street Lincoln's-Inn-Fields-ben és Warwick Street Golden Square-en állnak, de — hiszen ez csak szóbeszéd. . . . Csak nem akarnak oda menni?“

„Ugy-e hogy semmitsem tegyünk?“ kiáltott Hugh. „Engem és Barnabyt már nem tartóztat sem börtön, sem bitó. Rájuk kell ijeszteni, hogy többé ne jusson eszökbe hasonló gondolat. Vezetők kellene — vezetők? — Utánam fiuk!“

„Roppant tüzes egy fiu!“ kiáltott a titkár. „Haha! Bátor, viharos, merész egy fickó! Oly ember, aki —“

A mondatot be sem kelle fejezni, mert ők már künn voltak a házból s tul a halltávolon. Nevetését félbenszakítva, hallgatózott, keztyűit felhuzta s két kezét hátára kulcsolva, darabig föl-alásétált az üres szobában, aztán a városnak fordult s az utcákon elkószálgatott.

Mindenütt nyüzsgött a nép, mert a reggeli események nagy zajt ütöttek. Akik nem akartak hazulról tá-

vozni, ajtaikban vagy ablakaikban fogtak helyet s mindenkit ugyanazon társalgási tárgy foglalkoztatott. Némelyek azt hirtelék: hogy a zendülők csakugyan levervék; mások: hogy újra kitörték; némelyek szerint lord George Gordon erős fedezet alatt a Towerba küldetett; mások azt rebesgeték, hogy merény követtetett el a király személye ellen, a katonaság megint kiszóllított laktanyáiból s a puskaropogás a város egy távoli részében csak egy órája is tisztán hallatszott. Besötétedvén, e hírek mind titokzatosabb és borzasztóbb alakot öltöttek s gyakran, ha valamely megrémült ember azon újság hírével rohant arra, hogy a zendülők közel vannak s már jönnek is, az ajtókat elretesztelték s elzárták, az ablak-táblákat betették s oly roppant félelem támadt, mintha a várost egy idegen hadsereg szállaná meg.

Gashford lopva sompolygott körül, mindenre fülelve s a hol alkalmá nyílt, oly állhireket terjesztve és megerősítve, amilyenek saját céljainak megfelelték. Idejét így töltve, már huszadszor fordult Holbornba, midőn ziháltan s hátratekintgetve egész sereg asszonyt s gyereket látott az utcákon végigfutni — és fülét hangok zagyva zugása ütötte meg. E jelenségek, valamint az ellenkező oldalon álló házak mögött fel-felcikázó piros fény megerősíték azon hitében, hogy barátai közül néhányan csakugyan már közelednek, arra aztán egy pillanatra menhelyet kért egy arramenet megnyíló ajtóban s más néhány emberrel együtt, fölrohant egy felső ablakhoz, hogy onnan a tömegre lenézhessen. Miután az érkezők szövétnekeket hordtak, a kiválóbb arcokat tisztán lehetett látni. Hogy valamely épület lerombolásával voltak elfoglalva, az szembe tűnt s hogy ez épület a katolikus isteni tiszteletnek volt szentelve, azt mutatták a velők hordott martalék-darabok, melyekben a papi ru-

hákat és oltárdiszítések töredékeit akárki könnyen föl ismerheté. Széntől, csataktól, méstől és portól piszkosan, rongyosan, zilált hajjal, arcukon s kezükön rozsdás szögek ejtette sebekkel — rohant a tömeg élén Barnaby, Dennis és Hugh, mint valami örült szörnyetegek. Mögöttük a sűrű sokaság küzködött előre, dalolva, ujjongatva, civakodva, a járó-kelőket fenyegetve; egyesek nagy fahasábokat hoztak, melyeken dühüket úgy elégiték ki, mintha élő lények volnának, diribre-darabra tördelvén s a forgácsokat földobva — magasan a levegőbe. Némelyek ittasságukban nem is érzék azon sérüléseket, melyeket hulló kövektől, tégláktól s gerendáktól kaptak, sőt egyikét a sokaság kellős közepén egy ablaktáblán, szennyes ruhába takarva szállítottak tovább, mint egy kisérteties, érzéketlen hústömeget. Így lebegett el a kép, mint egy éji látás — vad arcokból álló, itt-ott egy lobogó, füstölgő szövétnektől megvilágítva, — mint egy álom démoni főkről és szikrázó szemekről, a levegőben hadonászó botokról és fustélyokról, — mint egy érzékzavaró rémjelenet, melyben annyit látni s mégis oly keveset, mely oly hosszúnak s mégis oly rövidnek tetszett, melyben siriglan feledhetlen tünemények fordultak elő s mégis annyi volt, ami a pillanat zavarában a figyelmet kikerülte . . . úgy lebegett tova ez a kép — lebegett és eltűnt. . .

Mig a menet romboló és dühöngő útján tova haladt, egyszerre egy fagyaló sikoltás hallatszott. Egy csomó ember oda rohant, köztük Gashford is, ki épen most tűnt fel az utcán. Ő a tolongáson kívül állott és sem nem látta, sem nem hallotta, ami benne végbe ment, hanem egy ember, akinek jobb hely jutott, tudtára adá, hogy egy özvegy asszony fiát ismerte fel a zendülők közt.

„Ez az egész?” szölt a titkár haza felé fordulva.
„No, de jól van, ez már mégis inkább hasonlít a cselekvéshez.”

Ötvenegyedik fejezet.

Bármily sokat ígértek e kihágások Gashford szemében s bár mennyire hasonlítottak a cselekvéshez, ez éjjel tovább már nem tartottak. A katonaság újra ki-rendeltetett, ismét elfogtak egy féltucatot s a sokaság rövid és vértelen tusakodás után megint széteszlott. Részeg és hevült állapotukban sem szakítottak még szét minden köteléket s még nem dacoltak törvénnyel és kormánynyal. A társadalom által saját fentartására fel-állított tekintély iránti megszokott tiszteletből valami még fönmaradt közöttük s ha fölsége idejekorán foganatosittatik, a titkár keserü csalódáson ment volna keresztül.

Éjjél táján az utcák néptelenek és nyugodtak voltak, kivéve, hogy a város két részében dőledező falak és romok állottak, hol még reggel szép és pompás épületek emelkedtek. Még a Cityt s külvárosait nagy számmal lakó pápista nemesség és kalmárok sem féltették életüket s vagyonukat és csak kevésbé botránkoztak meg azon káron, melyet egyházaik kirabolása és lerombolása által szenvedtek. Tiszta szívből eredő bizalmuk a kormányban, melynek szárnyai alatt évek óta éltek, valamint azon közönség tulnyomó részének józanságában és jóindulatában, melylyel — a vallási különbség dacára is — mindennapos bizalmas, szívélyes és baráti érintkezésben éltek, még az elkövetett kihágások köze-

pette is megnyugtatta s meggyőzte őket, hogy azok, kik a néven kívül mindenben protestánsok voltak, ép oly kevésbé tekinthetők ily aljas események szerzőiül, amily kevésbé lehetne nekik maguknak a vérpad, kinpad, akasztófa és karó alkalmazását a kegyetlen Mária uralma alatt fölróni.

Az óra egyet ütött, midőn Varden Gábor, nejével és Miggs lányasszonynyal a kis társalkodóban még egyre várakozva ült. Maga az óra, valamint a homályos, leégett gyertyának lelóggó béle, az uralkodó csönd, kiváltképen pedig a háziasszony és leányasszony hálósüvegei nyilvánvalón mutatták, hogy már rég akartak lefeküdni és bizonyosan fontos ok működött közre, amért a szokott időn túl oly sokáig ébren maradtak.

Ha még bármi más támogató körülmény igényeltetett volna, azt bőven nyújtja különböző mozdulataiban Miggs lányasszony, ki az ideg-rendszer azon nyughatlan és ingerlékeny állapotjába jutván, mely a hosszas ébrenlét eredménye, orrának folytonos dörzsölése és piszkálása, ülésének örökös meg-megváltoztatása által (ami székében támadt képzeletbéli csomóktól és bűtyköktől eredt), szemöldeinek szünetnélküli surolása, egy-egy köhécselés, nyöszörgés, ásítás, sóhaj, szimatolás, görcsös borzongás és több efféle mutatóványok által a lakatos türelmét akként lereszelte és csiszolta, hogy a háziúr végre, miután egy ideig szemét némán ráfüggeszté, a következő felkiáltásba tört ki:

„Drága Miggs, menjen aludni — menjen aludni. Ön csakugyan rosszabb, mintha száz hordó viz csöpögne az ablak előtt, vagy ha szint' annyi egér kaparna a palóban. Már én nem állom ki. Ugyan feküdjék le, Miggs, kötelezzen le vele.“

„Önnek semmi felkötni valója nincs, uram“, vizszonzá Miggs lányasszony, „s kérése azért meg sem lep. Hanem urnőmnek igen is van s mig ön fenn van, aszszonyom —“, tevé hozzá a lakatos nejéhez fordulva, „nem tudnék nyugodt lélekkel lefeküdni, ha mindjárt huszszor annyi vizet csorogtatnának le hátamon.“

E szavak után Miggs különböző erőlködéseket vitt végbe, vállait lehetlen helyeken dörzsölgette s tetőtől talpig meg-megborzongott, értésére adván azzal a t. nézőknek, hogy a képzelt zuhatag ugyan áradozva folyik le hátán, hanem őt mindamellet a kötelesség érzete ezen és minden egyéb szenvedések alatt fenntartja és kitarításra edzi.

Varden asszony sokkal fáradtabb lévén, semhogy beszélhetne, Miggs lányasszony pedig azonfelül elmondván az ő mondókáját, a lakatos nem tehetett mást, mint hogy egyet sohajtva, veszteg maradjon.

Hanem veszteg maradni, maga előtt ily basiliskkal, lehetlen volt. Ha másüvé nézett, rosszabb volt éreznie, miképen dörzsöli arcát, hogyan csipdesi fülét s hunyorgat szemével, vagy morzsolja orrát rendkívüli alakokká, mintsem mindezt elnézni. Ha egy pillanatig mindezen bajaival szünetelt, az csak onnan eredt, hogy lába elzsibbadt vagy karja viszketett, ikráját a görcs összehuzta vagy hogy holmi más betegség bántotta testét. Mikor egy kissé megpihent, feszesen és pöckösen ült meg székében, szemét becsukva, száját feltátva, aztán előre biccentett s egy rángással megállott. Ezt egy újabb biccenés, egy újabb rángás követte, mire némileg magához térvén, megint előre billent — lejebb-lejebb — lassanként mind lejebb, mig tökéletes lehetlennék látszott, hogy tovább csak egy percig is egyensúlyban maradjon, s a lakatos már épen halálos ijedelemmel fel akart ki-

áltani, nehogy homlokára essék és koponyáját betörje. De ekkor hirtelen s minden előleges jelzés nélkül, föl-egyenyedett s megint feszesen és mereven ült, álmos arcán dacos kihívással, mely világosan ezt mondá: „Meg-
esküdhetem, hogy nem hunytam be szememet, mióta utoljára láttalak.“

Végre, midőn már a kettőt is elütötte, az utcai ajtóból oly nesz hallatszott, mintha valaki történetből a zörgetőnek esett volna. Miggs lányasszony azonnal fölugorván, két kezét összecsapta s a szent és világias hangulat álmos vegyülékével, elkiáltá magát: „Allelőja — asszonyság! ez Simmum kocogása.“

„Ki az?“ kérdé Gábor.

„Én vagyok“, felelt Tappertit úr jól ismert hangja.

Gábor kinyitván az ajtót, bebocsátá őt.

Nem festett valami tetszetősen, mert az ily termeti ember szenved a tolongásban, s tevékeny részt vevén a tegnap reggeli munkában, ruhája a szó szoros értelmében tetőtől talpig össze volt gyűrve, kalapja elveszté alakját és cipője papucsformára hátul le volt hágva. Kabátja rongyokban fityegett rajta, a csatok térdeiről s lábairól leszaggatvák, félnyakkendője elpárolgott és mell-rojtja össze-vissza volt tépve. Mégis mindezen személyes hátrányok dacára, dacára, hogy a hőség s fáradság kimeríték, dacára a vastag pizsok- és porrétegnek, mely őt úgy betakarta, mintha tokban lett volna, úgy hogy sem ruhájának, sem bőrének őseredeti színe nem volt megkülönböztethető — mégis dölőfősen botorkált a szobába, egy székbe dobta magát s két kezét kurta nadrágának zsebébe mélyeszteni igyekeztén, melyek különben kifordítva, bojtokként lebegtek le combjain, komor méltósággal nézett el a ház népén.

„Simon“, mond a lakatos komolyan. „Honnan van az, hogy maga ily késő éjjel s ily állapotban tér haza? Győzzön meg, hogy nem volt a zendülők közt s én ki leszek elégitve.“

„Uram“, felelt Tappertit úr lenézőleg, „bámulok az ön vakmerőségén, hogy hozzám ily kérdést intéz.“

„Maga leszopta magát“, szólott a lakatos.

„Általános szempontból s a szónak legsértőbb értelmében“, viszonzá a kézműves nagy önuralommal, „hazugnak tartom önt. Utolsó észrevételével azonban — akaratlanul — akaratlanul is eltalálta a valóságot.“

„Márta“, szólott a lakatos, nejéhez fordulva, fejét bánatosan megrázva, mialatt becsületes arcán az előtte ülő fura alak által földézett mosoly játszott, „remélem, nem az sül ki, hogy e szegény fickó áldozata azon gazembereknek s bolondoknak, kik miatt annyit civódtunk s kik ma annyi bajt okoztak. Ha ő ez éjjel Warwick-Streetben vagy Duke-Streetben volt —“

„Ő e helyek egyikén sem volt“, kiáltott Tappertit úr harsány hangon, melyet lassan susogássá halkított, midőn a lakatosra szögzött tekintettel ismétlő: „ő e helyek egyikén sem volt.“

„Tiszta szivemből örülök rajta“, mond a lakatos komolyan, „mert ha úgy lett volna s az rá kisülne, akkor Márta a ti nagy egyesületetek lett volna — az ő talyigája, mely kiviszi az akasztófához az embereket s ott hagyja a szellőn. Istenemre — az lett volna!“

Varden asszonyt Simon megváltozott viselete s külseje — valamint a zendülőkről hozzá ez éjjel elhatott hírek sokkal inkább megrökönyíték, semhogy válaszolt vagy szokásos házassági politikájához folyamodott volna. Miggs lányasszony kezét tördelve, sirt.

„Ő nem volt Duke-Streetben sem Warwick-Streetben, Varden Gábor“, szolt Simon sötéten, „hanem ott volt Westminsterben. Ő talán lábával tiport egy képviselőt vagy eldögönyözött egy lordot — úgy van, uram, akárhogy mereszti rám szemét — vére folyt ott sok orrnak s ő talán eldöngetett egy lordot. Ki tudja? Ez itt“, tevé hozzá, mellényzsebébe nyulva s egy nagy fogat kihuzva, melynek láttára Miggs lányasszony és Vardenné felsikoltottak, „ez egy püspök foga. Vigyázzon magára, Varden Gábor!“

„De már akkor inkább 500 fontot szúrtam volna ki“, mond a lakatos gyorsan, „semhogy ennyire jusunk. Te örült, tudod-e, mily veszélyben forogsz?“

„Tudom uram“, viszonzá segédje, „s ez az én dicsőségem. Ott voltam, mindenki látott. Feltüntem és szemet szúrtam. A következményekkel szembe szállok.“

Valósággal felizgatva és felháborodva, a lakatos némán járt föl-alá, hajdani inasára egy-egy pillantást lövelve, míg végre megállván előtte, így szolt:

„Menjen maga s feküdjék le néhány órára, hogy bűnbánólag s ép érzékekkel fölkelhessen. Bánja meg, amit tett s én igyekszem magát megmenteni. Ha öt órakor fölkeltem“, mond Varden, hirtelen nejéhez fordulva, „s ő megmosakodik és ruhát vált, elérhet a Tower lépcsőzetéhez s a Gravesendi hajóval megmenekülhet, mielőtt még keresnék. Onnan könnyen mehet Canterburyba, hol unokatestvéred e vihar elmúltáig munkával elláthatja. Nem tudom ugyan, helyesen cselekszem-e, midőn a megérdemelt büntetéstől megmentem, de ő tizenkét évet — mint gyerek s férfi töltött e házban s én sajnálnám, ha ez egy napi munkájaért nyomorú véget érne. Zárja be a lányasszony a külső ajtót s ha szobá-

jába megy, ügyeljen, hogy ne lássanak gyertyavilágot. Gyorsan, Simon, feküdjék le.“

„S fölteszi-e, uram“, viszonzá Tappertit úr oly lassan s vontatott módon, mely nagyon elrített jóindulatu mesterének komolyságától és gyorsaságától — „s fölteszi-e, uram, hogy én elég aljas és nyomorult leszek, szolgai ajánlatát elfogadni? — Ó, maga hitetlen pogány!“

„Amint tetszik, Sim, hanem feküdjék le. Minden elpocsékolt perc súlyos következményű lehet. Ide a gyertyával, Miggs!“

„Ó, tegye meg, feküdjék le azonnal“, kiáltott a két nő egyhangulag.

Tappertit úr fölkelt s székét eltolva, hogy lássák, mily kevésbé igényel támogatást, ide-oda dülöngőzött, fejét pedig úgy lóbbázva, mintha testével semmiféle összeköttetésben sem állana — felelé: „Ön Miggsről szólott, uram — egy Miggs mindenesetre kiengesztelhető.“

„Ó, Simon!“ nyögött az ifjú hölgy halkan, „ó, asszonyosság! ó, uram! Ó, én édes istenem, hogy szíven talált engem.“

„Ez egész család kiengesztelhető, uram“, viszonzá Tappertit, végtelen megvetéssel tekintve a komornára, „kivéve az asszonytságot. Én az ő kedvéért jöttem ide ez éjjel. Varden asszony fogja e papirt. Ez egy menlevél, asszonyom, melyre még szüksége lehet.“

E szavakkal egy gyűrött, piszkos, beírott darab papirt nyújtott feléje. A lakatos kezébe vevén azt, felbontá s olvasá, mint következő:

„Ügyünk minden barátja — hitem szerint — vigyázni fog, nehogy bármely igaz protestánst vagyónában megkárosítson. Meg vagyok győződve, hogy e

ház tulajdonosa ügyünknek állhatatos és becsületes barátja.

George Gordon.“

„Mi ez?“ mond a lakatos elképedve.

„Valami, aminek még — mint tapasztalandja, hasznát veheti, öregem“, felelt segédje. „Vigyázzon rá s tegye oly helyre, honnan minden pillanatban kézhez veheti. Aztán pedig írja krétával ajtajára holnap éjjel azt, hogy: „le a pápasággal“ s hagyja ott egy hétig — ennél többet most nem mondok.“

„Ez eredeti okirat“, mond a lakatos, „tudom, mert a kéz írását már láttam. Miféle fenyegetést tartalmaz ez? Miféle ördög szabadult ki?“

„Tüzes egy ördög!“ viszonzá Simon, „lángoló és dühöngő egy ördög. Ne álljon utjába, máskülönben el van veszve, galambom. Idejekorán intettem meg, Varden Gábor! Isten vele.“

Hanem a két hölgy utját állta — kivált Miggs, aki oly buzgalommal rontott neki, hogy a falnak döntötte — s megható szavakban esengett, ne távozzék, mig ki nem józanodott, hallgasson az ész szavára, fontolja meg a dolgot, pihenje ki magát előbb s csak aztán határozzon.

„Biztosítom, hogy el vagyok tökéelve“, mond Tapertit. „Vérző hazám hív s én megyek! Miggs, ha nem áll félre, megcsipem.“

Miggs lányasszony, még mindig a lázadóba csimpajkodva, egyszerre csak borzasztón elsikítá magát — hanem vajjon szórakozottságból tette-e, vagy mert a férfi fenyegetését beváltotta — bizonytalan.

„Bocsásson!“ szólt Simon, tusakodva, hogy szüzies, de pókszerű öleléséből megmeneküljön. „Ereszszen! Én

a társadalom egy megváltozott állapotában rendelkeztem az ön érdekében s szándékom — gondoskodni róla, hogy ön gond nélkül élhessen. Meg van elégedve?”

„Ó, Simon!” kiáltott Miggs. „Én áldott Simonom! Ó, asszonyom, mit érzek én e nagy pillanatban!”

Ez érzések nagyon hányatottak lehettek, mert a tusakodásban hálósüvege leesett, ő maga pedig térden állt és láthatóvá lőnek piros meg kék papirtekercsek, feloldott hajfürtök, fűző váll-pecek és zsinórai valaminek, amit lehetlen megmondani. Ott állt ő pihegve, kezét tördelve, szemét felforgatva, könnyeket ontva s a legélesb belső szenvedés különböző más jelenségeit kitarva.

„Én”, szólott Simon, urához fordulva s nem igen törődve Miggs hajadoni szenvedésével, „egy bőröndöt hagyok itt különböző dolgokkal. Tegyen vele, amit akar. Már nekem nem kellenek. Én soha többé nem térek ide vissza. Gondoskodják, uram, egy segédről, én hazám napszámosa vagyok — ezentul ez lesz az én mester-ségem.”

„Legyen, ami akar két óra múlva, de most feküdjék le”, viszonzá a lakatos, az ajtóba állva. „Nem hallja-e? Feküdjék le.”

„Hallom és dacolok vele, Varden”, viszonzá Tappertit. „Ez éjjel vidéken voltam s egy hadjárat tervét dolgoztam ki, mely az ön rozsdás lelkét ámulattal és gyászszal töltené el. A terv összes erélyemet igényli. Engedjen távoynom.”

„Leütöm, ha az ajtóhoz közel jön”, viszonzá a lakatos. „Okosabb lesz, ha lefekszik.”

Tappertit Simon nem felelt, hanem lehetőleg ki-egyenessedvén, fejfelé gazdájának rontott, aztán birkózva jutottok a műhelybe s oly gyorsan dolgoztak kézzel-láb-

bal, hogy féltucat kéznek s lábnak látszottak, míg Varden asszony és Miggs úgy sikitott, hogy egy tucat asszony se különben.

Varden könnyü szerrel üthette volna le hajdani inasát s köthette volna meg kezét lábát, hanem sajnálta őt mostani védtelen állapotában bántani s azért megelégedett azzal, hogy ütéseit felfogta s mindig közte s az ajtó közt maradt, míg egy kedvező alkalommal a lépcsőkön felszorithatja és szobájába csukhatja. Hanem lelkének jóságában nagyon sokat számított ellenfelének gyöngeségére, megfeledkezvén, hogy ittas emberek, akik már nem tudnak egyenesen járni, sokszor igen jól futnak. Tappertit tehát kilesvén a kedvező percet, úgy tett, mintha hátrálna, váratlanul előre tántorgott, gazdája mellett elbotorkált — aztán a lakatot jól ismerve — az ajtót kinyitá s kirohant az utcára, mint egy veszett kutya. A lakatos ámultában egy pillanatot veszteg töltött, aztán hajhászni kezdé.

Fölséges vadász-idő volt, mert az éj e szakában az utcák puszták, a lég hűvös s a szaladó alak nagy távolságra is tisztán látható volt, amint tova lengett, míg egy hosszú, vézna árnyék nyomon követé. A nehéz lélekzetű lakatos azonban hátrányban volt Simon fiatal-sága és cingár alakja ellenében, noha volt idő, mikor egy pillanatban utólérte volna. A távolság közöttük gyorsan növekedett s midőn egy messzi sarkon befordulva, a kelő nap sugarai Simonra sütöttek, Varden Gábor felhagyott a vadászattal s lélegzetet veendő, leült egy ház lépcsejére.

„Eredj, Simon — eredj, a merre tetszik“, szólt a lakatos, midőn magához tért. „Megtettem értted, amit lehetett, szegény fiú s szívesen megmentettelek volna, de — tartok tőle — a hurok már nyakadon van.“

Aztán bánatosan megcsóválva fejét, megfordult s nem sokára házába ért, hol Varden asszony és a hű Miggs remegve várták visszatértét.

Most már Vardenné (s ennek folytán Miggs lány-asszony is) azon csöndes aggályt kezdé magában táplálni, hogy helytelenül cselekedett, midőn korlátolt tehetségéhez képest nagyon is segíté és ápolá e zavarok csiráit, melyeknek eredményét pedig előre látni lehetlen volt; továbbá, hogy ő néminemüképen maga is hozzá járult az épen most lefolyt jelenethez s hogy a lakatos diadalának s szemrehányásainak ideje most csakugyan elkövetkezett. Vardenné ezt oly mélyen érezé, s ennek folytán annyira elveszté minden bátorságát, hogy mialatt férje az elszelelt legényt hajhászta, ő, e kinos tárgynak további szőnyegre hozatalát kikerülendő, a kék födelű kis téglaházat széke alá rejté, sőt most még hátrább tolá s ruhája szegélyével eltakará.

Történt azonban, hogy a lakatosnak hazamenet ugyancsak e tárgy jutott eszébe s a szobába lépve, nem látván azt sehol sem, rögtön kérdést tőn, hogy hová lett.

Vardenné képtelen volt mást tenni, mint vele előállani, és tevé ezt egész könnyzáporral, szaggatott hangon erősítvén, hogy ha ő ezt tudta volna —

„Ugy van, úgy —“, szólott Varden, „természetesen — ismerem én már ezt. Nem akarok neked szemrehányásokat tenni, édes. Hanem jusson eszedbe ezentúl, hogy a gonosz célra fordított jó dolgok rosszabbak az eredetileg gonoszaknál. Egy rossz asszony mindig rosszabb utra jut. Mihelyt hite tévuton jár, ő maga is meg téved. Ne beszéljünk erről többet, édes.“

Aztán a vörös téglaházat a pallóra dobván, sarkával rátaposott, míg darabokra tört. A félpenny-k, sixpence-k s más önkénytes adományok szanaszét gurul-

tak, de senki sem moccant meg, hogy hozzájuk nyuljon vagy fölvegye.

„Ezen könnyü szerrel segítettünk“, szolt a lakatos, „és adná isten, hogy minden gonosz, ami e társaságból támadni fog, hasonló szerrel volna elintézhető.“

„Az még szerencse“, szolt neje a zsebkendőt szeméhez tartva, „hogy ha ezentúl is zavargások előfordulnának, amit én nem hiszek — nem — igazán nem hiszek, hogy valami ilyesmi még történjék —“

„Magam is remélni akarom, édes.“

„— Hogy erre az esetre azon irással birunk, melyet nekünk ama szegény, megtévedt ifju adott.“

„Természetesen“, szolt a lakatos gyorsan megfordulva. „Hol van az a firka?“

Vardenné rémültében csak állott és csak nézte, hogy tépi ki a rongyot kinyujtott kezéből, hogyan szakítja szét és tolja a darabokat a kandalló rostélya alá.

„Nem akard hasznát venni?“ szolt a nő.

„Hasznát venni?“ kiáltott a lakatos. „Nem én. Hadd jöjjenek és szedjék le a házam födelét, pörköljenek ki a házból és otthonunkból! Nem kell nekem a vezérok pártfogása és nem firkálom az ő ordításukat ajtómrá — még ha tulajdon küszöbömön föbelőnek is. Hasznát venni! Hadd jöjjenek s tegyenek, amit tetszik. Az első ember, ki ebből a célból ajtómon belép — jobban járna, ha száz mértföldnyire volna. Az aztán vigyázzon magára! A többi csináljon, amit akar. Nem koldulnék náluk s nem váltanám meg magamat tőlük, még ha minden font vas helyett egy mázsa aranyom is volna. Feküdjél le, Márta. Én majd kinyitom az ablakokat és munkához fogok.“

„Ily korán!“ szolt neje.

„Ugy van, ily korán“, viszonzá a lakatos vigan. „Hadd jöjjenek, ha kedvök tartja s ne találjanak minket rejtekben guggolva, mintha félnők a napvilágból a magunk részét kivenni s egészen nekik hagynók. Szép álmokat, édes, és jó nyugodalmat.“

Aztán nagyot cuppantva feleségén felszólítá, hogy ne késsék tovább, különben még lefekvése előtt ideje lesz fölkelnie. Varden asszony pedig nagyon szeretetreméltóan és fölötte megjuhászodva ment föl az emeletre, követve Miggstől, ki bár néminemüképen szintén meg volt rőkönyödve, mégsem állhatta meg, hogy közbe-közbe különböző ingerkedő köhécseléseket és orrhangoakat ne kockáztasson vagy két kezét föl ne tartsa ámulatában, gazdájának vakmerő viselete fölött.

Ötvenkettedik fejezet.

A csődülés rendesen igen rejtélyes természetű jelenség, különösen nagy városokban. Kevesen mondhatnák meg, honnan ered s hova származik. Egyenlő gyorsasággal gyülekezvén s oszolván szét, oly nehéz azt különböző forrásaihoz követni, mint magát a tengert, s a hasonlatosság nem állapodik meg itten, mert a tenger sem állhatlanabb, megbízhatlanabb, felzúdulva nem szörnyebb és eszeveszettebb vagy kegyetlenebb.

Az a nép, mely péntek reggel leginkább zajongott a Westminster előtt — zömében véve ugyanaz, mely a Duke-utcai és Warwick-utcai pusztitást oly dühöngve végbe vitte. Való ugyan, hogy oly városban, hol tömérdek tétlen és elvetemült ember ténfereg, minden cso-

portosuláshoz véletlen növedékek is járulnak, mindamellett a két tömeg ugyanaz volt mindkét helyen. Mikor délelőtt szétüzettek s különböző irányokban elszóródtak, semmiféle megbeszélés nem történt újabb találkozásra, valami végleges szándékkal vagy céllal sem birtak és mindenki azt hitte, hogy szét vannak kergetve minden jövődöbeli egyesülés reménye nélkül.

A Csizmában, mely, mint láttuk, bizonyos tekintetben a zendülők főhadiszállását képezé, péntek éjjel nem voltak többen tizenkét embernél. Nehányan az istállóban és melléképületekben háltak, mások a közös szobában, ketten, hárman ágyakban. A többi rendes házaiban és odúiban tartózkodott. Azok közül, kik a szomszédos mezőkön és közökben, kazalokon vagy meleg tégláégetők közelében háltak, tán huszan sem voltak, kik nem szoktak rendszeren a szabad ég alatt hálni. Mi a városban fekvő utcákat illeti, azokat megszokott éji vendégei foglalták el, de senki más; a bűn és nyomor rendes juttaléka, de nem több.

Egy esti tapasztalat azonban a zavargások nyughatlan vezetőit megtanítá, hogy csak mutatkozniok kell az utcákon s azonnal körülrajongja őket a leghasználhatóbb anyag, melyet pedig csak nagy kockáztatással, kiadással és bajjal tarthattak volna össze, mikor nem szorultak rá. Birtokában e titoknak oly önbizókká lőnek, mintha húszezer — testtel lélekkel az ő emberök táborozott volna körülöttük s oly bizalom támadt bennök, mely nem leendett nagyobb, még ha a dolog valóban úgy állott volna. Egész szombaton át nyugodtan maradtak, vasárnap pedig inkább csak azon iparkodtak, hogy embereiket kezök ügyében s jó reményben tartsák, mintsem, hogy bármely erőszakos intézkedéssel, az első nap zavargásait folytatták volna.

„Remélem, hogy Gashford mester egy kis nyugalmat enged“, szóló nagyot ásítva Dennis Hugh-hoz, midőn vasárnap reggel szalmazsupján, melyen az éjt töltötte volt, feltápászkodott s fejét kezére támasztá. „Vagy tán már megint munkát akar adni?“

„Azt tudhatja, hogy nem természete, a dolgokat abban hagyni“, dörmögé Hugh, „noha biz én nem igen mozoghatnék. Ugy meg vagyok merevedve, mint egy hulla s úgy össze-vissza karcolva, mintha tegnap egész nap vad macskákkal civakodtam volna.“

„Az csak onnan van, hogy nagyon tüzes — ménkő egy fickó“, szóló Dennis, megbámulva az előtte ülő alak fésületlen fejét, kócos szakállát, összekarcolt kezét és képét. „Maga százszor többet árt magának, mint szükséges volna, mert hát mindenben első szeretne lenni és többet tennie, mint valamennyien.“

„Már ami ezt illeti“, viszonzá Hugh, bolyhos haját megrázogatva s ajtaja felé tekintve az istállónak, melyben heverték, „van nálamnál külön is, amoda la. Nos, hát hazudtam én magának? Mikor maga kételkedett, nem megmondtam, hogy fölér ő tizenkét emberrel?“

Dennis lomhán lefordult a mellére és Hugh fekvését utánozva, orcáját tenyerébe mélyeszté, aztán meg szintén az ajtóra tekintve, szóló:

„Már az igaz, testvér, hogy jól ismeri az emberét. De hát aki most ezt a felebarátunkat látja, mondaná-e, hogy olyan férfi tud lenni? Nem kár-e, hogy most katonásdit játszik, mint a gyerekek, mikor pedig ki kellene magát pihennie s új erőt meríteni újabb tettekre ebben a tisztességes ügyben? Aztán az a tisztasága!—“ szóló Dennis, kinek bizonyára semmi oka sem volt, részvételt viseltetni bárki iránt, ki e tekintetben kényes

volt, „miféle gyöngeség ez az ő tisztasága! Már reggeli öt órakor a kutnál volt, noha mindenki gondolhatá, hogy előtte való nap sokkal többet dolgozott, semhogy ez időtájban mélységes álomban ne kellene lennie. Hanem hát — mikor egy pillanatra fölébredtem, már ott volt a kutnál és ha maga még látta volna, mikor a mozdás után, a pávatollakat kalapjára tűzte — ó, jaj! lelkemből sajnálom, hogy oly tökéletlen jellem, hanem egy vagy más szempontból nézve a dolgot — közülünk a legjobbak is tökéletlenek.“

Ezen párbeszéd s a — filosofikus elmélkedés hangján ejtett zármegjegyzések tárgya — mint az olvasó már hihetőleg kitalálta, nem volt senki más, mint Barnaby, ki kezében lobogójával, őrt állt a távoli ajtóban egy napvilágított helyen, vagy kívül fel-alájárt, maga elé dudolva és énekét néhány harang ide hallszó szavának üteméhez alkalmazva. Akár — két kézzel a zászló rudjához támaszkodva, nyugodtan állt, akár vállára emelvén azt, lassu léptekkel föl-alákelt, szegényes rubájának gondos rendezése, fenkölt és magasztos tethordása világosan mutatták, mily magas véleményt ápolt magában megbízása felől s mily boldoggá és büszkévé tevő az őt. A homályos hajlék egy sötét zugában fekvő Hughnak és társának úgy tetszett, mintha ő, meg a verőfény és a békés Szabbat-hangok, melyekre felelt: egy az ajtótól keretelt fényes kép volnának, melyet az istálló sötétje még kirivóbbá tőn. S az egész kép csakugyan oly éles ellentétet képezett velők, akik aljas állatokként szennyükben és elvetemültségükben, szalmazsupjukon hemperegtek, hogy néhány percig szótlanul egymásra nézve, majdnem azt érzék, mintha elszégyelnék magukat.

„Ah“, szólta Hugh, a némaságot egy kacajjal elűz-
vén, „ritka egy fickó ez a Barnaby. Többre képes ő
akármelyikünkénél kevesebb nyugalommal, eledellel és
itallal. Mi meg katonásdiságát illeti, én állítottam ki
oda.“

„Akkor bizonyos oka volt rá, testvér, s a fejemet
teszem rá, hogy fontos oka volt“, viszonzá Dennis vi-
gyorogva s nagyot káromkodva. „Ugyan miért tette?“

„Hát lássa“, mond Hugh, közelébb mászva hozzá,
„ami vitéz kapitányunk ottan tegnap reggel kissé felön-
tött a garatra és magammal s önnel együtt, a mult éjjel
hasonló állapotban volt.“

Dennis oda nézett, ahol Tappertit Simon egy ra-
kás szénán összegombolyodva, hortyogott s aztán fejével
egyet biccentett.

„A mi vitéz kapitányunk“, folytatá Hugh röhögve,
„velem együtt holnapra egy tervet főzött ki, egy förtel-
mes hadjáratra, mely hasznót hajthat.“

„A pápisták ellen?“ kérdé Dennis, szemét dör-
zsölve.

„A pápisták — vagy legalább egyikök ellen, akire
nehányunknak, de különösen nekem, már rég fáj a
fogam.“

„Nem Gashford mester barátja, akiről ő nálam
említést tett?“ kérdé Dennis, kellemes várakozásban
uszván.

„Tulajdon az“, szólta Hugh.

„Már ez neked való“, kiáltott Dennis, vigan kezét
szorítva vele, „ez pompás tréfa lesz. Ha boszut állunk
és bántogatjuk az embereket, kétszeres gyorsasággal hala-
dunk. E' már mondja!“

„Hahaha! A kapitány“, tevé hozzá Hugh, „a dulakodásban egy fehér személyt akar elrabolni s ezt teném — haha! én is.“

Dennis ur az előterjesztés e részét savanyu képpel fogadá, megjegyezvén, hogy a nők ellen általában véve kifogásai vannak, mint igen megbízhatlan és ledér személyek ellen, kikről semmiféle bizonyossággal sem lehet felelni, mert soha sincs egyforma kedvök egy huzomban huszonnég óráig. E tartalmas tárgyat bővebb vitatás alá is vette volna, ha nem jut eszébe megkérdeni, miben függ össze e tervezett vállalkozással Barnabynak órállása az istálló ajtajában. Hugh erre óvatosan a következőben felelt:

„Hát csak annyiban, hogy azon emberek, kiket meg akarunk látogatni, hajdan barátai voltak s én sokkal jobban ismerem őt, semhogy ne tudnám, hogy nem maradna velünk, sőt rögtön átállana a másik részre, mihelyt értesülne, hogy mi azokat bántani akarjuk. Azért elhitettem vele, (mert már régóta ismerem), hogy lord George állítá ki e helyre, melyet holnap — mialatt mi távol járunk — őriznie tartozik, ami rá nézve igen nagy megtiszteltetés. Így jutott ma neki az órállás, melyre oly büszke, mintha legalább is tábornok volna. Haha! — Nos mit szól hozzá? Nem vagyok-e a tüzes ficzón kívül még előrelátó ember is?“

Dennis elhalmozá bókokkal s válaszolt: „De ami magát a vállalkozást illeti? —“

„Erre nézvest“, szólott Hugh, „a részleteket tőlem és a kapitánytól is megtudhatja — mert lássa csak, már fölébred. Ébredj oroszslány-sziv! Haha! Csapj vig pofát és kezd a hörpölgetést előlrül. Még egy szál szőrét annak a kutyának, aki megharapott, kapitány! Kiálts borért! Van itt elég ezüst s arany billikom és gyertyatartó

az ágyam alá temetve“, — tévé hozzá, a szalmát félretolva s az ujonnan felásott földre mutatva, „hogy kifizessük, ha egy tucat hordóval is innánk. Ígyék kapitány!“

Tappertit ur e kedélyes ötleteket nagyon kedvetlenül fogadta, mert a két éji dőzsölés után testileg is, szellemileg is nem igen jól érezte magát és lábán is csak bajosan tudott megállni. Hugh segítségével azonban sikerült a kúthoz tántorognia, hol egy jókora korty hideg vízzel felüditvén magát, arcát, fejét pedig ugyanazon folyadék bőséges áradatával megmosván, rumot és tejet rendelt s aztán ez ártatlan italból, valamint sajtból s kétszersültből kiállította eléggé kedélyes étkezését. Ennek végeztével, két társa mellé, kik saját izlésük szerint üditgeték magukat, a földre letelepedett s hozzá fogott Dennist a holnapi terv dolgában felvilágosítani.

Társalgásuk érdekességét mutatta mindhármuk élénk figyelme, valamint a beszélgetés elnyújtása. Hogy jellege nyomasztólag komoly nem lehetett, sőt magából a tárgyból származó sok bohóságot foglalt magába, elárulta gyakori s hangos kaczagásuk, mely gyakran megdöbbené az őrálló Barnabyt, aki nem tudott eleget csodálkozni könnyelműségükön.

Őt azonban nem hívták maguk közé, csak miután megettek, megittak, aludtak s néhány óráig fecsegték volt szürkületkor. Akkor aztán értésére adák, hogy egy kis tüntetést akarnak az utcákon végbevinni, mert a népet ébren kell tartani, és vasárnap este levén, a közönség különben megcsalódnék. Ha velök akar menni, megteheti.

A legkisebb előkészület nélkül, kivéve hogy kezőkbe furkósbotot fogtak s kalapjukra kék kokárdát tűztek, az utcákra mentek, s nem birván egyéb megál-

lapított céllal, minthogy lehetőleg sok galádságot műveljenek, ellődörögtek. Számuk gyorsan növekedvén, nem sokára részekre oszlottak s ismét találka-helyül a Welbeck-utca melletti mezőket tüzvén ki, a várost különböző irányokban bejárták. A legnagyobb tömeg, mely leghamarább szaporodott, az volt, melyhez Hugh és Barnaby tartoztak. Ez a Moorfields felé haladt, hol egy gazdag kápolna állott, melynek szomszédságában — mint tudták — több katolikus család lakik.

A pápista magán-házakon kezdvén a sort, bezúztak ajtót, ablakot s míg a butorokat össze-vissza rongálták, nem hagyván fönn egyebet a pusztá falaknál, kikutattak mindent pusztító eszközök és szerek u. m. fejszék, piskavasak, balták, fűrészek s hasonlók után. Sok zendülő kötelekből, zsebkendőkből s egyéb ilyes anyagból övet csinált magának, melyben a mondott fegyvereket oly nyíltan hordozák, mint táborozáskor az árkászok. Senki sem öltözködött át vagy rejtőzött el — aminthogy ez éjjel csakugyan kevés izgatottság és elhamarkodás uralkodott is. Az egyházakban szétrombolák az oltárokat, padokat, székeket, szószékeket s pallózatot és magukkal vitték, míg a magánosok házaiból még a falburkot és lépcsőket is elcipelék. E vasárnapi szórakozást úgy vitték végbe, mint valóságos munkások, kikre egy bizonyos munka bízott s kik azt el is látják. Ötven bátor ember akármely percben szétüzhette volna; egyetlen század katonára mint a port szétfujja, hanem senki sem avatkozott bele, semmiféle hatóság nem fékezte s kivéve a rémült embereket, kik előlük megfutottak, oly kevéssé ügyelt valaki rájuk, mintha a legtörvényesb foglalkozást üznék a legnagyobb józansággal és a legillőbb viselettel.

Ugyanazon módon haladtak találkozó helyükre, ott a mezőkön nagy tüzeket gyújtottak és zsákmányuk leg-

értékesb részeit megtartva, a többit elégeték. Papi ruhákat, szent képeket, drága kelméket és diszítéseket, oltárczifraságokat és házi eszközöket vegyest dobtak a tűzbe, mely piros lángjával köröskörül az egész tájat megvilágítá. A népség pedig a tűz körül ujjongva, orditva táncolt, míg egészen bele fáradtak.

Midőn a tömeg dereka működése e teréről a Welbeck-utcán elvonult, Gashforddal találkoztak, ki tanuja volt annak amit műveltek és most tolvajléptekkel lap-pant el a fal mellett. Hugh melléje lépve észrevétlenül fülébe sugá: „Jobban tetszik ez mester?”

„Nem“, szólta Gashford, „épen nem.“

„Hát mit kíván“, szólta Hugh. „A láz nem támad egyszerre. Lassanként kell megnőnie.“

„Szeretném“, szólta Gashford, a másik karját oly gonosan megcsipve, hogy körmei bőrébe látszottak mélyedni, „szeretném, ha valami értelem volna munkátokban. Örültek! Hát nem tudtok mást gyujtogatni, mint rongyokat? Nem égethettek el semmit egészen?”

„Türtöztesse magát mester“, szólta Hugh. „Csak egy-két órát várjon, majd meglássa. Holnap estve nézen körül, hogy nem lát-e tűzfényt az égen.“

Hugh Barnabyhoz visszalépett s midőn a titkár utána nézett, mindkettő elveszett a tömegben.

Ötvenharmadik fejezet.

A következő nap vig harangzugással és a Tower-béli ágyuk üdvlövéseivel vezetettet be, sok templom-tornyon zászlók lobogtak, a szokásos tisztelgések megtétettek a királyi születésnap évfordulóján s minden

ember dolgára ment vagy szórakozása után látott, mintha a város teljes rendben volna és rejtekeiben nem pislogna féligholt parázs, mely az éj közeledtekor fellobog s vészt és pusztítást terjesztend maga körül. A zendülés vezetői, felbátorítva az utolsó éj sikerétől s a szerzett zsákmánytól, szorosan összetartottak s nem gondoltak egyébre, mint párthiveik tömegét oly mélyen belebonyolítani, hogy sem a kegyelem sem a jutalom reménye többé rá ne bírassa őket, árulással az igazság kezeibe szolgáltatni leghirhedtebb szövetségeseiket.

Azon érzés, hogy sokkal tovább mentek, semhogy kegyelmet remélhetnének, a félénkeket ép úgy összetartá, mint a vakmerőket. Sokan, kik készek lettek volna a legkiválóbb zendülőket kijelölni s tanubizonyosságot tenni ellenök, érezték, hogy ez eszköz sikertelen volna, mert minden tettüket számosan látták, kik a zavargásokban nem vettek részt, kik személyökben, nyugalmaikban, tulajdonukban a tömeg kihágásaitól szenvedtek és nemcsak szívesen vallanak ellenök, hanem a kormánytól kétségkívül többre is vétetnek akár mily felajánlott „király-vallomásnál“ *). Ezek közül sokan hagyták el szombat reggel szokásos foglalkozásaikat; némelyeket munkaadóik láttak tevékeny részt venni a kihágásokban; mások tudták magukról, hogy gyanu alatt állnak s ha visszatérnek, el fognak bocsáttatni; akik pedig kezdet óta a legdühösebbek voltak, azon hazai közmondással vigasztalódtak, hogy aki mindenképen akasztófára jut, annak mindegy, akár kosnak, akár báránynak kötik fel. Valamennyien azon hitben s reményben éltek, hogy a megbénítottnak látszó kormány, megszeppenvén,

*) Király-vallomás (King's evidence) a bűnrészesé, ki vallomásaért kegyelmet nyer.

alkudozásokba fog velök bocsátkozni, s akkor ők fognak föltételeket szabni. A legkevésbé vérmesek úgy okoskodtak, hogy sokkal többen vannak, semhogy valamenynyieket meg lehetne büntetni s e szerint ők ép annyi esélylyel birnak a menekülésre, mint akárki más. A zöm pedig nem okoskodott, hanem féktelen szenvedélyeitől ösztökéltetett, a nyomortól, tudatlanságtól, örömetől, mely az okozott kárban telt és rablásvágyától.

Megjegyzendő még egy körülmény s ez az, hogy westminsteri első kitörésük óta, a rendnek vagy előleges rendezésnek minden jele elenyészett. Ha több részre oszolván, a város különböző negyedeit végiglátogatták, az a percek önkénytelen sugallata folytán történt. Minden rész elvonultában meg-megnőtt, mint a folyamok, mikor a tenger felé zugsnak; uj meg uj vezetők ugrottak elő a szükség pillanataiban és a szükség multával eltűntek, hogy a legközelebbi válságkor ismét előteremjenek. Minden zavargás alakot és formát a pillanatnyi körülményektől nyert s lehetett látni józan munkásokat, kik napi dolgukról hazamenet, a szerszámos kosarakat elhányták s egyszerre csak zendülőkké lettek, sőt lebselő gyerekek is felcsaptak. Szóval, a várost erkölcsi mirigy szállotta meg. A zaj, sürgés-forgás s hevítség ellenállhatlan vonzerővel birt ezerekre. A járvány borzasztó lázként terjedt tovább: egy tetőpontjától még távoli ragadós örület óránként uj meg uj áldozatokat ejtett meg s a társadalom remegni kezdett dühöngéseitől.

Délutáni két-három óra között lehetett, midőn Gashford a mult fejezetben leirt főhadiszállásra beszélván s ott csupán Barnabyt s Dennist látva, Hugh után kérdezősködött.

Barnaby azt felelte, hogy elment már egy órája s mindeddig nem tért vissza.

„Dennis!” szólta a mosolygó titkár, legnyájasb hangján, midőn keresztbetett lábakkal egy hordón helyet foglalt. „Dennis!”

A bakó azonnal feltápászkodva, felült és kimeresztett szemmel rátekintett.

„Hogy van Dennis?” szólta Gashford bólingatva. „Remélem, legutóbbi fáradaimai nem viselték meg.”

„Már én csak azt mondom Gashford urról”, viszonzá a hóhér rámeredve, „hogy az ön csendes módja egy holtat is felkölthetne. Olyan”, — e helyen még mindig elgondoltan tekintve rá, egy káromkodással könnyitett magán. „Olyan fene alamuszi módja van.”

„Olyan határozott, tán ezt akarta mondani?”

„Az ám határozott!” felelt a másik fejét vakarva s szemét még mindig a titkár arcára függesztve, „azt hiszem, hogy minden csontomon végighallom a beszédjét.”

„Nagyon örvendek éles fülének s hogy magamat úgy meg tudom értetni”, szólta Gashford, változhatlanul nyugodt hangján. „Hol van barátja?”

Dennis körültekintett, mintha várná, hogy szalmazsupján alva fogja találni, aztán eszébe jutván, hogy ki-menni látta, viszonzá:

„Nem tudom hol van, Gashford mester, épen már visszavárom. Tán csak nem kellene már hozzá látnunk?”

„Ej, hát ki tudná. azt jobban önnél?” szólta a titkár. „Hogy mondhatom ezt én meg Dennis? Ön ura a maga cselekedeteinek és nem felelős senki másnak, kivéve néha a törvénynek, nemde?”

Dennis, kit ez az egyszerű, természetes válasz nagyon meglepett, visszanyerte önuralmát, mihelyt mester-

ségére vonatkozás történt s aztán Barnabyra mutatva, fejét rázta és összeráncolta homlokát.

„Hallom már jönni“, viszonzá, „hallga! Hallja ezt? — Ez az ő lába nyoma. Engem ugyse, ismerem a lépését és a kutyájáét is. Tram, tram, pitpat — együtt jönnek és hahaha! — itt vannak la!“ kiáltott fel vigan, Hughot mindkét kezével üdvözölvén s aztán hátát gyöngéden megveregetve, mintha nem is az a nyers cimbor — hanem a legkedvesb emberek egyike volna. „Itt van és pedig teljes épségben. Örülök vén Hugh, hogy viszont látom.“

„Legyek törökké, ha nem üdvözöl engem melegebben, mint akármely okos ember“, szólt Hugh, a vad barátság egy különös nemével — kezét rázva. „Hogy vagy öreg?“

„Pompásan!“ kiáltott Barnaby, kalapját lengetve. „Hahaha! Pompásan s vigan! És kész vagyok mindent megtenni a jó ügyért, az igazságért és segiteni annak a kedves, szelid, halványképű urnak — a lordnak, akivel oly rosszul bánnak — nemde Hugh?“

„Az ám!“ viszonzá barátja, kezét elejtve s mielőtt Gashfordot megszólította volna, egy pillanatig egészen más arckifejezéssel tekintve rá. „Jó napot mester!“

„Jó napot“, viszonzá a titkár combját cirógatva, „jó napot — nemcsak egyet, hanem mint remélni akarom — évekre kiterjedő jó napokat. Ön fel van hevülve.“

„Ön is az volna“, szólt Hugh, arcáról a veritéket törölve, „ha oly gyorsan szaladt volna, mint én.“

„Akkor tudja mi ujság. Föl is tettem, hogy tudni fogja.“

„Miféle ujságot?“

„Nem tudja?“ kiáltott fel Gashford, szemöldeit bámulattal fölráncolva. „Én istenem! Ugyan, no bizony!“

Akkor hát én vagyok első, ki tudtára adja az ön előkelő állását. Látja a király címerét odafenn?“ kérde mosolyogva, midőn egy nagy darab papírt zsebéből kihuzott, azt felbontá és Hugh elé tartá.

„Nos, hát mi közöm hozzá?“ szolt Hugh.

„Nagyon sok“, viszonzá a titkár, „olvassa csak.“

„Mondtam már önnek, midőn első izben láttam“, felelé Hugh türelmetlenül, „hogy nem tudok olvasni. Mi az ördög áll benne?“

„A titkos tanács egy ma kelt kiáltványa“, szolt Gashford, „a mely 500 font sterling jutalmat ígér — s ötszáz font sok embert elesábitó csinos egy összeg — mondom annyit ígér azon ember vagy emberek fölfedezőjének, aki vagy akik szombat éjjel legtevékenyebb részt vőnek ama kápolnák lebontásában.“

„Ez minden!“ kiáltott Hugh közönyösen, „hisz ezt már tudtam.“

„Ezt már csakugyan tudhattam volna“, szolt Gashford mosolyogva és az okiratot összetéve. „Kitalálhattam volna, s ki is találtam, hogy barátja — bizonyosan értesíté erről.“

„Barátom!“ dadogá Hugh, hiába iparkodván meglepetést tettetni, „miféle barátom?“

„No-no, — azt hiszi-e, hogy nem tudom, honnan jön?“ viszonzá Gashford álnokul, két kezét dörzsölve s az egyiknek hátát a másik csuklyójához veregetve. „Mily félkegyelműnek tart engem! Nevén nevezzem-e?“

„Ne tegye“, szolt Hugh, gyorsan Dennisre tekintve.

„Azt is hallotta kétségtelenül“, felelt a titkár kis szünet után, „hogy a szegény elfogott zendülők ki fognak hallgattatni s néhány igen buzgó tanu bátorodik ellenük tanuskodni. A többi közt“ — folytatá lassan és fogait vicsoritva, mint aki erővel igyekszik néhány nyel-

vére tolult heves szót elnyomni: „A többi közt egy ur, aki a Warwick-utcai munkának tanuja volt — egy pápista ur — bizonyos Haredale.“

Hugh meg akarta akadályozni e név kiejtésében — de már elkésett vele. A névre Barnaby hirtelen megfordult.

„Ne felejtse kötelességedet bátor Barnaby“, kiáltott Hugh, leghevesebb legvadabb modorával Barnaby kezébe nyomva a lobogót, mely eddig a falnak volt támasztva. „Állj rögtön az őrhelyre, mert mi hadjáratunkat elkezdjük. Föl Dennis, talpra Dennis. Vigyázz derék Barnaby, hogy senki se kutassa át szalmazsúpomat. Mi tudjuk ugy-e bár, hogy mi van alatta? — Most rajta mester! Mondja el sietve, amit mondani akar, mert a kis kapitány egy csapat élén várakozik ránk a mezőn. Fene módon fogunk ám gazdálkodni. Előre!“

Ily nógatás és sietség ellenében Barnaby mitsem tudott tenni. A félig boszús félig meglepett tekintet, mely arcán feléjük fordultában kiült, elmosódott, mihelyt a szavakat elfeledé — elmosódott, mint a lész a tükör lapjáról. Megfogta az átnyujtott fegyvert, melyet Hugh rá erőszakolt és büszkén az ajtóba állt — túl a halltávlaton.

„Ön majdnem elrontotta minden tervünket“, szólt Hugh, „épen ön.“

„Ki hitte volna, hogy ő oly gyors lesz?“ szabadkozott Gashford.

„Néha oly gyorsan jár — nem a keze, mert annak járását ön is tudja, hanem az esze, mint akármelyikünké“, szólt Hugh. „Dennis, ideje volna mennünk. Már várnak ránk, azt jöttem jelenteni. Adja csak ide a botomat és tüzőmet. Ugy lá! segítsen ön is mester. Vesse ezt a vállamra és legyen szíves hátul megcsatolni.“

„Oly fürge, mint mindig“, szolt a titkár, minden kívánságát teljesítve.

„A férfinak mai napság fürgének kell lenni. Ma fürgén kell ám munkánkat végeznünk.“

„Van valami, lesz valami?“ szolt Gashford. Ezt a tudatlanság oly kihívó tettetésével mondá, hogy Hugh vállán át hátratekintve, boszusan válaszolá:

„Ha lesz-e?“ ’Szen tudja ön, hogy lesz. Ki tudja önnél jobban, hogy az első szükséges lépés — példát adunk a tanúknak, s elijeszteni mindenkit, hogy mindnyájunk vagy egyikünk ellen tanúságot ne merjen tenni.“

„S egyet ismerünk“, mond Gashford jelentős mosolylyal, „aki erről ép annyira meg van győződve, mint akár ön — akár én.“

„Ha mindketten ugyanazt az uri embert értjük, amit hiszek is“, mondá Hugh halkan, „akkor csak azt mondom, hogy — ő ép oly jól van értesülve, mint akár“ — e szavaknál megállt s körülnézett, mintha meg akarna bizonyosodni, hogy a kérdéses személy nem hallhatja — „mint akár maga az ördög. Nos meg van már mester? Jaj de lassú ön!“

„Most már szorosan áll“, szolt Gashford, fölkelve. „Nem tapasztalta-e, hogy barátunk a mai kis kirándulást helyteleníté? Hahaha! Szerencsére összevág az ön politikájával a tanuk ellen; mert ha a terv egyszer meg van állapítva, ki is kell vinni. S most ön indul, nemde?“

„Most indulunk mester“, viszonzá Hugh. „Búcsura nem akar még valamit mondani?“

„Ó dehogy“, — mond Gashford mézesen — „egy szót sem.“

„Valóban nem?“ kiáltott Hugh, a vigyorgó Denist megbökve.

„Valóban nem Gashford mester?“ vihogott a bakó.

Gashford egy percig — óvatosság gonoszságával harcolván — hallgatott, aztán közjök állva, kezét egy-egynek karjára téve, elfogultan sugá: „Ne feledjék — tudom nem is fogják azt elfelejteni, amit ez emberről egy éjjel az ön házában beszéltünk, Dennis. Ne irgalmazzanak, ne kegyelmezzenek semminek, két gerendája ne maradjon e háznak azon helyben, ahová az építő rakta. Azt mondják, a tűz jó szolga, de rossz gazda. Tegyük az ő gazdájává, ő megérdemli. Meg vagyok győződve, hogy szilárdak, állhatatosak lesznek és nem fogják feledni, hogy ő vérüket szomjuhozza — az önök és derék bajtársaik véréét. Ha valaha úgy dolgoztak, mint kemény legényekhez illő, ma fognak úgy dolgozni. Dennis — akar-e, Hugh akar-e így dolgozni?“

Dennis s Hugh rá és egymásra néztek, aztán nevetve fakadván, furkósaikat megcsóválták fejük fölött, kezet ráztak s elsiettek.

Rövid időre távoztuk után, Gashford is követte. Még láthatta őket, amint a szomszédos rétek azon része felé siettek, hol bajtársaik már sorakozva álltak. Hugh hátratekintett és kalapjával integetett Barnabynak, ki viselt tiszte iránti gyönyörrel hasonlóképen válaszolt s aztán újra föl-alá járt az istálló ajtaja előtt, hol léptei már ösvényt gázoltak. S mikor Gashford már jó messzi — utoljára hátrafordult — még mindig föl-lejárt ugyanazon kimért léptekkel, föl s le ez a leghübb s leglelkesebb harcos, ki valaha őrt állott, kinek lelkét a bátor kötelességérzet fennen dobogtatá s ki kész volt helyét megvédeni mindhalálig.

A szegény eszelős együgyűségén mosolyogva — Gashford a Welbeck-utcának tartott, hanem más uton, mint amelyet tudomása szerint a zendülők használni fog-

nak. Lord George Gordon házába érve, az emeleten az ablakfüggöny mögé ült, türelmetlenül lesve onnan közeledtüket. Annyira késtek, hogy már azt kezdé hinni, miszerint megegyezésök ellenére is, megváltoztatták ter-
vöket és másfelé fognak tartani. De végre mégis felhangzott a szomszédos mezőkről zagyva üvöltésük s nemsokára tolongva, tömegesen haladtak el alatta.

Nem voltak azonban mindnyájan egy tömegben, hanem, mint csakhamar rájött, négy részre oszlottak, melyek közül minden csapat a ház előtt megállva, háromszor éljenzett s aztán tovább ment. A vezetők elkiálták az irányt, melyben haladni fognak s a nézőket felszólíták, hogy kövessék őket. Az első szakasz, mely zászlókul a moorfields-i pusztítás egyes emlékeit vivé magával, azt jelenté, hogy Chelsea felé indul, honnan ugyanazon rendben fog visszatérni s a szerzendő zsákmányból a közelben nagy tüzet fog rakni. A második hirdeté, hogy Wappingbe mennek, egy kápolnát lerombolni; a harmadik rendeltetési helye East Smithfield volt, céljuk az előbbihez hasonló. Mindez fényes, ragyogó nyári napon történt. Szép fogatok s hordszékek állottak félre az utból vagy megfordultak, hogy kikerüljék. Gyalogos közönség kapualjakban állott vagy bekopogtatott valahol s engedelmet kért, hogy egy ablaknál vagy a pitvarban bevárhassa a zendülők elvonulását, hanem senkisémm állta utjokat s mihelyt eltávoztak — minden visszatért a maga kerékvágásába.

Még csak a negyedik dandár volt hátra s erre a titkár a legmohóbb kíváncsisággal várakozott. Végre az is elérkezett. Nagyszámu válogatott emberekből állott, mert lenézve sok fölfelé fordult arcot megismert — élükön természetesen Tappertit, Hugh és Dennis haladt. Megálltak és éljeneztek épen úgy, mint a többi, de meg-

indulván, nem hirdetéek kitüzött céljukat, mint a többi. Hugh csupán bunkójára tüzé kalapját, egy az ut másik oldalán álló urra tekintett s eltűnt.

Gashford ösztönszerűleg követé e tekintet irányát s a kövezeten álló, kék kokárdás urban John Chesterre ismert. Ez egy-két hüvelyknyire megemelinté kalapját, hogy a tömeget kedvezőn hangolja és aztán kellemes mosolylyal, pálczájára támaszkodva, öltözkékét s személyét a legkedvezőbb világításba helyezve — a képzelhetőleg legnyugodtabb állapotban nézett el a történőkön. Az ügyes és élesszemü Gashford mindjárt észrevette, hogy ő Hughot a pártfogó kegyességével köszönti. Ezentúl nem nézte tovább a tömeget, hanem szúró tekintetét csak sir Johnra függeszté.

Amig a tömeg utolsó embere az utca sarkán be nem fordult, egy helyben maradt eddigi állásában, aztán a kék kokárdát nagy megfontolással kalapjáról levette, gondosan zsebre rakta, hogy a legközelebbi alkalommal ismét elővehesse — egy szippantással felüdité magát, a szelencét becsapta és lassu léptekkel épen elsétált volna, midőn egy arra hajtó kocsi megállott s egy asszonyság az ablakot leereszté. Sir John kalapja azonnal lerepült. Egy pillanatnyi társalgás után, mely láthatólag a csődület körül forgott, a férfi könnyedén beszökkent s a kocsi tova robogott.

A titkár mosolygott, miután azonban más eszmék foglalák el agyát, előbbi tárgyát csakhamar elejté. Ebédjét feltálaták, de ő visszaküldte anélkül, hogy hozzá nyult volna, s négy teljes óráig nyugtalanul a szobában járt-kelt, hol az órára nézegetve, hol hiába erőtetvén magát, hogy leülve, olvasgathasson, alhassék vagy az ablakon kinézzen. Midőn a mutató végre tudtul adá, hogy a mondott idő elmult, a lépcsőkön föl a ház födelére lo-

pózott s a tetőre kimászva, keletnek fordult arccal, leült.

Nem ügyelve a hűs légre, mely forró homloka körül enyelgett, nem a kedves mezőkre, melyeknek hátat fordított, nem a háztetők s kürtők tömegére, melyre lenézett, nem a füstre s emelkedő ködre, melyen hasztalan igyekezett szemével áthatni, nem az esti játékaiknál mulató gyermekek vig hangjaira, a város távoli morájára és zshivájára, az illatos falusi szellőre, mely mellette el-susogott London felé, hogy ott elbágyadva elhaljon — minderre nem ügyelve, ott várakozott és ült ő, míg — kivevé a lenn az utcákon vagy a távolban csillámló fénypontokat — a táj egészen besötétedett és mikor a homály nőttön nőtt, szemét még jobban kimereszté és arca még sovárabb kifejezést öltött.

„Még semmit sem látok ez irányban a vak éjen kívül“, mormogá nyughatlanul. „Kutya, hol van az a vörös fény az égen, melyet ígértél?“

Ötvennegyedik fejezet.

Az előfordult zavargásoknak e közben már meglehetősen híre ment a London-vidéki falvakban és városokban s az ujságot mindenki azon étvágygyal a csodálatos és azon szeretettel a borzalmas iránt fogadta, melytán a világ teremtmése óta az emberiség eredendő jellemvonásai közé tartozott. E híreket mindamellettt akkor is sokan oly túlzottaknak s valószínűtleneknek tarták, mint ahogy mai napság mi tartjuk, (persze azon kivétellel,

hogy mi történeti tényekül ismerjük) s e szerint a távolabb lakók közt elegenden találkoztak, kik másegyébként eléggé hiszékenyek lévén, e dologra nézve képtelenek voltak hitelt adni ez elbeszéléseknek, minélfogva a mindenünnen érkező híreket, mint koholt meséket, elveték.

Willet ur — tán nem annyira azért, mintha ezt a tárgyat magában megvitatta s eldöntötte volna, mint inkább természetes makacsságánál fogva — azok közé tartozott, kik a napi kérdésnek egy pillanatra sem adtak hitelt. Ugyanaz estve, sőt talán ugyanazon időben, midőn Gashford magányos őrhelyén ült, úgy kipirult a vén John képe attól a sok főrázogatótól, melylyel az ő három törzsvendége és cimborája elleni tiltakozásait kifejezé, hogy valósággal csodálatraméltó tüneménynyé vált, mely a májusfa portálóját, ahol épen most ültek volt, mint egy mesebeli óriási kárbunkulus megvilágítá.

„Azt hiszi-e uram“, szolt Willet, Daisy Salamont keményen szemügyre vevén, mert szokása volt személyes vitáknál mindig a társaság legkisebb egyénével kikötni, „azt hiszi-e uram, hogy én futó bolond vagyok?“

„Dehogy Johnny, dehogy“, viszonzá Salamon, szeméit végig jártatva a kis körön, melynek egyik részét képezé, „azt mi már jobban tudjuk. Ön nem bolond Johnny, ó dehogy az.“

Cobb és Parkes urak egyértelműleg megrázták fejöket és dűnnyögék: „Nem Johnny, ön nem az.“ Miután azonban ily bók hatása rendesen az volt, hogy Johnny még jobban megbicsakolta magát, mély megvetéssel nézte le őket s ezt válaszolá:

„Akkor hát mit jön ide azt mondani, hogy ma estve maguk hárman egy sétát akarnak Londonba tenni, hogy saját érzékeikkel meggyőződést szerezzenek? Hát“,

szólt Willet, az ünnepélyes kedvetlenség kifejezésével téve szájába a pipát, „hát nem elégséges az én érzékeim tanúsága?”

„Hanem mi nem tapasztaltunk e tanúságtételből semmit, Johnny“, ellenveté nagy alázattal Parkes.

„Nem tapasztaltak semmit?“ ismétlé Willet, emberét tetőtől talpig végigmérve. „Nem tapasztaltak semmit? Ön tapasztalta, uram — igenis — tapasztalta. Nem mondtam-e, hogy ő áldott Felsége III. György király oly kevéssé fog utcáin egy lázongó, zendülő csőcseléket eltűrni, amily kevéssé tűrné, hogy saját parlamentje ellene lázadjon.“

„Ezt igenis mondta, hanem ezt az ön esze mondja, nem az ön érzékei“, válaszol a vakmerő Parkes.

„Hogy tudhatja ön ezt?“ viszonzá John nagy méltósággal. „Ön nagyon pökhendi módon tud ellenmondani. Hogy tudhatja, melyik mondja ezt nekem? Nem emlékszem, hogy önt erre nézve valamikor fölvilágosítottam volna.“

Parkes azon vevé magát észre, hogy metafizikai vitába elegyült, melyből kívánszorogni nem igen tud, valamiféle mentséget dadogott és az érvelést föladta. Ezt körülbelül tíz percnyi hallgatás követte, melynek végével Willet gazda a jóízű nevetéstől majd megszakadt és előbbi ellenfelére vonatkozólag megjegyzé, hogy: „reméli, miszerint derekasan tönkre tette.“ Ez észrevételt Cobb s Daisy urak hangos nevetéssel kísérek és Parkes úr tökéletesen levert és legyűrt félnek tekintett.

„Hiszi-e, hogy ha mindez igaz volna, Haredale úr folyton távol időznék hazulról, mint ahogyan időzik?“

szólt John újabb szünet után. „Azt hiszi-e, nem félne házában magára hagyni azt a két nőszemélyt, csupán egy pár férfinak őrizete alatt?”

„Ej, hiszen tudhatja”, szólt Daisy Salamon, „hogya az ő háza még jó darabra fekszik Londontól s azt mondják, hogy a lázadók a város határától legfölbjebb két vagy három mértföldnyire mennek. Azonkívül tudják azt is, hogy a pápista nemes urak közül sokan ékszereket meg több effélét küldtek a Nyúlsövénybe, hogy a holmijok ott biztonságban legyen, legalább a hír ugy meséli.”

„Meséli!” szólt Willet kedvetlenül, „az ám. Mesélik azt is, hogy ön a mult márciusban kísértetet látott, hanem senki sem hiszi.”

„Hadd legyen!” szólt Salamon fölkelve, hogy az ezen megjegyzés fölött vigyorgó két barátjának figyelmét másra terelje: „akár hiszik, akár nem, igaz s akár igaz, akár nem, ha Londonba akarunk menni, mindjárt meg kell indulnunk. Adjon kezet, Johnny, és most jó éjt.”

„Én nem adok kezet oly embereknek, kik ilyen ostobaságért Londonba mennek”, viszonzá a fogadós, két kezét zsebre rakva.

A három törzsvendég e kijelentés folytán azon kényszerhelyzetbe jutott, hogy Johnnak csupán könyökét rázhassák meg, mely szertartás végeztével s miután botjaikat, felöltőiket és kalapjaikat a házból kihozták, jó éjt kívánva, eltávoztak azon ígérettel, hogy másnap hű és kimerítő híreket fognak a város valódi állapotáról hozni és teljesen elismerik diadalát, ha azt nyugodtan találták.

John Willet utánuk nézett, amint a nyári est pazar ragyogásában az uton tova mendegéltek, aztán kiverve pipájából a hamut, akkorát kacagott ostobaságukon, hogy az oldala szinte kisebesedett bele. Kimerülván a nagy nevetésben — mi némi időt vett igénybe, mert ő oly lassan nevetett, amily lassan gondolkozni és beszélni szokott — kényelmesen leült és hátát a háznak támasztva, lábait a padra rakva és kötényét arcára huzva, pompásan elszundikált.

Meddig aludt, az nem tartozik ránk. Alvása mindenestre hosszabb időt vehetett igénybe, mert fölébredvén, a gazdag ragyogás már elhalványodott, az éj sötét árnyai gyorsan ereszkedtek a tájra s odafönn már néhány fényes csillag integetett. A madarak már mind elpihentek, a virálynak százszorszépei bezárták tündérekelyheiket, a kapubálvány körül felindázó jerichiói rózsakétszerte édesebben illatozott, mintha e csöndes órában elvesztette volna félénkségét és szeretne illataival éjjel terjengeni, az örökzöldnek pedig alig mozzantak meg sötétzöld levelei. Milyen csöndes, milyen bűvös volt minden!

Nem hallatszik-e a légben a lombnak gyöngéd susogásán s a sáska víg ciripelésén kívül semmi más hang? — Hallga! Bágyadt, távoli moraj hallatszik, mint a kagylónak zúgása.

Majd hangosabban, majd halkabban — majd elhalón. De hol megújult — hol elenyészett s ismét felhangzott, hol hangosabban, hol csöndesebben, míg egy roppant orditássá dagadt. E zaj az útról eredt és fordulóival váltakozott. De egyszerre csak megkülönböztethetővé vált e zaj. Számos embernek hangja és lábnyoma volt.

Kétséges, vajjon az öreg John Willetnek még akkor is eszébe jutottak volna-e a lázadók, ha szakácsnéja és szolgálója nem visz végbe szörnyű kiabálást és orditva nem rohannak a lépcsőkön fel egy régi pallásszobába, hol bezárkózva — a legnagyobb jajveszéklést művelik, hihetőleg azért, hogy menhelyüket a legnagyobb titokban és biztonságban tartsák. E két nő későbbben azt vallá, hogy Willet úr elhüledzéstében csak egyetlen ígét tudott kinyögni s azt harsány hangon hat izben kiáltá föl az emeletre. Miután azonban e rövidke szó, bármily ártatlan legyen, ha négy lábukat illetnek vele, szeplőtlen jellemű nőkre alkalmaztatván, fölötte becsületsértő, — nagyon sokan találkoztak, kik hajlandók valának e vallomást az ifjú hölgyek félelemokozta káprázatának tulajdonítani s azt hinni, hogy talán hibásan hallották.

Akármint álljon a dolog, John Willet, kiben a bátorság helyét a legostobább zavar foglalta el, a kapuban állva maradt s ott várta be megérkezésüket. Egy izben valami ködös sejtelve tetszett föl annak, hogy a ház egy lakattal és reteszszel ellátható ajtófélével rendelkezik, sőt agyát ugyanekkor homályos képzelődései szárnyalták körül bizonyos alsó ablakoknak, melyek fatáblákkal voltak ellátva. Hanem ő mindamellett meg sem moccant s egyre csak azon irányban nézett, ahonnan a zúgás gyorsan közeledett s még csak a kezét sem vette ki a zsebéből.

Nem kellett sokáig várakoznia. Egy porfelhőn át csakhamar láthatóvá lőn egy sötét tömeg. A sokaság rendetlenül össze-vissza keverve, gyors léptekkel, vadul orditva és kiabálva, nyomult előre s néhány perc múlva Willet gazdát már kézről kézre adták és sodorták a tömeg kellő közepébe.

„Hollá!“ kiáltott egy ismerős hang és tulajdonosa utat tört magának a tolongáson át. „Ki az? Adják nekem. Ne bántsák! Hogy van öregem, hahaha?“

Willet ránézve, Hughra ismert, hanem azért semmit sem szólt és semmit sem gondolt.

„Ezek a fiúk szomjasak és ihatnának!“ kiáltott Hugh, a fogadóst a ház felé taszigálva. „Rajta vénség, rajta! — A javából — a legjavából mérjen. Abból az extrából, amit maga iszik.“

John bágyadtan hebegé:

„És ki fizet?“

„Azt mondja, hogy: ki fizet?“ kiáltott Hugh felröhögve, mit a tömeg harsányon visszhangzott. Azután Johnhoz fordulva, hozzá tévé: „Ki fizet? — Hát: senki!“

John ámulva nézett végig a számtalan arcokon, melyek egyike vigyorgott, másika vadul tekintett rá, némelyikét a szövétnekek megvilágíták, a többit az éj árnyai födék, és ez arcok hol rá, hol házára, hol egymásra néztek — és míg John Willet azt gondolá, hogy ő csak így nézdegél, egyszerre azon veszi magát észre, hogy a legkisebb öntevékenység hozzájárulta nélkül, a mérőben ül — egy karszékben s onnan szemléli tulajdonának pusztítását, mintha ez az egész csak valami hóbortos tréfa volna — egy bódító s elhülesztő mulatás, mely azonban — amennyire észlelhető — vele legkisebb összefüggésben sem áll.

Ugy van. Ez a mérő — azon mérő, melybe különös meghívás nélkül a legmerészebb sem lépett — e titokzatos szentély, e megszentelt föld, zsufoltan emberek-

kel, dorongokkal, botokkal, fáklyákkal, pisztolyokkal —
telve süketítő zajjal, káromkodásokkal, lármával, rikoltozásokkal, dühöngéssel, — egyszerre csak medvekalittá, tébolydává, pokoli csarnokká változva. Emberek rohan-
nak ki s be ajtón s ablakon; bezúzzák az ablakokat; lecsavarják a csapokat; khinai puncsos poharakból isz-
szák a pálinkát; a maguk és mások pipáiból füstölgetve, a hordókon nyargalnak; a szent citromligetet kívágják; metszik és szeldelik a hirneves sajtot; feltörnek sérthet-
len fiókos szekrényeket; zsebre raknak oly holmikat, melyek nem az övéik; szeme láttára osztoznak pénzén és rontva-bontva zuznak, törnek mindent és legkisebb titkot sem csinálnak az egészből. Minden telve volt em-
berekkel — fenn s alant, alvókban, konyhában, udvaron, istállóban — s ez emberek az ablakokon másztak be, holott az ajtók tárva álltak; az ablakokon veték ki ma-
gukat, noha a lépcső közelben kínálkozott; a lépcső karfáján leugrálnak és mindenütt és egyre új meg új arcok váltakoznak, kajdászva, dalolva, birkózva, üvegeket és edényeket zúzva, törve vagy a porba öntve azt a pálinkát, melyet már nem ihattak meg, míg mások a nagy rángatásban letépték a csöngetyüket vagy pizska-
fákkal darabokra zúzták. És aztán megint özönlöttek ujak — mind többen és többen, rajongva, miként a ro-
varok, és mindenütt csupa láрма, füst és világosság, sötétség, ujjongás, düh, röhögés, nyöszörgés, sarcolás, félelem és pusztulás!

Mig John e kábító jelenetet elnézte — Hugh min-
dig közelében maradt, s noha ő volt a leghangosb, leg-
szilajabb, legrombolóbb gazember, vén gazdájának csont-
jait nem egyszer menté meg. Sőt mikor Tappertit úr
pálinka-mámorában feléjük közeledvén, előjogának ki-

tüntetésetül John Willet lábszárát egy rugással megtisztelni sziveskedett, Hugh felszólítá a fogadóst, hogy e bókot azonnal térítse vissza, és ha az öreg Willet elegendő lélekjelenléttel birván, e sugva ejtett utasítást megérti és aszerint cselekszik — nem forog fenn kétség, hogy Hugh pártfogása alatt — azt büntetlenül végrehajthatta volna.

Végre a tömeg odakünn kezdett gyülekezni s bekiáltani a bennlevőknek, hogy csatlakozzanak hozzájuk, mert csak időt vesztegetnek. Midőn e zaj növekedvén, már magas fokra hágott, Hugh a csőcselék vezetőivel, kik még a mérőben időztek, félrevonulva tanácsot tartott az iránt, hogy mi történjék Johnnal, hogy békén maradjon, míg Chigwelli munkájukat elvégezték. Némelyek azt javasláak, hogy gyujtsák fel a házat és hagyják őt benne, mások többszöri főbekollintással kívánták ideiglenesen eszméletlen állapotba helyezni; míg ismét találkoztak, kik meg akarták vele fogadtatni, hogy másnap ugyanez óráig helyéből ki nem mozdul, végül pedig az ajánltatott, hogy megkötözve kellő fedezet alatt vitessék el velök. Mindezen javaslatok megfontolása után, elvégre elhatároztatott, hogy székén lekötetik, mely műtét végbevitelére Dennist hívták elő.

„Hallod-e, vén John?“ szólott Hugh, hozzá lépve, „mi lekötjük kezedet, lábadat, egyébként azonban nem esik bántásod.“

John Willet ugy nézett egy másik emberre, mintha nem tudná, melyikök szól hozzá, s valamit érthetetlenül dünnyögött bizonyos vasárnaponkénti két órai dologról.

„Azt mondom, hogy nem lesz bántásod — hallod-e?“ ordított rá Hugh, e hitet egy az áldozat hátára alkal-

mazott jókora csapással beléje oltván. „Azt hiszem, oda van már a csupa ijedségtől s azt sem tudja fiú-e, vagy lány. Haha! Adjatok neki egy csöpp innivalót. Adja ide egyiktek.“

Egy pohár pálinka kezébe nyomatván, Hugh annak tartalmával az öreg John gégejét leöblögeté. Willet gazda gyöngén megcsettenté ajkait, két kezét zsebre rakta s azt kérde, hogy mivel tartozik, hozzá tevén egyszersmind, midőn semmitmondó tekintetét körüljártatá, hogy úgy tetszik neki, miszerint ott egy üvegcsserép hever.

„Azt hiszem, nincs most eszénél“, szólott Hugh, miután gazdáját jól megrázta, egyéb hatást azonban el nem érhetett, mint hogy zsebében a kulcsokat megcsörömpölteté. „Hol van Dennis?“

Dennist újra megkiálták s most Dennis csakugyan berohant — derekán egy hosszú barátformára átkötött kötéllal s vagy féltucat emberének kíséretében.

„Rajta!“ kiáltott Hugh, lábával dobogva. „Gyorsan!“ Dennis, fejével s szemével egyet intve, leoldá testéről a kötelet s a mennyezetre föltekintve, a falakon s párkányokon kutatólag körülnézett, aztán pedig megcsóválta fejét.

„Mozogj már, ember!“ kiáltott Hugh, türelmetlenül toppantva. „Azt hiszed-e, hogy mi itt elvárunk addig, míg hirünk megy tiz mértföldnyire és munkánkban megakasztanak?“

„Szép — szép, testvér“, viszonzá Dennis, hozzá lépve, „de ha csak —“, s e szavakat sugva ejté — „ha csak nem használjuk fel az ajtót, ebben a szobában nem csinálhatjuk meg.“

„Mit nem csinálhatunk meg?“ kérdé Hugh.

„Mit nem csinálhatunk meg?“ viszonzá Dennis. „Hát az öreg úr dolgát.“

„Csaknem akarja felakasztani?“ kiáltott Hugh.

„No, hát mi mást akarnék?“ válaszolt ámulattal a hóhér.

Hugh minden válasz nélkül kikapta a kötelet társa kezéből és elkezdte az öreg urat kötözni, de már első mozdulatai is oly ügyetlenek voltak, hogy Dennis majdnem könnyes szemmel könyörgött, engedné át neki e tiszt teljesítését.

„No lám!“ szólt Dennis, keserves pillantással Willet Johnra, aki kötelékei közt sem árult el több felindulást, mint azokon kívül, „már ez aztán hozzáértő és derék kézre mutat. Ugy ül itt, akár lefösthetnék. De — csak egy szóra, testvér — miután most már egészen el van készítve, nem volna-e mindenkire nézve legjobb, ha elbánnánk vele? Nagyon jól olvastatná magát az újságokban — elhidd, nagyon jól. Aztán az emberek szemében is többet mutatnánk.“

Hugh — pajtásának szándokát inkább taglejtéseiből okoskodván ki, mint műkifejezéseiből, (melyekhez — ösmeretlen lévén Dennis foglalkozásával — a kulcs hiányzott,) ajánlatát másodszor is elveté s „előre“-t parancsolt, amit kívülről száz meg száz torok visszahangzott.

„A Nyúlsövénybe!“ orditá Dennis kirohanva s követve a többiektől. „Az egy tanúnak a háza, fiúk!“

E kijelentésre általános üvöltés válaszolt s a zsákmányt s pusztitást őrzöngön sovárgó sokaság előre nyomult. Hugh még néhány pillanatig ott maradt, részint

hogy szívét néhány kortytyal megerősítse, részint a még megkimélt hordókat csapra verni, aztán még egyszer körültekintve a kirabolt s összerongált szobában, melynek bezuzott ablakán át még a lefűrészelt Májusfát is átdugták, meggyújtott egy szövétneket, a néma s öntudatlan Willet hátára egyet csapott s aztán egy harsány orditással és fáklyájával feje fölött hadonászva, cinkosai után sietett.

Disraeli B.
LOTHAIR.

Regény.

Az angol eredetiből fordította Földy. 2 kötet. Ára 5 frt.

Hugo Victor.
A tenger munkásai.

Jogosított kiadás. Fordította Szász Károly. 3 kötet.

Ára 4 frt. 20 kr.

Az Asbóth család irataiból.
1849—1866.

Adalékok a kényuralomellenes mozgalmak
történetéhez.

Diszes nagy 8-rét. Ára 1 frt. 60 kr.

Tartalom. 1. 1849. A magyar menekült hadsereg létszáma dec. 11-éről 1849 Sumlán. 2. Visoczky az ország kormányzójához. Orsova aug. 17. (A lengyel legio történetéhez.) 3. 1850. A kormányzó rendeletei Asbóth Sándor vezérsegédhez: az emigráció ügyében. Kutaya april 25: a személye körüli katonai szolgálat ügyében. Kutaya sept. 29. 4. 1851. Az emigráció távozása Kutayából. 5. 1852. I. Kossuth Asbóth Sándorhoz a Magyarországra való betörés ügyében. 11. levél. II. Szirmay P. levele az európai emigráció pártoskodásairól. III. Hajnik levele az emigráció személyes viszonyairól. Oct. 12. 6. 1853. Kossuth Asbóthhoz, Asbóth Boylehez (a kölcsön és a betörés iránt, s a t.) 7. 1854. Kossuth izgató levele az amerikai republikánusokhoz a senátus ellen. — A Kossuth-dollárokra vonatkozó jegyzékek. — Lovell Asbóth Sándorhoz. 1855. Somssich Asbóth Sándorhoz. 1859. Kossuth tárgyalásai III. Napoleonnal s a t. Jelenítés az ügy állásáról Magyarországon és Olaszországban. — A nemzeti igazgatóság kiáltványa. — 1860. Asbóth Sándor Kossuthhoz az invázió és az emigráció ügyében. — 1861. A 61-ki eseményekhez. 1863—1866. Az Almásy- és Nedeczky-féle összeesküvésekhez és a 66-ki eseményekhez. Asbóth Lajos feljegyzése. — Asbóth János feljegyzése.

Kemény Zsigmond tanulmányai.

Kiadja

Gyulai Pál.

2 kötetben.

Ára füzve 4 frt. 60 kr. Angol diszkötésben 6 frt.

Tartalom. I. A két Wesselényi. — Széchényi István. II. Erdély közléte 1791—1848. — Eszmék a regény és dráma körül. — Szinművészetünk ügyében. — Szalay, Magyarország története. — Macaulay, Anglia története. — Arany Toldija. — Idősb. Szász Károly. — Vörösmarty Mihály.

Az

ESZTERHÁZY-KÉPTÁR eredeti fényképekben.

Szövegét írta

Keleti Gusztáv.

Nagy ivréten, vastag halvány-sárga papíron, pompás diszkötésben. Ára 22 frt. Nagy ivréten, ugyanoly papíron, pompásan aranyozott disztokban (cartonban), melyből az egyes képek kivehetők. Ára 21 frt. Nagy negyedréten, halvány-sárga vastag papíron, pompás diszkötésben. Ára 12 frt.

Ezen folyamba a következő 10 kép és Keleti Gusztáv által melléjük irt szöveg vétegett föl: Murillo. Mária a gyermek Jézussal. Cesari Arpino Diana és Acteon. Crivelli. Szűz Mária a trónon. Cuyp. Tájkép tehenekkel. Trevisani Lukretia. Leonardo da Vinci. Sz. Mária a gyermekkel és Mihály arkangyallal. Gonzales Coques. Van Eyck családja. Greuze. A remete. Ghirlandajo. A megváltó születése. Seybold. A festész leányának arczképe.

Az Eszterházy-család eddig oly feltékenységgel őrizte képtárát, hogy egyik-másik kiválóbb műve csak titkosan lett néha lerajzolva és ezen rajz után többé vagy kevésbé hiányosan többszörösítve. Csak nem rég sikerült a képtár sok évi jeles igazgatójának Kratzmann urnak, arra nézve az engedelmet kivívni, hogy a képek egyenesen az eredetiek után fényképeztesse.

Ezen eredeti fényképeket, melyeken semmi retouche nincs, melyek tehát a műremekeket hamisítlanul visszatükrözik, nyújtom e vállalatban a közönségnek oly pompás kiállításban, kötésben és oly jeles magyarázó szöveggel, mely méltó azon halhatatlan mesterekhez, kiknek dicsőségét hazánkban hirdetni, kiknek remekeit a fővároson kívül is megismertetni hivatva van.

